

Əhmədov Elçin Yusif oğlu

**UŞAQ VƏ GƏNCLƏRİN
KİTABXANA-İNFÖRMASİYA
TƏMİNATI**

Monoqrafiya

Bakı-2016

**Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
Bakı Dövlət Universiteti**

Əhmədov Elçin Yusif oğlu

**UŞAQ VƏ GƏNCLƏRİN
KİTABXANA-İNFÖRMASIYA
TƏMİNATI**

Monoqrafiya

**Bakı Dövlət Universiteti Kitabxanaçılıq-
informasiya fakültəsinin Tədris Metodik
Şurasının 21 oktyabr 2016-cı il tarixli iclasının
qərarı ilə (protokol -2) çapa tövsiyə olunmuşdur.**

Bakı-2016

Elmi redaktor: A. A. Xələfov Əməkdar elm xadimi, Bakı Dövlət Universitetinin fəxri professoru.

Redaktor: Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent K.İ.Aslan

Rəyçilər: S.A.Sadıqova Tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

N.İ.İsmayılova Tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Əhmədov E. Y Uşaq və Gənclərin kitabxana-informasiya təminatı.-Monoqrafiya.-Mürtəcim nəşriyyatı, 2016.- səh

Monoqrafiyada uşaq və gənclərin mütaliə xüsusiyyətləri və onların kitabxana-informasiya təminatı metodikasını işlənmişdir. Uşaq oxucularının yaş qrupları üzrə kitabxana-informasiya təminatı və Respublika uşaq kitabxanasında həmçinin Respublika Gənclər kitabxanasında informasiya texnologiyalarının tətbiqinin müasir vəziyyətinə

geniř yer verilmiřdir. Monoqrafiyaali və orta ixtisas məktəbli tələbələri v  kitabxana iřiləri  c n nəzərdə tutulmuřdur. Monoqrafiya Azərbaycanda Kitabxanař nashlıq elminin banisi,  m kdar elm xadimi, BDU-nun fəxri professoru BMT yanında  nformasiyalařdırma Akademiyasının akademiki, tarix elmləri doktoru **Abuzər Alı ođlu Xələfovun** 85-illik yubileyinə ithaf olunur.

Ön söz

Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi şəraitində gənc nəslin, o cümlədən uşaqların və yeniyetmələrin dünyagörüşünün düzgün formalaşmasına, mənəvi tərbiyəsinə və əsl şəxsiyyət kimi yetkinləşməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Bu sahədə digər sosial institutlarla yanaşı olaraq, uşaq və gənclər kitabxanalarının üzərinə də mühüm və təxirəsalınmaz vəzifələr düşür.

Əlbəttə, gənc nəslin mənəvi tərbiyəsi problemi kompleks problemdir. O, ayrı-ayrı təsisatlar tərəfindən təkbaşına və fərdi şəkildə həyata keçirilə bilməz. Oxucuların mənəvi tərbiyəsinin səmərəli təşkilində və düzgün qurulmasında kitabxanaların yaxından iştirakı ümumi problemin yalnız bir hissəsidir. Belə ki, hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyətin mənəvi tərbiyəsi prosesinin faydalı və məzmunlu təşkili onların dünyagörüşünü genişləndirməyə imkan verən şəraitin yaradılmasını tələb edir.

Hazırda sosial-iqtisadi və elmi-mədəni həyatın bütün sahələrini inkişaf etdirmək üçün hər şeydən əvvəl bu mühüm işləri uğurla həyata keçirə bilən insanın müstəqil olması, onun təfəkkür tərzinin dəyişdirilməsi və sovet dövrünün psixologiyasından uzaqlaşdırılması zərurəti meydana çıxır. Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsində böyük rolu olan kitabxanalar gənc nəslin mədəni-intellektual səviyyəsinin yüksəldilməsinə kömək göstərməli, digər elm, təhsil və mədəniyyət müəssisələri ilə birlikdə onların vətənpərvər vətəndaş kimi yetkinləşməsinə səmərəli təsir göstərən müəssisə olmalıdır.

Azərbaycan milli kitabxanaşünaslıq elminin banisi, Əməkdar elm xadimi, professor A.Xələfovun qeyd etdiyi kimi, müasir cəmiyyətdə hər cür informasiyanı cəmiyyət üzvləri arasında yaymağa qarşısına məqsəd qoyan, informasiya resurslarını toplayıb saxlayan, onu əsrdən-əsrə, nəsildən-nəslə ötürən informasiya daşıyıcısı kimi fəaliyyət göstərən informasiya müəssisələrinin ən mühüm vasitəsi kitabxana sistemləridir.

Əlbəttə, böyüməkdə olan nəslin əsl vətəndaş kimi formalaşması və hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyətlər kimi yetişməsi prosesi bütün dövrlərdə cəmiyyətin və dövlətin diqqət mərkəzində durmuşdur. Hələ 1990-cı illərin ortalarında ulu öndər Heydər Əliyev üzünü gənc nəslin nümayəndələrinə tutaraq belə deyir: “Bizim borcumuz gənclərə daha çox qayğı göstərməkdən, onların təhsil və tərbiyəsi işini, yaşayış şəraitini daha da yaxşılaşdırmaqdan və gələcək nəsil üçün daha yaxşı həyat qurmaqdan ibarətdir. ... Bu, bizim və şəxsən mənim ali məqsədimdir... Sizin borcunuz yaxşı təhsil, tərbiyə almaqdan, öz istedadlarından səmərəli istifadə etməkdən, həyat fəaliyyətinə, gələcəyinizə yaxşı hazırlaşmaqdan, öz əxlaqınızla, təhsilinizlə, tərbiyəyinizlə valideynlərinizi, cəmiyyətimizi və bizi sevindirməkdən ibarətdir... Mən inanıram ki, Azərbaycanın bu gün yetişən gənc nəsli bütün keçmiş nəsillərdən daha da yüksəklərə qalxacaqdır. Çünki siz müstəqil Azərbaycanda, öz azad Vətəninizdə yaşayırsınız”.

Bütün bu istiqamətverici elmi-nəzəri müddəaları əsas götürən dos. E.Əhmədov öz monoqrafiyasının “Uşaqların kitabxana-informasiya təminatı” adlı I fəslində haqlı olaraq vurğulayır ki, uşaqların müasir dövrün tələbləri səviyyəsində yetişdirilməsi işində digər tərbiyə ocaqları ilə yanaşı, uşaq kitabxanaları da mühüm rol oynamalı, öz funksiyalarını bu vacib prinsiplər əsasında həyata keçirməlidirlər. Məlum olduğu kimi, uzun illər ərzində respublikamızda geniş uşaq kitabxanaları şəbəkəsi yaradılmış, həmçinin ümumtəhsil məktəblərində zəngin kitab fonduna malik olan kitabxanalar təşkil edilmiş, bütün bunlar böyüməkdə olan nəslin istifadəsinə verilmişdir.

Müəllif faktlara əsaslanaraq qeyd edir ki, uşaq kitabxanaları fondlarının elmin müxtəlif sahələrinə aid yayılmış ən yeni ədəbiyyatla müntəzəm komplektləşdirilməsi, mütaliə işinə elmi-pedaqoji istiqamət verilməsi, kitab təbliğinin müxtəlif kütləvi formalarından və mütərrəqqi üsullarından istifadə edilməsi, habelə kitabxanaların maddi-texniki bazalarının möhkəmləndirilməsi və onların getdikcə

daha bacarıqlı kadrlarla təmin edilməsi uşaqların tərbiyə işinin düzgün qurulmasına və dünyagörüşlərinin formalaşmasına öz müsbət təsirini göstərmişdir. Bu cəhətdən Firidun bəy Köçərli adına Azərbaycan Dövlət Uşaq Kitabxanasının (ADUK) fəaliyyəti xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Məlumat üçün qeyd edək ki, F.Köçərli adına ADUK 1965-ci il yanvarın 1-də Bakı şəhərindəki M.Qorki adına kütləvi kitabxananın bazası əsasında təşkil edilmişdir. Həmin vaxt kitabxananın fondunda cəmi 43 min nüsxə kitab var idi ki, onun da 27.337 nüsxəsini uşaq ədəbiyyatı əhatə edirdi.

Son illərin məlumatına görə isə artıq yeni müasir binada fəaliyyət göstərən F.Köçərli adına ADUK-un kitab fondu təxminən 210 min nüsxə, oxucuların sayı 25 min nəfərdən çoxdur.

Müəllif yazır ki, kitab fondunun ildən-ildə zənginləşməsi, məktəbli oxucuların sayının artması F.Köçərli adına ADUK-un fəaliyyətinin genişlənməsi ilə əlaqədardır. Buradakı ədəbiyyat oxucuların, o

cümlədən həm uşaqların, həm də onların müəllimlərinə rəhbərlik edən şəxslərin müxtəlif sorğu və tələblərini vaxtında ödəməyə imkan verir. Belə ki, kitabxana məktəbəqədər yaşlı uşaqlara, əsasən I-IX sinif şagirdlərinə, həmçinin təlim-tərbiyə və təhsil məsələləri ilə məşğul olan şəxslərə xidmət göstərir. Elmin müxtəlif sahələrinə dair zəngin ədəbiyyat onların istifadəsindədir.

F.Köçərli adına ADUK respublikada uşaq kitabxanaları sistemində baş kitabxana kimi uşaq ədəbiyyatı üzrə dövlət kitabsaxlayıcısıdır. Mərkəzləşdirilmiş kitabxana sistemlərinin (MKS-lərin) uşaq bölmələri və məktəb kitabxanaları üzrə metodik mərkəzdir. O uşaq müəllimlərinə, uşaq ədəbiyyatının təbliğinə kömək məqsədi ilə metodik və biblioqrafik vəsaitlər nəşr edir, uşaq və məktəb kitabxanalarının iş təcrübəsi ümumiləşdirir və yayır. Kitabxana digər elm sahələri ilə yanaşı, bədii və incəsənət ədəbiyyatının təbliği ilə ciddi şəkildə məşğul olur, öz oxucularının və ümumiyyətlə, gənc nəslin mənəvi-estetik tərbiyəsində, bədii zövqlərinin

formalaşmasına, mədəni-əxlaqi vərdişlərə yiyələnməsinə dəyərli töhfəsini verir.

Bütün bu vacib məsələləri dos. E.Əhmədov monoqrafiyanın I fəslinə daxil olan “F.Köçərli adına Respublikada Uşaq Kitabxanasında kitabxana-informasiya texnologiyalarının tətbiqi”, “Uşaq mütaliəsinə rəhbərliyin vəzifələri”, “Kiçik məktəbyaşlı uşaqların kitabxana-informasiya təminatı”, “Yuxarı məktəbyaşlı uşaqların kitabxana-informasiya təminatı”, “Uşaq kitabxanalarında kütləvi tədbirlərin təşkili metodikası” paraqraflarında əhatəli şəkildə şərh etmişdir.

Monoqrafiyanın II fəslə “Gənclərin kitabxana-informasiya təminatı” adlanır.

Əsərdə qeyd olunduğu kimi, müasir informasiya cəmiyyətində qarşıda duran mühüm vəzifələrin yerinə yetirilməsində C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası daha böyük imkanlara malikdir.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin 5 fevral 1976-cı il tarixli 54 №-li əmrinə əsasən yaradılmış C.Cabbarlı adına RGK gənc nəslin ideya-siyasi, əmək və mənəvi tərbiyəsində, elmi-

texniki səviyyəsinin yüksəldilməsində, şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafında, tədris işində mühüm rol oynayır. Kitabxana həmçinin respublikada gənclərə kitabxana xidmətini təkmilləşdirmək sahəsində təşkilati-metodik baza rolunu oynayır. C.Cabbarlı adına RGK ölkənin gənclər kitabxanaları, kütləvi kitabxanaların gənclər şöbəsi, orta ixtisas məktəblərinin kitabxanaları üzrə elmi-metodik mərkəz funksiyasını yerinə yetirir.

C.Cabbarlı adına RGK universal profilli kitabxana olub, 14 yaşından 21 yaşına qədər oxuyan orta məktəb şagirdlərini, texniki-peşə məktəblərində təhsil alan şagirdləri, ali məktəblərin, texnikumların, kolleclərin, liseylərin tələbələrini, işləyən gəncləri əhatə edir. Gənclərin tərbiyəsi ilə məşğul olan müəllimlər, tərbiyəçilər, ictimai təşkilatların işçiləri də bu kitabxananın kitabxana-bibliografya və informasiya xidmətindən istifadə edə bilirlər.

Son illərdə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin kitabxana işinə və onun fondunun lazımi ədəbiyyatla müntəzəm şəkildə komplektləşdirilməsi məsələlərinə xüsusi diqqət verilməsinin nəticəsi olaraq kitabxananın fonduna hər il min nüsxədən çox ədəbiyyat daxil olur. Kitabxanada fondun

komplektləşdirilməsi üçün ayrılan maliyyə vəsaiti ildən-ilə artır.

Son illərdə kitabxanada oxuculara xidmət sisteminin modernləşdirilməsi məqsədi ilə yeni informasiya texnologiyasının tətbiqi sahəsində də bəzi işlər görülmüşdür.

Müəllif “C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında kitabxana-informasiya texnologiyalarının tətbiqi”, “C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında elmi-metodik və kütləvi işlərin təşkili”, “C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının beynəlxalq əlaqələri”, “C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının maddi-texniki bazasının müasir vəziyyəti” adlı paraqraflarında faktlara söykənərək bütün bu məsələlərə aydınlıq gətirmişdir.

Dos. E.Əhmədovun ümumiləşdirdiyi kimi, gənc oxucuların şəxsiyyət kimi formalaşmasında kitabxanalarda keçirilən kütləvi tədbirlərin mühüm əhəmiyyəti vardır. Bu mənada kitabxanada kitab təbliği üzrə aparılan kütləvi işlər oxucuların təhsil ocaqlarında qazandıqları bilikləri dərinləşdirir, onları həyatda, əməli işdə tətbiq etməyi öyrənirlər. Bununla da oxucularda biliklərə, müxtəlif elm sahələrinə maraq yaranır, yaxud yaranmış maraq dərinləşir və

möhkəmlənir. Kütləvi tədbirlər oxuculara kitab üzərində müstəqil işləmək vərdişi aşılayır, oxuduqlarından daha yaxşı səmərələnmək üçün onlara düzgün istiqamət verir. C.Cabbarlı adına RGK-da həyata keçirilən kütləvi tədbirlərin başlıca məqsədi isə gənc oxucularda bədii ədəbiyyata maraq yaratmaq, onların mənəvi-estetik zövqlərinə təsir göstərə biləcək əsərləri təbliğ etməkdir.

Monoqrafiyada gənc oxucuların mənəvi tərbiyəsində C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının əsas vəzifələri təhlil edilmiş, bu baxımdan burada keçirilən tədbirlərin əhəmiyyəti və rolu yüksək qiymətləndirilmişdir. Mövzular izah edilərkən kitabxananın son illərdə müxtəlif növlü ədəbiyyatın təbliği sahəsində gördüyü işlərin vəziyyəti haqqında aydın təsəvvür yaradılmış, konkret statistik məlumatlara isnad edilmişdir.

Monoqrafiyanın ayrı-ayrı paraqraflarında bütövlükdə uşaq və gənclər kitabxanalarında oxuculara kitabxana-informasiya xidmətinin daha da yaxşılaşdırılması, habelə kütləvi tədbirlərin keyfiyyətinin və səmərəsinin artırılması, müasir

dövrün tələblərinə uyğunlaşdırılması məqsədi ilə bir sıra tövsiyələr irəli sürülmüşdür.

Bütövlükdə monoqrafiya müəllifin elmi-təcrübi axtarışlarının məntiqli yekunu kimi maraq doğurur. Əminəm ki, əsər həm tələbələr, həm də bu sahədə fəaliyyət göstərən mütəxəssislər üçün faydalı vəsait olacaqdır.

Knyaz ASLAN
Bakı Dövlət Universiteti
Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrasının müdiri,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

I fəsil. Uşaq kitabxanalarında oxucuların kitabxana-informasiya təminatı

Müasir cəmiyyətdə uşaq və gənclərin kitabxana-informasiya təminatı onların intellektual səviyyəsinin yüksəldilməsinə təsir edən əsas amillərdən biridir. Hazırda uşaq və gənclərə xidmət edən kitabxanalarda bu prosesin icrası prioritet məsələlərdən biri kimi xüsusilə səciyyələnir. Məlumdur ki, kitab ənənəvi informasiya vasitəsi olaraq bütün zamanlarda öz aktuallığını qoruyub saxlayıb. Amma bəzən onların illərlə saxlanılması, nəsil-dən- nəsle ötürülməsində problemlər yaranır. Bu problemi aradan qaldırmaq üçün texnoloji baxımdan daha yaxşı inkişaf etmiş ölkələr zamanın tələbinə uyğun olaraq lazımi tədbirlər görüb. Elə bunun nəticəsidir ki, indi dünyada ənənəvi kitabxanalarla yanaşı elektron kitabxanalar da mövcuddur. Çünki müasir kitabxanalarda elektron resursların yaradılmasına böyük tələbat var. İstifadəçi, əsasən öz maraq dairəsinə uyğun müxtəlif sahələr üzrə mükəmməl, zəngin elektron resursların yaradılması və onun mütəmadi olaraq yeni məlumatlarla yeniləşdirilməsi ilə zəruridir.

Təbii ki, belə bir işi internet və texniki vasitələrin köməyindən istifadə etməklə həyata keçirmək mümkündür.

Bu gün respublikamızda geniş kitabxana-informasiya şəbəkəsinə malik olan kitabxanalar mövcuddur. Ölkədə kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, onların maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, müasir tələblərə cavab verən texnologiya və proqram təminatı ilə, Azərbaycan kitabxanalarının dünya informasiya məkanına daxil olmasının təmin edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 20 aprel 2007-ci il tarixli "Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında" Sərəncam imzalanmışdır. Sərəncam Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin birgə işi sayəsində həyata keçirilir. Belə ki, sərəncama əsasən kitabxanalar modernləşməli, müasir informasiya texnologiyaları ilə təmin edilməli, Azərbaycan regionlarında fəaliyyət göstərən kitabxanalar təmir olunmalı, ölkənin iri kitabxanalarının elektron kataloqu və elektron kitabxanasının müasir standartlar səviyyəsinə qaldırılmalı və onun

bazasında "Azərbaycan ədəbiyyatının virtual kitabxanası" nın oxucuların tam istifadəsinə verilməsini təmin etməlidir.

Hörmətli prezident İlham Əliyevin bu sərəncamını əsas tutaraq, uşaq kitabxanalarına kömək məqsədi ilə "Uşaq kitabxanalarında informasiya texnologiyalarının tətbiqi və multimedia zalının təşkili" adlı vəsait hazırlanmışdır. Vəsait informasiya texnologiyalarının tətbiqini, multimedia zalının təşkilini əsas götürməklə, ölkə kitabxanalarının öz işlərini bu istiqamətdə görməsinə kömək göstərmək və onları düzgün istiqamətləndirmək məqsədi daşıyır.

Ölkəmiz qədim dövrlərdən başlayaraq milli-mənəvi sərvətləri, xüsusilə kitab mədəniyyəti ilə seçilmiş və zəngin kitabxanaları ilə tanınmışdır. Belə kitabxanalardan biri də respublikada uşaq kitabxanaları üzrə elmi metodik mərkəz sayılan F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasıdır. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası müstəqillik illərində Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı və mədəni sərvətlərimizin mühafizə olunaraq gələcək nəsillərə çatdırılması, dünya kitabxanaları səviyyəsinə qalxması istiqamətində

mühüm addımlar atmış mədəniyyət müəssisələrindəndir. Belə ki, bir çox dünya kitabxanaları ilə əlaqədar yaradılmış, onların iş təcrübələrindən istifadə etməklə uşaqlara kitabxana xidmətində ən müasir metod və formalar tətbiq olunmuşdur. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası 1965-ci il yanvarın 1-də Mədəniyyət Nazirliyinin qərarı ilə M.Qorki adına kitabxananın fondu əsasında yaradılmışdır. EMŞ-si respublikada uşaqlara xidmət edən kitabxanalar üçün elmi-metodik mərkəzdir. Kitabxana artıq 50 ildir fəaliyyət göstərir. Kitabxananın fondunda 270000-dən çox kitab var. Hazırda kitabxanada 9 şöbə, 5 bölmə, 2 filial fəaliyyət göstərir. 12 sentyabr 1967-ci ildən Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Komitəsinin 25 sayılı sərəncamına əsasən uşaq ədəbiyyatının inkişafında mühüm xidmətləri olan, Azərbaycan ədəbi dilinin saflığı uğrunda daim mübarizə aparmış Azərbaycan ədəbiyyatşünası, pedaqoq, maarifpərvər, uşaq folklor antologiyasının banisi Firidun bəy Köçərlinin adını daşıyır. 1965-ci ildə Respublika Uşaq kitabxanasının yaradılması uşaqlara kitabxana xidmətinin və onun metodik təminat sisteminin formalaşmasında irəliyə atılmış ciddi addım oldu. Belə ki, görkəmli alim və

maarifçi F.Köçərli adını daşıyan Respublika Uşaq Kitabxanasının yaradılması nəticəsində uşaqlara kitabxana xidmətinin Ümumrespublika metodik mərkəzi meydana gəldi, uşaqlara xidmət edən digər kitabxanalara, o cümlədən, 3 mindən çox məktəb kitabxanasına metodik rəhbərlik təmin edildi. Nəhayət, uşaq kitabxanaları üçün metodik mərkəzin yaradılması ölkədə uşaqlara kitabxana xidmətinin inkişaf perspektivlərinin elmi konsepsiyasının yaradılmasına, bu işə xidmət bütün kitabxanaların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsinə və tam bir sistem kimi fəaliyyət göstərməsinə hüquqi, nəzəri, metodik və təşkilati zəmin yaratdı. Respublika Uşaq Kitabxanasının elmi-metodik fəaliyyətini kitabxanaşünaslıq fikrinin son nailiyyətləri zəminində təşkil etmək məqsədilə 70-ci illərdə zəngin metodik nəşrlər fondu yaradıldı. Bu fondda uşaqlara kitabxana xidmətinin bütün nəzəri, metodik və təcrübi nailiyyətlərini və qabaqcıl təcrübəni əks etdirən ədəbiyyat toplanıldı. Fondan yalnız kitabxananın öz işçiləri deyil, həmçinin respublikada fəaliyyət göstərən bütün uşaq kitabxanaları fəal istifadə edirdi. Onun əsasında rayon uşaq kitabxanalarına hər il orta hesabla 140-150 yazılı arayış göndərilirdi. F.Köçərli adına

Republika Uşaq Kitabxanası müstəqillik illərində Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı və mədəni sərvətlərimizin mühafizə olunaraq gələcək nəsillərə çatdırılması və dünya kitabxanaları səviyyəsinə qalxması istiqamətində də mühüm addımlar atmışdır. Belə ki, bir çox dünya kitabxanaları ilə əlaqə yaradılmış, onların iş təcrübələrindən istifadə etməklə uşaqlara kitabxana xidmətində ən müasir metod və formalar tətbiq olunmuşdur. Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının təsis etdiyi "Göyqurşağı" Uşaq jurnalı məktəblilərin dünya görüşünün inkişafında, onlarda vətənpərvərlik hisslərinin daha da güclənməsində, təhsil marağının artmasında böyük rol oynamaqla daim diqqət mərkəzində olmuşdur. 32 səhifədən ibarət rəngli şəkillərlə nəfis tərtib olunan bu jurnalın hər sayı uşaqlar tərəfindən maraqla qarşılır. Jurnalın hər sayında əlamətdar tarixi günlər, bayramlar, tarixi və görkəmli şəxsiyyətlər, təhsil müəssisələri haqqında məlumatlar, uşaqların qələmə aldıkları şeir və hekayələr, çəkdikləri rəsmlər dərc olunur. Jurnalda kitabxanaya daxil olan yeni kitablar haqqında oxuculara müntəzəm məlumat verilir. Uşaqların intellektual səviyyələrinin artmasına xidmət edən məntiqi suallarla zəngin

əyləncəli səhifə və rubrikalar jurnalı daha da maraqlı edir. "Göyqurşağı" Uşaq Jurnalı Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin göstərişi ilə Azərbaycanın bütün rayonlarının Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi vasitəsilə ən ucqar dağ kəndlərinə belə yayılır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin imzaladığı 6 oktyabr 2008-ci il tarixli "Azərbaycan Respublikasında kitabxana -informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə "Dövlət Proqramı" nın təsdiq edilməsi barədə sərəncamı kitabxana işinin inkişafında yeni bir mərhələyə başlanğıc verdi. Dövlət Proqramında oxucuların informasiya tələbatının ödənilməsi ilə bağlı Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanası artıq neçə illərdir ki, Uşaq və yeniyetmələr üçün səyyar kitab sərgisini "Uşaq kitabı Karvanı" layihəsini uğurla həyata keçirir. 3 il ərzində keçirilən layihə üzrə 16 rayona Kitab Karvanı yola düşmüş. 14270 nüsxə uşaq kitabları hədiyyə edilmişdir. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası informasiya təminatı istiqamətində fəaliyyətinin səmərəsinin artırılması, inkişafı və təkmilləşdirilməsi məqsədilə günün tələbləri səviyyəsində mütərəqqi iş üsullarından istifadə edir. Yəni kompüter

texnologiyalarının tətbiqi, ənənəvi informasiya mənbələrin elektron daşıyıcılara köçürülməsi, CD-ROM texnologiyalarının tətbiqi, informasiyanın təqdim etmək imkanları və bir sıra başqa işlərin həyata keçirilməsi üçün səy göstərərək uğurlar əldə edirlər. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası Azərbaycanda uşaqlara xidmət göstərən bütün uşaq kitabxanaları üçün elmi-metodik mərkəzidir. F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası öz iş prosesini dünya kitabxanaları səviyyəsinə çatdırmağa səy göstərir. F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası respublika uşaq kitabxanalarının işini toplayıb analiz və sintez edir, onların hesabatını hazırlayıb rəhbər orqanlara çatdırır, elmi-tədqiqat işləri aparılır, qabaqcıl təcrübəni bütün ölkəyə yayır, rayonlara ezamiyyətlər təşkil edir, yeni layihələrinin işlənməsində və kitabxananın tədbirlərində yaxından iştirak edir. Elmi-metodika şöbəsində ixtisasa aid elmi-kütləvi yazılar, əlamətdar və tarixi günlərlə bağlı metodik vəsaitlər çap olunur və bu vəsaitlər uşaq kitabxanalarına göndərilir. Yubiley günləri ilə bağlı yazılarda görkəmli şəxsiyyətlərin, yazıçı və şairlərin kitabxana-biblioqrafiya qaydası ilə təbliğ olunmasının metodikası verilir. Bu

məqsədlə saytımızda kitab abidələri rubrikası açılmış və orada qızıl fonddan bəzi kitabların təqdimatı hazırlanaraq oxucuların diqqətinə çatdırılır. Milli dəyərlərimizin qorunması və təbliği işində kitabxana bir sıra tədbirlər həyata keçirir. Kitabxanamızın mütəxəssisləri elektron kataloqun formalaşdırılmasında dünya kitabxanalarının təcrübəsini öyrənir və onlara əsaslanaraq, elektron kataloqun yaradılmasının mövcud olan müxtəlif yollarının ən optimal və əlverişlisini seçib, sənədlərin elektron kataloqa daxil edilməsi qaydalarını müəyyən edərək ümumi metodikasını işləyib hazırlamağa başlamışdır. Elektron kataloqun formalaşdırılması üçün qəbul edilmiş standartlara uyğun olaraq cari ədəbiyyatın biblioqrafik təsviri, elektron kataloqun redaktəsi aparılır. Bütün bunlarla yanaşı F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının qarşısında duran mühüm vəzifələrdən biri oxucuların metodika, biblioqrafiya və elmi informasiya xidmətini dünya kitabxanaları səviyyəsinə qaldırmaq, oxucuların tələbatını ödəmək üçün yeni informasiya texnologiyalarını tətbiq etmək, Internet şəbəkəsinin elektron ehtiyatlarından istifadə etməkdir. 2014-cü ildə kitabxanaya alınan kitab, kitabça və dövri mətbuat

nəşrləri işlənilərək IRBIS-64 proqramının "Komplektator" moduluna daxil edilmiş, "Kataloqçu" modulunda müvafiq bazalara oturulmuş, daha sonra biblioqrafik təsvirlər tamamlanmışdır. Bu günə qədər ümumillikdə "Kitab" bazasında 13788 adda kitab və kitabçalar əks olunmuşdur. "Qızıl fond" bazasına 386 kitab daxil edilmişdir. "Elektron kartoteka-2014" bazasında kitabxanaya alınmış qəzet və jurnalların ayrı-ayrı sayları qeydiyyatla alınmış, dövrü mətbuatda dərc olunmuş məqalələrin biblioqrafik təsvirləri verilmişdir. Oxucu bazasında isə kitabxanaya üzv olmuş oxucuların məlumatları daxil edilmişdir. "Kitab verilişi" modulu ilə oxuculara göstərilən xidmət qeydə alınmışdır. 2014-cü hesabat ili ərzində "Komplektator" moduluna daxil edilmiş kitablar 1153 adda "Kataloqçu" modulunda müvafiq bazalara oturulmuş, daha sonra biblioqrafik təsvirlər tamamlanmışdır. IRBIS-64 proqramının daxilində 16 mövzu bazası vardır və il ərzində bütün bazalar yenilənmişdir. "Kitabxana50" adlı bazaya F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının fəaliyyətini əks etdirən materialların biblioqrafik təsvirləri toplanmışdır. "Elektron resurslar" bazasında kitabxana fonduna daxil olmuş

resurslar daxil edilmiş və mütəmadi olaraq yenilənmişdir. "Uşaq ədəbiyyatı" "Görkəmli adamlar" və "Ekologiya" bazaları yenidən yüklənərək yenilənmişdir. "Ölkəşünaslıq və milli ədəbiyyat" bazası yenilənərək, həmin bazanı 4253 adda kitab təşkil edir. "Heydər Əliyev" adlı bazada 353 adda material toplanmışdır. Bazada mövcud olan "Kitabçı" "Bakı", "İdman ili", "Turizm", "informasiya ili", "Müstəqillik" bazaları hər il yenilənir, materiallar redaktə olunur və yenidən yüklənir. Elektron kataloqda "Məmməd Əmin Rəsulzadə" adlı yeni baza yaradılmışdır, 45 material əks olunmuşdur. Elektron kataloqda "Naxçıvan Muxtar Respublikası-90" adlı yeni baza yaradılmışdır, 227 material əks olunmuşdur. Bütün bazalarda olan məlumatlar mütəmadi olaraq əlavələrlə yenilənmişdir. "Tammətli kitablar" modulu quraşdırılmışdır. Oxucu sorğusuna əsasən tələb olunan kitablar seçilmişdir. Bu kitabların bir hissəsi latın əlifbası ilə işlənilmiş və tammətli bazaya daxil edilmişdir. Ümumillikdə 190 kitab həmin bazada əks edilmişdir. Tammətli bazanın genişləndirilməsi işi davam edir. Kitabxananın www.clb.az rəsmi saytında məlumatlar daimi olaraq yenilənmişdir. Saytın "Elektron kataloq"

rubrikasında web-IRBIS-64 yenidən qurulmuş, əlavə və yeniliklər tətbiq edilmişdir. Kitabxana mütəxəssisləri elektron kataloqun formalaşmasında dünya kitabxanalarının təcrübəsini öyrənir və onlara əsaslanaraq, elektron kataloqun yaradılmasının mövcud olan müxtəlif yollarının ən optimal və əlverişlisini seçib, sənədlərin elektron kataloqa daxil edilməsi qaydalarını müəyyən edərək ümumi metodikasını işləyib hazırlayırlar. Saytın "Elektron kitabxana" rubrikasında tammətli kitablar axtarışın nəticəsinə görə əks olunur. "Göy qurşağı" jurnalının çap olunmuş nüsxələrinin elektron variantı kitabxananın saytında yerləşdirilmişdir. Saytın "Səsli nağıllar" rubrikasında audio formatında 51 sayda nağıllar daxil edilərək yenilənmişdir. IRBIS-64 proqramında edilən dəyişikliklər tətbiq edilmiş, kitabxananın işçiləri bu dəyişikliklərlə məlumatlandırılmışdır. Kitabxananın 2 sayılı filialında plan üzrə keçən il nəzərdə tutulmuş IRBIS-64 proqramı tətbiq edilərək quraşdırılmış, filialın işçiləri üçün əyani kurs keçirilmişdir. Bütün il boyu Respublikada fəaliyyət göstərən Uşaq kitabxanalarına avtomatlaşdırma işi ilə əlaqədar metodiki köməklik edilmişdir. Şəhərin yenidən qurulması nəticəsində əhaliyə kitabxana xidməti

işində də yeni imkanlar açılmış, 21 oktyabr 2010-cu ildə F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası Bakı şəhəri, S.Vurğun 88 ünvanında yeni tikilinin-16 mərtəbəli binanın ikinci mərtəbəsində yerləşərək daha rahat və daha geniş şəraitdə, müasir avadanlıqlarla təchiz olunaraq öz qapılarını uşaqların üzünə açmışdır.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi sistemində olan bütün uşaq kitabxanalarına və MKS-in uşaq şöbələrinə metodik rəhbərlik edən elmi metodik mərkəz kimi Azərbaycan Respublika Uşaq Kitabxanası məktəbdənkənar tərbiyə müəssisəsi olub uşaqlara, yeniyetmələrə və uşaq mutaliəsinə rəhbərlik edənlərə kitabxana xidməti göstərir. Kitabxananın fondu dövlət kitabxana fonunun tərkib hissəsi kimi dövlət mülkiyyəti olub, mühafizə olunur. Kitabxana öz fəaliyyətində qüvvədə olan qanunları, “kitabxana işi haqqında Əsasnaməni”, “Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin əmr və göstərişlərini”, respublikada kitabxana işi üzrə metodiki mərkəzlərin tövsiyələrini, həmçinin bir Nizamnaməni işində rəhbər tutur. Kitabxana özünün metodiki tədqiqat və bibliografik fəaliyyətin respublikanın milli

kitabxanası olan M.F.Axundovun adına Dövlət Milli Kitabxanası, Azərbaycan Respublika Gənclər Kitabxanası, həmçinin digər nazirlik, idarə və təşkilatların uşaq və yeniyetmələrə xidmət edən metodiki kitabxana mərkəzləri ilə əlaqələndirir. Kitabxanadan hamı istifadə edə bilər. Oxuculara xidmət pulsuzdur. Kitabxana respublika büdcəsindən müəyyənləşdirilir, hüquqi şəxs kimi bütün hüquqlardan istifadə edir və gerbli möhürə malikdir. 2014-cü ildə oxucu gəlişi 107151, virtual oxucu 25800, ümumi oxucusu isə 18097 sayda olmuşdur.

Kitabxana uşaqların tərbiyəsi və yeni təhsil sisteminə uyğun şəkildə ədəbiyyatın kompleks təbliğini həyata keçirir, uşaq və yeniyetmələrin vətənpərvərlik, əmək, mənəvi,estetik tərbiyəvi məqsədi ilə respublika kitabxanalarının fondundan maksimum dərəcədə istifadəni təşkil edir. Kitabxana məktəblərdə peşəyönümlü təhsil və tərbiyənin həyata keçirilməsinə, uşaqlarda yaradıcı fəallığın, əmək verdişlərinin, dərk etmə qabiliyyətlərinin, təhsilə və ictimai vəzifələrə sayıq münasibətin inkişafına kömək edir. Uşaq və yeniyetmələrdə oxu mədəniyyətini həyata keçirir. Kitabxanada sistemli mütaliyəyə maksimum oxucu cəlb olunmasını təşkil

edir. Yaş tərkibini və maraq dairəsini nəzərə alaraq uşaqlara, yeniyetmələrə və mutaliyəyə rəhbərlik edənlərə fərqli xidmət həyata keçirir. Kitabxana abonement, oxu zalı, digər struktur yarımbölmələri, həmçinin KAA yolu ilə fondan oxucuların istifadəsini təmin edir. Qəbul olunmuş qayda üzrə uşaq ədəbiyyatın məcburi pullu nüsxəsini alır, fondu kitabxana selektoru, kitab mağazaları, mətbuat yayım birliyi və digər mənbələr hesabına komplektləşdirir. Fondan istifadəni və onun mühafizəsini təmin edir, sanitar-gigiyena, cildləmə, kitab təmiri işini və kütləvi tədbirləri həyata keçirir. Respublikanın vahid mübadilə fondunun yaradılmasında, uşaq ədəbiyyatının yenidən bölüşdürülməsinin təşkilində iştirak edir. Tabeliyindən asılı olmayaraq uşaq və yeniyetmələrə xidmət edən kitabxanalardan lazımi məlumatları qəbul olunmuş qayda üzrə alır.

Respublikada uşaqlara kitabxana xidmətinin vəziyyətini öyrənir, təhlil edir, onun yaxşılaşdırılması barədə təkliflərini mədəniyyət orqanlarının müzakirəsinə verir. Qabaqcıl təcrübəni öyrənir və ümumiləşdirir, onun təbliği və tətbiqini təşkil edir. Elmi-təcrübi konfranslar, müşavirələr, seminarlar, ixtisasartırma kurslarında dərslər keçirir,

qabaqcıl təcrübə məktəbini təşkil edir. Digər nazirlik, idarə və təşkilatların metodik mərkəzlərində keçirilən tədbirlərdə iştirak edir. Kitabxanada direktorun rəhbərliyi altında məsləhətçi təşkilat kimi elmi-metodik şura fəaliyyət göstərir. Şuranın tərkibi və fəaliyyəti Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən təsdiq edilmiş Əsasnamədə müəyyən edilir.

Respublika Uşaq Kitabxanasının əsas vəzifəsi uşaqların, yeniyetmələrin, mütaliyəyə rəhbərlik edənlərin və kitabxanadan istifadə etmək istəyən digər vətəndaşların informasiyadan və sənədlərdən sərbəst istifadə etmək imkanını, onların bəşər fəaliyyətinin bütün sahələrində milli və dünya mədəniyyətinin Vətəndaşların informasiyadan və sənədlərdən sərbəst istifadə etmək imkanını, onların bəşər fəaliyyətinin bütün sahələrində milli və dünya mədəniyyətinin nailiyyətləri ilə tanış olmasını təmin etmək, əhatə etdiyi ərazidəki bütün yaşayış məntəqələrində uşaqlara və yeniyetmələrə, o cümlədən orta ümumtəhsil məktəblərinin şagirdlərinə kitabxana və informasiya xidmətini həyata keçirmək, cəmiyyətin informasiyaya olan tələbatını təmin etmək, informasiyadan sistemli şəkildə istifadəni təşkil etmək, bununla da

şəxsiyyətin dünyagörüşünün artmasına, hərtərəfli inkişafına kömək göstərmək, oxuculara kitabxana xidmətinin təşkilində kitabxana sahəsinin bütün mütərəqqi formalarından istifadə etmək, sistem daxili kitab mübadiləsindən və kitabxanalararası abonementdən istifadə etməklə oxucu sorğularının ödənilməsinə nail olmaq, kitabxana fonduna daxil olan yeni ədəbiyyatlarla oxucuların mütəmadi şəkildə informasiyanmasını təşkil etmək, oxucu sorğuları nəzərə alınmaqla fondun kompleksləşdirilməsini, daxil olan ədəbiyyatın yerləşdirilməsini təşkil etmək, kitabxana-informasiya sahəsinə dair konfranslar, seminarlar, dəyirmi masalar, sərəgilər, müsabiqələr, kitab bayramları, festivallar və.s tədbirlər təşkil etmək, beynəlxalq kitab mübadiləsi və beynəlxalq əməkdaşlığı həyata keçirmək, beynəlxalq təşkilatlara üzv olmaq, beynəlxalq kitabxana və.s proqramların həyata keçirilməsində iştirak etmək, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən edilmiş qaydada kitabxana birlikləri yaratmaq, ictimai və həmkarlar təşkilatlarının, assosiasiyaların, cəmiyyətlərin üzvü olmaq, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə

büdcə müəssisələrinə verilən bütün güzəştlərdən istifadə etməkdən ibarətdir

Respublika Uşaq Kitabxanası, onun fəaliyyətinin məqsədlərinə müvafiq olaraq Respublika Uşaq Kitabxanası fondunda olan Azərbaycan və dünya uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin, bütün kitab sərəvətlərinin, digər informasiya daşıyıcılarının etibarlı şəkildə toplanması, qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılmasını və onların geniş təbliğini təmin edir, fondlarını gələcək nəsillər üçün qoruyub saxlamaqla bəşəriyyətin məcmu mədəniyyətinə tövhə verir, fəaliyyətində partiyalara, ictimai hərəkatlara və dini konfessiyalara münasibətdə neytrallığa riayət edir, zəruri resurslardan, materiallardan informasiyadan bərabərhüquqlu istifadə prinsiplərinə riayət etməklə kitabxananın bütün istifadəçilərinə yüksək keyfiyyətli xidmətlər təqdim edir, Respublika Uşaq Kitabxanası filiallarının fondlarının kompleksləşdirilməsini təmin edir, istifadəyə yararsız kitabları müəyyən olunmuş qaydada fondan çıxarır, fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən kitabxanaya dəymiş ziyanın ödənilməsini Respublika Uşaq Kitabxanası qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada Nazirlik və dövlət

statistika orqanları qarşısında hesabat verir, “İnternet” sistemi vasitəsilə respublika və xarici ölkələrin kitabxanaları ilə işini əlaqələndirir, fondun qiymətli nəşrlərinin üzə çıxarılması, uçotu və mühafizəsi ilə məşğul olur, kitabxanın fəaliyyəti ilə bağlı ərizə və müraciətlərə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada baxılmasını təmin edir, kitabxana-informasiya sahəsindən kədr siyasətini həyata keçirir. Ölkəmiz qədim dövrlərdən başlayaraq milli-mənəvi sərvətləri, xüsusilə kitab mədəniyyəti ilə seçilmiş və zəngin kitabxanaları ilə tanınmışdır. Belə kitabxalardan biridə xalqımızın gələcəyi olan uşaqlara kitabxana xidmətinin təşkili sahəsində böyük təcrübəsi və xidmətləri olan, respublikada uşaq kitabxanaları üzrə elmi metodik mərkəz sayılan F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasıdır. Kitabxana öz fəaliyyətini xalqımızın ümumilli lideri Heydər Əliyevin gələcəyimiz olan uşaqlar haqqında müdrik kəlamını rəhbər tutmuş, öz işini bu kəlamın həyata keçirilməsi uğrunda mübarizəyə həsr etmişdir.

Heydər Əliyev deyir: ”Uşaqlar bizim gələcəyimizdir. Gələcəyimizi nə cür tərbiyə edəcəyiksə, böyüdəcəyiksə, ölkəmizin, dövlətimizin gələcəyi bundan asılı olacaqdır”. Müstəqillik

illərində uşaqlara kitabxana-informasiya xidmətini daha da yaxşılaşdırmağı, informasiya cəmiyyətinin tələblərinə cavab verməyi qarşısına məqsəd qoyan F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının kollektivi kitabxana işinin informasiyalaşdırılması və kitabxananın informasiya texnologiyası ilə təmin edilməsi sahəsində müəyyən uğurlar qazanmışdır. Belə ki, kitabxanaya xeyli miqdarda kompüter, elektron məlumat vasitələri, texniki avadanlıq alınmış və bu vasitələrin kitabxana işinə tətbiq edilməsi kitabxana işini qismən də olsa kompüterləşdirmişdir. Hazırda fondunda 260 000 nüsxə ədəbiyyat olan kitabxananın ən böyük nailiyyətlərindən biri uşaqlar üçün kompüter zallarının açılması olmuşdur. Çünki uşaqlar və yeniyetmələr mütaliəsi, dünyagörüşünün formalaşması, qlobal informasiya mühiti ilə səmərəli təması proseslərinin uğurla nəticələnməsi Azərbaycan dövlətinin kitabxana-informasiya sahəsində gələcəyə yönəlmiş inkişaf konsepsiyasının tərkib hissələrindən biridir.

Müasir kitab və onun mütaliə mədəniyyətinin ziddiyyətli olduğu bir zamanda yaşayırıq. Bir tərəfdən, uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin çap variantlarının oxucularının hiss olunacaq dərəcədə

azalmağına, digər tərəfdən elektron formatda uşaq mütaliəsi üçün yazılmış mətnlərin keyfiyyəti və onlardan istifadə imkanlarının genişlənməsinə tələbat artmaqdadır. 2008-2015-ci illərdə Dövlət Proqramı kitabxana fondlarının müasir kompleksləşdirmə mexanizminin yaradılması, respublikada kompüterləşdirilmiş kitabxana-informasiya şəbəkəsinin yaradılması, kitabxanaların kompüter və informasiya-proqram təminatı, Azərbaycan Respublikasının milli-mədəni irsinin və informasiya ehtiyatlarının qorunması, gələcək nəsillərə çatdırılması, kitabxana xidmətinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, onun forma və məzmunca yeniləşdirilməsi, kitabxana şəbəkəsinin idarəetmə strukturunun təkmilləşdirilməsi, optimallaşdırılması və kadr islahatlarının həyata keçirilməsi və s. məsələləri əhatə edir.

Görkəmli alim və maarifçi F.Köçərlinin adını daşıyan Respublika Uşaq Kitabxanasının yaradılması nəticəsində uşaqlara kitabxana xidmətinin ümumrespublika metodik mərkəzi meydana gəldi, uşaqlara xidmət edən digər kitabxanalara, o cümlədən, 3 mindən çox məkətb kitabxanasına metodik rəhbərlik təmin edildi. Respublikada uşaq kitabxanalarının fəaliyyətini

metodik cəhətdən tənzimləyən mərkəzin yaradılması uşaqlara xidmət edən kitabxanaların təşkilati-metodik problemlərinin vahid qaydada həllini təmin etməkdən eyni zamanda ayrı-ayrı kitabxanaların qabaqcılları səviyyəsinə qaldırmasına kömək etməkdən ibarət idi. Nəhayət, uşaq kitabxanaları üçün metodik mərkəzin yaradılması ölkədə uşaqlara kitabxana xidmətinin inkişaf perspektivlərinin elmi konsepsiyasının yaradılmasına, bu işə xidmət bütün kitabxanaların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsinə və tam bir sistem kimi fəaliyyət göstərməsinə hüquqi, nəzəri, metodik və təşkilati zəmin yaratdı. Respublika Uşaq Kitabxanasının elmi-metodik fəaliyyətinin kitabxanaşünaslıq fikrinin son nailiyyətləri zəminində təşkil etmək məqsədilə 70-ci illərdə zəngin metodik nəşrlər fondu yaradıldı. Bu fond da uşaqlara kitabxana xidmətinin bütün nəzəri, metodik və təcrübi nailiyyətlərini və qabaqcıl təcrübəni əks etdirən ədəbiyyat toplanılmışdı. Fond dan kitabxanın öz işçiləri Bakı şəhərinin bütün uşaq kitabxanaları istifadə edirdilər. Onun əsasında kitabxana işçilərinə hər il orta hesabla 140-150 yazılı və şifahi arayış və tövsiyə verilirdi. Azərbaycanda uşaq kitabxanalarının metodik təminatının vəziyyətini

yekunlaşdırarkən qeyd etmək istərdik ki, ümumiyyətlə hər bir kitabxana şəbəkəsində təşkilati-metodik işlərin nəticəsi müvafiq şəbəkədə oxuculara xidmət işinin səmərəliliyi ilə ölçülür. Respublika Uşaq Kitabxanası öz fəaliyyətinin ilk illərində şəhər və rayon mərkəzi uşaq kitabxanalarının ayrı-ayrı regionlar üzrə metodik mərkəz kimi formalaşmasına xüsusi diqqət yetirirdi. Bu məqsədlə respublika kitabxanasının metodistləri və təcrübəli əməkdaşları şəhərlərə və rayon mərkəzlərinə çoxsaylı ezamiyyətlər təşkil edərək uşaqlara kitabxana xidmətinin metodik təminatının dayaq bazalarını yaratmağa başladılar. Ezamiyyətlərlə xüsusilə respublikanın 24 rayonu əhatə olunmuş Ağcabədi, Ağsu, Astara, Bərdə, Quba, Qubadlı, Dəvəçi, Yevlax, Zəngilan, Zərdab, Kəlbəcər, Masallı, Mingəçevir, Naxçıvan, Şəki, Ucar, Xaçmaz, Şamaxı kimi rayon və şəhərlərdə dayaq bazaları yaradılmışdı. Eyni zamanda həmin yerlərdə zona kitabxana işçilərinin seminar-müşavirəsi təşkil edilir və konkret olaraq "Mərkəzi rayon (şəhər) uşaq kitabxanası bölgədə uşaqlara kitabxana xidmətinin metodik mərkəzi kimi formalaşması vəzifələri məsələsi müzakirə edilirdi. Geniş kitabxana cəmiyyətinin iştirakı ilə keçirilən

seminar-müşavirələrdə Respublika Uşaq Kitabxanasının əməkdaşları uşaqlara kitabxana xidmətinin metodik təminatının forma və metodları, metodik işinin təşkili, qabaqcıl təcrübənin ümumiləşdirilməsi, uşaq kitabxanası işçilərinin ixtisasının artırılması və s. məsələlərə dair məruzə və çıxışlar edir, kitabxana işçilərinə yerlərdə əməli köməklik göstərir və təlimatlar verirdilər. Müxtəlif illərdə bu kimi seminar-müşavirələr 12 şəhər və rayonda Bakı, Şəki, Şəmkir, Gəncə, Naxçıvan, Quba, Salyan və s. yerlərdə ətraf rayonlar cəlb olunmaqla təşkil edilmişdi. 1969-cu ilin oktyabr ayında Respublika Uşaq Kitabxanası Azərbaycan Dövlət Kitabxanası ilə birlikdə Oğuz rayonunda 2 günlük seminar müşavirə təşkil etmişdir. Bu tədbirdə uşaqlara kitabxana xidmətinin aktual məsələləri müzakirə edilmiş, uşaqlar arasında diyarşünaslıq biliklərinin təbliği, kənd kitabxanalarında uşaqlara xidmətin təkmilləşdirilməsi diqqət mərkəzinə çəkilmişdir. Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən keçirilmiş seminar-müşavirələrdə qəbul olunmuş qərarlarda uşaqlara kitabxana xidmətinin yaxşılaşdırılmasının cari vəzifələri, bölgədə kitabxana işinə vahid rəhbərlik sisteminin formalaşması, uşaqlara

kitabxana xidmətinin kompleks planlarının tutulması, bu işə ictimai təşkilatların cəlb edilməsi, bu sahədə şəbəkələrarası qabaqcıl təcrübə mübadiləsinin təşkili, uşaq mütaliəsinə rəhbərlik edən kitabxana işçilərinin ixtisasının artırılması nəzərdə tutulur və onların icrasına nəzarət edilirdi. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının ilk metodik fəaliyyətində yerlərə gedişkərə və kitabxanaçıların bilavasitə iş yerində təlimatlandırılmasına xüsusi diqqət verilirdi. Bunu kitabxananın 1996-2004-cü illərdə ezamiyyətlərlə əhatə olunmuş rayonların sayına dair göstəricilər sübut edir. Bu dövrdə respublikanın şəhər və rayonlarına gedişlərin ümumi sayı və kitabxanaların əhatəliliyi illər üzrə aşağıdakı kimidir;

2000-ci ildə-(96 kitabxanadan) 24-ü; 2001-ci ildə-(116 kitabxanadan) 35-i; 2002-ci ildə-(122 kitabxanadan) 33-ü; 2004-ci ildə-(108 kitabxanadan) 30-u; 2005-ci ildə-(125 kitabxanadan) 33-ü; 2006-cı ildə-(114 kitabxanadan) 34-ü; 2007-ci ildə isə (106 kitabxanadan) 25-i əhatə olunmuşdur. RUK-sı öz fəaliyyətinin yalnız ilk beş ilində, yəni 1996-2000-ci illərdə respublikanın şəhər, rayon və kənd kitabxanalarına, o cümlədən, uşaq,kütləvi və məktəb

kitabxanalarına 159 gediş təşkil edərək 604 təlimati-metodik köməklik göstərmişdir. 1968-ci ildə təşkil edilmiş ezamiyələr zamanı 43 rayon mərkəzi uşaq kitabxanasına, 15 rayon məktəb kitabxanasına, 5 kənd kitabxanasına və 7 kənd məktəb kitabxanasına metodik köməklik göstərilmişdir. 2001-ci ildə şəhər və rayonlara 33 ezamiyyə təşkil edilmiş və il ərzində 42 rayon, 43 kənd və 19 məktəb kitabxanasına metodik köməklik göstərilmişdir. Müstəqillik illərində hər bir mərkəzi uşaq kitabxanasına ildə orta hesabla 15-20 nüsxə metodik ədəbiyyat göndərilmişdir. Yalnız 2006-cı ildə belə şöbələr 8 şəhərdə Gəncə, Naxçıvan, Sumqayıt, Tovuz, Mingəçevir, Xaçmaz, Lənkəran, Şəki şəhər Mərkəzi Uşaq Kitabxanalarında metodik şöbələr yaradılmışdır. Bu dövrdə Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən tərtib edilmiş metodik vəsaitləri aşağıdakı qruplara ayırmaq olar:

1.Müəyyən bilik sahəsinə dair ədəbiyyatın təbliğinə yönəlmiş vəsaitlər;

2.Siyasi kampaniya,tarixi,əlamətdar hadisələr və günlərlə bağlı kitabxanaların fəaliyyətinə dair vəsaitlər;

3.Yeniyetmələrin və uşaqların ayrı-ayrı qruplar içərisində kitabxana işinə həsr edilmiş vəsaitlər;

4.Uşaq kitabxanalarında oxucularla işin müxtəlif metodlarına həsr edilmiş vəsaitlər.

Bu vəsaitlərdən “Yayda nə oxumalı?” seriyası altında 2-8-ci sinif şagirdləri üçün kitab siyahıları, “İlk əlamətdar və tarixi günlər təqvimi”, ”Kosmonavt günü”(1998), “Diyarşünaslıq üzrə müsabiqənin təşkili”(2005)”, “A.S.Puşkin”(1999)”, “Azərbaycan yazıçıları”(2001), “Kitabxanalarda uşaq kitabı həftəsinin keçirilməsi metodikası”(2002) və s.göstərmək olar.

Respublika Uşaq Kitabxanası fondunun işçiləri “Uşaqların mütaliə tərbiyəsində kitab və kitabxananın rolu” mövzusunda metodik məktubu, kompleksləşdirmə şöbəsinin əməkdaşları isə “Rayon uşaq kitabxanalarının fondunun kompleksləşdirilməsi haqqında əsasnamə” ni rus dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edib yerlərə göndərmişlər. 1990-1995-ci illərdə isə respublikada uşaq kitabxanalarının sayı 120, ümumi kitabxana fondu 210 min nüsxə, oxucuların sayı 28 400 nəfər, kitab verilişi 723 min nüsxə, kitabxanaya gəliş 760 min nəfərədək artmışdır. 1995-ci il yanvar ayının 1-

nə olan məlumata görə F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının fondunda 208.619 nüsxədən artıq ədəbiyyat toplanmışdır. Bu da məktəbli oxucuların və müəllimlərə rəhbərlik edənlərin sorğu və tələblərini vaxtında ödəməyə imkan verir. Kitab fondunun ildən-ilə zənginləşdirilməsi, məktəbli oxucuların sayının durmadan artması Respublika Uşaq Kitabxanasının fəaliyyətinin genişlənməsi ilə əlaqədardır. Elmi metodika şöbəsi fəaliyyətə başladığı dövrdən, yəni 1965-ci ildən rayon uşaq kitabxanalarından daxil olan illik mətn, statistik hesabatları və illik iş planları əsasında “Uşaq kitabxanalarının fəaliyyəti icmalı” adlı vəsait nəşr edib rayonlara göndərmişdir. F.Köçərli adına RUK-sının elmi-metodika şöbəsi kitabxana yarandığı gündən fəaliyyət göstərir. EMŞ-si respublikada uşaqlara xidmət edən kitabxanalar üçün elmi-metodik mərkəzdir. Elmi-metodik mərkəz kimi kitabxana öz metodik funksiyalarını elmi-metodika şöbəsi vasitəsilə həyata keçirilir. Elmi-metodika şöbəsi respublika uşaq kitabxanalarının işini toplayıb analiz və sintez edir, onların hesabatını hazırlayıb rəhbər orqanlara çatdırır, elmi-tədqiqat işləri aparır, qabaqcıl təcrübəni bütün ölkəyə yayır, rayonlara ezamiyələr edir, yeni layihələrin işlənməsində və

kitabxananın tədbirlərində yaxından iştirak edir.Elmi-metodika şöbəsində ixtisasa aid elmi-kütləvi yazılar, əlamətdar və tarixi günlərlə bağlı metodik vəsaitlər çap olunur və bu vəsaitlər uşaq kitabxanalarına göndərilir. Yubiley günləri ilə bağlı yazılarda görkəmli şəxsiyyətlərin, yazıçı və şairlərin kitabxana-biblioqrafiya qaydası ilə təbliğ olunmasının metodikası verilir. Belə vəsaitlərdə milli bayramlar, əlamətdar günlərdə öz əksini tapır. Şöbəmizdə ixtisasa bağlı yazılan metodik vəsaitlər isə kitabxana işindən, kitabxana sahəsində baş verən yeniliklər haqqında kitabxana işçilərinə məlumat verir. Şöbənin hazırladığı metodik vəsait və elmi işlər kitabxanamızın saytında geniş işıqlandırılır. Şöbə rayon uşaq kitabxanalarının iş fəaliyyətini zənginləşdirmək məqsədilə seminar-müşavirə, elmi konfrans,və “dəyirmi stol” tədbirlərini həyata keçirir. Uşaqların düzgün tərbiyə olunması və mükəmməl tədrisi cəmiyyətin qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biridir. Bunun üçün ölkə ərazisində qurumlar fəaliyyət göstərir.Respublika uşaq kitabxanaları üzrə başlıca metodik mərkəz sayılan F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasıda bu sahədə mühüm işləri həyata keçirən mədəniyyət ocağıdır. Moskva Dövlət Uşaq

Kitabxanasında “Klub detskix kniq” fəaliyyət göstərirdi. Mədəniyyət Nazirliyinin xətti ilə o klubun üzvü olmuşduq. Bizə göndərilən kataloqlar əsasında sifariş etmə və yeni ədəbiyyat əldə etmə imkanımız yaranıb. Kitabxana bu gündə uşaqlarla gərgin işləyir, onların təfəkkürünün formalaşması, dünyagörüşünün genişlənməsi üçün öhdəsinə düşən işi layiqincə yerinə yetirir. Məktəb proqramı ilə bağlı əlavə ədəbiyyata xüsusi tələbat var idi. Bu da bizim kiçik oxucularla sıx təmasda olmağımız üçün geniş imkan yaradırdı. Yeni əsrin lap əvvəllərində dövlət proqramı ilə həyata keçirilən sərəncamlardan biri kiril əlifbasından latın qrafikasına keçilməsi oldu. Uşaqların yeni qrafika ilə təhsil alması əvvəlki kitab ehtiyatını demək olar ki, yararsız etdi. Yeni qrafika ilə bağlı ədəbiyyatın olmaması oxucuya rədd cavabı vermə problemi yaratdı. Nə sinifdən xaric oxu ilə bağlı, nə də dərsliklərə kömək məqsədilə yeni buraxılmış ədəbiyyat vardı. Nəhayət ki, ölkə prezidentinin latın qrafikası ilə kitabların yenidən nəşri barədə sərəncamının məntiqi yekunu olaraq yeni, nəfis tərtibatlı kitablar əldə etdik. Bu qərardan sonra artıq ucqar kəndlərdə də kitabxanalar latın qrafikası ilə nəşr olunmuş kitablarla təmin edildi. Nəşriyyatlar,

müəlliflər hansı kitabları çap ediblərsə, həmin kitabların əldə edilməsinə nail olmağa çalışırıq. Son dövrlərdə “Tutu”, “Çaşıoğlu” nəşriyyatları ilə iş birliyi qururuq. Onlara öz rəy və təkliflərimizi bildiririk. Onlarda da imkan daxilində bizim arzu etdiyimiz ədəbiyyatın nəşrinə nail olmağa çalışırlar. 1986-cı ildən I kateqoriya ilə işləyən F.Köçərli adına Uşaq Kitabxanasının işçiləri öz işlərini əlamətdar günlər təqviminə əsasən oxucularını sevindirirlər. Az.TV-nin “Çıraq”, “Sərbəst düşüncə” uşaq verilişləri kitabxananın oxu zalında müntəzəm olaraq uşaq şair və yazıçıların yaradıcılığına müraciət edərək çəkiliş aparır və bununla da uşaqlarda kitabə, mütaliəyə maraq oyadırlar. İl ərzində KİV-dən “Mədəniyyət”, “Xalq”, “Azərbaycan”, “Şəkər villası”, “Etiraf”, “İki sahil” və digər mətbu orqanlarında kitabxananın fəaliyyətini işıqlandırılmışdır. 2005-ci ilin avqust ayında kitabxananın avtomatlaşdırılması məqsədilə Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən “İRBİS” proqramı alınaraq kitabxanada tətbiq olunmuşdur. Əvvəlcə kitabışləmə və kompleksləşdirmə şöbəsində Prezidentin sərəncamı ilə çap olunub kitabxanaya alınmış kitablar proqramda işlənmişdir. Bu iş davam etməklə yanaşı məlumat bibliografiya şöbəsində də

sentyabr ayından kitabxanaya alınan qəzet və jurnal məqalələri işlənməyə başlanmışdır. Uçot və qeydiyyat bölməsində yeni yazılmış oxucular, kitab verilişi proqrama daxil edilmişdir. 1990-cı ildə kitabxananın nəzdində “Körpəm” Eksperimental Uşaq Teatr Studiyası yaradılmış, geniş repertuarda dəfələrlə cəbhə bölgələrində, uşaq evlərində tamaşalar göstərmişlər. Hər il seşmə tur ilə uşaqlar teatra qəbul olunur, nitq və səhnə mədəniyyəti dərslərini keçməklə aktyorluq sənətinin sirlərinə yiyələnirdilər. Teatrın bütün tədbirləri Azərbaycanda fəaliyyət göstərən televiziya kanallarında göstərilirdi. “Körpəm”EUT-un İctimai Televiziya və Radio Yayımaları Şirkətinin “Oyun saati” adlı uşaq verilişi göstərilirdi. Hamiliyə götürdüyümüz 1 və 3 saylı uşaq evlərinin uşaqları tez-tez teatrın tamaşalarında iştirak edir, keçirilən yarışlarda fərqlənənlər, iştirakçılar mükafatlandırılırlar. Böyük Britaniyanın OXFAM humanitar yardım təşkilatı kitabxanamızda “Danışan kitablar”guşəsini açmış, 700-dən çox audio kasset hədiyyə etmişdir. Burada qrup halında kitabxanay gələn kiçik yaşlı oxucular üçün nağıllar, azərbaycan yazıçılarının əsərləri, uşaq hüquqları ilə bağlı mətnlər səslənir. Kitabxanamız İFLA-nın 63-

cü konfransında, Türkiyə kitabxanaları “ABŞ əhalisinin həyatında kitabxanaların rolu” proqramlarında dəfələrlə iştirak edərək, uşaq kitabxanalarının inkişafı ilə bağlı dəyirmi stol, səfirliklərin nümayəndələri ilə görüşlər keçirmişdir. 2001-2003-cü illərdə Açıq Cəmiyyət İnstitutunun kitabxana proqramında iştirak edərək 3 layihəyə qrant almış, “İnternet sinif otağı”, “Biləyən” multimedia zalı açılaraq uşaqların istifadəsinə verilmişdir. İki il ərzində 1500-dən çox uşaq “Kompüter savadlılığının əsasları”, “Mətnlərin sürətlə yığılması” kurslarında fəal iştirak etmiş, internetdən istifadə etməklə dünya sivilizasiyasının geniş imkanlarına yiyələnmişlər. “Gələcəyin dialoqu: Uşaqlar və kitablar” adlı üçüncü layihə əsasında əksəriyyəti qaçqın olan uşaqlar layihəyə cəlb olunaraq, 800-dən çox kitabın cildlənməsində iştirak etdilər. Onlar kitabların cildlənməsi ilə bağlı keçirilən dərslərdə təlimatlandıraraq 6 ay əmək haqqı almışlar. “İnternet-sinif” və “Biləyən”multi-media zalında uşaqlar internetdən istifadə etməklə istədikləri materialları əldə edə bilmiş, həmçinin CD disklərdən istifadə etmişlər. 2004-cü ildə “Mədəni-Maarif” jurnalında bizim təklifimiz ilə “Uşaq kitabxanalarına kömək” rubrikası açılmış, elmi-

metodiki köməklik göstərmişdir. İsmayılı Uşaq kitabxanasını hamiliyə götürmüş, Böyük Britaniyanın OXFAM humainar təşkilatı tərəfindən “Danışan kitablar”-ın 120 kaseti və audiomaqnitafon, yazıçı və şairlərin A3 formatda şəkilləri çərçivəyə salınaraq kitabxanay hədiyyə edilmişdir. Kitabxananın veb-saytı hazırlanmış, (childlibbaku.aznet.org) kitabxana haqqında tam informasiya orada öz əksini tapmışdır. Mədəniyyət Nazirliyinin Avropa Şurası ilə birgə STAGE layihəsi üzrə keçirdiyi debatlarda iştirak etmiş, uşaq kitabxanalarının gələcək inkişafı ilə bağlı təkliflərimizi vermişik. Kitabxanamız ABŞ səfirliyi nəzdində Təhsil Mərkəzinin regionlarda kitabxana işi ilə bağlı keçirdikləri görüşlərdə iştirak edir. Uşaq ədəbiyyatının nəşri problemləri ilə bağlı dəyirmi stol keçirmiş, nəşriyyatlar, uşaq yazarları ilə bağlı müzakirələr aparmışıq. Kitabxananın nəzdində “Gənc müxbir” dərnəyi fəaliyyətə başlamışdır. Ədəbiyyat dərnəyinin fəal üzvlərinin ikisinin kitabı çap olunmuş, məktəblərdə kitabxanalar verilmişdir. Böyük Vətən Müharibəsinin 60 illiyi ilə bağlı inşa yazı və rəsm müsabiqəsinin elanı uşaq qəzetləri vasitəsilə verilmiş, mayın 6-da qaliblər müəyyənləşərək mükafatlandırılmışdır. Azərbaycan

Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev “Azərbaycan dilində latın ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” 12 yanvar 2004-cü il tarixli fərmanla bağlı 2005-ci ildə hərəsindən 60 nüsxə olmaqla 185 adda kitab almışıq. Çox sevindirir ki, bu kitablar bizim kitabxanalara hədiyyə olunmuş və respublikamızın ən ucqar rayon kitabxanaları belə, həmin kitablarla təmin olunmuşlar. Kitabxanalar beynəlxalq-Kırım, İFLA, Anapa, Lipetsk kinfranslarında iştirak etməklə Müstəqil Azərbaycanımızın kitabxana işi sahəsindəki uğurlarını dünya ictimaiyyətinə çatdırırlar. 2003-cü ildə Azərbaycan kitabxanaçıları beynəlxalq qonaqlar üçün təşkil olunmuş proqramda iştirak etməklə ABŞ-ın 5 ştatında olmuş, hazırda həmin ştatların kitabxanaları ilə əlaqə saxlanılmaqdadır. Həçinin Amerikanın ölkəmizdəki səfirliyinin köməyi ilə ingilis dilində uşaq kitabları, tərcümə mərkəzinin sifarişi ilə “Tutu” nəşriyyatında buraxılan azsaylı xalqların nağılları kitabxanaya hədiyyə(10 min nüsxə) edilmişdir. İsveçrə, Türkiyə, Ukrayna, Moldova, Almaniya, Sloveniya, Bosniya ölkələrinin şəhər kitabxana cəmiyyətləri ilə müqavilə yaradılmış, həmin ölkələrə Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı göndərilmişdir. 2009-cu ildə

Almaniyanın Azərbaycandakı səfiri Per Kristofer Stançinanın təşəbüsü ilə kitabxanada alman uşaq ədəbiyyatı sərgisi keçirilmişdir. Tədbiri keçirməkdə əsas məqsədimiz alman mədəniyyətinin təbliği, uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin nümayiş etdirilməsi və onlara maraq yaratmaq idi. Sərgidə alman uşaq ədəbiyyatının multimedia nümayişi oxucuların daha çox xoşuna gəldi. Almaniyanın Azərbaycandakı səfiri Sülh mövzusunda üç plakatu və 121 uşaq kitablarını kitabxanamıza hədiyyə etdi. 6 oktyabr 2008-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi barədə sərəncamı kitabxana işinin inkişafında yeni bir mərhələyə başlangıç verən mühüm sənəd kimi ölkə Prezidentinin bütövlükdə mədəniyyətə və mədəni dəyərlərimizə diqqət və qayğısının bariz nümunəsidir. Çünki, kitab bilik mənbəyi olmaqla yanaşı, mədəniyyət daşıyıcısıdır. Buna görə də inkişaf etmiş xalqlar kitaba xüsusi önəm verir, onun yazarına, nəşrinə və təbliğinə qatğı ilə yanaşırlar. Uşaqların informasiya tələbatının ödənilməsi, onların mütaliəyə cəlb edilməsi uşaq kitabxanaları qarşısında duran ən vacib məsələlərdən biridir. Bizim kitabxanamız bu gün yeniyetmələr

içərisində daha çox oxuna yazıçı Varisin kitablarının üzqabığımda getmiş şüarlardan deviz kimi istifadə edib oxu zalında uşaqların diqqətinə çatdırmışdır: “Kitab oxumağın vaxtıdır”.

Son illərdə Dövlət Proqramının həlli istiqamətində atılan addımlardan biri də Elmi metodika şöbəsinin rayonlarda apardığı monitorinqlər, uşaq kitabxanalrında keçirilən soğulardır. Aparılan monitorinqlər, sorğulardan sonra F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası Bakı şəhər uşaq və məktəb kitabxanaçıları üçün “Kitabxanaya uşaqların cəlbı: Mütaliə haqqında düşüncələr” mövzusunda elmi konfrans keçirmişdir. Konfransda müəllimlər, valideynlər, uşaq və məktəb kitabxanaçıları, Ombusdman nümayəndəliyindən, “Uşaqdan uşağa sülh şəbəkəsi” iştirak edirdi. Konfransı keçirməkdə əsas məqsədımız uşaqların mütaliəyə cəlb olunması ilə bağlı qaşıda duran problem məsələlərin aradan qaldırılması və həlli istiqamətində mütəxəssis rəylərinin bir araya gəlməsi idi. Respublikamızda kitaba marağın azalması ağırlı hal olsa da,arıq ölkəmizdə fəaliyyət göstərən istər dövlət, istərsə də özəl nəşriyyatlar poliqrafik baxımdan keyfiyyətli uşaq kitablarının nəşrini getdikcə artırır. Bu gen paytaxtın kitab

mağazalarından öz məhsullarımız olan və bir çox keyfiyyətlərə görə alıcını qane edən belə uşaq kitablarına rast gəlmək olar. Kitabların tanıtılması və oxuyucuya sevdirməsi işinin ağırlığı isə daha çox biz kitabxanaçıların üzərinə düşür. Mütəqilliyimizin 20 illiyi ərəfəsində digər mədəni-kütləvi tədbirlərlə yanaşı, kitabı nəşri və təbliğinə həsr edilən görüşlərin, sərəgilərin keçirilməsi bu səpkidən olan tədbirlərin önəmlisidir. Belə tədbirlərdən biri məhz F.Kökərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşkilatı dəstəyi ilə gerçəkləşdiriyi “Kitab karvanı uşaq kitabları İpək yolu ilə” adlı uşaq və yeniyetmələr üçün səyyar kitab sərgisidir. Elmi metodika şöbəsi olaraq gələcəyimiz olan uşaqlara nəşə edə bilməmişsə, özümüzü xoşbəxt sanırıq. Cəmiyyətin həssas və kövrək zümrəsi olan uşaqlar ölkəmizdə daim yüksək qayğı, diqqət və nəvazişlə əhatə olunmuşlar. Azərbaycan cəmiyyəti həmişə uşaqlara məhəbbətlə yanaşmış, onların sağlam və gümrəh, eyni zamanda, savadlı və vətənpərvər böyümələri üçün yaratmağa çalışmış, necə deyərlər, hər şeyin yaxşısını uşaqlara vermiş.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2008-ci il 22 dekabr tarixli

sərəncamı ilə 2009-cu ilin “Uşaq ili” elan edilməsi də Azərbaycan dövlətinin uşaqlara sonsuz qayğısının bariz təzahürü sayılmalıdır. Bu mühüm kampaniya çərçivəsində respublikamızda uşaq hüquqları sahəsində ardıcıl və məqsədyönlü xarakter daşıyan tədbirlər həyata keçirilmişdir. Amma əslində təkcə 2009-cu ildə deyil, bütün sonrakı illərdə də uşaqların problemlərinin həllinə Azərbaycan dövləti öz diqqətini bir an belə azaltmamış, əksinə, daim artırmağa çalışmışdır. Uşaq Hüquqları Konvensiyasının qəbul edilməsinin 20 illiyi, həmçinin 2009-cu il uşaq ili ilə əlaqədar kitabxanamız Hüquq həftəsi çərçivəsində bir çox məktəblərdə yuxarı sinif şagirdləri arasında “Hüquq biliciləri” adlı maariflənmə işi aparmış, diskussiya təşkil etmişdir. Tədbirdə Ombudsman nümayəndələrindən hüquqi maariflənmə sektorunun baş məsləhətçiləri iştirak etmişdir.

Hüquq həftəsi çərçivəsində keçirilən tədbirlərdən –“Baş rolda mənim hüquqlarım” adlı rəsm müsabiqəsində də yetmişdən çox uşaq iştirak etmiş, qaliblər mükafatlanmışdır. Hüquq həftəsi çərçivəsində yekun olaraq 1 sayılı məktəbdə “Uşaqları qoruyaq” adlı bayram keçirilmişdir. Bayram günləri Rəşad İlyasovun ifasında “Uşaqları

qoruyaq” klipinin proyektor vasitəsilə nümayiş ilə başlamış və “Qoy həmişə günəş olsun” musiqisinin müşayiəti ilə sona çatmışdır.

F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası Uşaq Kitabxanası artıq neçə illərdir ki, R. Zorge adına parkda, dahi klassikimiz Nizaminin heykəli qarşısında müasir Azərbaycanın müstəqilliyinin memarı, qurucusu olan ulu öndərimiz, Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin anadan olması günü ilə əlqədar hər il “Uşaq kitab bayramı” keçirir. Uşaqlar arasında keçirilən “Heydər Əliyevin Şah Əsəri-Müstəqil Azərbaycan” adlı şəkil müsabiqəsinin qaliblərini şəxsən Mədəniyyət və Turizm nazirliyinin rəhbərliyi təbrik edərək onlara fəxri diplomları təqdim etmişdir. Kitab bayramında uşaqların çox sevdikləri nəgill kitablarının paradı keçirilərək bütün nəşriyyatlara, yazıçılara bildirmişlər. Kitab bayramında təşkil olunmuş “Heydər baba- Millət atası” , “Heydər Əliyev və uşaqlar” , “Əsrin müqaciləsindən başlanan yol” , “Mən fəxr edirəm ki, Azərbaycanlıyam!” , “Xalqa, Vətənə, Dövlətə sədaqət” , “Millətin xilaskarı” , “Təbiət bizim evimizdir” , “Mənim nağıllı dünyam” , “sənin maraqlı dünyam” , “Göyərçin-50” , “Yeddi tengli kəmərim” kitab sərgilərinə uşaqlar maraqla

baxmış, A.Şaiq adına Kukla Teatrının hazırladığı “Cik-cik xanım” tamaşası da balacaları sevindirmişdir. Dövlət Uşaq Filarmoniyası, Bülbül adına musiqi məktəbi, T.İsmayılov adına Uşaq və Gənclər Yaradıcılıq Sarayı, Bakə şəhər məktəbləri, İncəsənət gimnaziyasının şagirdləri də öz maraqlı ifaları ilə yadda qalmışlar.Kitabxanaçılar kiçik yaşlılar arasında viktorina keçirmiş, viktorinada suallara düğün cavab verənlərə kiçik hədiyyələrlə mükafatlandırılmışdır. 2009-cu il Uşaq İli ilə əlaqədar “Dünya uşaq ədəbiyyatının inciləri” adlı beynəlxalq kitab sərgisinin açılışı olmuşdur. Tədbirdə uşaq yazıçı və şairlər, nəşirlər sərgidə iştirak edən 20 dövlətin səfirliklərinin nümayəndələri, KİV nümayəndələri, Nəşriyyatın redaktorları, kitabxanın işçiləri, məktəblilər, uşaq baxçasının məktəbə hazırlıq qrupunun uşaqları iştirak etmişdir. Tədbiri keçirməkdə məqsədımız kitab mədəniyyətinin təbliği, dünya uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin daha aydın şəkildə geniş oxucu kütləsinə göstərilməsi, ona maraq yaratmaqdan ibarət idi. Sərgidən sonra kitabxanaya hədiyyə olunmuş kitablar kitabxananın dünya uşaq ədəbiyyatı dondunda saxlanılır və geniş oxucu kütləsinin istifadəsinə verilmişdir. Türkiyə,

Amerika, Böyük Britaniya, Almaniya, Yaponiya, Rusiya, Estoniya, İspaniya və digər ölkələrin səfirlikləri öz uşaq ədəbiyyatlarını kitabxanada nümayiş etdirməklə təkcə uşaq ədəbiyyatı nəşri ilə məşğul olan nəşriyyatların, redaktorların, yazarların deyil, həmçinin uşaqların marağına səbəb oldu. Təxminən 1500-ə yaxın dünya uşaq ədəbiyyatı nümunələri sərgidə nümayiş etdirilmiş, sərgidən sonra isə kitabxananın fonduna hədiyyə edilmişdir. İtaliyanın Azərbaycandakı səfiri Mario Baldi öz uşaq kitablarını kitabxanamıza hədiyyə etmişdir. Amerika səfirliyinin tərcümə layihəsi əsasında çap edilmiş azsaylı xalqların nağılları, “Göy qurşağı” jurnalı, kitabxanın adı həkk olunmuş qələm və təqvimlər, Azərbaycan nağılları sərgi iştirakçılarına paylanmışdır.

2010-cu ildə F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası ilk dəfə olaraq Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə Xaçmaz rayonunda ekologiya ilinə həsr olunmuş “Ekoloji kitab bayramı” keçirmişdi. Tədbiri keçirməklə məqsədimiz təkcə ekologiya deyil, müxtəlif mövzulara dair ədəbiyyatın ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılması, kitab bayramı ilə mütəlif maraqları yaratmaq idi. Keçirilən “Ekologiya və biz” adlı

rəsm müsabiqəsi, “Yurdumuzu gülüstana çevirək”, “Yaşıl həyat” adlı aksiyalarda uşaqlar iştirak etməklə ekologiyaya aid kitablarla daha yaxından tanış oldular. Tədbirdə kiçik yaşlı uşaqlar kitab, təbiətin mühafizəsi ilə bağlı şeirlər söylədi, mahnılar oxudu. Kitabxanaçılar təbiətdə davranış qaydaları ilə bağlı kiçik yaşlılarla viktorina keçirdi və viktorinada suallara düğün cavab verənlər kiçik hədiyyələrlə mükafatlandırıldı.

BMT 21 mart gününü-Beynəlxalq Novruz Günü elan etmişdir. Bununla əlaqədar F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası 16 mart 2011-ci ildə “Rusiya-Azərbaycan: İki mədəniyyətin dialoqu” adlı telekörpü keçirmişdir. Tədbiri keçirməkdə əsas məqsəd Rusiyada yaşayan Azərbaycanlı uşaqlara elimizin gözəl bayramı olan Novruzla bağlı məlumat vermək, uşaqların ifasında el şənliyini göstərməklə milli, mənəvi dəyərlərimizin dünyanın hər bir yerində qorunub saxlanmasına nail olmaq idi. Tədbirdə Novruz bayramı ilə əlaqədar kitab sərgiləri, bayram süfrəsi təşkil olunmuşdu. Tədbirdə Azərbaycan Dövlət Uşaq Filarmoniyasının rəqs kollektivi iştirak edirdi. Volqorad şəhəri Vilayət Uşaq Kitabxanasında təşkil olunmuş telekörpüdə Volqorad Vilayət Mədəniyyət

Komitəsinin katibi, Milli Məsələlər üzrə Komitənin katibi, “Ümumrusiya Azərbaycan Konqresi” Volqoqrad Vilayəti üzrə regional şöbənin katibi, kitabxana işçiləri, Azərbaycanlı uşaqlar və valideynlər iştirak edirdi. 2011-ci 1 iyun Uşaqların Beynəlxalq Müdafiə Günü və Müstəqilliyimizin 20 illiyinə həsr olunmuş “Dünyanı verək uşaqlara” adlı Uşaq Kitabı Bayramı keçirildi. Tədbir “Müstəqil Azərbaycan” adlı sənədli dilmin nümayişi ilə başladı.

Tədbirdə uşaq yazıçıları, nəşirlər iştirak edirdi. “Müstəqilliyimizin təntənəsi” adlı altında reallaşmış tədbirdə dövlət mütəqilliyimizin bərpa tarixi haqqında ətraflı məlumat verildi. Mütəqilliyimizin möhkəmləndirilməsində, əbədiliyinin və dönməzliyinin təmin edilməsində müasir müstəqil Azərbaycanın memarı və qurucusu ümummilli lider Heydər Əliyevin əvəzsiz tarixi xidmətləri vurğulandı. Bildiyimiz kimi məktəblilərin asudə vaxtının düzgün təşkili onların müəyyən fəaliyyətə cəlb olunması deməkdir. Asudə vaxt dügün təşkil olunduqda məktəblidə əməyə maraq güclənir, onlarda mədəniyyət və incəsənət nümunələri ilə tanış olmaq həvəsi artır, Asudə vaxtdan düzgün istifadə forması şəxsiyyətin şüur

və əqidəsinə, həyata baxışına təsir edir, onların inkişafına təkan verir. Uşaq kitabxanaları gənc nəslin tərbiyəsində misilsiz təsir qüvvəsinə malikdir. Bu sahədə Elmi-metodika şöbəsinin üzərinə xüsusi məsuliyyət düşür. Gənc nəslin tərbiyyəsi və mütaləsi ilə məşğul olan hər bir kitabxanaçı elə qurmalıdır ki, yetişən hər bir gənci dövrün tələbinə cavab erə biləcək və bir səviyyəyə çatdıra, bilik və bacarıqlara yiyələndirə bilsin. Uşaqların savadlı, zəhmətsevər, ağıllı və sağlam yetişməsində kitabxanalar da eyni dərəcədə maraqlıdır. Bunun üçün kiçik yaş qrup oxu zalında uşaqların boş vaxtlarınının səmərəli keçməsi üçün onlara həm oxumaq, həm də “Elli”, “Cırtan”, “bala dili”, “Göyərçin” , “Günəş”, “Elli”, jurnalına əlavə onunan “Elli Boya”jurnallarını verirlər. Kitabxanamızda balaca uşaqlar üçün təşkil olunmuş nağıl otağında uşaqlar sərbəst, valideynin, kitabxanaçının köməyi ilə istədiyi nağıl kitabını oxuyur, CD diskə qulas asır, cigi filmlərinə baxırlar. Bəli, elm, bilik mənbəyi olan kitab insanın ən yaxın dostu, ən əziz həmdəmidir. Kitabsız hər hansı bir elmin sirlərini dərindən öyrənib mənimsəmək, hərtərəflə inkişaf edən mədəni insan olmaq mümkün deyildir. Elmi-texniki tərəqinin yüksək vüsət aldığı

indiki zamanda kitabdan istifadənin əhəmiyyəti də artır. Bilim mənbəyi olan kitablar isə kitabxanalarda cəmlənir. Son onilliklər ərzində respublikamızda kitabın əhali arasında düzgün təbliği olunması üçün geniş kitabxana şəbəkələri yaradılmış və bu sahədə mühüm işlər görülmüşdür. Məktəbəqədər və kiçik yaşlı qrupu oxucularının asudə vaxtının daha maraqlı keçirmək üçün kitabxanada təşkil olunmuş ekskursiya yaxşı sərəmə verir. Uşaq kitabxanaları məktəblərlə əlaqəli işlədiyindən həmin məktəbin kiçik yaşlıların kitabxanaya ekskursiyaları, kitabxanalarda onlar üçün yaradılmış ən müasir nağıl otaqları, multimedia zalları, dərnəkləriə tanışlıq olmaqla, kitaba, mütaliyəyə daha çox maraq göstərilir. Kitabxanalarda təşkil edilən bütün tədbirlər, xüsusən, dərnək məşğələləri, söhbətlər, disput və müzakirələr, ədəbi-bədii gecələr və s. tədbirlər oxucuların asudə vaxtının sərəməli keçirməsinə geniş şərait yaradır, mütaliyəyə marağı artırır. Elmi metodika şöbəsi fəaliyyətə başladığı dövrdən, kitabxanalarından daxil olan illik mətn, statistik hesabatlar və illik iş planları əsasında “Uşaq kitabxanalarının fəaliyyəti icmalı” adlı vəsait nəşr edib rayonlara göndərilmişdir. EMSŞ-si respublikada uşaqlara xidmət edən kitabxanalar

üçün elmi-metodika mərkəzdir. Elmi metodika mərkəz kimi kitabxana öz metodik funksiyalarını elmi- metoduka şöbəsi vəsisilə həyata keçirir. Elmi-metodika şöbəsində ixtisasa aid elmi-kütləvi yazılar, əlamətdar və tarixi günlərlə bağlı metodika vəsaitlər çap olunur və bu vəsaitlər uşaq kitabxanalarına göndərilir. Yubiley günləri ilə bağlı yazılarda görkəmli şəxsiyyətlərin, yazıçı və şairlərin kitabxana-bibliografiya qaydası ilə təbliğ olunmasının metodikası verilir. Belə vəsaitlərdə milli bayramlar, əlamətdar günlər də öz əksini tapır. Şöbəmizdə ixtisasla bağlı yazılan metodik vəsaitlər isə kitabxana işindən, kitabxana sahəsində baş verən yeniliklər haqqında kitabxana işçilərinə məlumat verir. Şöbənin hazırladığı metodik vəsait və elmi işlər kitabxanamızın sayıtında geniş işıqlandırılır. Şöbə tayon kitabxanalarının iş fəaliyyətini daha da zənginləşdirmək məqsədilə seminar-müşavirə, elmi konfrans və “dəyirmi stol” tədbirlərini həyata keçirir.

I.1 F.Köçərli adına Respublika uşaq kitabxanasının informasiyalaşdırılması

Uşaq tərbiyə sistemi və onun informasiya təminatı uşaqların təfəkkür tərzinin formalaşmasını əsaslı təsir edir. Uşaq kitabxanalarında iş prosesinin səmərəlilik meyarı onun texnoloji modelindən asılıdır. Bu modelin yaradılması cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasının əsas tərkib hissələrindən biridir. Məhz buna görə də informasiyalaşdırma elə bir vasitədir ki, bunun köməyi nəticəsində cəmiyyət özünü kifayət qədər tez dərk edir, bu vasitə ilə müasir şəraitdə lazım olan əsas məsələlər həllini tam və effektiv tapa bilir. İnformasiya-başqa sözlə faktiki verilənlər haqqında biliklərin toplusu və onlar arasındakı asılılığı təyin edir və sonda isə cəmiyyətdə tam strateji resurslara çevrilir. İnformasiyalaşdırma prosesləri təbiətdə və cəmiyyətdə həmişə çox mühüm roloynamış və özünəməxsus sistem yaratmışdır. İnsana məxsus xüsusiyyətlər-nitq, təsəvvür, istehsal, elm və incəsənət, idrak, dərkətmə, yadda saxlama, informasiyanın işlənilib hazırlanması və ötürülməsi çoxobrazlı və mürəkkəb proseslərdir. Yazının yaranması və yayılması, kitab çapı, dövrü mətbuat,

teleqraf, telefon, fotoqrafiya, sonralar radio, televiziya və kompüter texnikasi bu yolda ən mühüm amillərdən sayıla bilər.

Kompüter texnikasının inkişafı sürətinə və miqyasına görə fenomenal sayıla bilər və bu proseslərin həyata keçirilməsində yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqi cəmiyyətin bütün fəaliyyət sahələrində öz bəhrəsini verməkdədir. İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları cəmiyyətin inkişafına təsir göstərən vacib amillərdən birinə çevrilmişdir. Bir çox inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələr informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinin verdiyi böyük üstünlüklərdən uğurla istifadə edirlər. Müasir cəmiyyətin inkişaf səviyyəsi onun informasiya infrastrukturunun inkişaf dərəcəsi ilə təyin olunur. İqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrdə demək olar ki, insan fəaliyyətinin bütün sahələrini əhatə edən güclü informasiya infrastrukturu sürətlə inkişaf etməkdə davam edir və formalaşır. Dünyada informasiya texnologiyalarına heç vaxt indiki qədər maraq oyanmamışdır. Bu ölkələrdə informasiya və kommunikasiya vasitələrinin inkişafı əsasında əmək məhsuldarlığının artımı hiss olunacaq dərəcədə təmin olunmuş və təhsildə, məişətdə, səhiyyədə,

ticarətdə, istehsalda həyat səviyyəsi yeni baxımda formalaşmışdır. Belə ki, hal-hazırda respublikada dövlət səviyyəsində dövlət və özəl qurumlarda informasiya və kommunikasiya texnologiyaları sahəsində bir sıra əhəmiyyətli dövlət proqramları və layihələr həyata keçirilmişdir. Respublikada sosial-iqtisadi münasibətlərdə aparılan yenidənqurma, cəmiyyətdə həyat tərzinin demokratikləşməsi cəmiyyətin fəaliyyətinin bütün sahələrində informasiya təminatının strukturu və xarakterinin kökündən dəyişməsinə tələb edir. Yeni dövlət və ictimai təşkilatların əmələ gəlməsi, mövcud funksiyaların dəyişilməsi və yaxud yenilərinin yaranması-bunların hamısı cəmiyyətdə informasiya tələbatının artdığını, informasiya axınının istiqamətini və tərkibinin dəyişməsinə, informasiyanın təqdim olunma formasını təyin edir.

Qeyd etdiyimiz kimi, müasir şəraitdə ölkənin sosial-iqtisadi, elmi-texniki inkişafının əsas məsələlərinin kompleks həlli və müdafiə qabiliyyətinin artırılması üçün yeni keyfiyyətdə informasiyalaşmış mühitin yaradılması zəruridir. İnformasiyalaşmış mühit aşağıdakılardan: kompüterlərdən, kompüter şəbəkələri kommunikasiyaları, verilənlər bankı, biliklər bazası,

proqramlar kompleksindən, uyğun olaraq hazırlanmış kadrlar kontingenti və bütövlükdə birləşmiş informasiya texnologiyalarından ibarətdir. Dünya təcrübəsi aydın şəkildə götürür ki, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından geniş istifadə olunması ölkənin hərtərəfli inkişafına xidmət edir və məhz bu texnologiyalar əhalinin sosial-iqtisadi vəziyyətində mövcud olan problemlərin həll olunması üçün tutarlı vasitələrdəndir.

Tarixi-mədəni, ədəbi-bədii və elmi-fəlsəfi irsin toplanmasında, nəsildən-nəslə çatdırılmasında və cəmiyyətin intellektual, mənəvi potensialının inkişafında kitabxanalar əvəzsiz rol oynayır. Kitabxana fondlarının müasir informasiya daşıyıcıları ilə zənginləşdirilməsi, dünyanın qabaqcıl kitabxana-informasiya müəssisələrinin təcrübəsindən istifadə edilməsi, elektron məlumat bazalarının yaradılması dövrümüzün vacib məsələlərindən biridir. Ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində ölkədə baş verən hadisələr kitabxanaların da fəaliyyətinə təsirini göstərmiş, yəni kitab nəşri və kitab təchizatı sistemi tamamilə iflic vəziyyətə düşmüş, onların maddi-texniki bazasının olduqca zəifləməsinə gətirib çıxarmışdır.

Bütün bunlar kitabxana sahəsinə öz mənfi təsirini göstərmişdir. Nəticədə kitabxanalar real və potensial oxucularını itirmiş, xeyli sayda kitabxanalar bağlanmış, əksəriyyəti oxucu tələbatını ödəyə bilməmişdir. Lakin son illər ərzində ölkədə kitabxana işinin inkişafı sahəsində bir sıra mühüm sənədlər qəbul edilmişdir. “Kitabxana işi haqqında” 12 mart 1999-cu il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu, “Azərbaycan kitabxanalarının fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” 20 aprel 2007-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 6 oktyabr 2008-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” 2004-cü il 12 yanvar tarixli, “2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında” 2004-cü il 27 dekabr tarixli, 24 avqust 2007-ci il tarixli “Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin əsərlərinin Azərbaycan dilində nəşr edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

sərəncamları ilə təsdiq edilmiş siyahı üzrə latın qrafikası ilə nəşr olunmuş kitablar ölkənin bütün kitabxanalarına hədiyyə edilmişdir. Bu qərarların qəbul olunması və tətbiq olunması kitabxana işində bir çox nailiyyətlərin əldə edilməsinə səbəb olmuşdur. Belə ki, kitabxanalar müasir texniki avadanlıqlarla təmin olunmuş, kitabxanaların avtomatlaşdırılması prosesi gücləndirilmiş, kitabxanalarda yeni texnologiyaların tətbiqi və istifadəsinə start verilmişdir. Ölkəmizdə kitabxana-informasiya sahəsində yeni texnologiyaların tətbiqi və istifadəsi nəticəsində müasir kitabxana-informasiya infrastrukturunun yaradılmasına, istifadəçilərə göstərilən kitabxana-informasiya xidmətinin dünya standartları səviyyəsinə çatdırılmasına, əhalinin intellektual potensialının və bilik səviyyəsinin inkişafına, habelə fasiləsiz təhsilin təmin edilməsinə şərait yaradılmışdır. F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası informasiya təminatı istiqamətində fəaliyyətinin səmərəsinin artırılması, inkişafı və təkmilləşdirilməsi məqsədilə günün tələbləri səviyyəsində mütərəqqi iş üsullarından istifadə edir. Milli dəyərlərimizin qorunması və təbliği işində kitabxana bir sıra tədbirlər həyata keçirir. Hər bazar

günü kitabxanada keçirilən Nağıl və Psixologiya Saati kitabxanaya oxucuların cəlb olunması işində mühüm rol oynayır. “Milli mədəni dəyərlərimizi qoruyaq — Nağıllarımızı yaşadaq” aksiyası çərçivəsində keçirilmiş Azərbaycan nağıllarının aplikasiya şəklində təqdimatı müsabiqəsində ən yaxşı aplikasiyalar Nağıl otağının divarlarında öz əksini tapmaqla kitabxanaya gələn hər bir oxucuda maraq doğurur. 2014-cü ildə kitabxanada keçirilən “Dünyanın mədəniyyət rəngləri” adlı tədbirdə uşaqlar 12 dövlətin təbii materiallarla hazırladıqları kuklalar da Nağıl otağını bəzəyir. Bura gələn hər bir oxucu özünü nağıllar aləmində hiss edir. Kitabxananın mütəxəssisləri Elektron kataloqun formalaşmasında dünya kitabxanalarının təcrübəsini öyrənir və sənədlərin Elektron kataloqa daxil edilməsi qaydalarını müəyyən edərək ümumi metodikasını işləyib hazırlayırlar. Respublika Uşaq Kitabxanası məktəbdənkənar tərbiyə müəssisəsi kimi uşaqlara, yeniyetmələrə (məktəbəqədər və I-XI sinif şagirdləri) və uşaq mütaliəsinə rəhbərlik edənlərə kitabxana xidməti göstərir. Kitabxana uşaqların tərbiyəsi və yeni təhsil sisteminə uyğun şəkildə ədəbiyyatın kompleks təbliğini həyata keçirir, uşaq və yeniyetmələrin vətənpərvərlik,

əmək, mənəvi, estetik tərbiyəsi məqsədilə respublika kitabxanalarının fondundan maksimum dərəcədə istifadəni təşkil edir. Kitabxana məktəblərdə peşəyönümlü təhsil və tərbiyənin həyata keçirilməsinə, uşaqlarda yaradıcı fəallığın, əmək vərdişlərinin, dərk etmə qabiliyyətinin, təhsilə və ictimai vəzifələrə sayıq münasibətin inkişafına kömək edir. Kitabxana Abonement, Oxu zalı, digər struktur yarım bölmələri, habelə Kitabxanalararası Abonement yolu ilə uşaq və yeniyetmələrdə oxu mədəniyyətini həyata keçirir. Bildiyimiz kimi kitabxanalarda informasiya daşıyıcıları və digər ənənəvi sənədlər qorunub saxlanılır. Kitabxana, həm də oxucunun mütəmadi olaraq mütəxəssis köməyindən istifadə etdiyi bir yerdir. Harada ki, bir sıra ən yaxşı müasir nəşrlərlə yanaşı keçmiş nəsillərin də sevimli kitabları saxlanılır. Burada informasiya axtarışında köməyə müasir texnika gələ bilər. Ancaq ən əsası-kitabxana insanın həmişə qayıtmaq istədiyi bir yerdir. Yeni texnologiyaları tətbiq etdikdə biz uzun illər ərzində əldə etdiklərimizi məhv etməməyə çalışırıq, əksinə ənənəvi materialları daha da əlverişli, zəngin etməyə və mövcud olan materialların inkişafını göstərməyə çalışırıq. Kitabxana tərəfindən edilən

hər bir yenilik hər şeydən əvvəl oxucuya yönəldilir. Ümumiyyətlə, müasir kitabxana işini yeni informasiya və kommunikasiya texnologiyaları olmadan təsəvvür etmək bir qədər çətindir. İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının insan fəaliyyətinin bir sıra sahələrində olduğu kimi kitabxana işində də tətbiqi ənənəvi kitabxana proseslərinin sürətlənməsinə və avtomatlaşmasına gətirib çıxarır. Qeyd edirəm ki, F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası avtomatlaşdırma sahəsində böyük nəticələr əldə etmişdir. Kitabxanada 2005-ci ildən fəaliyyət göstərən avtomatlaşdırma şöbəsi İRBİS-64 AKİS-in “İnzibatçı”, “Komplektləşdirici”, “Kataloqlaşdırma”, “Oxucu qeydiyyatı”, “Kitab verilişi”, “Tammətli” modulları əsasında müvəffəqiyyətlə öz işini qurmuşdur. İRBİS-64 sistemi fərqli verilənlər bazasını yaratmağa, informasiya massivində tammətli axtarışın təşkilinə və ən əsası mövcud materiallarla internet, lokal şəbəkə və s. vasitəsi ilə girişin təmin olunmasına tam zəmanət verir. Həmçinin İRBİS-64 AKİS vasitəsilə əsas texnoloji proseslər-kataloqlaşdırma, ədəbiyyatın lokal şəbəkədə və internetdə axtarışı və sifarişi, kompüter vasitəsilə

oxuculara xidməti həyata keçirir. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası bundan sonra da informasiya təminatı istiqamətində fəaliyyətin səmərəsinin artırılması, inkişafı və təkmilləşdirilməsi məqsədilə günün tələbləri səviyyəsində mütərəqqi iş üsullarından istifadə edəcəkdir. Yəni kompüter texnologiyalarının tətbiqi və informasiya daşıyıcılarından istifadənin həyata keçirilməsi üçün səy göstərərək uğurlar əldə edəcəkdir.

Son illər müasir uşaq kitabxanalarında müaliyyəyə marağı artırmaq məqsədilə ənənəvi və texnoloji iş xüsusiyyətləri tətbiq edilir. Lakin uşaq müaliyəsinin təşkilində ənənəvi metodlardan daha çox istifadə olunur. Çünki hər bir kitabxanada müasir texniki avadanlıq və kompüter yoxdur. Bu gün kitabxanada texniki vasitələrlə (internet,elektron resurs) informasiyanın əldə edilməsi oxucular üçün daha vacib və əlverişlidir. Sözsüz ki, kompüterdən istifadə yeni savad formasını tələb edir və kompüterlə gündəlik iş oxucuları xüsusi metodla informasiya almağa yönəldir. Belə yeniləşmə müaliyyəyə rəhbərlik edən kitabxana işçilərindən xüsusi tədqiqatlar aparılmasını və tövsiyələrin işlənməsini tələb edir.

Bundan əlavə oxucularda mütaliəyə həvəsi artırmaq məqsədilə müasir kitabxanalarda multimedia zalının yaradılması olduqca vacibdir. Multimedia zalını yaratmaq, kitabxanalarda elektron oxu zallarının təşkili, bütün kitabxanaların internetə qoşulması, əhalinin müxtəlif təbəqələrinin internet vasitəsi ilə informasiya alması kitabxanalar qarşısında duran öndə vəzifələrdəndir.

Multimedia-interaktiv proqram təchizatının idarəsi, müasir texniki və proqram vasitələrinin köməkliyi ilə vizual və audio effektlərin qarşılıqlı əlaqəsidir. Onlar mətn, səs, qrafik, foto, videonu rəqəmsal təsəvvürdə birləşdirir. Multimedia termini, əsasən əhəmiyyətli dərəcədə irihəcmli məlumatları saxlayan və bu informasiyanı daha tez əldə etməyə imkan verən informasiya daşıyıcılarının istifadəsidir.

Multimedia zalı ilk növbədə kitabxananın geniş və işıqlı otaqlarından birində təşkil olunur. Zalın sahəsinə görə kompüter stolları və informasiya daşıyıcıları üçün xüsusi rəflər yerləşdirilir. Rəflərə CD, DVD diskləri, audio, video kasetlər düzülür. Yaxşı olardı ki, zalın tavan hissəsindən aşağıya doğru proyektor və ekran quraşdırılsın, çünki zalda təqdimatların

keçirilməsində proyektordan istifadə olunur. Bundan başqa zalda audio, video maqnitofonlar, kamera, skaner, printer, televizor, surətçixarma aparatının yerləşdirilməsi də vacibdir. Multimedia zalının fondunda müxtəlif yaş qrup oxucular üçün müxtəlif sahə üzrə-məlumat nəşrləri-(“Ayna” Mətbu evi), ensiklopediyalar, lüğətlər, soraq kitabları, dərş proqramı əsasında hazırlanmış disklər, məntiqi oyun diskləri yer tutmalıdır. Multimedia zalına ayrılmış xətt üzrə daimi internet şəbəkəsi qoşulmalıdır.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında “Biləyən” multimedia zalı 2002-ci ildən fəaliyyət göstərir. Kitabxana audio-vizual nəşrlərin komplektləşməsinə böyük diqqət ayırır. Multimedia zalı əsasən məktəbəqədər və kiçik yaşlı oxuculara xidmət göstərir. Zalın əsasən fondunu musiqi, təbiət və nağıllarla bağlı CD, DVD diskləri təşkil edir. Hal-hazırda multimedia oxu zalında 240-dan çox nüsxəsi olan CD-ROM üzrə nəşrlər fondu var. Fondun formalaşdırılması əsasən oxucu sorğularına görə həyata keçirilir. bura elmi-tədris proqramları, ensiklopediyalar, lüğətlər, məlumat kitabçaları, intellektual oyun proqramları daxildir. CD-ROM fonduna həmçinin daxildir: xarici dillərin öyrənilməsi üçün nəşrlər və elmlər üzrə bir sıra

ensiklopedik nəşrlər. Fondada, dərs vəsaitləri, tarixi şəxsiyyətlər və incəsənət üzrə nəşrlər geniş yer tutur. (Azərbaycan tarixi, Zoologiya, Kimya, Biologiya, Botanika, Heydər Əliyev, Üzeyir Hacıbəyov, Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, “O olmasın, bu olsun”, “Arşın mal alan”, “Leyli və Məcnun” və s.). Böyük Britaniyanın OXFAM Beynəlxalq humanitar təşkilatı layihə əsasında kitabxanamızın multimedia zalında bir çox kitablarn, qəzətlərdə dərc olunmuş maraqlı hekayələrin, nağılların audio kasetlərindən ibarət fondunu (700 nüsxə) təşkil etmişdir. Dəfələrlə kitabxananın ərazisində yerləşən 42, 258, 36, 152 saylı məktəblərin ibtidai sinif müəllimləri sinifləri ilə birlikdə qrup halında “Danışan kitablar” a qulaq asmışlar.

Oxuculara informasiyanın axtarılması və informasiya texnologiyalarından düzgün istifadə etməyi öyrətmək və multimedia zalına maraq oymatmaq üçün kitabxanalarda kursların təşkili vacibdir. İlk belə kurs “Kitabxanada uşaqlar üçün internet-sinfin açılması” layihəsi əsasında hazırlanmışdı. Həmin kurslar 2001-ci ilin avqustunda Açıq Cəmiyyət İnstitutu tərəfindən həyata keçirilmişdir. Belə ki, kitabxanamızın

hazırladığı layihə qrant udmuş və qrant əsasən kitabxanamız üçün 7 kompüter, 1 skaner, 1 printer əldə etmişdi. 2002-ci ilin yanvarın 15-dən başlayaraq hər ayda 48 uşaq olmaqla avqustun 15-nə qədər “Kompüterin əsasları və internet” kursu keçilmişdir. 5 məktəb və 4 liseydən kursa gələnlərin sayı 336 olmuşdur. 10 dərs proqramı çərçivəsində keçirilən kursa gələn oxucular anket vərəqəsini doldurur, sonda isə kurslar haqqında öz fikirlərini bildirlər. Bundan başqa multimedia zalında keçirilən kurslarda biz uşaqlara müxtəlif proqramlarla işləməyi öyrədir, onları informasiyanın axtarış sisteminin imkanları ilə də tanış edirik. Dərslərdə kompüterdən, CD, DVD disklərindən, printer, skanerdən istifadə metodlarını öyrətməklə yanaşı, kompüter proqramları- “Microsoft Office” proqramları haqqında da məlumat veririk. Məsələn: məşğələdə uşaqlar Microsoft Power Point proqramını öyrənməklə həmin proqramın köməyi ilə kitabın təqdimatını hazırlayırlar. Oxucular bu dərslərdə əldə etdikləri biliklə yanaşı, bacarıq və intellektual qabiliyyətlərini də formalaşdırırlar. Kitabxanada oxucu multimedia məhsullarının passiv istifadəçisi

yox, aktiv qərar qəbul edən informasiya istifadəçisi olmalıdır.

Qeyd: Uşaq kitabxanaları multimedia zalı təşkil edərkən zala istədikləri adı verə bilərlər. Məsələn, bizim kitabxana multimedia zalına “Biləyən” adı vermişdir. Başqa kitabxanalar “Çoxbilmiş”, “Bilicilər” və s. adla multimedia zalını adlandıra bilər.

Ümumilikdə oxucular multimedia zalında aşağıdakı xidmətlərdən istifadə edə bilər:

1. CD-ROM, DVD proqramları ilə iş. Bu disklər informasiyanın oxunmasını, köçürülməsini, saxlanmasını təmin edir. CD-ROM diski ilə yanaşı artıq CD-RW (Çoxdəfəlik) diskləri də vardır. Eyni zamanda bu disklərə yazılmış musiqilərə qulaq asmaq, videofilmlərə baxmaq olar.

2. Elektro resurslarla iş. Oxucuların informasiya təminatını daha çevik və dolğun ödəmək üçün kitabxana tərəfindən yaradılmış və ya müxtəlif nəşriyyat və informasiya təşkilatlarından alınmış məlumat bazasıdır. Elektron kitabxana elektron kitablar, həmçinin kitabxananın elektron kataloqda yaratdığı məsələn, “Ekologiya”, “Turizm”, “Müstəqillik”, “Qızıl fond”, “Bakı və bakılılar”, “Ölkəşünaslıq” və s. bazalar vasitəsilə

oxuculara uzaq məsafədən sərbəst axtarış apararaq kitabı on-line oxumağa imkan verir.

3. İnternetdə axtarış. İnternet ümumdünya əlaqə sistemidir. İnternetdən informasiyanın ötürülməsi və qəbul edilməsi üçün istifadə olunur. İnternetdə istənilən mövzuda axtarış aparmaq mümkündür. Bunun üçün açar sözü daxil etmək və axtarış düyməsini basmaq lazımdır. Nəticədə açar sözü əhatə edən məlumatlar ekranda görünür. Bu məlumatları gördüyümüz ənənəvi kitabxanada ədəbiyyat siyahıları rolunu oynayır. Axtarışı www.google.az, www.rambler.ru, www.mail.ru, www.yandex.ru və s. saytlarında aparmaq olar.

İnformasiyanın e-mail poçtu vasitəsilə ötürülməsi və saxlanması. İnternetin sistem kimi fəaliyyət göstərməsində əsas rolunu elektron poçtu oynayır. Elektron poçtu (e-mail)-internetin bu xidmətindən daha çox istifadə olunur. Xidmətin təminatı ilə internetdə xüsusi poçtu serverləri məşğul olur. Poçtu serverləri məlumatları oxucudan alır və poçtu serverlərində toplayaraq müəyyən sıra ilə düzülmüş ünvanlara çatdırır. Poçtu serverləri ilə oxucu arasında bu əlaqə avtomatik həyata

keçirilir. Elektron poçtu vasitəsilə göndərilən məlumat bir neçə dəqiqədən sonra məkanına yetişir. Elektron poçtunun aşağıda göstərilən variantlarından istifadə edirlər:

- Adi məktublaşma - burada e-mail vasitəsilə insanlar arasında məlumatların və faylların mübadiləsini təmin etmək üçün istifadə edilir;
- İnformasiya serverləri - bəzi e-mail ünvanları avtomatlaşdırıldığı üçün, istifadəçi onu maraqlandıran müəyyən məsələyə aid elektron poçtuna sorğu etdikdə, o, istifadəçiyə avtomatik olaraq ətraflı cavab göndərmiş olur;
- Müxtəlif yerlərə göndərmə - burada e-mail-ə abunə olmaqla dövri olaraq müxtəlif səciyyəvi xüsusiyyətə malik informasiyaları istifadəçi mütəmadi olaraq alır;

Elektron poçtu vasitəsilə kompüterin yaddaşında saxlanılan istənilən faylı lazımi ünvana göndərmək mümkündür. Bu zaman çalışmaq lazımdır ki, yaddaşda olan faylın həcmi 1 Mbaytdan artıq olmasın. Çünki böyük həcmli fayllar göndərilən zaman mütləq maneələrlə rastlaşmalı olur. Yəni göndərmə vaxtı uzadılır, nəticədə

səhvlərə yol verilir və faylı yenidən göndərmək məcburiyyətində qalırsan. Belə halı aradan qaldırmaq üçün faylı bir qədər sıxışdırmaq lazım gəlir.

Tapılmış informasiyanın printerdə çapı. İnformasiyanı kağız üzərinə köçürüb çap etmək vəzifəsini icra edən qurğudur.

Surətçixarma aparatı. Mətnin surətinin çıxarılması və çoxaldılması üçün istifadə edilir.

Skanderdə iş. Mətn və qrafiki informasiyanın surətini çıxarıb kompüterə daxil etmək üçün bu qurğudan istifadə edilir. Skaner fotosəkil, əl yazması, qəzet və jurnal surətlərinin kompüterdə təkrar istifadə edilməsini təmin edir. Kitabxanada skanerin istifadəsi əvəzsizdir, daha çox oxucu sorğularına tələbat olan kitablar seçilir, bütün səhifələrin surəti skanderdə yığılır, redaktə edilir, tam hazır olduqdan sonra pdf formatına çevrilir və oxucuların istifadəsinə verilir.

Rəqəmli kamera. Kompüterə təsvirləri daxil etmək üçün istifadə olunan xüsusi quruluşlu cihazdır. Kitabxanada keçirilən tədbirlərin, kitab təqdimatları zamanı foto şəkillərin və yaxud video çəkilişləri zamanı istifadə olunur. Həmin şəkillər komputerin yaddaşına ötürülür və sayta yerləşdirilir.

Kitabxanada oxucuların bir sıra davranışları yol verilməzdir. Multimedia zalında müəyyənləşdirilmiş qaydalara riayət etmədikləri təqdirdə oxucular cəzalandırılaraq zaldan uzaqlaşdırılır. Belə ki, multimedia zalında aşağıda göstərilən hərəkətlər yol verilməzdir:

1. Qeyri-məntiqi oyun proqramları ilə bağlı iş.
2. Lazımsız saytlara baxış (zorakılıq, erotik səhifələr)
3. Çəxsi disklərin istifadəsi.

Multimedia zalı əsasən qeyd etdiyimiz kimi oxuculara informasiya xidməti müasir texniki avadanlıqlar vasitəsilə (audio, video maqnitofonlar, televizor, kamera, sürət çıxarma aparatı, skaner, printer və kompüter avadanlıqlarının, o cümlədən proyektor və ekran) kompüter texnologiyası əsasında həyata keçirilir. Oxucular kompüterdə sərbəst informasiya axtarışına tam hazır olmadığı halda həmişə kitabxanaçının köməyindən istifadə etməyə çalışır. Buna görə də müasir kitabxanalarda multimedia zalına informasiya texnologiyalarından düzgün istifadə etməyi bacaran savadlı kitabxanaçılar işləməlidir. Zalda işləyən hər bir kitabxanaçının kompüterdən istifadə etmək bacarığı olmalıdır. Belə ki, kompüter texnologiyasından

düzgün istifadə edildiyi təqdirdə demək olar ki, oxucunun heç bir sualı cavabsız qalmır. Bundan başqa texniki imkanlarla rastlaşmış və yeni biliklərə yiyələnmiş kitabxanaçı oxucularla daha yaxşı və maraqla işləyir. Kitabxanaçıların hazırlıq səviyyəsi və informasiya-proqram bazasının mövcudluğu oxucu ilə dialoq formasında iş qurmağa imkan verir. Yaxşı olardı ki, kitabxanaçılar öz bilik və bacarıqlarını həm də ixtisasartırma və digər kurslar vasitəsilə artırınsınlar. Belə kurslardan biri də distant təhsildir. Distant təhsil inkişaf etmiş ölkələrdə tədrisin ən yeni təşkilati formalarından biridir. Yol xərclərinə və vaxta qənaət distant təhsilin ən üstün cəhətlərindəndir. Distant təhsil müxtəlif proses və formalarda, məsələn, WEB bazarda təhsil, kompüter bazasında təhsil, virtual sinif otaqları, rəqəmsal əməkdaşlıq və s. ibarətdir. Bu işə təhsilin kityabxanaçıya internet, extarnet, (LAN/WAN), audio, video kasetlər, peyk rabitəsi, interaktiv TV və CD-ROM vasitəsilə çatdırılmasıdır. Bu məqsədlə F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının əməkdaşı Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə Rusiya Federasiyasının Mədəniyyətşünaslıq Akademiyasının Distant Təhsil Mərkəzi tərəfindən təşkil olunmuş

“Kitabxanaların fəaliyyətində internetin tətbiqi: Azərbaycan kitabxanalarının əməkdaşları üçün tədris kursu” adlı onlayn təhsilin iştirakçısı olmuş və yüksək nəticə göstərmişdir.

Müasir dövrümüzdə oxucuların tələbatı olduqca rəngarəngdir. Bu səbəbdən də multimedia zalında ensiklopedik nəşrlər seriyasına daha çox tələbat var. Oxucu tələbatının öyrənilməsi nəticələrinə görə kitabxanalarda elektron ensiklopedik materialların və təhsilə dair elektron materialların faizi məntiqi oyun proqramları və disklərinə nəzərən daha aşağı səviyyədədir. Bu bir sıra səbəblərlə izah edilir: reklam azlığı və belə nəşrlərlə rahat işləmək üçün qeyri-oyun, yəni məntiqi və təfəkkür oyun proqramları fondunun az olmasıdır.

Zalda kiçik yaşlı uşaqların zövqünü oxşayan məntiqi tədris və təlim proqramları daha çox maraq yaradır. Bu proqramların missiyası uşağın yaradıcılıq bacarığını inkişaf etdirmək, həmçinin ibtidai məktəbdə əldə etdiyi biliyi əlverişli şəkildə gücləndirməkdir. Uşaqlar üçün bu zalda həm nağıl və klassik ədəbiyyata həsr edilən CD, DVD disklərini, həm də məntiqi oyun proqramları arasında bir sıra diskləri ayırmaq olar. Kiçik yaşlı

oxuculara “Düyməcik”, “Cırtıdan”, “İki tənbel”, “Qoğal”, “Qarğa və xərçəng”, “At və canavar”, “Tərs keçilər”, “Turpun nağılı”, “Asgöz ayı balaları”, “Canavar və durna”, “Пятачок в волшебном лесу”, “Белоснежка и семь гномов”, “Волшебный мир Диснея” (rus dilində məntiqi-oyun) və başqa nağılların CD, DVD disklərini və pazl-oyun kitabları təqdim etmək olar. Burada nəinki interaktiv cizgi filmi formasında təqdim olunan ədəbi yaradıcılığın süjet xətti ilə tanış olmaq olar, həmçinin eyni hekayəyə bir neçə dildə qulaq asmaq mümkündür. Bu da balaca oxucunun xarici dilləri öyrənməsinə kömək edir. Qeyd etmək lazımdır ki, kompüterdən 7 yaşına qədər uşaqlar yalnız valideynlərinin razılığı ilə 15-20 dəqiqədən çox olmayaraq istifadə edə bilər. Orta və yuxarı yaş qrup oxucular internet və multimedia avadanlıqlarından informasiya almaq üçün, balaca oxucularımız isə hələlik nağıllara qulaq asmaq, nağıllar əsasında çəkilmiş cizgi filmlərinə tamaşa etmək, diqqət və təfəkkürü inkişaf etdirmək üçün mövcud olan oyunları oynamaq üçün istifadə etməlidir və kitabxanaçı bu avadanlıqlardan məharətlə istifadə etməli , onların marağına uyğun olan nağılları oxuculara təqdim etməlidir.

Orta və böyük yaşlı oxucular üçün daha ciddi kompüter hazırlığı tələb olunan dərslər proqramı əsasında hazırlanmış disklər (Azərbaycan tarixi, Botanika, Zoologiya, Kimya və s.) və məntiqi oyunlar maraqlıdır: strategiya, macərə, fantastika (dəniz əfsanələri, kosmosla bağlı) və başqaları. Bundan başqa, onlar gənc oxucunu fikirləşmək və sərbəst qərar qəbul etmək zərurəti qarşısında qoyur. Oxucuların marağını və tələbatını nəzərə alıb uşaq kitabxanalarının multimedia zalını dərslər proqramı əsasında hazırlanmış disklərlə daha çox zənginləşdirmək lazımdır və şərait yaratmaq lazımdır ki, oxucular disklərdən, kompüterlərdən sərbəst istifadə etsinlər. Sərbəst işləmək üçün həm oxucu, həm də kitabxanaçı kompüter biliklərinə yiyələnməlidir. Yaxşı olardı ki, aşağıda qeyd olunanları kitabxanaçı bilsin. Çünki kompüterdən istifadə zamanı bunları bilmək lazımdır: informasiyanın bir kompüterdən digərinə ötürülməsini informasiya daşıyıcıları (sərt disk, elastik disk və s.) və kompüter şəbəkəsi vasitəsilə ötürmək olar. İki və daha çox kompüterin ardıcıl birləşməsi kompüter şəbəkəsi meydana gətirir. Kompüter şəbəkələri yerləşdiyi sahədən asılı olaraq lokal və qlobal şəbəkəyə bölünür. Lokal şəbəkə bir

neçə fərdi kompüterdən və qurğulardan ibarətdir. Onlar bir-biri ilə məhdud ərazidə kabel əlaqəsi ilə birləşirlər. Şəbəkələrin köməyi ilə fayl və printerlərdən, elektron poçtundan və digər ehtiyatlardan tamamilə istifadə etmək mümkündür. Lokal şəbəkələr ərazi xüsusiyyətlərinə görə yığcamlığı ilə fərqlənir. Odur ki, lokal şəbəkədən istifadə etməklə müxtəlif yerlərdə (məsələn, bir binada, bir mərtəbədə və s.) istifadə olunan kompüterlər birləşdirilir. Lokal şəbəkələr və fərdi istifadəçiləri birləşdirən şəbəkə Qlobal şəbəkə adlanır. Qlobal şəbəkənin köməyi ilə ayrı-ayrı kompüterləri, ayrı-ayrı lokal şəbəkələri birləşdirmək mümkündür. Qlobal şəbəkələri birləşdirən daha yüksək səviyyəli şəbəkə də mövcuddur. Bu şəbəkə İnternet adlanır.

İnternet xidməti multimedia zalında təşkil edilən əsas xidmətlərdən biridir. Belə ki, dünya interneti - WWW - ümumdünya hörümçək toru adlandırılır və internetdən məlumat almaq, məlumat mübadiləsi üçün istifadə edilir. Bu gün uşaqların, yeniyetmələrin və gənclərin maraq dairəsini əhatə edə biləcək bir çox sahələr var. Belə ki, müasir dövrümüzdə gənclərin maraqları internet məkanı və virtual aləmlə təmin olunmuşdur. Bu

gənclərin sosiallaşmasına müsbət təsir göstərsə də, sağlamlığına, psixikasına ziyan da vura bilər. Uşaqlara və gənələrə intellektual istirahət-bura kitabxanalar, dil, proqram kursları, teatr, tamaşalar daxildir ki, bu növ istirahətə də gəncləri cəlb etmək lazımdır. Maraqlarını məşğuliyyətini, çevrəsini özü seçə bildiyi üçün bu günkü gənclik mənəvi tələbatlarını dolğunlaşdırmağa çalışmalıdır. Gənclərin yaşam tərzləri, maddi durumları, ailədəki vəziyyət onların istirahətinə, təhsilinə təsir edir və bu imkanlar sadalananları formalaşdırır. Məsələn, bəzi gənclər maddi duruma görə kino-teatra gedib dincə bilmir, bəzisi ailədəki mentalitet problemlərindən dolayı istirahətini istədiyini kimi seçə bilmir. Evə gec gəlmək, gecə saatlarda gənclərin düzənlədiyi tədbirlərə getmək kimi imkanları olmur. Bu səbəbdən də gənclər qruplara bölünməyə başlayır. Çox az sayda gənc internetdən sırf öz iş-təhsil imkanlarını genişləndirmək, yaxud alət olaraq istifadə edir. Bir qrup gənc internetdən informasiya mənbəyi kimi istifadə etdiyi halda, əsas hissə tanışlıq, sosiallaşma, əyləncə, boş vaxtlarını keçirmək üçün virtual aləmə üz tuturlar. Lakin uzun illərin təcrübəsi göstərmişdir ki, insanların həyatında kitab oxumaq həmişə mühüm rol

oynayıb. kitab oxumaq insanın inkişafında, tərbiyəsində və təhsilində böyük əhəmiyyət kəsb edir. Lakin müasir uşaqların həyatında kompüter və internet televiziya da öncə yer tutur. İnternet mütəmadi olaraq bizim həyatımıza öz keyfiyyətlərini dəyişərək daxil olur. Hal-hazırda biz o səviyyədəyik ki, internet sayəsində söz ehtiyatımız və bilik səviyyəmiz artır. Buna görə də multimedia zalında oxucuların internetdən, bloq və sosial şəbəkələrdən (Facebook, Twitter) istifadəsinə şərait yaratmaq lazımdır.

Ölkəmiz qədim dövrlərdən başlayaraq milli-mənəvi sərvətləri, xüsusilə kitab mədəniyyəti ilə seçilmiş və zəngin kitabxanaları ilə tanınmışdır. Belə kitabxanalardan biri də xalqımızın gələcəyi olan uşaqlara kitabxana xidmətinin təşkili sahəsində böyük təcrübəsi və xidmətləri olan, respublikada uşaq kitabxanaları üzrə elmi metodik mərkəz sayılan F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasıdır. Kitabxana öz fəaliyyətində xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin gələcəyimiz olan uşaqlar haqqında müdrik kəlamını rəhbər tutmuş, öz işini bu kəlamın həyata keçirilməsi uğrunda mübarizəyə həsr etmişdir. Heydər Əliyev deyir: “Uşaqlar bizim gələcəyimizdir. Gələcəyimizi

nə cür tərbiyə edəcəyiksə, böyüdəcəyiksə, ölkəmizin, millətimizin, dövlətimizin gələcəyi bundan asılı olacaqdır”.

Müstəqillik illərində uşaqlara kitabxana-informasiya xidmətini daha da yaxınlaşdırmağı, informasiya cəmiyyətinin tələblərinə cavab verməyi qarşısına məqsəd qoyan F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının kollektivi kitabxana işinin informasiyalaşdırması və kitabxananın informasiya texnologiyası ilə təmin edilməsi sahəsində müəyyən uğurlar qazanmışdır. Belə ki, kitabxanaya xeyli miqdarda kompüter, elektron məlumat vasitələri, texniki avadanlıq alınmış və bu vasitələrin kitabxana işinə tətbiq edilməsi kitabxana işini qismən də olsa kompüterləşdirmişdir. Hazırda fondunda 209.700 nüsxə ədəbiyyat olan kitabxananın ən böyük nailiyyətlərindən biri uşaqların istifadəsi üçün kompüter zallarının açılması olmuşdur. 2002-ci ildən kitabxanada təşkil edilən “İnternet-sinif” və “Biləyən” multi-media zallarında uşaqlar İnternetdən yararlanaraq istədikləri məateriaları almaqla yanaşı, CD disklərindən istifadə etməyi də mənimsəmişlər.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında Avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə şöbəsi 2005-ci ildən fəaliyyət göstərir. 2009-cu ildə şöbənin işçiləri İnformasiya Resurs Mərkəzində təşkil olunmuş kurslarda iştirak etmiş,müəyyən təcrübə qazanmışlar. Əlbəttə, müasir kitabxana işini yeni informasiya və kommunikasiya texnologiyaları olmadan təsəvvür etmək bir qədər çətinidir.İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının insan fəaliyyətinin bir sıra sahələrində olduğu kimi kitabxana işində də tətbiqi əhəmiyyətli kitabxana proseslərinin sürətlənməsinə və optimallaşmasına gətirib çıxarır.

Kitabxana işinin avtomatlaşdırılması təcrübəsi dünya ölkələrinə ötən əsrin 60-cı illərindən tanış olsa da, Azərbaycanda bu tip fəaliyyətin həyata keçirilməsi 90-cı illərin sonlarına təsadüf edir. F.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanasının bir neçə əməkdaşı hələ 2001-ci ildə Amerikanın ölkəmizdəki səfirliyi nəzdində fəaliyyət göstərən Treninq Mərkəzində “Kitabxanalarda avtomatlaşdırılmış idarəetmə sistemləri” ilə bağlı kurslarda iştirak etmiş, bu sahədə müəyyən məlumatları mənimsəmiş, lakin bu işi həyata keçirmək mümkün olmamış və sözügedən

fəaliyyətlər nəticəsiz qalmışdı. Bu iş yalnız Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşəbbüsü ilə kitabxanalarda həyata keçirilməyə başlandıqdan sonra bir sıra irəliləyişlərə nail olundu, İRBİS-64 Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sisteminin (AKİS) proqramı alınaraq kitabxanalarda tətbiq olunmağa başlandı.

Məlumdur ki, kitabxana proseslərinin avtomatlaşdırılması vahid avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemi vasitəsilə həyata keçirilməli, kitabxanada tətbiq olunan proqram təminatı bu və ya digər tələblərə cavab verməlidir. Həmin dövrdə isə fəaliyyətlərini avtomatlaşdırmağa cəhd edən bir sıra kitabxanalarımız yalnız katalogizator moduluna malik olduqlarından bu işi həmin modul vasitəsilə həyata keçirməklə avtomatlaşma işi sahəsində ilkin addımlarını atdılar. Bir çox xarici dövlətlərdə istifadə olunan İRBİS-64 AKİS-in tam paketi özündə “Kataloqlaşdırma”, “Komplektləşdirmə”, “Kitab verilişi”, “Oxucu qeydiyyatı”, “Tammətənlilik”, “İnzibatçı” kimi işçi yerlərini, eləcə də veb şlüzü, Z39.50 protokolunu birləşdirir.

Avtomatlaşdırma şöbəsinin inkişaf etməsi və səyi nəticəsində şöbələrarası əlaqələri təmin edən

lokal kompüter şəbəkəsi yarandı və avtomatlaşdırılmış informasiya sisteminin tətbiqi istiqamətində bir sıra vacib işlər görüldü. Hazırda şöbə fondların bütövlükdə elektron informasiya daşıyıcılarına köçürülməsi və elektron kataloqun yaradılması proseslərini müvəffəqiyyətlə həyata keçirir. Belə bir layihəni gerçəkləşdirmək üçün hər bir kitabxana İRBİS-64 AKİS-in proqram təminatına malik olmalıdır. Bir neçə il bundan öncə kitabxanalarda bu işlərin başlanması çətin görünсə də, indi Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə regionlarda sürətlə həyata keçirilmək üzrədir.

İRBİS-64 AKİS-i əldə etməzdən öncə kitabxanaçılar bu proqramı tam mənimsəməli, ənənəvi kitabxana qaydaları üzərində təkmilləşmişdir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında avtomatlaşdırmanın tətbiqi və əhəmiyyəti bunlardan ibarətdir:

-Ənənəvi kitabxana proseslərinin bir qismi avtomatlaşdırılmış, yeni avtomatlaşdırılmış işçi yerləri vasitəsilə kitabxanaçı əməyi minimuma endirilmişdir;

-Kitabxanaya yeni daxil olan bütün ədəbiyyatın, eləcə də fonddakı ədəbiyyatın bir

qisminin retro bazasında elektron kataloqu hazırlanmışdır;

-Elektron kitabxana yaratmaq təşəbbüsləri genişlənmiş, uşaqlar üçün ən maraqlı nağılların elektron variantı hazırlanmışdır;

-F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının veb saytı yaradılmış və bütün məlumatlar orada yerləşdirilmişdir. İndi ölkəmizin ən ucqarlarda yerləşən kitabxanaları belə MKS-lərin Mərkəzi Kitabxanasında İnternet xidmətindən istifadə etməklə istər statistik məlumatları, istər metodik vəsaitləri, istərsə də digər müvafiq materialları əldə etmək imkanı qazanmışlar.

Bununla bərabər Avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə şöbəsi aşağıdakı fəaliyyətləri həyata keçirir:

1.Kitabxanaya daxil olan bütün sənədlərin (kitab, dövri mətbuat, elektron informasiya daşıyıcıları, atlas, xəritə və s.) avtomatlaşdırılmış proqram əsasında işlənərək, fonda daxil edilməsi, o cümlədən retro məlumat bazasında kitabların işlənməsinə nəzarət;

2.Elektron kataloqun və elektron kitabxananın yaradılmasına texniki dəstək;

3. Kitabxananın veb-səhifəsini yeniləmək və burada elektron kataloqun ümumi istifadəsini təmin etmək;

4. İnternet vasitəsilə elmi forumlar yaratmaq;

5. Kitabxanaya daxil olan elektron informasiya daşıyıcılarını mühafizə etmək və istifadəçilərə çatdırmaq, elektron kitabxanada əks etdirmək;

6. Kitabxananın nəşrlərini çapa hazırlamaq.

Avtomatlaşdırılmış kitabxana proseslərinin administrasiyası dedikdə ilk növbədə kitabxanada həyata keçirilən avtomatlaşdırma proseslərinə nəzarət başa düşülür. Buraya daxili şəbəkənin daim yoxlanılması, şəbəkədaxili problemlərin aradan qaldırılması, informasiya daşıyıcılarının süzgəcdən keçirilməsi (filtrizasiya olunması), məlumatların qorunması, İnternetdən istifadənin optimallaşdırılması və sürətləndirilməsi, kompüterlərin, o cümlədən digər texniki avadanlıqların vəziyyətinin təhlil edilməsi və lazım gəldikdə nasazlıqların aradan qaldırılması və s. daxildir. Şöbə bu aspektdə üzərinə düşən bütün vəzifələrin öhdəsindən gələ bilmişdi.

Elektron kataloqun və elektron kitabxananın yaradılmasına texniki dəstək prosesi

Avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə şöbəsinin fəaliyyətində olduqca yenidir. Belə ki, kitabxanada elektron kataloq və elektron kitabxananın yaradılması işlərinə keçən ildən başlanılıb. Lakin buna baxmayaraq şöbə elektron kataloq və elektron kitabxananın yaradılması üçün tələb olunan texniki şəraiti realizə edə bilmişdir. Belə ki,artıq bütün kompüterlər vasitəsilə İRBİS-64 proqram təminatında elektron kataloqa məlumatların ötürülməsində heç bir problem qalmamış, əksinə,bu proses daha da sürətlənmişdir. Elektron kitabxananın yaradılmasına gəlincə isə onu qeyd etmək olar ki, artıq İRBİS-64 proqram təminatı bu tip kitabxanaların yaradılmasına real imkanlar verir. Cari ildə müxtəlif mövzular üzrə məlumat bazalarının yaradılması işi də davam etdirilmişdir. Avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə şöbəsində müxtəlif elm sahələri (kitab bazası) ilə yanaşı, görkəmli şəxslər,ekologiya,retro məlumat bazaları hazırlanmış və elektron formada qorunub saxlanmışdır. Bundan əlavə nağılların elektron variantı yaradılmışdır.

İnternet vasitəsilə elmi forumlar yaratmaq işi 2010-cu ildə də Avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə şöbəsinin fəaliyyət spektrinə

daxil olmuşdur. İnternet vasitəsilə EBNİT-in əməkdaşları ilə elektron yazışmalar vasitəsilə proqramçı və digər ziyalı qruplarının beynəlxalq əlaqələri və təcrübə mübadilələri nəzərdə tutulmuşdur. Bu iş kitabxana və əməkdaşların elektron poçtu vasitəsilə həyata keçirilir.

Kitabxanaya daxil olan elektron informasiya daşıyıcılarını mühafizə etmək və istifadəçilərə çatdırmaq, elektron kitabxanada əks etdirmək sahəsində bu il də istənilən nəticələr əldə olunmuşdur.

Müəyyən tarixi dövrdə yaradılmış informasiyaların toplanması, mühafizəsi, sonralar istifadəsi kitabxanaların cəmiyyət üçün nə qədər vacib olduğunu bir daha aydın göstərir. Hər hansı tədris, elmi, siyasi və digər fəaliyyəti yüksək səviyyədə icra etmək üçün ilk növbədə əlaqədar informasiyanı toplamaq, əldə etmək, mənimsəmək və istifadə etmək vacibdir.

Avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə şöbəsinin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri toplanan informasiyanın sürətlə axtarılmasında, seçilməsində, süzgəcədən keçirilməsində, istifadə olunmasında müasir texnologiyalardan istifadə etməkdir. 2005-ci ildən şöbə öz fəaliyyətini İRBİS

AKİS üzrə davam etdirir. Fəaliyyət göstərdiyi gündən indiyədək məlumat bazasına 137.657 nüsxə ədəbiyyat daxil edilmişdir. Hər bir İnternet istifadəçisi Kitabxananın Veb sahifəsində (Web site) daxil olaraq, elektron kataloqdan və digər elektron resurslardan istifadə edə bilər.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında avtomatlaşdırma sahəsində əldə olunmuş nəticələrdən belə qənaətə gəlmək olar ki, müasir istifadələrinin qlobal informasiyanın keyfiyyətinə bəslədiyi münasibət əsaslı dəyişikliklərlə qarşılaşmışdır. Belə ki, müasir hazırlıqlı istifadəçilər, oxucular, xüsusilə də uşaqların mütaliəsinə rəhbərlik edən mütəxəssislər, pedaqoji işçilər kitabxanadaxili resursların istifadəsində yeni-yeni nailiyyətlər axtarır. Veb saytdan istifadə edən bu qrup oxucular kitabxananın təsis etdiyi “Göy qurşağı” jurnalında mütaliə ilə bağlı məqalələri oxuyur, öz rəy və təkliflərini e-mail vasitəsilə bizə göndərirlər. Sözsüz ki, Avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə şöbəsi informasiya və kommunikasiya yeniliklərini izləyərək təcrübi fəaliyyətində səmərəli şəkildə istifadə etməyə çalışır. Kitabxanaların avtomatlaşdırılması kitabxana-biblioqrafiya

proseslərinin inkişafı və oxucuların bu prosesdə lazımınca bəhrələnməsi deməkdir. Bu proses istər kitabxanaçıların, istərsə də kitabxanadan istifadə edən oxucuların işini asanlaşdırır. İlk növbədə bu iş elektron kataloqun yaradılmasından başlayır. Bu sistemin tətbiqi kitabxana işçilərinin kompüter savadlılığını bir daha təkmilləşdirir. Ona görə də hər bir kitabxana işçisi kurslarda iştirak edərək sistemdə işləmək üçün hazırlanmalıdır.

Kompüter-telekommunikasiya texnologiyasının yaranması və sürətli inkişafı cəmiyyətin həyatında köklü dəyişikliklərə səbəb olaraq onun sosial inkişafını təmin edir. Kitabxanaların kompüterləşdirilməsi avtomatlaşdırılmanın tərkib hissəsi olub, burada yerinə yetirilən mürəkkəb, bir-birilə əlaqəli texnoloji proseslərin informasiya-telekommunikasiya texnologiyaları əsasında avtomatlaşdırılmasıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, kitabxanamızın iş prosesi yeni texnologiyaların tətbiqi hesabına xeyli dərəcədə yüksəlmişdir.

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyasının sürətli inkişafı kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin kəmiyyət və keyfiyyət səviyyəsinin yüksəlməsini təmin edir. Bunların

nəticəsində bir sıra kitabxanalar artıq öz sosial funksiyalarını genişləndirərək, həm də analitik-informasiya mərkəzlərinə çevrilmişdir. Kitabxananın avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə şöbəsi 2005-ci ilin avqust ayında İRBİS-64 AKİS-in “İnzibatçı”, “Kataloqlaşdırıcı” və “Oxucu” avtomatlaşdırılmış işçi yerlərinin daim yeniləşməsi ilə əlaqədar daha da təkmilləşmişdir. Bu proqram dünya dövlətləri tərəfindən müvəffəqiyyətlə istifadə olunur. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası 2006-cı ildə “Kitab verilişi” və “Veb İRBİS” (Web IRBIS) modullarını almış və müvəffəqiyyətlə işə başlamışdır. Hazırda sistemdə 7.422 adda kitab, 23.915 qəzet və jurnal məqaləsi daxil edilmişdir.

Onu da qeyd edək ki, İRBİS-64 sistemi fərdi verilənlər bazasını yaratmağa, informasiya massivində tammətnli axtarışın təşkilinə və ən əsası mövcud materiallara İnternet, lokal şəbəkə və s. vasitəsilə girişin təmin olunmasına tam zəmanət verir. Həmçinin İRBİS-64 AKİS vasitəsilə əsas texnoloji proseslər-kataloqlaşdırma, ədəbiyyatın lokal şəbəkədə və İnternetdə axtarışı və sifarişi, kompüter vasitəsilə oxuculara xidmət həyata keçirir.

Ədəbiyyatın kataloqlaşdırılması sənədlər haqqında biblioqrafik yazıların, yəni tam təsvirin hazırlanmasını nəzərdə tutan texnoloji prosesdir. Bu proses nəticəsində oxuculara xidmətin əsasını təşkil edən elektron kataloqun biblioqrafik məlumat bazası yaradılmışdır. Abonement xidmətinin kataloqlaşdırılması üçün isə “Oxucu” avtomatlaşdırılmış işçi yeri nəzərdə tutulmuşdur. Bu işçi yeri vasitəsilə oxucuların qeydiyyatı; ədəbiyyatın verilməsi üçün sifarişlərin növbələşməsi; sifarişlərin yerinə yetirilməsinin qeydiyyatı; sifariş olunmuş ədəbiyyatın sərbəst nüsxələri haqqında informasiyanın alınması işləri aparılır.

Kitabxanamızın mütəxəssisləri elektron kataloqun formalaşdırılmasında dünya kitabxanalarının təcrübəsini öyrənir və onlara əsaslanaraq, elektron kataloqun yaradılmasının mövcud olan müxtəlif yollarının ən optimal və əlverişlisini seçib, sənədlərin elektron kataloqa daxil edilməsi qaydalarını müəyyən edərək ümumi metodikasını işləyib hazırlamağa başlamışdır. Elektron kataloqun formalaşdırılması üçün qəbul edilmiş standartlara uyğun olaraq cari ədəbiyyatın

biblioqrafik təsviri,elektron kataloqun redaktəsi aparılır.

Ənənəvi kataloq və kartotekalardan fərqli olaraq, elektron kataloq və kartotekalarda biblioqrafik axtarış bir çox üsürlərlə aparılır: açar söz, müəllif, sərlovhə, tərtibçi, redaktor, rəssam, tərcüməçi, nəşr ili, mövzu və predmet rubrikaları, jurnalların adı, nəşr ili ilə və s. Bundan başqa, biblioqrafik xidmətin avtomatlaşdırılmış texnologiyaları oxucuya elektron kataloqda real vaxt rejimində informasiyanı görmək, informasiyanın yerləşdiyi sənədin özünü əldə etmək, avtomatlaşdırılmış sistemlə, belə demək mümkündürsə, “dialoga” girmək və s. imkanını yaradır. İnternet şəbəkəsinin informasiya ehtiyatlarından istifadə etməklə oxuculara operativ və yüksək keyfiyyətli biblioqrafik xidmət göstərmək biblioqraflar üçün əlverişlidir. Bütövlükdə kitabxanalarda kompüter texnologiyalarının tətbiqi biblioqrafik informasiya xidmətinin səviyyəsini artırır və operativliyi təmin edir. Bundan sonra oxucuların elektron formada cari və retrospektiv informasiya ilə təminatı,İnternet şəbəkənin imkanlarının öyrənilməsi və onlardan istifadə etmək bacarığı formalaşdırmalıdır.

Bütün bunlarla yanaşı F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının qarşısında duran mühüm vəzifələrdən biri oxuculara biblioqrafiya və elmi informasiya xidmətini dünya kitabxanaları səviyyəsinə qaldırmaq, oxucuların tələbatını ödəmək üçün yeni informasiya texnologiyalarını tətbiq etmək, İnternet şəbəkəsinin elektron ehtiyatlarından istifadə etməkdir.

Məlumdur ki, ənənəvi biblioqrafik yazıların tərtibinə illərlə əmək sərf olunur. Yeni texnologiyaların tətbiqi ilə elektron məlumat bazalarından istifadə əsasında biblioqrafik göstəricilərin hazırlanması prosesləri sürətləndirilir, həmçinin vaxta qənaət edilir. Bu proseslərə məlumat bazasına informasiyanın daxil edilməsi, yoxlanması, müxtəlif biblioqrafik göstəricilərin və məlumat bazalarının nəzərdən keçirilməsi, İnternetdə axtarış və tələb olunarsa e-mail ilə məsləhətlərin alınması və s. daxildir. Həmin biblioqrafik göstəricilərin çap edilməsi eyni zamanda onların ənənəvi və elektron formada (pdf.formatda) istifadəsini də təmin edəcək. Dünya kitabxanalarının təcrübəsi təsdiq edir ki, elektron məlumat bazaları cari, retrospektiv, mövzu və şəxsi biblioqrafik göstəricilərin tərtibində əvəz edilməzdir.

Kitabxanada kompüter texnologiyalarının biblioqrafiya işində tətbiq edilməsi milli biblioqrafiyanın elektron bazalarının yaradılması üçün əlverişli şərait yaratmışdır. Bu isə günün tələbidir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası öz iş prosesini dünya kitabxanaları səviyyəsinə çatdırmağa səy göstərir. Hazırda Məlumat-biblioqrafiya şöbəsinin illik işini özündə əks etdirən “Məlumat Biblioqrafiya Aparatı-2010”, ulu öndərimiz Heydər Əliyevin anadan olmasının 90 illiyi ilə əlaqədar “Heydər Əliyev və uşaqlar”, uşaqların intellektual səviyyəsinin yüksəlməsinə kömək edən kitablara aid ayrıca bir baza-“Əyləncəli kitablar”, “Ekologiya” adlı bazalar yaradılmışdır. İRBİS-64 AKİS proqramında versiyalarla bağlı yeniliklərin tətbiqindən sonra Veb İRBİS-in interfeysi tam tərcümə edilmişdir.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi 2009-cu ili “Kitabxanaların avtomatlaşdırılması ili” elan etmişdi. Bu isə təsadüfi deyildi. Belə ki, ölkə Prezidenti İlham Əliyevin 6 oktyabr 2008-ci il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-infirmasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”

nın icrası ilə əlaqədar olaraq kitabxana şəbəkəsinin informasiyalaşdırılması, elektron kataloqların, elektron kitabxanaların, veb saytlarının yaradılması və İnternetdə yerləşdirilməsi istiqamətində bir sıra səmərəli işlər görülmüşdür. Elə bunun nəticəsidir ki, indi dünyada ənənəvi kitabxanaları əvəz edən çoxlu sayda elektron kitabxanalar mövcuddur. Sərəncamda “Azərbaycan ədəbiyyatının virtual kitabxanası”nın yaradılması vəzifəsi də qarşıya qoyulmuşdur. Həmin sərəncamda latın qrafikası ilə çap edilən kitabların mətnlərinin elektron daşıyıcıları və İnternet vasitələri ilə yayılması qərara alınmışdır. Bu istiqamətdə kitabxanamızda da müəyyən işlər görülmüşdür. Ayrı-ayrı uşaq yazıçılarının bəzi kitablarının variantı alınaraq veb saytda yerləşdirilmişdir. Bu iş davam etdirilməkdədir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası bundan sonra da informasiya təminatı istiqamətində fəaliyyətinin səmərəsinin artırılması, inkişafı və təkmilləşdirilməsi məqsədilə günün tələbləri səviyyəsində mütərəqqi iş üsullarından istifadə edəcəkdir. Yəni kompüter texnologiyalarının tətbiqi, ənənəvi informasiya mənbələrinin elektron daşıyıcılara köçürülməsi, CD-ROM

texnologiyalarının tətbiqi, informasiyanın təqdim etmək imkanları və bir sıra başqa işlərin həyata keçirilməsi üçün səy göstərərək uğurlar əldə edəcəkdir.

I.2 Uşaqların müaliə xüsusiyyətləri

Kitabxanada uşaq müaliəsinə rəhbərlik-elmi metodik fənn olub, kitabxanaşünaslığın tərkib hissəsi kimi ictimai elmlər sahəsində tanınmışdır. hissəsidir. Uşaq müaliəsinə rəhbərlik-tərbiyəvi prosesdir. Odur ki, bu fənn bir elm kimi pedaqogikanın, uşaq müaliəsi pedaqogikasının

tərkib hissəsidir. Uşaq mütaliəsinə rəhbərlik anlayışı müxtəlif kitabxanaçılar kitabxanaşünaslar tərəfindən müxtəlif cəhətdən izah olunur. Kitabxanada uşaqlarla aparılan bütün işlər bu anlayış üzrə həyata keçirilir. Kitabxanalar uşaqların bir şəxsiyyət kimi tərbiyə olunmasını əsas məqsəd kimi qəbul edib onların mütaliəsinə rəhbərlik edərək işinin bütün sistemi ilə gənc oxucuların mütaliəsinin məzmununa məqsədyönlü təsir göstərirlər. Kitabxana məktəblilərdə kitaba, mütaliəyə marağı inkişaf etdirir, oxucu sorğularını formalaşdırır, ədəbi bədii zövqlər və maraqlar tərbiyə edir, ədəbiyyata, çap məhsulları ilə daim təmasda olmağa həvəs aşılayır. Kitabxana insanların informasiya tələbatını ödəmək üçün dünya biliklərinə açılan pəncərə, mədəni dəyərlərin mühafizəsini təmin edən və nəsillərdən – nəsillərə çatdıran bir elm müəssisəsidir. Kitabxana bitib – tükənməyən, hesaba gəlməyən informasiya sərvətini özündə cəmləməklə yanaşı, insanların məlumat bazasının zənginləşdirilməsinə və elmi dünyagörüşünün kamilləşməsinə, cəmiyyətin maariflənməsinə

xidmət göstərir. Kitab bilik mənbəyi olmaqla yanaşı, mədəniyyət daşıyıcısıdır. 1999 – cu ildə qüvvəyə minmiş “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin imzaladığı 2004 – cü il 12 yanvar tarixli “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında”, 2004 – cü il 27 dekabr tarixli “2005 – 2006 – cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında” sərəncamları və 6 oktyabr 2008 – ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008 – 2013 – cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi barədə sərəncamı – kitabxana işinin inkişafında yeni bir mərhələyə başlanğıc verən bu mühüm sənəd ölkə Prezidentinin bütövlükdə mədəniyyətə və mədəni dəyərlərimizə diqqət və qayğısının bariz nümunəsidir.

Respublikamızda kitaba marağın azalması ağırlı hal olsa da, artıq ölkəmizdə fəaliyyət göstərən istər

dövlət, istərsə də özəl nəşriyyatlar poliqrafik baxımdan keyfiyyətli uşaq kitablarının nəşrini getdikcə artırır. Bu gün paytaxtın kitab mağazalarından müxtəlif uşaq kitablarına rast gəlmək olar.

Uşaq ədəbiyyatı uşaqların yaş səviyyəsinə uyğun üslubda yazılır. Onların yaş səviyyələri 7-14-ə qədərdir. Uşaqlar üçün əsər yazan hər bir yazıçı bu yaş səviyyəsini nəzərdən qaçırmamalıdır. Burada uşağın ictimai mühiti, inkişafı, zövqü, nitqi, bilik dairəsi də nəzərə alınmalıdır. Bununla belə, heç bir vaxt unutmamalıyıq ki, uşaqlar yaş etibarilə daim dəyişilir, onlar dövrdən-dövrə, nəsildən-nəslə dəyişirlər. Kiçikyaşlı məktəblilərin (7-14 yaş) oxuduğu bədii əsərlərin dili aydın və rəvan olmalıdır. Yığcam süjetli nəsr əsərlərinin dilində də lirizmə üstünlük verilməlidir. Çünki yorucu əsərlər uşağı mətləbdən uzaqlaşdırar, məzmun yaddan çıxar. Dünya uşaq ədəbiyyatı Şərqi ədəbiyyatından qədim hind abidəsi "Kəlilə və Dimnə", ərəb xalqlarının əfsanələri ilə zəngin olan "Min bir gecə", bir çox şərqi xalqlarının uşaq ədəbiyyatı nümunələri

toplanmış "Oxuyan piyalə" kitabı, ümumiyyətlə, Şərq aləmi, Şərq psixologiyası, Şərq mədəniyyəti haqqında geniş və zəngin bilik əldə etməyə imkan verir.

Həmçinin Qərb ədəbiyyatının ən nadir nümunələri-Qrinn qardaşlarının nağılları, andersenin nağıl və hekayələri, C.Sviftin "Qulliverin səyahəti", M.Tvenin, J.Vernin, M.Ridin, C.Dikkensin, C.Rodari və digər görkəmli sənətkar və yazıçıların əsərlərinin oxu imkanlarını xeyli artırmışdır. Respublikamızda dünya uşaq ədəbiyyatının incilərinə böyük maraq olduğundan həmin nəşrlər ana dilimizə tərcümə edilərək uşaqların ixtiyarına verilir. Bununla belə, kiçikyaşlı oxucular kitabxanalardan yararlanmalıdırlar. Onlara valideynləri müəyyən istiqamət verməlidir. Azərbaycan cəmiyyəti həmişə uşaqlara məhəbbətlə yanaşmış, onların sağlam və gümrah, eyni zamanda savadlı və vətənpərvər böyümələri üçün hər cür şərait yaratmağa çalışmışdır. Kitabxana sərbəst kitab seçmək öyrədir, kitabdan istifadə üçün vacib olan bilik və vərdişlərin inkişafına, eləcə də oxunanları

düşünməyə və dərk etməyə fəal təsir göstərir. Sistemli müəliyəyə yönəldir, oxunanlara tənqidi yanaşmağa kömək edir. Kitabxanada uşaq müəliyəsinə rəhbərlik problemi ilə əlaqədar olan elmlərin-fəlsəfənin, sosiologiyanın, pedaqogikanın, psixologiyanın, ədəbiyyatşünaslığın, kitabşünaslığın və sənətşünaslığın üzərinə düşür.

Kitabxanalarda uşaqların müəliyəyə rəhbərlik işi pedaqogikanın və kitabxanaşünaslığın əsas prinsipləri üzərində qurulur. Bu prinsiplər 3 yerə ayrılır. Birinci qrup prinsiplər metodoloji əsasını təşkil edir. Buraya məktəblilər üçün ədəbiyyat tövsiyyəsinin məzmununda müasir biliklərin püxtələşdirilməsində elmilik məsələsi daxildir. İkinci qrup prinsiplər uşağın yaş dövrünün psixoloji-fizioloji xüsusiyyətlərinə əsaslanır.

Üçüncü qrup prinsiplər ənənəvi pedaqoji prinsiplərdir. Burada müəliyəyə rəhbərlik üçün nəzərdə tutulan bütün tərbiyəvi təsir üsullarında və formalarında anlaşılıqlıq, əyanilik və əyləncəlilik əsas götürülür.

Psixoloji- pedaqoji prinsiplər uşaq mütaliəinə rəhbərliyin tərbiyə-təhsil vəzifələrinin həllində baş verən müvəffəqiyyətləri : Yəni uşaqların intellektual, əxlaq, estetik, bədii inkişaf, dünyagörüşü, vətənpərvərlik, biliyə can atmaq, əməksevərlik kimi cəhətlərin formalaşmasının əsasını müəyyən edir. Bu vəzifələr uşaqlarla aparılan kitabxana işinin müxtəlif istiqamətlərində həyata keçirilir.

Uşaq kitabxanalarında mütaliyəyə rəhbərlik aşağıdakı vəzifələri həyata keçirir:

a)Uşaqların ümumi tərbiyəsində və uşaq şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafında kitabın və kitabxanaların rolunu yüksəltmək

b) Biliklərin inkişafına,xarakterin formalaşmasına, onların gələcəyə inamına və hissiyatına kömək etmək

c)uşaq oxuculara mütaliə sənətini öyrətmək

d) oxuduqlarını düzgün və prinsipial şəkildə dərk etmək

e)şəxsi həyatda,əməkdə,təhsildə kitabdan səmərəli istifadə etmək

ə)kitabxanadan istifadə etməyi bacarmaq

Kitabxanaların uşaqlarla apardığı tərbiyəvi işin xüsusi əhəmiyyəti bir də ondan ibarətdir ki, uşaqılıqda hər bir kitab daha ciddi qəbul olunur və dərin iz buraxır. Görkəmli elm və mədəniyyət xadimləri uşaqılıqda oxuduqları kitabların onlara təsirini xüsusi qeyd etmişlər.

Uşaqların mütaliəsinin pedaqoji qaydalar əsasında düzgün təşkili məsələsi dövlətin, eləcə də cəmiyyətin diqqət mərkəzinə olan problem kimi qəbul edilir

Təsadüfi deyildir ki, məktəbli oxucuların mütaliə sorğularını ödəmək üçün dövlətin xüsusi qayğısı sayəsində ən ucqar rayonlardan başlayaraq mərkəzi şəhərlərə qədər geniş şəbəkəyə malik olan

uşaq kitabxanaları şəbəkəsi meydana gəlmişdir. Hazırda ölkəmizdə kifayət qədər müstəqil uşaq və məktəb kitabxanası fəaliyyət göstərir.

Qeyd etmək lazımdır ki, uşaqlara kitabxana xidməti göstərmək və onların müəllimlərinə rəhbərlik işini dövlət əhəmiyyətli bir işə çevirmək cəhətdən çox iş aparılmalıdır.

Hal-hazırda uşaq kitabxanaları yetişməkdə olan nəslin düzgün tərbiyəsi və təhsili sistemində qabaqcıl yerlərdən birini tutur. Uşaq kitabxanaları məktəblilərin sistemli müəllimlərini təşkil edərək onların maraqlarının oyanmasına və bu marağın istiqamətlənməsinə təsir göstərir.

Müəllim üçün ideya bədii cəhətdən ən yaxşı kitabları tövsiyə edir. Bununla uşaq kitabxanaları müasir cəmiyyət üçün bacarıqlı və fəal qurucular tərbiyə etməkdə ailələrə, məktəbə və dövlətə yaxından köməklik göstərirlər.

Bu köməklik başlıca olaraq gənc oxucuların ideya-siyasi tərbiyəsində, əmək tərbiyəsində, əqli

inkişafında eyni zamanda əxlaq və estetik tərbiyəsinə öz parlaq təzahürünü tapır.

Kiçik məktəbyaşlı uşaqların mütaliəsinə rəhbərlik işinə onların ideya-siyasi cəhətdən tərbiyə olunması birinci dərəcəli əhəmiyyət kəsb edir. Yəni insanın tərbiyəsi məsələsi ilə əlaqədar vəzifələrə uşaqlarla kitabxana işinin bütün məzmunu tabe edilməlidir.

Son illərdə məktəbli oxucuları öyrənmək üçün anket üsuluna müraciət edirlər. Anketlər vasitəsilə məktəblilərin ayrı-ayrı tədris fənnlərinə və eyni zamanda bu fənlərə kömək məqsədilə oxuduqları kitablara, incəsənətin müxtəlif növlərinə və dövrü mətbuat orqanlarına münasibətləri kompleks şəkildə öyrənilə bilər.

Qabaqcıl kitabxanaların təcrübəsi göstərir ki, haqqında danışdığımız bu üsullardan lazimi istifadə edərək tədqiqat aparən kitabxana işçiləri öz oxucularını ətraflı öyrənməklə mütaliyəyə rəhbərlik işini günün tələbləri səviyyəsində qura bilirlər.

Əlbəttə, məktəbli oxucuların öyrənmək məqsədilə tətbiq edilən bu üsullara əvəz olunmaz bir qayda kimi baxmaq düzgün olmazdı. Çünki yetişməkdə olan gənc nəsli yeni şəraitdə, yeni tələblər səviyyəsində öyrənmək üçün kitabxanaçıların, pedaqoqların, psixoloqların və sosioloqların qarşısında əlaqəli şəkildə fəaliyyət göstərərək yeni yeni forma və üsullar tapmaq kimi vacib vəzifələr durur.

Odur ki, uşaqların əqli tərbiyəsinə, politexniki təlim işinə kömək sahəsində uşaq kitabxanaları işində məktəbin tədris proqramında baş verən dəyişikliklər nəzərə alınmalıdır. Bütün bu tədbirləri kitabxana şəraitində hər bir məktəbliyə fərdi yanaşmaqla onun şəxsi qabiliyyətinin və imkanın nəzərə almaqla həyata keçirdikdə daha yaxşı nəticə verir.

Məktəbli oxucuların əxlaq tərbiyəsi ilə estetik tərbiyəsi üzvi surətdə əlaqədar olduğu üçün uşaqların ümumi tərbiyəsində bunları əlaqəli şəkildə

nəzərə almaq lazımdır. Bu tədbirlər məktəblərin əqli inkişafı ilə əlaqədar həyata keçirilir.

Yüksək ideyalı bədii və elmi kütləvi uşaq kitabları yetişdirməkdə olan nəsildə yüksək əxlaqı keyfiyyətlər tərbiyə etməyin ən yaxşı vasitələrindəndir. Məktəbli oxucuların mütaliəsinə rəhbərlik edən hər bir kitabxanaçı bu cəhətdən birinci növbədə bədii uşaq əsərlərinə müraciət etməlidir. Məktəbli oxucularla aparılan kitabxana işində estetik tərbiyə məsələsi heç vaxt unudulmamalıdır. Estetik tərbiyə ədəbiyyatın və incəsənət əsərlərinin təsiri ilə uşaqlarda estetik hiss oyaatmaq, zəhmətkeş insanda və təbiətdə, eləcə də ətraf mühitdə və ictimai həyatda gözəlliyi dərk etməkdə köməklik göstərməkdən ibarətdir.

Bu vəzifələri yerinə yetirmək üçün kitabxanaçı məktəblilərin diqqətini bədii əsərlərin poetik tərəfinə, sözün, obrazın gözəlliyinə, əsərin müəllifinin və rəssamının sənətkarlığına yönəlmişdir. O, məktəbli oxucuya ədəbi əsərlərin dilinin ifadəliyini, təbiət və insan təsvirini, yaradıcı

və mübariz insan obrazının gözəlliyini izah etməlidir.

Bütün bunlar məktəbli oxucularla müntəzəm aparılan fərdi iş prosesində həyata keçirilə bilər.

Uşaq müəlliminə rəhbərlik hər bir oxucuya fərdi yanaşmağı tələb edir. Yəni kitabxanaçı hər hansı bir şagirdə onun müəllimi üçün müəyyən istiqamət vermək istəyirsə onun özünəməxsus fərdi cəhətləri ilə hökmən hesablaşmalıdır.

Fərdi cəhətlər dedikdə başqa adamlardan fərqli olaraq bu və ya digər insanı xarakterizə edən mühüm və sabit psixi xassələr nəzərdə tutulur. Buraya psixi proseslərin qavrayış, hafizə, təfəkkür fərdi xüsusiyyətləri maraqlar meyillər daxildir.

Beləliklə uşaq kitabxanalarında, eləcə də kütləvi kitabxanaları məktəbli oxucuların müəlliminə rəhbərlik işi gələcəkdə nəslin yetkin, ziyalı, kamil şəxsiyyət kimi yetişməsində həlledici rol oynamalıdır.

I.3 Kiçik məktəbyaşlı uşaqların kitabxana-informasiya təminatı.

Uşaq və məktəb kitabxanalarının oxucu tərkibini təhlil edərkən sosioloji tədqiqat bu nəticəyə gəlir ki, kiçik məktəbyaşlı uşaqlar son dərəcə özünəməxsus oxucu kateqoriyasını təşkil edir. Uşaqların məktəb yaşы dövrünün ilk mərhələsində, I sinifdə oxuyan uşaqların mütaliə və tədris fəaliyyətində maraq doğuran ziddiyətlər mövcuddur. Belə ki, I sinif şagirdləri mütaliə texnikasına kifayət qədər yiyələnmişdikləri halda ədəbi əsəri başa düşmək və onu dərk etmək cəhətdən yaxşı imkana malikdirlər. Bu dövrdə uşaq məktəbəqədər yaşındakı dinləyicilikdən sərbəst mütaliəçiyə çevrilir.

Kiçik məktəbyaşlı şagirdlərin fiziki və əqli inkişafı üçün nəzərə alınmalı xüsusiyyətləri şərtləndirir. Bu dövr uşaqların oxucu kimi inkişafının ən çətin dövrü hesab olunur. Birinci sinif şagirdinin müəllim prosesində bütün zehni fəaliyyəti mətni mənimsəməkdə ortaya çıxan çətinlikləri aradan qaldırmağa yönəlir. “Dinləyicilikdən” oxucuya çevrilmək mərhələsi məktəblilərin bir sıra oxuculuq keyfiyyətlərinin sıradan çıxmasına səbəb olur. Bu yaşlı məktəblilər hələ oxu texnikasına və vərdişinə yiyələnmədikləri üçün müəllim prosesində baş verən çətinliklər onların kitaba olan səmimi münasibətlərini və emosional reaksiyalarını söndürür. Həmçinin uşaqlardakı bu cəhət oxunan mətnin düzgün qavranılmasına və dərk edilməsinə maneçilik törədir. Ona görə də bu yaşlı məktəblilər hər hansı mətni bir dəfə oxuduqdan sonra onun haqqında adətən təsəvvür əldə edə bilmirlər. Lakin həmin mətni başqasının ifadəsində eşitdikdə yəni dinləyici rolunda olarkən hər şeyi aydın dərk edirlər. Buradan aydın olur ki, uşaqlarda mətni çətin dərk etmək halı müvəqqəti xarakter daşıyır. Uşaqlar

düzgün, şüurlu və sürətli oxu vərdişinə yiyələndikcə bu hal tədricən aradan qalxacaqlar. Mütaliyəyə yeni başlayan və o yaşlı uşaqlarla bir çox cəhətdən eynilik təşkil edən birinci sinif şagirdləri 2-3-cü sinif şagirdlərindən kifayət qədər fərqlənirlər. Lakin ədəbi əsərə münasibətlərindəki ümumi xüsusiyyətlərinə görə 7 və 8-9 yaşlı uşaqlar bir oxucu kimi məktəbyaşlı oxucuların uşaq oxucular tipi kimi izah olunur. Bu oxucu tipinin əsas xarakterik xüsusiyyətləri 8-9 yaşlı uşaqların mütaliəsinin fonunda daha aydın nəzərə çarpır. Çünki məhz bu dövrdə sərbəst mütaliə etmək texnikasına müəyyən dərəcədə yiyələnmiş olurlar. Kiçik yaşlı məktəblilər adətən bədii kitabların oxucularıdır. Belə ki, onların oxuculuq xüsusiyyəti məhz bədii əsərlərə münasibətdə və bədii əsərləri özünəməxsus şəkildə dərk etmək cəhətlərində aydınlaşır. Çünki kiçik yaşlı məktəblilərin mütaliyəyə, xüsusilə bədii əsərə münasibətlərində məktəbəqədər yaşlı uşaqların xüsusiyyətlərinə bir çox cəhətdən oxşarlıq vardır. Qeyd etmək lazımdır

ki, uşaqların məktəbəqədər dövrü bədii əsərlərə münasibət sahəsində uzun bir yol keçir.

Altı-yeddi yaşlı uşaqlar hadisələri təsəvvürlərində canlandıraraq, xoşladıqları qəhrəmanın halına acıyır, onların müvəffəqiyyətlərinə ruhən sevinirlər. Uşaqlardakı bu cür hala acımaq qabiliyyəti sənət əsərlərinin mükəmməl dərk edilməsinin əsas əlamətlərindən hesab olunur. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların və kiçik yaşlı məktəblilərin ədəbi qəhrəmanların taleyinə acıması, kitabı dərk etməyin əsas stimulu hesab olunur. Bununla uşaqlarda kitabdakı hadisələrə və qəhrəmanlara şəxsi münasibət yaranır ki, bu münasibət yalnız kitabdakı hadisələri deyil, eyni zamanda hadisələrin məzmununu və məqsədini, həmçinin fəaliyyət prosesində adamlarla qarşılıqlı münasibətini də dərk etməyə kömək edir. Bununla da hala acımaq xüsusiyyəti insan hərəkətlərinə mənəvi qiymət verməkdə uşağa kömək edir. 6-7 yaşlı uşaqlar daxilən emosional cəhətdən obrazı yaşayırlar. Emosional cəhətdən bədii əsərlərdəki

hadisələrin təsirindən çıxıbilmirlər. Məhz bu cəhət onların gerçəkliyi kifayət qədər dərk etmələri ilə əlaqədardır.

Yeddi yaşından başlayaraq öyrənmək uşaqların əsas fəaliyyətlərinə çevrilir. 8-9 yaşlı uşaqlarda məktəbin ikinci-üçüncü sinif şagirdlərində yeni ictimai əlaqələr, insanlara və hadisələrə yeni münasibətlər baş verir, ədəbi əsərə münasibətləri də dəyişir. Görkəmli psixoloq H.S.Leytes bu yaş dövründən bəhs edərək göstərir ki, bu “bilikləri əldə etməyin ilkin növüdür”. Bu yaşda həqiqəti dərk etmək özünəməxsus şəkildə baş verir. Yəni bu hal biliklər toplamaq, öyrənmək, ətraf mühitdəki hadisələri, faktları yadda saxlamaq şəklində özünü göstərir. Bu yaşlı məktəblilərin idrakı sorğuları geniş olmaqla bərabər, eyni zamanda səthidir və dəyişkəndir, qeyri-sabitdir. Kiçik yaşlı məktəblilər olduqca zehinli, yeniliyi dərk etməyə hazır və yeni qazandıqları bilik və məlumatlardan ləzzət almaq və yüksək dərəcədə sevinmək xüsusiyyətlərinə malikdir. Eyni zamanda

onlar qazandıqları bili və məlumatları başqaları ilə bölüşməyə meyillidirlər. Uşaq şəxsiyyətinin əxlaqi, əqli və estetik cəhətdən zənginləşməsi ona məlum olan faktlara əsasən şəxsi təcrübəsinin zənginləşməsi kimi baş verir. Kiçik yaşlı uşaqları öyrənmək sahəsindəki sosioloji tədqiqatlar təsdiq edir ki, 8-9 yaşlı uşaqlar ən çox məlum olana faktlar və hadisələr haqqında konkret biliklər əldə etməyə çalışırlar. Belə ki, uşaqlar onları əhatə edən tanış əşyaların, predmetlərin, heyvanlar və bitki aləminin yaranması və quruluşu haqqında məlumat əldə etməyə xüsusi maraq göstəririlər. Ona görə də onlar “bu nədir, bu kimdir, niyə belədir” kimi suallarla böyüklərə tez-tez müraciət edirlər. Kiçik yaşlı məktəblilər yeni nə öyrənirsə, nə bilirsə, onu qəti qəbul edir və ona həqiqət kimi baxır. Eyni zamanda həqiqəti mənimsəməyin özünəməxsusluğu sosial şəraitin inkişaf xüsusiyyətləri ilə əlaqədardır. Maddi varlığı, gerçəkliyi dərk etməyin bütün fəallığı, ətraf mühitlə uşağın əlaqəsi böyüklərin köməyi ilə həyata keçirilir.

Kiçik yaşlı məktəblilərdə hər bir oxucunun bədii ədəbiyyatı dərk edərkən əsaslandığı emosionallıq, təfəkkür və təxəyyül kimi psixoloji keyfiyyətlər inkişaf edir. Məşhur psixoloq B.M.Teplov qeyd edir ki, uşaqların estetik idrakı həmişə emosional və səmimi olur. Bədii əsərlərə münasibətdə səmimiliyi, ürəkdən narahat olmaq hissəsini itirməklə insan həmin əsərlərə olan estetik münasibətini də itirmiş olur. Onlar sadələvh realislərdir. Bu cəhəti tərbiyəçilər də qorumalıdırlar. Yüksək emosionallıq məktəbəqədər yaşlı uşaqların və kiçik yaşlı məktəblilərin uşaq şəxsiyyətini hər cəhətdən gözəlləşdirir. Bu yaşlı uşaqlarda mövcud olan təfəkkürün emosionallığı eyni zamanda yaddaşın emosionallığıdır. Bununla bərabər özünü dərk etmənin və həqiqətə obyektiv münasibətin yaranmasından irəli gələn yeni həyat şəraitinin təsiri ilə 8-9 yaşlı uşaqların emosionallığında inkişaf baş verir. Onlarda bu emosionallığın təzahürü daha aydın hiss olunur. Onlar emosional hissələrini gizlətməyi bacarmır, bu haqda heç fikirləşmirlər də. Belə ki, uşaqlar gülməli kitab oxuyarkən, gülməli

tamaşaya və ya filmə baxarkən bərkdən gülür və yaxud çətin məzmunlu kitabları bəzən axıra qədər oxumaq istəyirlər. Əksinə xoş əhval-ruhiyyə doğuran kitabları təkrar-təkrar oxumaqdan ləzzət alırlar. Kiçik yaşlı məktəblilərdə məktəbəqədər yaşlı uşaqlara xas olan hər şeyə üstün gələn emosionallıq artıq azalmağa başlayır. Artıq onlar özlərində yaranan emosionallığı dərk etməyə başlayırlar. Bu dərkətmənin özü çox vacib xüsusiyyətdir. Məhz bu cür dərkətmə məktəblilərin ədəbi əsərə daha düzgün və dərin münasibət bəsləməsinə imkan verir. Kiçik yaşlı məktəblilərin təfəkkürü, konkretliyi və obrazlılığı ilə fərqlənir. Onlar hər şeyi obrazlı şəkildə təsəvvürdə canlandırmaqla daha yaxşı dərk edir və yadda saxlayırlar. Məhz bu cəhətdən pedaqogikada, kitabxana işində əyanilik mühüm prinsiplərdəndir. Tədris prosesində və müntəzəm mütaliə nəticəsində uşaqlarda obrazlı təsəvvürlə bərabər, anlayışlarla düşünmək qabiliyyəti də inkişaf edir. Onlar oxuduqları kitabda konkret və fasiləsiz fəaliyyətdə olan obrazlara maraq göstərirlər. Onları nə təsvir, nə də mühakimələr deyil, yalnız hadisələr, sərgüzəştlər

maraqlandırır. Rus pedaqogikasının atası sayılan K.D.Uşinski qeyd edir ki, uşaq əsasən formalar, rənglər, səs və duyğular vasitəsilə fikirləşir. Görkəmli pedaqoq Vasiliy Aleksandroviç Suxomlinski Uşinskinin həmin fikrini özünün “Ürəyimi uşaqlara verirəm” (I-IV sinif şagirdləri üçündür) adlı elmi əsəri ilə bir qədər də geniş izah edərək göstərir ki, “uşaq fikirləşir – bu o deməkdir ki, onun beyin yarımkürələri qabığının neyronlarının müəyyən qrupu ətraf aləmin obrazlarını, şəkillərini, sözlərini, hadisələrini qavrayır. Sıqnallar ən incə sinir hüceyrələri vasitəsilə gedir”. Neyronların sinir enerjisinin belə heyrətediləcək sürətlə keçməsi məhz bizim fikir adlandırdığımız hadisədir. Uşaq beyninin hüceyrələri o qədər zərifdir ki, qavrayış obyektinə o qədər həssas reaksiya verir ki, qavrayış və dərkətmə obyektini yalnız görülə bilən, eşidilə bilən obraz olduqda onlar normal işləyə bilər. Təfəkkürün mahiyyəti fikrin səmtinin dəyişməsidir. Bu dəyişmə yalnız o zaman mümkündür ki, uşağın qarşısında ya əyani, real obraz olsun, ya da o qədər parlaq

yaradılmış sözlü obraz olsun ki, uşaq haqqında danışılanı sanki görmüş, eşitmiş, hiss etmiş olsun (nağılı ona görə çox sevirlər).

Kiçik məktəbyaşlı şagirdlər üçün anlayışlarla təsəvvür etməyi bacarmağı tələb edən kitabları oxumaq hələ tezdir. Bu yaşlı uşaqların obrazlı təfəkküründə müşahidə obrazları daha üstündür. Ona görə də bunu psixoloji və pedaqoji ədəbiyyatda “əyani obrazlar” adlandırırlar. Məhz bu xüsusiyyət kiçik yaşlı məktəblilərdə kitablara xüsusi maraq doğurur və onlar oxuduqları və dinlədikləri kitablara aid şəkillər çəkməyə həvəs göstərirlər. Kiçik yaşlı məktəblilərin əqli fəaliyyətində xayali obrazlar da böyük yer tutur. Onlarda yaranan yaxşı təsəvvürlə bərabər ətraf mühit haqqında dəqiq və aydın olmayan təsəvvürlər də özünü göstərir. Bu cür aydın olmayan təsəvvürlər əsasında özlərindən uydurmağa, xayali obrazlar yaratmağa meyl edirlər. Kiçik oxucuların fantastik əsərlərə maraq göstərmələrinin səbəbləri də bununla izah olunur. Tədris prosesində onlar tədricən əqli təfəkkürə

viyələnilər. Bununla da oxuduqlarını təhlil etməyə və ümumiləşdirməyə qadir olurlar. Onlarda təsəvvür də güclənir. Bu təsəvvür isə emosional xarakter daşıyır. Onların ümumiləşdirilməsində zahiri əlamətlər hissi və əyanilik cəhətdən üstünlük təşkil edir. Yəni hadisələrin izahında mahiyyət axtarmır, yalnız bu hadisələrin konkret nəticələri haqqında fikir yürüdüür. Kiçik yaşlı məktəblilərin həyat təcrübəsi məhdud olduğu üçün təsəvvür dairələri də geniş deyildir. Lakin emosionallıq uşağın təsəvvürünə mühüm təsir göstərir və onun təsəvvürünün güclü və yaxud zəif olmasını müəyyənləşdirir. Bir cəhət də vardır ki, emosionallıq, uşaq təsəvvürünün canlılığı bədii obrazı daha düzgün dərk etməyə kömək edir. Məktəblilər həyat təcrübəsi qazandıqca həqiqi gerçəklik haqqında təsəvvürləri də dəqiqləşir. Məsələn, onlarda nağıllara maraq qalır, lakin nağıl qəhrəmanlarının həqiqi mövcudluğuna artıq şübhə əmələ gəlir. Kiçik yaşlı məktəblilərin mühüm psixoloji xüsusiyyətlərindən və kitaba münasibətlərini gözəlləşdirən cəhətlərindən biri də

onların qavrayışlarının və təəssüratlarının kəskin olmasıdır. Bu yaşda oxunan təsirli kitabların tərbiyəvi və emosional izi bəzən insanın bütün həyatı boyu yadından çıxmaz.

Görkəmli pedaqoq Suxomlinski məktəbyaşlıların məhz bu cəhətini, yəni, uşaqların bu yaşda oxuduqlarının uzun müddət yaddaşlarında həkk olunduğunu, tərbiyələrində mühüm rol oynadığını nəzərə alaraq göstərir ki, kiçik yaşlı məktəblilərin mütaliəsinə düzgün rəhbərlik kitabxana işçilərinin vəzifəsi olmalıdır. Kiçik yaşlı məktəblilərin qavrayışlarının belə aydınlığı onların ayrı-ayrı sözlərə və ifadələrə olan xüsusi münasibətləri ilə əlaqədardır. Onlar sözün ən çox hərfi mənasına diqqət yetirir, ona birbaşa mənə verirlər, yalnız müstəqim mənada düşünürlər. Məsələn, “başqasının qəlbini sındırmaq pis xasiyyətdir”, “mağaza müdiri müfəttişi görəndə gözü kəlləyə çıxdı” cümlələrini eşidəndə bunu müstəqim mənada düşünürlər. Görkəmli şair Samvel Yakobleviç Marşak uşaqların bu cəhətinə

xüsusi qiymət verir. O, kiçik məktəbyaşlıların sözə, ifadəyə olan həssas münasibətlərini qiymətləndirərək göstərir ki, “hər bir sözün gücünü hiss etmədən Puşkin şeirlərinin bütün gözəlliyini və mahiyyətini həqiqi mənada dərk etmək mümkün deyildir. Məhz cür oxucular üçün kitab yazan müəllifə sevinc bəxş edir”. İkinci-üçüncü sinif şagirdləri ədəbi əsərə münasibətdə 6-7 yaşlı uşaqlara nisbətən yeni mövqe tuturlar. Onlar artıq bədii əsərlərdəki hadisələrin və obrazların fəvqündə durmaq, hadisələrə və qəhrəmanlara əsərin daxilində deyil, kənardan müşahidə etmək imkanı əldə edirlər. Ona görə də bu yaşlı uşaqlar təsvir olunan hadisələrə daha dərinlən qiymət vermək imkanına malik olurlar. Kiçik yaşlı məktəblilərdə qeyri-ixtiyari diqqətləri ixtiyari diqqətlərinə üstün gəlir. Onlar öz diqqətlərini uzun müddət bir fikir, bir mətn üzərində cəmləyə bilmirlər. Onların bu xüsusiyyətləri də tədris və mütaliə prosesində get-gedə dəyişir, ixtiyari diqqət formalaşır, möhkəmlənir.

Kiçik yaşlı məktəblilər oxuduqları kitablarda hərfi yadda saxlamaya daha çox fikir verirlər. Onlar oxuduqları kitablarda əsas fikri tuta bilmədiklərindən və söz ehtiyatları məhdud olduğu üçün kitabın məzmununu olduğu kimi danışmağa çalışırlar. Nəhayət tədris prosesində və ardıcıl müəllimlə nəticəsində tədricən bu cəhətlər də qaydaya düşür. Xüsusilə 4-ü və 5-ci siniflərdən başlayaraq belə hallar əvəzinə uşaqlar hər bir hekayənin yaxud süjetli şeiri öz sözləri ilə nəql etmək imkanı əldə edirlər. Kiçik yaşlı məktəblilər oxuduqlarına öz münasibətlərini ifadə edə bilmirlər. Oxuduqlarına münasibəti yalnız zahiri, emosional reaksiyalarında üzə çıxır. Oxuduqları kitabçalardakı gözəllik, çirkinlik, komiklik, faciəvilik, gülməli və qorxulu hallar diqqətlərini cəlb edir və onları həyəcanlandırır. Bu cür çoxsahəli həyəcanlara münasibətlərini yalnız “xoşuma gəlir” sözü ilə ifadə edirlər. Başqa oxucu tipindən fərqli olaraq kiçik yaşlı məktəblilərin “xoşuma gəlir” ifadəsi oxuduqları kitablara olan dərin və güclü emosional münasibətlərini əks etdirir.

Kiçik yaşlı məktəblilər hər hansı bir əsərin janrından və yazıçı manerasından asılı olmayaraq onda müəyyən estetik keyfiyyətlər tapırlar. Bu keyfiyyətlər əsasən gözəllik, qəhrəmanlıq, komiklik və şən əhval-ruhiyyədən ibarətdir. Bu cəhətlərə münasibət uşaqlarda daimi xarakter daşıyır və bədii əsərə münasibətləri bu keyfiyyətlərdən asılı olur. Uşaq oxucuları bədii əsərdə ən çox maraqlandıran və həyəcanlandıran cəhət burada tez-tez dəyişən hərəkətlər, hadisələr, bu hadisələrdəki məqsəd aydınlığı və hadisələrin qeyri-adiliyidir. Sovet dönəmində oxucuları öyrənmək məqsədilə aparılan sosioloji tədqiqatlar, xüsusilə “Kiçik şəhərlərin həyatında kitab və mütaliə” adlı sosioloji tədqiqatın nəticəsi göstərir ki, uşaq oxucuların tez- tez dəyişən hadisələrə güclü maraq göstərməməsinin başlıca səbəbi onlara hələ məlum olmayan emosiyalardan təsirlənə bilməmələridir. Onlar yalnız tanış və məlum faktlardan, hadisələrdən təsirlənilirlər. Uşaqlar onlara tanış faktlardan, yaranan qeyri-adi hadisələrdən, gözəlliklərdən daha çox poetik ləzzət alırlar. Daha dəqiq desək, uşaqlar tanış hadisələr,

faktlar axınında qəribəliklərlə rastlaşanda və qəribə hadisələr içərisində tanış faktlar görəndə xüsusi ləzzət alırlar. Kitabxanaçılar və başqa tərbiyəçilər məhz uşaqların bu cəhətlərini daim inkişaf etdirməyə çalışmalıdırlar. Əlbəttə bu cəhətlərin əsası təbiətdə yaranır. Uşaq bu cəhətlərə təbiətdə əldə etdiyi tanışlığı əsasında nail olur. Ona görə də uşaqlar təbiətin qoynunda çox olmalı, təbiət hadisələrinə və predmetlərinə aid daha çox oxumalıdırlar. Konstantin Dmitriyeviç Uşinski uşaq mütaliəsinin iki tərəfi – məntiqi tərəfi və estetik tərəfindən danışarkən, göstərir ki, məntiqi mütaliə üçün ən çox təbiətə aid hekayələr oxudulmalıdır. Çünki ən böyük məntiq təbiətdir. Uşağın təbiətdən əldə etdiyi məlumatlar hər hansı bir əsəri oxuyarkən ondan ləzzət almaqda və mahiyyətini başa düşməkdə ona kömək edir. Uşaq oxucuların oxuduqları kitablara qiymət vermək meyarları da özünəməxsusdur. Onlar həqiqəti, xeyirxahlığın və düzlüyün qələbəsini təsvir edən əsərlərdən xüsusi ləzzət alırlar və təsirlənirlər. Onlar həmişə əsərin uğurlu sonluğunu yüksək qiymətləndirirlər.

“Şəngülüm” hekayəsində Keçinin qələbəsi, “Cırtan” nağılında cırtanın divi aldadıb məhv etməsi, Tolstoyun “Yanğın iti” hekayəsində itin uşağı və kuklasını xilas etməsi onlarda nə qədər ruh yüksəkliyi yaradır. Uşaq oxucuların oxuduqlarını qiymətləndirmək meyarlarından biri də “gülməlidir” ifadəsidir. Əvvəldə dediyimiz kimi onlar əsərdəki gülməli yerlər olduqca ürəkdən gülürlər. Həm psixoloqlar, həm də kitabxanaşünaslar qeyd edirlər ki, gülüş uşaqların obyektiv varlığı, hadisələrə formalaşmış estetik münasibətlərinin təzahürüdür. Uşaqların gülüşündə oxuduqlarına emosional rekasiyanın müxtəlif təzahürünü görmək olur. Birinci cəhəti odur ki, uşaqlar oxuduqlarından alınan xoş təəssüratın təsirindən gülür, şənlənir, sevinc əlaməti olaraq dodaqlarında təbəssüm gəzir, gülüşün ikinci cəhəti isə gülməli hadisələrə, komik vəziyyətlərə gülüş xüsusilə fərqlənir və ürəkdən gülürlər. Uşaqlar qəhrəmanların komik vəziyyətlərinə gülərkən komik vəziyyətin əsasən xarici əlamətlərinə isnad edirlər. Eyni zamanda onlar qəhrəmanın, obrazın əxlaqi nöqsanları ilə

əlaqədar düşükləri komik vəziyyətə və zahiri simalarına daha bərkdən gülürlər. Məsələn, Canavarla dovşan macərələrində “Şir və dovşan”, “Tamahkar it” kimi əsərlərə həsr edilmiş multiplikasiya filmində canavarın düşdüyü komik vəziyyətə (dovşanın şir paltarında təsvirindən canavarın qorxması) və yaxud divin xəlbirlə su gətirmək cəhdi uşaqlarda yüksək tənqidi gülüş doğurur. Tanınmış kitabxanaşünas, xüsusilə uşaq mütaliəsinə rəhbərlik sahəsində maraqlı əsərləri ilə seçilən Lidiya İvanovna Belenkaya “Дети и книга” kitabında qeyd edir ki, uşaqların bu cür gülüşünü boş, məzumsuz, kitabın ideyasından təcrid olunmuş gülüş kimi qiymətləndirmək olmaz. Bu gülüşə obrazın hər hansı bir hərəkətini qiymətləndirmək kimi baxmaq lazımdır. Çünki komik vəziyyətlərə yüksək həssas münasibət uşaqda əxlaqi qiymətləndirmə kimi ortaya çıxır. Çünki uşaqların gülüşü ya bəyənmək, ya da mühakimə etmək xarakteri daşıyır.

Bütün bunlarla bərabər uşaq oxucuların gülüşündə əsərin qəhrəmanına bir mehribanlıq, onun müvəffəqiyyətlərinə sevinmək, uğursuzluqlarına qəmlənmək hissi gizlənir ki, bütün bunları uşaqlar sözlə ifadə edə bilmirlər. Bununla belə bunlar estetik cəhətdən qiymətli cəhətlərdir. Əsərdəki hadisələrdən bədii ləzzət alması uşağın kitabın ideya-bədii məzmununu dərk etməsi yolunu müəyyənləşdirir. Kiçik yaşlı oxucular bir qayda olaraq qeyri-ixtiyari kitabdakı konkret təfsilatları (detalları) mətndən bəzi süjetləri qəhrəmanın müxtəlif hərəkətlərini fərdiləşdirirlər. Məhz əsərdəki təfsilatlardan bu detallar, epizodlardan və hərəkətlərdən başlanan mühakimə əsərin bütövlükdə dərinədən mənimsənilməsinə aparır. Uşaqlar qəhrəmanı qoymətləndirərkən ən çox onun hərəkətlərinə və davranışlarına isnad edirlər. Bu zaman uşaqlar fəaliyyətin məqsədinə nisbətən fəaliyyətin, hərəkətin zahiri təzahürünə daha çox fikir verirlər. Hadisələr və hərəkətlər arasındakı əlaqəyə diqqət yetirə bilmirlər. Bu işdə onlar böyüklərin köməyinə ehtiyac hiss edirlər. Kiçik

yaşlı məktəblilər çox vaxt böyüklərdən soruşurlar ki, “nə üçün Günəş gündüzlər, Ay isə gecələr işıq verir”, “Vəhşi heyvanlar qışda necə yaşayırlar?” və s. Bu yaşda olan oxucular belə sualların cavabını kitablarda tapmağın mümkün olması haqqında təsəvvürə malik deyillər. Onlar həm evdə, həm də məktəbdə kitabların oxunuşuna qulaq asır, həmin kitabların şəkillərinə baxırlar. Bunların nəticəsində onlarda emosional təsəvvürlər yaranır. Şagird yadında saxlayır ki, kitab oxunan zaman o necə həyəcanırdı, pərt olurdu, gülürdü və s. Məhz ona görə də özü sərbəst oxumaq üçün kitabxanaçıdan “maraqlı”, “gelməli”, “mücüzəli”, yaxud “qorxulu” kitablar xahiş edir.

Kiçik yaşlı məktəblilərdə ümumi xarakterli olsa da, mövzu sorğuları olur. Məsələn, “Heyvanlar haqqında”, “Uşaqlar haqqında”, “Maşınlar haqqında” və s. Kiçik yaşlı məktəblilər sərbəst kitab seçərkən kitabların xarici görünüşünə böyük maraq göstərirlər. Geniş formatlı, rəngli kitablar onların diqqətini daha çox cəlb edir. Onlar kitab seçərkən

ailələrinin, sinif yoldaşlarının məsləhətinə qulaq asırlar. Onlar bu işdə kitabxanaçının tövsiyyəsinə məmnuniyyətlə razılıq verirlər. Birinci, ikinci sinif şagirdləri maraqla oxuduqları bir kitabı yenidən oxumağa çalışırlar. Çünki təkrar oxumaq, eyni zamanda oxuduqlarını daha sərbəst oxumaq onlara ləzzət verir. Onlar kitabın məzmunu ilə əlaqədar bir daha gülmək, yaxud qəhrəmanın taleyi üçün həyəcanlanmaq istəyirlər. Bu da məktəblilər adətən sonu qəhrəman üçün uğurlu qurtaran kitabları təkrarən oxumaq istəyirlər. Sevdikləri qəhrəmanın taleyinin uğursuzluğu onları bərk həyəcanlandırır, nazarı salır, belə kitabları heç vaxt təkrar oxumaq istəmirlər. Ən kiçik yaşlı məktəblilər alleqorik əsərləri, eyni zamanda əsərlərindəki eyhamları və məcazları hiss edə bilmirlər. Birinci-ikinci sinif şagirdlərinin keçmiş həyat haqqında aydın təsəvvürləri olmur. Bu cəhətdən izahatlar da az kömək edir. Bu işdə yalnız kitabxa verilmiş yaxşı şəkillər mühüm rol oynayır.

Bu yaşda olan məktəblilər oxuduqlarına münasibətlərini bildirərkən kitab “xoşuma gəldi”, yaxud “xoşuma gəlmədi” deyirlər. Qəhrəmana, obrazlara münasibətdə isə “pisdir”, yaxud “yaxşıdır” – deyə qiymətləndirirlər. Məsələn Müşviqin “Şəngül, Şüngül, Məngül” mənzum nağılını oxuyarkən “Qurd pisdir”, “keçi yaxşıdır” – deyirlər. Üçüncü sinif şagirdləri bir çox cəhətdən özündən kiçik həm qruplarından fərqlənirlər ki, mütaliyəyə rəhbərlik işində həmin cəhətlər nəzərə alınmalıdır. Artıq bu yaşda şagirdlər oxuduqları haqqında fikirləşməyə başlayırlar. Onlarda dinləməyə nisbətən özləri oxumağa maraq üstünlük təşkil edir. Eyni zamanda nağıllarla bərabər, artıq hekayə oxumağa da həvəs göstərirlər. Bu şagirdləri kitabdakı qəhrəmanların taleyi daha çox maraqlandırır. Onlar həmin qəhrəmanların əsas hərəkətləri ilə maraqlanır, onların psixoloji xarakteri haqqında düşünmürlər. Əsərdəki obrazları qiymətləndirmək cəhətdən üçüncü sinif şagirdləri kiçik yoldaşlarında fərqlənirlər. Onlar “yaxşıdır” əvəzinə “cəsusdur”, “qormxazdır”, “xeyirxahdır”,

“düzgünlüyü sevir”, “pisdir” əvəzinə “hiyləgərdir”, “yalançıdır”, “tamahkardır”, “qorxaqdır” və s. kimi obrazın xarakterinə münasib sözlər işlədirlər.

Onların əsərin qəhrəmanlarına verdikləri qiymət və münasibət həmin əsərə münasibətləri ilə eynilik təşkil edir. Kiçik yaşlı oxucunun kitabxanada tərbiyə olunması onun kitabxanaya qədəm basdığı ilk gündən başlanılır. Oxumağı təzəcə öyrənmiş birinci sinif şagirdinin kitabxanaya üzv yazıldığı ilk gündən başlayaraq kitabxanaçı onun mütaliəsinin istiqamətverici vəzifəsini özünün müqəddəs borcu bilməlidir. Müstəqillik şəraitində və beynəlxalq aləmdə cəmiyyətlər arasında ideoloji mübarizənin kəskinləşdiyi bir dövrdə uşaqların, yetişməkdə olan gənc nəslin məqsədyönlü tərbiyəsi günün vacib problemidir. Yetişməkdə olan nəslin düzgün tərbiyəsi dövlətin və bütün xalqın daim diqqət mərkəzindədir. Bu vəzifəni yerinə yetirmək işi başlıca olaraq, ailələrə, məktəblərə, ictimai təşkilatlara, məktəbdənkənar tərbiyə müəssisələrinə, o cümlədən kitabxanalara həvalə edilmişdir. Məlum

həqiqətdir ki, tərbiyə işində öyrətmək başlıca vasitədir. Ona görə də kitabxanaların üzərinə düşən vəzifə daha böyük məsuliyyət tələb edir. Bu baxımdan müaliə vasitəsilə öyrətmək, öyrətməklə tərbiyə etmək vəzifəsini öz üzərinə götürən uşaq və məktəb kitabxanalarının işi daha rəngarəng və çoxcəhətlidir. Tərbiyə uşaq şəxsiyyətinin planlı və məqsədəuyğun formalaşması deməkdir. Uşaqların müaliəsinə rəhbərlik isə onların tərbiyə edilməsi prosesinin tərkib hissəsidir. Müaliə dərin şəxsi proses olub, uşağın fərdi inkişaf xüsusiyyətləri ilə onun marağı, meyli və qabiliyyəti ilə sıx əlaqədardır. Məhz uşaqlarda bu cəhətlərin fərqli olması müəyyən bir kitabla münasibətdə və müaliə prosesində özünü aydın hiss etdirir. Hər hansı bir kitab, hətta eyni yaşda olan bir neçə məktəbliyə müxtəlif cür təsir edir. Bu müxtəliflik bütün yaşdan oxucuların, o cümlədən kiçik məktəbyaşlı şagirdlərin müaliəsinə fərdi rəhbərlik ideyasını qarşıya qoyur. Kiçik məktəbyaşlı uşaqların I-IV sinif şagirdlərin müaliəsinə fərdi rəhbərlik etmək üçün kitabxanaçı yalnız məktəb proqramını deyil,

eyni zamanda hər bir oxucunun özünəməxsus fərdi xüsusiyyətlərini pedaqoji və psixoloji baxımdan nəzərə almalıdır. Müəllimə fərdi rəhbərliyin müvəffəqiyyətli təşkili sorğusu ödənilən hər bir oxucunu və tövsiyə olunna hər bir kitabı yaxşı tanımaqla əlaqədardır. Bu işdə hər bir oxucuya öz kitabını, hər kitabı öz oxucusuna prinsipi həll edilir. Kiçik məktəbyaşlı oxucuların müəlliməsinə fərdi rəhbərlik – onların yalnız sorğularını düzgün ödəməkdən ibarət deyildir, həm də məktəblidə müəlliməyə güclü maraq yaratmağı tələb edir. Bu iş məktəblinin kitabxanaya yazıldığı gündən ona pedaqoji cəhətdən yanaşmanın başlıca məqsədi olmalıdır.

Adətən birinci sinif şagirdləri dərslərinin ikinci yarısından kitabxanaya müstəqil üzv kimi yazılır. Bu yaşlı oxucuların müəlliməsinə müvəffəqiyyətlə rəhbərlik etməyin əsası məhz onların kitabxanaya ilk gəlişindən başlanmalıdır. Kitabxanaya kiçik məktəblini mehribanlıqla qarşılayaraq ona maraqlı şəkili kitablar göstərir, onların haqqında məlumat

verir, marağ yaradır. Sonra isə marağ doğuran həmin kitablardan birini, ikisini oxumağ üçün verir. Kiçik məktəbyaşlı oxucular kitabxanaya adətən qeyri-müəyyən sorğular ilə gəlir, nə barədə nə oxumağ istədiklərini deyə bilmirlər. Belə bir şəraitdə onlar yaxşı məsləhətçiyə, təcrübəli pedaqoqun köməyinə ehtiyac hiss edirlər. Onda, kitabxanaçı marağ doğuran suallarla oxucuya müraciət edir, onun istəy janrı, istəy mövzu, istərsə də konkret müəllif üzrə nə oxumağ istədiyini aydınlaşdıraraq, müvafiq kitabların adlarını çəkir, onların haqqında yığcam məlumat verir, həmin kitablarda bu yaşlı məktəblilərin marağ dünyasına yaxın olan obrazları xatırladır. Söhbət prosesində kitabxanaçı oxucunun sifətində söhbətin məzmununa qarşı müsbət reaksiyaanı izləyərək, münasib bildiyi kitabı ona tövsiyə edir. Tövsiyə olunan kitabın oxucu üçün münasibliyi müxtəlif cəhətdən izah olunur. Bu baxımdan kiçik məktəbyaşlı oxucular üçün hər hansı bir kitabın münasibliyi dedikdə, burada kitabın maraqlılığı nəzərə alınmaqla bərabər, ən başlıcası məktəbli oxucunun həmin kitabı

oxuyarkən onun haqqında mühakimə yürütmək imkanına malik olması nəzərdə tutulmalıdır. Əlbəttə, məktəbli oxucunun ocuduqları kitablar haqqında mühakimə yürütmək imkanları və bacarıqları daima inkişaf etmək qabiliyyətinə malikdir. Bu isə əsasən uşağın valideynlərinin, müəllimlərin və kitabxanaçının məsələyə ciddi münasibətindən asılıdır. Çünki hər hansı bir məsələ haqqında mühakimə yürütmək, fikir söyləmək qabiliyyəti təkcə fitri istedadla deyil, həm də vərdiş və təcrübə ilə əlaqədardır.

Kiçik məktəbyaşlı şagirdlərin kitabxanaçıya müraciətində mövzu sorğuları da konkret sorğuya nisbətən üstünlük təşkil edir. Çünki onlar hər hansı bir müəlliflə və ya onun əsərləri tanış olmadıqları üçün konkret sorğu ilə nadir halda müraciət edirlər. Bu yaşlı oxucuların, xüsusilə üçüncü və dördüncü sinif şagirdlərinin mövzu sorğuları əsasən heyvanlar aləmi, məktəblilərin həyatı və müharibə haqqında olur. Məktəbli oxucularda kiçik yaşlarından müəyyən bir mövzuya maraq yaranması çox müsbət

haldır. Klassik pedaqoqlar, o cümlədən Azərbaycanın görkəmli şairi Seyid Əzim Şirvani özünün pedaqoji təcrübəsinə əsaslanaraq qeyd edirdi ki, insanda kiçik yaşlarından başlayaraq hər hansı bir bilik sahəsinə sabit maraq onun ümumi inkişafı üçün mühüm rol oynaya bilər. Bu baxımdan müasir uşaq kitabxanaçısı kiçik məktəbyaşlı oxucuların mütaliəsinə fərdi rəhbərlik edərkən onların hər birinin müvafiq mövzu sorğularına diqqətlə yanaşılmalı, bu mövzuya olan marağı sabitləşdirməyə və dərinləşdirməyə çalışmalıdır. Müəyyən mövzu sorğusu ilə müraciət edən oxucu ilə söhbətdə kitabxanaçı sorğunun səbəbini dəqiq müəyyənləşdirməyə çalışmalıdır. Bununla əlaqədar oxucunun bu mövzu üzrə hansı kitabları oxuduğunu, onların içərisində hansıları daha çox xoşladığını müəyyənləşdirmək lazımdır. Kiçik məktəbyaşlı oxucuların mövzu sorğularını ödəmək məqsədilə bu məktəblilər üçün nəzərdə tutulan mövzu tövciyə göstəricilərin, yaddaşlarına kitabxananın mövzu tövsiyyə göstəricilərinə, kataqlarına müraciət etməklə uşağın çarəsinə

müvafiq mövzuya dair mütaliə planı tərtib edilməlidir.

Təcrübə göstərir ki, mövzuya dair tərtib edilən mütaliə planı üzrə oxumaq uşaqlarda kiçik yaşlarından sistemli və planlı mütaliə vərdişi aşılayır ki, bu da onların oxucu kimi formalaşmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Kiçik məktəbyaşlı oxuculara planlı mütaliə vərdişi aşılaman kitabxanaçı onlar üçün mütaliə planı tərtib edərkən həm də ayrı-aryı oxuculara, xüsusilə III-IV sinif şagirdlərinə özləri üçün müstəqil mütaliə planı tərtib etməyi də öyrətməlidir. Bununla əlaqədar olaraq uşaqlara onlar üçün nəzərdə tutulan biblioqrafik vəsaitlərdən, kataloq və kartotekalardan açıq rəfdən istifadə etmək, seçdiyi kitabların elementar biblioqrafik siyahısını tərtib etmək vərdişi aşılanmalıdır. Kiçik məktəbyaşlı oxucular kitabxanaçıya konkret sorğularla da müraciət edirlər. Lakin bu yaş qrupu içərisində sorğuya müraciətdə III-IV sinif şagirdləri fərqlənirlər. Kiçik məktəbyaşlı oxucuların konkret kitaba olan sorğusu

zamanı da kitabxanaçı onlarla sorğu ətrafında söhbət aparmalıdır. Bu söhbətdə soruşulan kitabın həmin uşağın yaş dövrünə, ümumi səviyyəsinə və marağına müvafiq olub-olmaması araşdırılmalıdır. Konkret sorğu zamanı kitabxanaçı həmin sorğunu doğuran səbəbi öyrənməli, uşağın istədiyi kitaba olan marağının və daxili tələbatının səviyyəsini müəyyənləşdirməlidir. Əgər soruşulan kitab uşağın mütaliəsi üçün münasib deyildirsə, kitabxanaçı özünün hər cür imkanından istifadə edərək onu oxucunu maraqlandıran cəhətlərə cavab verən başqa daha müvafiq kitabla əvəz etməlidir. Bu işdə kitabxanaçıdan yüksək pedaqoji bacarıq, kitab fondunu yaxşı bilmək tələb olunur. Uşaqların mütaliəsi üçün kitabların seçilməsi ilə əlaqədar irəli sürülən bu düzgün tələblərə riayət etmək uşaq kitabxanaları işçilərinin pedaqoji vəzifələridir. Məktəbli oxucuların – xüsusilə kiçik məktəbyaşlıların mütaliəsinə fərdi rəhbərlik onlar üçün münasib kitabların seçilməsi ilə bitmir. Həm də seçilən hər bir kitabın oxunması üçün həvəs oyatmaq və ondan səmərəli istifadə etmək qaydaları

haqqında müəyyən məsləhətlər vermək lazımdır. Kitabxanaçının məsləhətləri isə konkret nümunələrlə müşayiət olunmalıdır. Uşaq kitabxanaçısı uşaqların mütaliəsinə fərdi rəhbərlik edərkən öz işini oxucuları lazımi ədəbiyyatla təmin etməklə kifayətlənə bilməz. Bu işdə vacib cəhətlərdən biri də uşaqlarda, onların təfəkküründə yaranan hər bir sualın cavabını kitablarda axtarmaq ideyasını yaratmaq və bu ideyanı vərdişə çevirməkdən ibarətdir. Bu vərdişin əhəmiyyəti onunla izah edilir ki, insan ömrünün bütün dövrlərinə nisbətən kiçik məktəbyaşlı dövrü ətraf mühitə və gerçəkliyə qarşı daha həssas və maraqlanan olur. Hər şeyə maraq məhz aramsız olaraq “Bu nədir?”, “Bu kimdir?”, “Niyə?”, “Nə üçün?” kimi sualların yaranmasına səbəb olur. Bu cür sualların müəyyən qədər faizinin cavabının müstəqil olaraq kitablarda araşdırılması uşaqlarda vərdişə çevrilərsə, onların müstəqil inkişafı üçün mühüm zəmin yaratmış olur. Məlumdur ki, kiçik yaşlı şagirdlər əsasən bədii əsərlərin oxucusu hesab olunurlar. Ona görə də kitabxanaçı məktəblilərin

bədii əsərlərə olan marağından istifadə edərək onların etik və estetik cəhətdən təsirlənmələrinə nail olmalıdır.

Kitabxanaçı tövsiyə prosesindəki söhbətlərində etik və estetik cəhətdən daha təsirli səhifələrə nəzər yetirməli, konkret abzasları ayıraraq onları oxucunun nəzərində qabarıq şəkildə canlandırmalıdır. Kiçik məktəbyaşlı oxucular bədii əsərlərlə bərabər elmi-bədii və elmi-kütləvi kitablara da maraq göstərirlər. Elmi-bədii və elmi-kütləvi kitablara maraq onların “nə, necə və nə üçün” sualları ilə əlaqədardır. Ona görə də belə məzmunlu kitabların tövsiyəsinə uşaq kitabxanalarında xüsusi əhəmiyyət verilməlidir. Bu məqsədlə aparılan tövsiyə söhbətlərində kitabxanaçı məktəblilərdə idraki sorğulara marağı gücləndirməli, onları əhatə edən tanış əşyaların, predmetlərin, heyvanlar və bitki aləminin yaranması, məzmunu və quruluşu haqqında məlumat əldə etməyə həvəs oyatmalıdır. Məhz bununla əlaqədar qabaqcadan müvafiq kitablar

seçilməlidir. Kiçik məktəbyaşlı şagirdlərə kitab tövsiyə edərkən tez-tez illüstrasiya göstərmək üsulundan geniş istifadə etməlidir. Aydın mənalı illüstrasiyalar bu yaşlı uşaqlarda kitaba olan həvəsi gücləndirir. Kiçik yaşlı oxucu ilə tövsiyə söhbəti aparən kitabxanaçı uşağın diqqətini məzmununda verilən anların illüstrasiyalardakı əksinə yönəldir. Bu fikirlər M.Seydizadə adına Bakı şəhər Mərkəzi Uşaq Kitabxanasının kiçik məktəbyaşlı oxuculara məxsus abonoment şöbəsinin illik hesabatından götürülmüşdür. Bütün bunlar hamısı uşaqda şəkildə diqqət yaratmaq, onu düzgün dərk etmək vərdişi yaradır. İllüstrasiyalar uşaqların estetik cəhətdən inkişafına kömək edir. Kitabda verilən şəkillər ədəbi əsərin məzmununu açır, tamamlayır, süjetin dərk olunmasını sürətləndirir. Fərdi iş prosesində kitabxanaçı şəkillərin ideoloji, bədii və pədaqoji əhəmiyyətini qiymətləndirməyə çalışmalıdır. Kiçik məktəbyaşlı oxucular oxu texnologiyasına yiyələnəncə kitab illüstrasiyaları ilə aparılan sistemətik işi mütləq kitablara baxmaqdan başlanmalıdır. Uşaqlara da illüstrasiyalara diqqətlə

baxmaq, onun mənasını dərk etmək vərdişi yaratmaq kitabxanaçının mühüm vəzifəsidir. Uşaqların şəkilləri qavraması, onların estetik zövqlərinin illüstrasiyaları təhlil etmək bacarıqlarının inkişaf etməsi mütaliyəyə rəhbərlik edənlərin özlərinin illüstrasiyaya münasibətindən, onların nə dərəcədə bu işlə maraqlanmasından çox asılıdır. Oxucuların mütaliəsinə fərdi rəhbərlik işi hər bir oxucuya münasib kitabı tövsiyə etməklə bərabər, həm də oxucunun oxuyub qaytardığı kitaba münasibətini, kitabdan necə səmərələndiyini, hər bir kitabın sorğuya nə dərəcədə uyğun olduğunu müəyyənləşdirmək, eyni zamanda oxucunun oxunmuş kitab haqqında sərbəst fikir söyləməsinə, kitabxanaçı ilə fikir mübadilə etməsinə istiqamət vermək məqsədi daşıyır. Bütün bunlar oxunmuş kitab haqqında söhbət prosesində həyata keçirilir. Bu söhbət qarşıya qoyulmuş məqsəddən, oxucunun yaşından, fərdi psixoloji xüsusiyyətlərindən, kitabın xarakterindən asılı olaraq qurulmalıdır. Söhbət zamanı kitabxanaçı aşkar edir, kiçik yaşlı oxucu həmin kitabı axıra qədər oxuyubmu, əgər axıra

qədər oxuyubsa, oxucuda hansı hislər və fikirlər yaranıb? Çətin və anlaşılmaz fikirləri yaranıb? Çətin və anlaşılmaz fikirlərlə qarşılaşıbmı? Kitabda onu daha çox hansı cəhətlər maraqlandırır?

Bu yaşlı oxucularla aparılan söhbətdə pedaqoji prinsipə ciddi riayət etmək lazımdır. Məlum olduğu kimi kiçik məktəbliyaşlı uşaqlar uzun söhbətlərə dözmürlər. Ona görə də onlarla oxunmuş kitab haqqında aparılan sual-cavab söhbəti münasib formada konkret suallar əsasında qurulmalıdır. Həmin suallar elə qurulmalıdır ki, kitabın məzmunu ilə əlaqədar konkret hadisənin tam anlaşılmasına kömək etsin. Belə olduqda kiçik oxucu əsərin məzmunu necə dərk etdiyini öz-özlüyündə yoxlaya bilər. Kiçik oxucular bədii əsəri yüksək emosionallıqla qəbul edir, hadisələr onu dərinləndirir. Onlar kitabı mütaliə edərkən əsas diqqətlərini hadisələrin qızğın axınına yönəldirlər. Bununla da onlar ümumi təsvirlərə diqqət yetirmir və həmin təsvirlərin içərisində olan bəzi vacib məsələləri nəzərdən qaçırmış olur. Bu da

kitabın oxucu tərəfindən tam anlaşılmasına mane olur. Kitabxanaçı söhbət zamanı oxucuda belə halları görərkən və buraxılmış yerlərin oxunmasını vacib sayarsa, həmin kitab təkrar oxumaq üçün oxucuda müəyyən maraq oyatmalıdır. Bunun üçün kitabxanaçı sualları elə qurmalıdır ki, doğrudan da kitabın yarımçıq oxunduğu aydınlaşsın. Bu məqsədlə kitabxanaçı kiçik məktəblilərin mütaliə etmək xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq suallar hazırlamalıdır. Əlbəttə, bu suallar məntiqi ardıcılığa tabe olmalıdır. Lakin kitabın yarımçıq oxunduğunu aşkara çıxarmaq üçün bu ardıcılıq pozula bilər. Həmin kitabı oxucuya qaytarmaq üçün buraxılmış səhifələr haqqında maraq doğuran suallar verməli və şagird cavab verə bilmədikdə o yerləri bir də oxumağı məsləhət görmək lazımdır. Bu tədbir oxucuda mütaliə ilə əlaqədar vahid bir vərdişi yaradır və gələcəkdə belə hallara yol verməməyə təhrik edir. Oxunmuş kitab haqqında söhbət prosesində ən sadə suallar əsərin qəhrəmanı ilə əlaqədar verilən suallardır. Bu cür sual əsasında oxucunun qəhrəmana olan münasibəti aydınlaşır.

Kiçik məktəbyaşlı oxucuların kitabın qəhrəmanına bəslədiyi münasibət müəyyən dərəcədə onun bədii əsəri necə başa düşdüyünü təyin edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, oxunmuş kitab haqqında söhbətin müvəffəqiyyətli gedişi hər şeydən əvvəl kitabxanaçının pedaqoji səriştəsindən, uşaqları maraqlandıran məsələləri nə dərəcədə təhlil etməsindən, qoyulan suallara qarşı uşaqda canlı reaksiya yaratmaq bacarığından çox asılıdır. Bütün yuxarıda göstərilən söhbəti aparmaq üsulları aşağıdakı nəticəyə gəlməyə imkan verir:

1. Sualların düzgün seçilməsi, xüsusilə mühümdür. Bu sualları elə qurmaq lazımdır ki, oxucuda əsərin mahiyyətini şüurlu surətdə qavramağa kəskin ehtiyac yaratsın, sualların qoyuluşu uşaqların yaş səviyyəsinə uyğun gəlsin, onlardafikir fəallığı yaratsın.

2. Söhbətdə bədii əsərin xarakterindən, oxucunun psixoloji xüsusiyyətlərindən, əsərin qavranılmasından, söhbətin yerindən və məsələdən asılı olaraq müxtəlif üsullardan

istifadə etmək lazımdır. Buna görə də oxunmuş kitab haqqında söhbətin aparılmasına vahid resept vermək olmaz. Söhbətdə tətbiq olunan üsullarda xüsusən verilən suallarda şablonçuluğa yol verilməməlidir.

3. Bəzi hallarda, uşağın fikrini və hissini qiymətləndirmək üçün bir sual, bəzən isə bir neçə sual vermək lazım gəlir. Belə hallarda suallar düşünülmüş şəkildə qurulmalıdır ki, əsərin məzmunu uşaq tərəfindən bütünlükdə mənimsənilsin.

4. Hər bir oxucunun əsəri qavraması yolu ilə ondan müəyyən nəticə çıxarmasına çalışmaq məsləhət deyildir. Kiçik yaşlı uşaqlarla aparılan söhbəti təbiət mənzərəsinə, hadisə və bədii ifadələrlə həsr etməklə məhdudlaşdırmaq olar. Çünki burada məqsəd uşağın əsəri lazımınca qavradığı yerləri dərinləndirib hiss edib duymasına kömək etmək üçün onu bir daha yada salmaqdır.

5. Hər hansı bir söhbətdə əsərin “ən başlıca cəhətini”, “nəticəsini” deməyi birdən-birə tələb edən üsullardan istifadə etmək və suallar

vermək məsləhət görülmür. Çünki bədii əsərin bir incəsənət əsəri kimi spesifik xüsusiyyətlərini inkar etmək və kiçik yaşlı uşaqların əsəri müxtəlif şəkildə qavramasını yaddan çıxarmaq olmaz.

Kiçik məktəbyaşlı uşaqların mütaliəsinə fərdi rəhbərlik işinin qarşısında qoyulan mühüm tələblədən biri də onlarda mütaliə mədəniyyəti tərbiyə etməkdir. Uşaqlara kitab tövsiyəsi zamanı və oxunmuş kitabı qəbul edərkən kitabla davranış qaydalarını, oxu texnikasını, mütaliə gigiyenası və s. haqqında vaxtaşırı məsləhətlər vermək məqsədəuyğundur.

Bütün bunlar məktəblilərin oxucu kimi formalaşması üçün mühüm amillərdir. Uşaqların mütaliə mədəniyyəti tərbiyəsi ilə sırf pedaqoji qaydada ilk növbədə məktəbdə məşğul olunur. Hərflərin öyrədilməsi, sözlərin oxunuşu, tələffüz qaydaları, kitabla düzgün davranış və s. qaydalar müəllim tərəfindən aşılır.

Bəs bu sahədə uşaq kitabxanalarının fəaliyyəti nə vaxtdan başlanır?

Oxumağı təzəcə öyrənmiş birinci sinif şagirdlərinin kitabxanaya gəldiyi ilk gündən kitabxanaçı onların mütaliə mədəniyyəti tərbiyəsi ilə məşğul olmağa başlayır. Birinci sinif şagirdləri bir qayda olaraq dərslərin ikinci yarısından başlayaraq sinif müəlliminin rəhbərliyi altında kitabxanaya üzv yazılırlar. Kiçik oxucunun kitabxanaya ilk gəlişi zamanı əldə etdiyi təsəvvürdən çox şey asılıdır. Kitabxanaçı çalışmalıdır ki, məktəbli oxucunun kitabxana ilə tanışlığı onda sevinc hissi oyadan hadisəyə çevrilsin. Bu məqsədlə kitabxanaçı söhbəti elə qurmalıdır ki, uşaqda kitabxananın daimi oxucusu olmaq həvəsi oyansın. İlk söhbət zamanı həmçinin kiçik məktəbli kitabxana kitabın ictimai mülkiyyət olduğunu, hamının istifadəsi üçün nəzərdə tutulduğunu dərk etməklə bərabər, kitabxanadan istifadə qaydaları ilə də tanış olur. Bu tanışlıqdan sonra kitabxanaçı kiçik məktəbli üçün müvafiq olan

2-3 maraqlı kitab seçib onların haqqında məlumat verir və oxunmasını məsləhət görür. Bununla da kiçik məktəblinin kitabxana ilə, bu zəngin bilik xəzinəsi ilə əlaqəsi başlanır. O, oxuyub qurtardığı kitabları tezliklə kitabxanaya qaytarıb yenisini götürmək istəyir. Onu bir şey maraqlandırır. Kitabxanadan daha çox yeni-yeni maraqlı kitablar alıb oxusun. Lakin kitabxanaşünaslıq elmi haqlı olaraq bu cür kortəbii mütaliəni məqbul hesab etmir. Bir sıra kitabxanaşünasların fikirləri və qocaman kitabxanaçıların təcrübələri təsdir edir ki, mütaliə sənətinə yenicə qədəm qoyan hər bir oxucunu şüurlu mütaliəyə istiqamətləndirmək lazımdır. Kitabxanaçı öz işini kitab paylaşmaqla bitmiş hesab etməməli, məktəbyaşlı uşaqlarda kitaba daimi maraq tərbiyə etməli, onların səviyyəsinə uyğun gələn kitabları təlim proqramları ilə, ictimai hadisələrlə, uşağın şəxsi maraqları ilə əlaqələndirməlidir. O, uşağa kitabı şüurlu mütaliə etməyi, kitabın məzmununu dərindən başa düşməyi və yadda saxlamağı, təhsildə və şəxsi təhsildə əldə etdikləri bilikləri təcrübədə tətbiq etməyi

öyrətməlidir. Görkəmli bibliopsixoloq Rubakin məktəblilərdə mütləq mədəniyyəti sahəsində məktəblə kitabxananın birgə fəaliyyətindən bəhs edərək yazırdı: “Məktəbdə uşağın inkişafı müəyyən bir sistem üzrə məktəb proqramı əsasında gedərsə, kitabxanada müstəqil bir yolla lakin gedir. Uşaqların maraq və sorğusu çox müxtəlif olduğuna görə onun məktəbdə aldığı bilik kitabxanada tamamlanmalıdır. Məktəbi kitabxanadan ayırmaq olmaz, onlardan biri digərini tamamlayır”. Kitabxanalarda şagirdlərin mütləq mədəniyyəti tərbiyəsi məktəblə sıx əlaqədə həyata keçirilir. Bu istiqamət məktəbdə dərs şəraitində və sinifdankənar işlərdə, uşaq kitabxanalarında isə söhbət şəklində keçirilən kitabxana dərsləri vasitəsilə yerinə yetirilir. Mütləq mədəniyyəti tərbiyəsində sistemli işin əhəmiyyətini görkəmli kitabxanaşünaslar xüsusi qeyd etmişlər. Onlar ibtidai məktəb üçün mütləq mədəniyyətinin əsas istiqamətini əhatə edən “kitabxana dərsləri”nin tam proqramını hazırlamağı tələb etmişlər. Kitabxana və ondan necə istifadə etmək, kitabla tanışlıq və onun əsas üsürləri, kitabı

necə sevmək, kataloqlardan, ensiklopediyalardan necə istifadə etmək, bütün bunlar kitabxana dərslərinin əsas mövzuları ola bilər. Adətən belə söhbətlər sadə tapşırıqla müşayiət olunur: “ kitaba üz çək, kitabı vərəqləməy öyrən, oxuyarkən düz otur, rəfdən kitabı özün seç və b. Uşaqlar bu tapşırıqları həvəslə yerinə yetirirlər. Hər bir pedaqoji işdə olduğu kimi burada da uşağın imkanları nəzərə alınmalı, tələb məqsədəuyğun olmalıdır”. Kitabxana dərsləri yalnız o zaman müsbət nəticə verə bilər ki, o müəyyən sistem üzrə təkcə kitabxana fəalları arasında deyil, bütün oxucular arasında aparılsın. Söhbətlərin sistemli aparılması I-IV sinif şagirdlərinin mütaliə mədəniyyətinin şüurluluğunu təmin edir, kitab və kitabxanadan istifadə vərdişi aşılayır, oxunmuş kitab haqqında fikir mübadiləsinə həvəs oyadır. Kiçik məktəbyaşlı şagirdlərdə kitab və kitabxananın insan həyatında böyük rolu haqqında ayrın təsəvvür yaratmaq lazımdır. Kitabxanaçı öz söhbətlərində kitab anlayışını, müasir kitabın keçdiyi inkişaf mərhələlərini, kitabın elm və bilik mənbəyi olması faktını kiçik oxuculara izah

etməlidir. Belə ki, kitab haqqında söhbət zamanı müxtəlif dövrlərin görkəmli şəxsiyyətlərinin nəzəri irsindən kitab haqqında kifayət qədər qiymətli müddəaları misal göstərmək olar. Kiçik məktəbyaşlı şagirdlərdə mütləq mədəniyyəti tərbiyəsi işində kitabın quruluşu haqqında aparılan söhbətin rolu böyükdür. Kitabın hissələrini və titulların hissələrini bilmək uşaqlara kitab üzərində sərbəst işləmək imkanı verir. Kitabın quruluşu ilə ətraflı tanışlıq olmadan uşaqlarda kitab seçmək və mütləq haqqında lazımı anlayış yaratmaq mümkün deyildir.

Qabaqcıl kitabxanaçıların təcrübəsi göstərir ki, artıq I sinifdən etibarən uşaqları kitabın quruluşu ilə tanış etmək mümkündür. Doğrudan da 7-8 yaşlı uşaqları tanış etmək üçün kitabın ən adi ünsürlərindən başlamaq lazımdır. Bunun üçün kitabın üz qabığında və titulların səhifəsindəki ünsürlərin dəqiq izahını vermək vacibdir.

Fərdi söhbətlərdə tez-tez I-II sinif şagirdlərinin diqqətini kitabın məzmununu bildiren

yeni bir hissəyə - mündəricata cəlb etmək lazım gəlir.

II-III sinif şagirdləri kitabın ünsürləri haqqında daha ətraflı və mürəkkəb söhbəti qavraya bilirlər. Kitabın quruluşu haqqında söhbət həm sinifdə, həm də kitabxanada aparılır və yerindən asılı olmayaraq onun metodikasındakı fərq yalnız kitaba baxış, kitab seçməklə əlaqələndirildikdə üzə çıxır. Söhbətə başlamazdan əvvəl kitabxanaçı 2 cəhətə xüsusi diqqət yetirməlidir. Kitabın quruluşu haqqında söhbətə qulaq asmış uşaqların biliklərinin sonradan yoxlanılması göstərir ki, onlarda kitabın hissələri və hissələrin ünsürləri haqqında aydın təsəvvür yaranır. Kitabxanaçılar və sinif müəllimləri isnad etdikləri ünsürləri izah edərkən metodik göstərişlər dəqiq olmalıdır. Həmin göstərişlərdə kitabın ünsürləri ilə titul vərəqinin hissələri arasında ciddi ayrılıq qoyulmalıdır.

Kitabın ünsürləri haqqında söhbət yalnız kitab seçmək məsələsi ilə əlaqələndirilməməlidir. Eyni zamanda bu ünsürləri bilməyin şüurlu oxuya necə

kömək etdiyi ətraflı şərh olunmalıdır. Kitabın quruluşu haqqında söhbətin nəticələri bütün ünsürləri özündə birləşdirən hər hansı bir kitab vasitəsilə yoxlanıla bilər. Söhbət üçün material seçərkən başqa yolla da getmək olar: kitabın hər bir ünsürünü müxtəlif kitablardan götürülmüş nümunələr əsasında izah etmək lazımdır. Məsələnin birinci variantı uşaqlara kitabın ünsürlərini kompleks halında nümayiş etdirməyi, ikinci variantı isə ünsürlərdən izah etməyi lazım bilir. Yaxşı olar ki, bütün ünsürləri özündə cəmləndirən kitab əsas götürülsün və onların hər biri üzərində dayanmaqla yanaşı, müxtəlif kitablardan götürülmüş nümunələrə də diqqət yetirilsin. Söhbətin əvvəlində istər II sinif, istərsə də III sinif şagirdlərinə belə bir sualla müraciət etmək olar: “Diqqətlə baxmaqla hələ oxumadığınız kitabda nədən bəhs olduğunu deyə bilərsinizmi?” adətən, uşaqlar belə suala təəccüblə yanaşır və yox cavabı verirlər. Kitabxanaçının onların cavabı ilə qane olmadığını görən uşaqlar xeyli düşünüməli olurlar. Bu prosesdə fəallıq heç də həmişə yaşlı uşaqların tərəfindən olmur. Belə ki, III

sinif şagirdləri kitabdakı şəkilləri bəzən IV sinif şagirdlərindən tez xatırlayır. IV sinif şagirdləri isə əsasən mündəricatı, yazıçı və kitabın adını xatırlayırlar. Beləliklə, aydın olur ki, uşaqlar öz şəxsi təcrübələrinə əsasən kitablar haqqında az-çox bilirlər. Kiçik məktəbyaşlılar, xüsusən III sinif şagirdləri kitabın cildi, titul vərəqi, illüstrasiyaları və sorğu hissəsi ilə, həmçinin titul vərəqindəki ünsürlərlə (müəllif, sərlövhə, yarımşərlövhə) və sorğu hissəsinin ünsürləri ilə tanış olmalıdırlar. Belə olduqda “kitabın quruluşunu nəyə görə bilmək lazımdır?” sualına uşaqlar çətinlik çəkmədən belə cavab verirlər: “Orada nə yazıldığını bilmək üçün”. Kitabxanaçı isə öz növbəsində əlavə edir ki, kitabın hissələrini və ünsürlərini bilmək təkcə onun seçilməsinə deyil, həmçinin kitabın yaxşı və diqqətlə oxunmasına da kömək edir. Kitabdakı ön sözdən yazıçı haqqında çox şeyi götürmək mümkündür. Müxtəlif fəsillərin adları ilə uşaqları belə bir cəhət üzərində düşünməyə vadar edir ki, yazıçı nə üçün məhz bu adı seçmişdir. Şəkillər də öz növbəsində kitabın məzmununun açılmasına kömək

edir. Söhbət zamanı kitabın 2 hissəsinin, yəni titul və məlumat hissələrinin izahına xüsusi diqqət yetirmək lazımdır.

Kitabın məzmununun açılmasında, mətnin uşaqlar tərəfindən daha yaxşı dərk edilməsində kitabda verilən şəkillərin mühüm rolu vardır. Ona görə də kitabxanaçılar müəllimlə mədəniyyəti tərbiyyəsi prosesində kitabdakı şəkillərin izahına, onların hər birinin məzmununun açılmasına xüsusi əhəmiyyət verməlidirlər. Burada oxuculara rəsmlər, fotolar, xəritələr, sxemlər haqqında və s. xatırlatmaq lazımdır. Titul vərəqi haqqında izahata əvvəlcə sualla başlamaq lazımdır. Belə ki, “Nə üçün titul vərəqi kitabın müəllifi ilə başlanır? Kitabı kimin yazdığını nəyə görə bilmək lazımdır?” Əgər məşğələ kitabxanada gedirsə, kitabxanaçının bu sualına uşaqlar adətən belə cavab verirlər: “Bizdən həmişə kitabı kimin yazdığını soruşurlar və biz cavab verməliyik. Kitabxanada kitablar müəllifinə görə düzülür, müəllifin adını bilməsək onu tapmaq çətin olar?” Kitabxanaçı təsdiq edir ki, doğrudan da

kitabxanada kitablar rəflərdə müəlliflərinə görə əlifba qaydası ilə düzülür və müəllifin familiyasını bilmədən kitabı tapmaq çətindir. Bu məhz ona görə vacibdir ki, uşaqlar onlar üçün yazan müəllifləri tanısinlər və hər tanış olduqları yazıçının sonrakı kitabları haqqında da lazımi məlumat əldə etsinlər. Titul vərəqindən sonrakı vacib ünsür kitabda nədən danışıldığını xəbər verən sərəlvhədir. Uşaqlara sərəlvhənin müxtəlif tiplərini başa salmaq lazımdır. Bəzi sərəlvhələr kitabın məzmununun birbaşa açılmasına kömək edir, bəzi kitabların sərəlvhəsi isə mücərrəd xarakter daşıyır və kitabın annotasiyası və mündəricatı ilə tanış olmadan nədən bəhs etdiyi məlum olmur. Uşaqlara bir neçə kəlmə də sərəlvhənin açılmasına kömək edən sərəlvhəaltı məlumat və yarımərəlvhələr haqqında məlumat vermək lazımdır. Kitabın rəssamı haqqında məlumat, kitab tərcümədirsə hökmən tərcüməçi haqqında uşaqlara məlumat vermək vacibdir. Kitabxanaçı kitabın nəşr yeri və ili haqqında da məlumat verməli, nəşriyyatlar haqqında anlayış yaratmalı, ölkəmizdə uşaqlar üçün kitab

nəşriyyatlarının mövcudluğu haqqında söhbət etməlidir. Kitabın məlumat hissəsi haqqında söhbət zamanı ön söz, mündəricat və lüğət haqqında da danışmaq lazımdır. Bunları titul vərəqinə dair söhbət zamanı uşaqlara çatdırmaq olar. Kitabın məzmunu geniş izahat tələb etmir: burada əsas məsələ kitabın seçilməsi zamanı ondan istifadə etmək qaydalarına xüsusi diqqət yetirməkdən ibarətdir.

Sözünü və sözardı haqqında söhbət zamanı uşaqların nəzərinə çatdırmaq lazımdır ki, bu ünsürlərin əsas məqsədi yazıçı barədə və kitabın yaranması haqqında məlumat verməkdən ibarətdir. Uşaqların müstəqil surətdə kitabları araşdırması şəkildə təşkil edilən təcrübi məşğələlər kitabın ünsürlərini uşaqların daha yaxşı qavramasına kömək edir. Kitabxanaçı və müəllimlər uşaqların bu sahədəki vərdislərinin artmasına hər vasitə ilə kömək etməlidirlər. Kiçik yaşlı məktəblilərdə mütaliə mədəniyyəti tərbiyəsinin mühüm tərkib hissələrindən biri də kitabla rəftar və mütaliə

qaydalarıdır. Kitabla düzgün rəftar haqqında məlumatı uşaqlar ailədə, məktəbdə və kitabxanada əldə edirlər. Məhz bu söhbətdən başlayaraq uşaqları mütləq mədəniyyətinin əsaslarına alışdırmaq lazımdır. Uşaqları hansı yaş mərhələsində kitabla davranış qaydaları ilə tanış etməyin əhəmiyyəti böyükdür. Bu barədə bəzi məlumatları məktəbəqədər yaşlılarla evdə də aydınlaşdırmaq mümkündür (kitabı cırmaq, qatlamaq olmaz). Kitabxanaçılar üçün metodik materiallara diqqət yetirsək, oradan biz III sinif şagirdləri ilə həmin söhbətlərin necə aparılmasına dair lazımi tövsiyələri əldə edə bilərik. Bu cür söhbətin nisbətən mürəkkəb forması III-IV sinif şagirdləri üçün məsləhət görülür. Kiçikməktəbyaşlı uşaqların mütləq mədəniyyəti tərbiyəsi ilə əlaqədar bu dörd sinfin hər birinin şagirdlərinə mütləq mədəniyyətinin hansı cəhətlərini aşılamaq pedaqoji cəhətdən əsaslandırılmışdır. Lakin bu izahatlarda ciddi fərq qoymaq həmişə yerinə düşür.

Kitabla davranış qaydaları haqqında məlumatları nəinki kiçik məktəbyaşlıların, hətta yuxarı siniflərin şagirdlərinə də xatırlatmaq lazımdır. Kitabla davranış qaydaları haqqında xüsusi söhbət əsasən III-IV sinif şagirdləri ilə aparılmalıdır. Oxucuların yaş dərəcəsiindən asılı olaraq söhbətlərin mürəkkəbləşməsi heç də o demək deyildir ki, II sinif uşaqlarına kitabı çirklə əllə götürməməyi, IV sinif şagirdlərinə isə nisbətən daha “mürəkkəb olan” bir qaydanı, yəni kitabı kəmərin altına keçirməməyi məsləhət görməkdən ibarətdir. Bu cür “mürəkkəbləşmə” əsassızdır. Uşaqlar üçün xüsusilə çətinlik törədən cəhətlərdən biri kitabı nə üçün qorumağın mahiyyətini başa düşməkdən ibarətdir. Bu anlayış uşaqlarda tədricən yaranır. Artıq IV sinif şagirdlərinə başa salmaq mümkündür ki, kitab həm maddi, həm də mənəvi sərvətdir. Bu cəhətdən 70-ci illəri xatırladaraq qeyd etmək istərdim ki, Leninqrad şəhərinin məktəbləri ilə uşaq kitabxanalarının əlbir fəaliyyəti təqdirə layiqdir. Belə ki, sinif müəllimləri və uşaq kitabxanaçıları özlərinin illik iş planlarında kiçik məktəbyaşlı

şagirdləri nəşriyyatlara və mətbəələrə aparmağı planlaşdırırlar. İl ərzində kiçik məktəbyaşlı şagirdləri mətbəələrə aparır, onlar orada kitabın əlyazması halından cildlənmiş şəkllə düşənə qədərki keçdiyi prosesini müşahidə edir, bu işin çətin və mürəkkəb proses olduğunu görürlər. İnsan əməyinin məhsulu və biliklərin mənbəyi olmaq etibarilə kitabın dürüst əhəmiyyətini göstərən söhbət uşaqları onunla ehtiyatlı davranmaq haqqında lazımi nəticəyə gətirib çıxarır. Belə söhbətləri eşitməmiş uşaqlar “kitabı nə üçün qorumaq lazımdır?” sualına adətən belə cavab verirlər: 1. “Kitabı ona görə qorumaq lazımdır ki, ona pul verilmişdir”. 2. “Kitab bizim dostumuzdur”. 3. “Kitabı cırsan, onu yoldaşa hədiyyə etmək olmaz”. 4. “Kitabxananın olduğu üçün kitabı qorumaq lazımdır”.

Onlarla aparılan söhbətlərdən sonra uşaqların kitaba münasibəti və onu qiymətləndirmək meyli də xeyli güclənir. Müəllimə gigiyenası qaydaları barədə aparılan söhbətlə kitabla ehtiyatlı davranış haqqında söhbətin bir hissəsi kimi uşaqlara çatdırılmalıdır.

Söhbətlərdə uşaqlara çatdırılmalı olan bir neçə müaliə gigiyenasının adını çəkək:

1. Uzanmış vəziyyətdə oxumaq olmaz.
2. Qaranlıqda oxumaq olmaz.
3. Kitab üzərinə işıq soldan, yaxud yuxarıdan düşməlidir.
4. Kitabla göz arasındakı məsafə 30 sm-dən çox olmamalıdır.
5. Hər saatdan bir göz 10 dəqiqə istirahət etməlidir.
6. Süfrə başında kitab vərəqləmək və müaliə etmək olmaz.
7. Həm müaliədən əvvəl, həm də sonra əlləri sabunla yumaq lazımdır və s.

Söhbətlərin daha təsirli çıxması üçün sərgi düzəltmək, həmin sərgidə oxucuların korladıqları kitabları təmiz, səliqəli kitablarla yanaşı qoymaq məqsədə müvafiq hesab edilir. Bu cür sərgi – korlanmış kitablar və təhqir olunmuş insan əməyi uşaqlarda hiddət və nifrət doğurur. Lakin bu hələ kifayət deyildir. Çalışmaq lazımdır ki, kitabların

səhifələrinin cırılması yaxud qaralanması ucundan müvafiq bilikləri əldə edə bilməyən şagirdlərdə dərin təəssüf hissi əmələ gəlsin. Bu məqsədlə həmin yaş dərəcəsi üçün maraqlı olan kitabların xülasəsini təşkil etmək yerinə düşər. Həmin xülasənin gedişində “birdən” aydın olur ki, indicə haqqında danışılan şeirin yerləşdiyi səhifəni kimsə cırmışdır və ya cildi olmadığından bu maraqlı kitabın adını müəyyənləşdirmək çətindir. S.Marşakın “Kitablar haqqında kitabça” artıq üçüncü sinif şagirdlərinə bəllidir və kitabla ehtiyatlı davranışa dair faydalı əyani vəsaitdir. Bu şeirin oxunmasından sonra uşaqlara belə bir sual verilir. “Bəs sən özün öz kitablarımla necə rəftar edirsən? Kitablarını və dərsliklərini göstər!” III sinifdə keçirilən “Tap görək burada nə yazılmışdır?” oyunu böyük marağa səbəb olur. Aparıcı kitabla necə rəftar etmək lazım gəldiyini göstərərəkən qəsdən bəzi səhv hərəkətlərə yol verir. Məsələn, kitabı vərəqləyərkən barmaqlarını yaşılayır, bu zaman uşaqlar xorla etiraz edirlər və aparıcı barmaqlarını yaşlamağı dayandırır, lakin indi də kitabı aşağı küncdən vərəqləməyə

başlayır. “Belə yaramaz!” – deyə uşaqlar qışqırırlar. “Onda siz göstərin kitabı necə vərəqləmək lazımdır!” – deyə aparıcı uşaqlara müraciət edir və özü isə qəsdən kitabın küncünü qatlamaq istəyir. Yalnız uşaqların ciddi etirazlarından sonra kitabın arasına əlfəcin – qalın karandaş qoyur. Fikrimizcə, bu oyun kitabla rəftar haqqında bilikləri möhkəmlətməyin yaxşı vasitəsidir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu oyunu yalnız o zaman keçirmək lazımdır ki, uşaqlarda kitabla davranış qaydalarına aid müəyyən anlayışlar artıq yaranmış olsun.

1. Kitabı kağıza bük. Onda kitabın cildi çirklənməz.

2. Yemək yeyərkən kitab oxuma – onu çirkləndirə bilərsən.

3. Kitabın içinə karandaş, qələm və başqa qalın şeylər qoyma – bundan kitabın cildi cırılar.

4. Kitabın səhifələrinin küncələrini qatlama – küncələr cırılar, kitab xarab olar, kitab üçün əlfəcin düzəlt.

5. Kitabın səhifələrini cırma, kitabın içinə şəkil çəkmə və heç bir yazı yazma, nə mürəkkəb, nə karandaş, nə də dırnaqla kitabda heç bir işarə qoyma.

Əqli əməyin elmi təşkili baxımından müaliə texnikası və gigiyenası qaydalarını uşaqlara da aid etmək olar.

1. Çirkli əllə kitabı götürmək olmaz, iş yerinin təmizliyini də gözləmək lazımdır.

2. Kitablara baxdıqdan, yerini dəyişdirdikdən və yerləşdirdikdən sonra əlləri yumaq lazımdır, çünki, kitablarda olan kiçik toz hissəcikləri əldə qalır.

3. Müaliədən əvvəl kitabı diqqətlə nəzərdən keçirməli, nəşr zamanı bitişmiş səhifələri kəsməsi (bunu karandaş və ya kibrit dənəsi ilə deyil, xüsusi bıçaqla etməli), nəşriyyat tərəfindən buraxılmış səhvləri mətnə köçürməli.

4. Əgər kitab uzun müddət müaliə tələb edirsə və ya oxucunu yolda müşayiət edirsə, onu kağıza bükmək lazımdır. Bu qaydanı xüsusilə kitab

oxucunun özünə məxsus olmadıqda gözləmək lazımdır.

5. Kitabı oxuyarkən onu xarab etmək, əzmək, səhifələrini və üz qabığını qatlamaq olmaz.

6. Yazı ləvazimatını kitabın üstünə qoymaq olmaz.

7. Mütaliəsi tənəffüslərdə kitabı açıq qoymaq olmaz, hər dəfə kitabın arasına nazik əlfəcin qoymalı, habelə kitabı açıq şəkildə üzə üstə qoymaq olmaz.

8. Kitabı açıq havada oxuyarkən fasilə vaxtı açıq şəkildə günəş altında və nəm yerdə qoymamalı.

9. Kitablara pozulmayan qeydlər etməməli. Yalnız oxucunun özünəməxsus olan kitabında karandaşla qeydlər etmək olar. Sonra bu qeydlər silinməlidir.

10. Kitablارın yaxşı saxlanması üçün mütaliədən sonra onları pərdəli və şüşəli şkaflara qoymalı. Bu həm də kitablarda olan kağız tozunun otağa yayılmasının qarşısını alır.

Məktəbli oxucularda mütləq mədəniyyəti tərbiyəsinin əsas cəhətlərindən biri də kitab üzərində işləmək bacarığının tərbiyə edilməsidir. Kitablara iş üsulları haqqında uşaqlarla aparılan söhbət olduqca əlverişlidir. Bu söhbət vasitəsilə “şüurlu oxunun mahiyyəti” uşaqlara çatdırılır və onun əsas tələbləri aydınlaşdırılır. Bu bölgüyə əsasən I-II sinif şagirdlərinin kitablara iş xüsusiyyətlərinə verilən tələblər aşağıdakılardır: oxu texnikasına yiyələnmək, aramla oxumaq, mətnə əsas fikri tuta bilmək, oxuyarkən ayrı-ayrı söz, cümlə və parçaları buraxmamaq, intonasiya və tələffüz qaydalarına riayət etmək, oxuduqlarını düzgün başa düşüb öz sözləri ilə nəql etmək. IV sinif şagirdləri artıq təcrübəli oxucular hesab edildiyindən onların mütləqsinə verilən tələblərin xarakteri də mürəkkəbləşir. I-III sinif şagirdlərdən fərqli olaraq onlar oxuduqları haqqında fikirləşməyi, mühakimə yürütməyi, əsərdəki surətləri bir-birindən fərqləndirməyi bacarırlar. Kitabın oxunması haqqında kiçik yaşlı məktəblilərlə kitabxanada aparılan söhbətin bir neçə variantı mövcuddur. Uşaq

kitabxanalarında aparılmış təcrübələrə əsasən belə söhbətlərin metodikasını müəyyənləşdirmək olar. “Sən oxumağı bacarırsanmı?” sualına uşaqlar təəccüb içində “Biz oxumağı hələ birinci sinifdə öyrənmişik!” – deyə cavab verirlər və bunu sübut etmək üçün özlərinin necə sürətlə oxuduqlarını nümayiş etdirməyə çalışırlar. Kitabxanaçı uşaqları başa salmalıdır ki, sürətlə oxumaq mütalənin əsas şərtlərindən biri olsa da bu hələ oxumağı bacarmaq demək deyildir. Oxumaq bacarığına, daha doğrusu, oxumaq sənətinə insanlar bütün ömrü boyu yiyələnmişdirlər. Bəzi uşaqların kitabı axıra qədər oxumaması, bəzilərinin isə sürətlə oxuduğu kitablardan heç nəyi yadda saxlamaması kitabxanaçını ciddi narahat etməlidir. Yuxarıda qeyd edilən nöqsanları aradan qaldırmaq üçün nümunəvi oxunun bəzi ünsürlərini müəyyənləşdirmək olar. Hər şeydən əvvəl kitabxanaçı çalışmalıdır ki, uşaqlar kitabı öz yaşlarına və maraqlarına uyğun surətdə seçsinlər. Bunun üçün isə kitabın müəllifini uşağa tanımaq və onun əsasən nədən yazdığını onlara aydınlaşdırmaq

lazımdır. Kitabdakı şəkillərə diqqət verilməsi də xeyli faydalıdır. Uşaqlarla istər fərdi, istərsə də kollektiv şəkildə iş aparılan zaman onlara başa salmaq lazımdır ki, kitab seçərkən onun mündəricatına baxmaq, orada hansı nağıl, hekayə və yaxud şeirin yerləşdiyini öyrənmək də son dərəcə vacibdir. Bütün bu şərtləri yerinə yetirdikdən sonra kitabın oxunmasına başlamaq olar. Kitabı tələsmədən, diqqətlə, eyni zamanda axıradək oxumaq lazımdır. Tanış olmayan sözlərin lüğətini düzəltmək və bu zaman yaşlıların köməyindən və lüğətlərdən istifadə etmək zəruridir. Kitabxanaçı çalışmalıdır ki, uşaq kitabın yazıçı tərəfindən nəyə görə yazıldığını və onun insanlara hansı keyfiyyətləri aşılamaq istədiyini başa düşsün. Yuxarıdakılardan göründüyü kimi, kitabxanaçı söhbət zamanı kitabın ünsürlərini uşaqların necə yadda saxladığını və bunun oxu zamanı onlara necə kömək etdiyini müüəyyənləşdirir. Söhbətin daha effektiv olması üçün kitabxanaçı söhbətin əvvəlində oxu zamanı yol verilmək ehtimalı olan nöqsanları uşaqlara xatırladır. Bu hal uşaqları olduqca

fəallaşdırır və onların hafizəsini xeyli möhkəmləndirir. Uşaqlar oxu qaydalarına alışdırarkən kitabxanaçı kitabın oxucuya göstərə biləcəyi emosional təsirə də diqqət verməlidir. Kitabxanaçı bəzən müəyyən bir kitabı ucadan oxuduqdan sonra tanış olmayan sözlərin mənasını tapmağı uşaqların özlərinə həvalə edir. Lakin bəzən lüğətdə sözün bir neçə mənası olur. Azyaşlı oxucular yazıçının bu mənalardan hansını nəzərdə tutduğunu başa düşməkdə çətinlik çəkirlər. Uşaqların oxuduqları mətn üzərində düşünməsinə gəldikdə isə qeyd etmək lazımdır ki, II sinif şagirdlərinə deyəndə ki, kitabın məzmununu yadda saxlamaq azdır - əsas olan odur ki, yazıçının nə demək istədiyi başa düşülsün, onlar xeyli təəccüblənirlər.

III-IV sinif şagirdlərinə gəldikdə göstərmək lazımdır ki, oxuduqları əsərin əsas fikrini başa düşmək onlar üçün çətin deyildir, lakin bu sahədə hələ onların lazımi vərdişləri yoxdur. Buna görə də kitabxanada keçirilən tədbirlərdə bu sahəyə xüsusi

diqqət yetirmək lazımdır. Əsərin əsas ideyasının qavranılması ilə yanaşı, həmin ideyanı müxtəsər formada ifadə etməyi bacarmağı da uşaqlara öyrətmək lazımdır. Bunun üçün kitabxanaçı əsəri ucadan oxuduqdan sonra uşaqlara belə bir sual verir: “Burada nədən danışılır?” İlk söz II sinif şagirdlərinə verilir. Onlar əsas məzmunu danışır və əsərin təsirli yerləri üzərində dayanmağı bacarırlar. Kitabxanaçı razı qaldığını bildirir və yenidən belə bir sual verir: “Bəs kim daha yığcam ifadə edir?” Nəticədə III – IV sinif şagirdləri bir-birini əvəz edərək əsərin əsas ideyasını müxtəsər izah etməyə çalışırlar. Qeyd etmək lazımdır ki, əsərin əsas ideyasını tuta bilmək üçün əsərin məzmunu yadda saxlamaq lazımdır. Oxuduğu haqqında qeydlər götürməknecə oxumaq haqqında söhbətin davamıdır. Uşaqların haqqında qeydlər kitabın məzmununun daha yaxşı yadda saxlanılmasına və onun üzərində düşünməyə kömək edir.

Həmçinin uşaqların oxuduqları haqqında apardıqları qeydlər onların yazılı nitqini inkişaf

etdirir və onlarda tənqidi təfəkkürün inkişafına kömək edir. Müasir metodik ədəbiyyatda oxucu gündəliyinin necə tərtib olunması barədə göstərişləri mövcuddur. Uşaq kitabxanalarında oxucu gündəliklərinin tərtibi sahəsində işlərə xüsusi diqqət yetirilir. Oxucunun qeydlərindən danışdıqda ilk növbədə uşaqların oxuduqları kitab üzrə çəkdiqləri çəkilləri göstərmək lazımdır. Bəzən kitabxanalarda mövcud olan belə şəkil albomlarına əsasən uşaqlar özləri üçün şəkil seçirlər. Şəkil – oxunmuş kitab haqqında oxucu qeydinin ən sadə formasıdır. İllər keçdikcə oxucu qeydləri mürəkkəbləşir və uşaqlar tədricən nəinki kitab haqqında danışmağı, həmçinin öz fikirlərini kağız üzərinə köcürməyi bacarırlar. Oxucu qeydləri nəinki kitabı başa düşməyi və qiymətləndirməyi, həmçinin onu uzun müddət yadda saxlamağı təmin edir. Bəzən kitab tamamilə unudularaq yalnız onun adı qalır. Bu halda oxucu öz qeydlərinə öləri nəzər salmaqla kitabın məzmununu yada salır. Oxucu qeydinin bir əhəmiyyəti də bundan ibarətdir ki, ötən illərin qeydlərinə nəzər saldıqca mütaliə cəhətdən özünün nə qədər inkişaf

etdiyinin şahidi olur. Oxucu qeydləri oxunmuş kitabların siyahısının tutulmasından başlanıla bilər. Oxunmuş kitablardan başqa oxunması vacib hesab edilən kitabların siyahısını tutmaq da vacib hesab edilir. Oxucu qeydlərinə dair söhbətlər kitabı necə oxumaq haqqında söhbətin davamı olan təcrübəli söhbətlər şəklində də davam etdirilir. Kitabxanaçı uşaqlara oxucu gündəliyindəki ilk qyedi kollektiv şəkildə etdirir və bu zaman uşaqlara tanış olan əsər seçilir. Uşaqlar əsərin məzmununu danışır və onun əsas ideyasını müəyyənləşdirirlər. Kitabxanaçı isə deyilənləri müəyyənləşdirir və uşaqlara kitab haqqında qeydlər etməyi məsləhət görür.

Müasir metodik ədəbiyyat oxucu qeydlərinin tərtibini uşaqların yaş dərəcəsi ilə əlaqələndirməyi tələb edir.

I – II sinif şagirdlərinə kitablara dair şəkil albomu hazırlamaq məsləhət görülür; III sinif şagirdləri isə kitabın əsas qəhrəmanı, kitabın nədən bəhs etdiyini qeyd etməlidir. Onlar kitab haqqında şəxsi mülahizələrini də söyləyə bilirlər. Oxucu

qeydlərini müəyyən formasını seçərkən bir şərtə ciddi əməl edilməlidir; oxucu qeydlərində kitab haqqında biliklər və kitabxanadakı məşğələlərdə əldə edilmiş bacarıq və vərdişlər hökmən nəzərə alınmalıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, kiçik məktəbyaşlı şagirdlərin oxucu gündəliyi üzrə işin təşkili sahəsində ümumtəhsil məktəblərinin sinif müəllimlərinin zəngin təcrübəsi vardır. Ona görə də kiçik məktəbyaşlı oxucu qeydləri üzrə iş apararkən kitabxanaçılar sinif müəllimləri ilə əlbir işləməlidirlər.

Kiçik yaşlı məktəblilərin zəngin bilik xəzinəsindən özünü üçün sərbəst kitab seçməsinə nail olmaq uşaq kitabxanalarının qarşısında duran ən vacib məsələlərdən biridir. İbtidai sinif şagirdləri kitab seçərkən adətən kitab sərgilərinə, açıq rəfə, kartotekalara, biblioqrafik göstəricilərə müraciət edirlər. Uşaqlar sərbəst kitab seçmək üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə etməzdən əvvəl kitabın quruluşu və onun ünsürləri haqqında dərin təsəvvürə malik olmalıdırlar. Bu məqsədlə kitabxanaçı kitabın

quruluşu haqqında məlumat verməklə bərabər, kitabın məzmununun açılmasına xidmət edən ayrı-ayrı ünsürlər haqqında uşaqlarla ətraflı izahat işi aparmalıdır.

Uşaqlara kitabın quruluşundan danışarkən kitabın üz qabığı, titul vərəqiŞ buradakı səlövhe, sərlovhəaltı məlumat, buraxılış məlumatı, giriş, müqəddimə, mündəricat haqqında dərin məlumat vermək, kitabın seçilməsində və istifadə olunasında həmin ünsürlərin rolunu izah etmək lazımdır.

Məktəblilərin bu ünsürlər haqqında məlumatları kitab sərgilərindən və kiçik açıq rəfdən kitab seçərkən daha çox əhəmiyyət kəsb edir. Adətən oxucular kitab sərgisinə və yaxud açıq rəfə müraciət edərkən öz maraq və zövqlərinə uyğun olan kitabları seçməyə sonsuz həvəs göstərirlər. Bəzən sərbəst kitab seçmək səriştəsi olamayan oxucular yalnız kitabın üz qabığına, sərlovhəsinə və şəkillərinə baxmaqla əldə etdikləri təsəvvürə əsasən onu oxumaq qərarına gəlirlər. Beləliklə, daha müvafiq ünsürlərə müraciət etmədən seçilən kitab

çox vaxt oxucunun marağına uyğun olmur və oxunmadan kitabxanaya qaytarılır. Belə hallar oxucunun kitab seçmək qabiliyyətinə inamını azaldır və mütaliə marağını müəyyən dərəcədə söndürür. Nəzərə almaq lazımdır ki, sərbəst kitab seçən hər bir kiçik yaşlı oxucu, özünün xoşlayıb seçdiyi kitabdan kitabxanaçının məsləhəti ilə imtina etmək istəməz. Kitabxanaçı isə oxucunun öz seçdiyi kitab üzərində təkid etməsi halları ilə qarşılaşdıqda uşağın bu cür fərdi – psixoloji xüsusiyyətlərini nəzərə almalıdır. Bu heç də o demək deyil ki, uşaqların sərbəst kitab seçmələri tamamilə onların öz ixtiyarına verilsin. Kitabxanaçı uşaqların maraq və yaş xüsusiyyətlərinə görə kitab seçmələrinə düzgün istiqamətləndirmək üçün onlarla vaxtaşırı söhbətlər təşkil etməlidir. Eyni zamanda kiçik yaşlı məktəblilər üçün təşkil edilmiş kitab sərgilərində və kitab rəflərində hər hasnı bir mövzu üzrə axtarılan kitabı tez tapmaq üçün əyanilik gülü olmalıdır. Uşaqlara açıq rəf üsulu, sərgilər, kartotekalar və biblioqrafik göstəricilər üzrə kitab seçməyi öyrədərkən kiçik yaşlı uşaqların fəallığına istinad

edilməlidir. Məsələn, uşaqları kartoteka üzrə kitab seçməyə alışdırarkən, onları kartotekalar düzəltmək işinə cəlb etmək lazımdır. Kitabxanaçı bilməlidir ki, sərgilər və kartotekalar düzəldilməsində uşaqların iştirakı həm də ictimai-faydalı əməkdir. Adətən I-II sinif şagirdləri kitab seçərkən kitab sərgilərinə, abonomentdə qoyulmuş əlaltı kitab qutularına və açıq rəfə müraciət edirlər.

Məlumdur ki, kitabların mövzu üzrə düzülüşü uşaqlar üçün heç də, asan deyildir. Hətta bəzən məzmununa görə müxtəlif mövzulara isnad verilmiş müəyyən bir kitabı tapmaqda uşaqlar çətinlik çəkirlər. Lakin uşaqları konkret kitab deyil, müəyyən bir mövzu maraqlandırırırsa, bu zaman açıq rəf üsulu kitab seçməkdə böyük rol oynayır. Məktəblilər kitabların düzülüşünü yaxşı yadda saxlayır, kitabı rəfdən götürmək və onu yerinə düzməkdə çətinlik çəkmirlər.

Bəzən oxuculardan bir nəfəri kitabxanaçının və yaxud yoldaşlarının təklifi ilə rəflərdə kitab seçməli olur ki, bu da nisbətən mürəkkəb mərhələ

hesab edilir. Təcrübi məşğələlərin sonrakı illərinde isə uşaqlar kitabxanaçının tapşırığı üzrə kitabın ünsürlərinə əsasən onun nədən bəhs etdiyini müəyyən edirlər. Bu zaman uşaqlar mündəricat və illüstrasiyaların köməyindən də istifadə edirlər.

1.4.Orta məktəbyaşlı oxucuların kitabxana-informasiya təminatı

Yeniyetməlik yaşı insan ömrünün çətin, ziddiyyətləri ilə dolu bir dövrünü əhatə edir. Bu elə bir dövrdür ki, uşağın həyat tərzini onun bu həyat tərzini qabaqlamış imkanları arasında açıq ziddiyət meydana çıxmağa başlayır. Buna müvafiq olaraq onun fəaliyyəti də yenidən qurulur. Yeniyetməlik dövründə şəxsiyyətin strukturunda nəzərə çarpan əsaslı dəyişikliklərdən biri uşağın özünüdərk etməsinin inkişafında keyfiyyətli irəliləyiş baş verməsindən ibarətdir. Yeniyetmənin təlim fəaliyyətində də əvvəlki yeniyetmə dövründən fərqlənən xüsusiyyətlərə rast gəlinir. Yeniyetmə tədris prosesində elmlərin əsaslarına sistemli şəkildə yiyələnməyə başlayır. Bu isə onun təlim fəaliyyətində elmi ümumiləşdirmə və mücərrəd məsələləri mənimsəməklə yanaşı həm də təfəkkürün, ixtiyari diqqətin və hafizənin yüksək səviyyədə inkişafını tələb edir. Yeniyetməliklə yanaşı məktəblilər yalnız

dərsdə rast gəldikləri yenilikləri mənimsəməklə kifayətlənməyib,müxtəlif məsələlər üzrə yenilikləri müstəqil surətdə mənimsəməyə çalışırlar.

Yeniyetməlik 10-11 yaşından 14-15 yaşa qədər dövrü əhatə edir.Bu dövrün özü də daxilən müxtəlif xarakterik xüsusiyyətlərə malikdir.Ona görə də bu dövrü üç oxucu tipinə:uşaqlıqdan yeniyetməliyə keçid dövrünə(10-11 yaş),yeniyetməlik dövrünə(11-12 yaşdan-13yaşa qədər) və yeniyetməlikdən ilk gəncliyə keçən dövrünə (13 yaşdan-14-15 yaşa qədər) ayırmaq lazım gəlir.Bu ayrılmaya baxmayaraq hər üç tipi vahid oxşar xüsusiyyətlər birləşdirir.Lakin,bu oxşarlıq heç də tam eynilik deyildir.Çünki uşaqların fərdi xüsusiyyətlərindən,böyüdüüyü mühitdən və şəraitdən asılı olaraq onların müəyyən bir məsələyə münasibətində qeyd olunan üç tip arasındakı fərqlər bəzən aradan qalxır.Yəni 10 yaşlı hər hansı bir şagirdin dərk etmək qabiliyyəti,aşyalara,anlayışlara münasibəti yeniyetməlik dövrünün münasibətinə uyğun olur,bəzən də 14 yaşlı şagirdin

oxuculuq,mütaliə etmək qabiliyyəti kiçik məktəbyaşlıların,yaxud yeniyetməliyə keçid dövrünün xüsusiyyətləri ilə eyni olur. Pedaqoqların fikrincə belə hallar çoxluq təşkil etmir.Ona görə də həm psixoloji cəhətdən,həm də mütaliə xüsusiyyətlərinə görə fərqlənən bu üç oxucu tipini mütaliyəyə rəhbərlik işində ayrı-ayrılıqda nəzərə almaq lazımdır.Yeniyetməlik yaşında insan həyatında ömrün bir dövründən yeni dövrünə qədəm qoyulması ilə əlaqədar inkişaf prosesi mürəkkəb şəkil alır.Belə ki,uşaqlıqdan kamilliyə keçid əsas məzmunu və spesifik xüsusiyyətə malik olur.Bu həm fiziki və əqli,həm də maraq cəhətdən özünü qabarıq şəkildə göstərir.Çünki yeniyetməlik yaşında şəxsiyyətin dərkli xüsusiyyətləri əvvəlki yaş dövrünə nisbətən daha əhəmiyyətlə şəkildə biruzə verir.Yeniyetmələrin fəaliyyətində baş verən keeyfiyyət dəyişikliyini özünü dərk etmədə,böyüklərə və yoldaşlarına münasibətdə,həyata baxışda.Eyni zamanda tədris fəaliyyətində və mütaliəyə aydın şəkildə təzahür edir.

Əgər kiçik yaşlı məktəblilərdə əsas nümunə

böyüklər hesab olunursa,yeniyetmələrin fəaliyyəti üçün həmyaşdılarının fikri,ideyası,məsləhəti ön plana keçir.

Yeniyetmələrin düşünmək tərzində də böyük keyfiyyət dəyişikliyi əmələ gəlir.Hər şeydən əvvəl onlar geniş ümumiləşdirmək imkanı əldə edirlər.Pedaqoqlar yeniyetməlik dövrünün məhz bu xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq tədris proqramına cəbr,həndəsə,fizika,kimya,tarix və s.kimi fənlər daxil edirlər.Bu fənlər isə yeniyetmə yaşlı mücərrəd təfəkkürlərinin inkişafına daha da kömək edir.Bunun nəticəsində onların təsəvvürü dəqiqləşir,ixtiyari diqqətləri möhkəmləndirir,hərfi yadda saxlamaq öz yerini fikri yaddasaxlamaya verir.Yeniyetmələrdə maraq da artıq müəyyənləşməyə başlayır və get-gedə dərinləşir və sabitləşir.Bu maraq getdikcə məktəb proqramı çərçivəsindən çıxmağa başlayır.

Marağın güclənməsi nəticəsində yeniyetmələrdə qiymətləndirmək meyli də güclənir.”Oxucuları əhatə edən hər şeyi,həyatda rast gəldikləri hər kəsi yeniyetmələr kəskin surətdə

yaxşıya və pisə ayırırlar.Yeniyetmə hələ faktların,hadisələrin mahiyyətinə fikrən enməyi bacarmır.Onun yaxşılığı və pisliyi qiymətləndirməsi birbaşadır və hər şeydən əvvəl emosianaldır,coşğundur,kəskindir.O,tələsik nəticələr çıxarmağa və ümumiləşdirmələr etməyə meyillidir” Yeniyetmə yaşlı oxucuların hadisələri bu cür qiymətləndirmək halları oxuduqlarına münasibətdə də özünü qabarıq şəkildə göstərir.Bu zaman yeniyetmələrdə fikir mübadiləsi etmək,onların hadisələri qiymətləndirmək meyarının səbəbini,mahiyyətini soruşmaq onları bu barədə bir daha fikirləşməyə,götür-qoy etməyə məcbur edir.

Beləliklə,yeniyetmələrdə hər hansı məsələni qiymətləndirərkən tədricən obyektivliyə meyl etmək hissi tərbiyə oluna bilər.

Yeniyetməlik dövrünün əvəllərində əgər yeniyetməyə kiçik məktəbyaşlı uşaqlara bəslənən münasibət bəslənsə,bu münasibət bir tərəfdən tərbiyə məsələləri ilə ziddiyətə girir və yeniyetmənin ictimai yaşa dolmasına maneə

olur. Digər tərəfdən isə yeniyetmənin həyat haqqında yeni təsəvvürləri idealları ilə toqquşur. Yeniyetməlik dövründə müstəqilliyə artan meyl düzgün istiqamətləndirildikdə şagirddə mütəşəkillik, intizamlılıq kimi müsbət keyfiyyətlər əmələ gəlir, əks halda isə tənbəllik, məsuliyyətsizlik, intizamsızlıq kimi mənfi xüsusiyyətlər yaranır. Beləliklə, tərbiyəçi müvafiq qaydada yeniyetməyə münasibətini dəyişməzsə, ziddiyyətlər xroniki forma alar və bütün yeniyetməlik dövrünü əhatə edir. Uşaqlarla kitabxana şəraitində tərbiyəvi iş aparan hər bir kitabxanaçı bu ziddiyyətləri görməli, mütaliəyə rəhbərlik işində yeniyetmələrə kiçik məktəbyaşlı oxuculara yanaşılan kimi yanaşılmalıdır. Yeniyetmənin mütaliəsini düzgün istiqamətləndirməklə bərabər, ona bu sahədə müstəqillik də verilməlidir.

Yeniyetmələrin inkişafında mühüm cəhətlərdən biri də onun gələcək haqqındakı fikirləri və arzularıdır. Bu arzular onları çox şey öyrənməyə, bacarmağa sövq edir. Eyni zamanda

müəyyən məsələləri öyrənməyə can atmaq məsələsi yeniyetmələri mütaliə ilə məşğul olmağa cəlb edir. Onlar bu yaşda artıq hiss edirlər ki, həyatda bir çox sualların cavabını kitabxanalarda araşdırıb tapmaq lazımdır. Yeniyetmələr müvəfəqiyyətsizliklə qarşılaşdıqda onun səbəbini birinci növbədə müstəqil tapmağa çalışır, böyüklərin məsləhətinə qulaq asmaq istəmirlər. Araşdırmalar nəticəsində onlarda intellektual inkişaf baş verir.

Məhz bu qeyd müvafiq olaraq demək lazımdır ki, müasir yeniyetmələri incəsənət elm, mexanika və bir sıra başqa bilik sahələri maraqlandırır.

Yeniyetmələri kiçik məktəbyaşlı oxucular qrupundan fəqrləndirən cəhətlərdən biri də onların faktlara və hadisələrə münasibətlərinin məzmunca dəyişməsidir. Məlumdur ki, kiçik məktəbyaşlıları əsasən hadisələr və faktlar maraqlandırdığı halda, yeniyetmə yaşlı məktəbliləri görüb duyduqları, oxuduqları hər şeyin mahiyyətini bilməyə səy göstərirlər. Göstərilən səylərin müvəffəqiyyətlə nəticələnməsində mütaliə onlara çox kömək edir. Müəyyən məsələlərin cavabını

kitablardan tapdıqda, onlarda kitaba, ümumiyyətlə mütaliyəyə qarşılıqlı münasibət yaranır və nəticədə kitabla daha çox təmasda olmağa çalışırlar.

Ətraf mühitin, əşya və hadisələrin mahiyyətinə meyl etmək yeniyetmələrin idraki sorğularında da özünü göstərir. Onlar bədii ədəbiyyatla bərabər getdikcə elmi-kütləvi kitabxanalarda daha çox meyl göstərilir. Həmin kitablarda yeniyetmələri ictimai həyat, insan taleyi, xoşbəxtlik məsələləri, dostluq və məhəbbət duyğuları maraqlandırır. Yeniyetməlik yaşının üç oxucu tipindən bəhs edərkən qeyd etmək lazımdır ki, 10-11 yaşlarında maraq və meyillər tez dəyişəndirsə, 12-13 yaşlarında kifayət qədər sabit xarakter daşıyır və onların oxucu sorğusunda da bu hal özünü aydın şəkildə hiss etdirir. Psixoloqlar bir cəhəti qeyd edirlər ki, 12-13 yaşlı yeniyetmələrdə fəallıq ağıla nisətən daha sürətlə inkişaf edir. Həm ümumtəhsil məkətlərinin, həm də uşaq kitabxanalarının təcrübəsindən təsdiq olunmuşdur ki, yeniyetmələrin bədii ədəbiyyata münasibətləri sadələvh-realist xarakter daşıyır. Bədii ədəbiyyata

olan bu cür münasibət onların tərbiyəsində xüsusi təsiredici qüvvəyə malikdir.

Görkəmli pedaqoq V.A.Suxamlinski yazır ki,yeniyetmələr xeyir və şərə,ədalətə və ədalətsizliyə.Şərəfə və şərəfsizliyə çox həssasdırlar.Buna görə də ictimai həyatın qanunauyğunluğunu və insanın mənəviələminin dərk edilməsi yeniyetmələr üçün eyni zamanda xeyir və şərin emosional-estetik dərk edilməsidir.Bu fikirlər kitabxanalara bir daha əsas verir ki,yeniyetmələrin tərbiyəsində bədii ədəbiyyatın təsir gücü böyükdür.Ona görə də yeniyetmələrlə əlaqədar tərbiyəvi fəaliyyətlərində bədii ədəbiyyatın bu xüsusiyyətlərindən geniş istifadə etsinlər. Yeniyetmələrin xüsusiyyətləri ilə əlaqədar bir cəhəti də nəzərə almaq lazımdır ki,onların hər hansı məsələ haqqında münasibətləri açıq-aşkar və düzxətli olur. Onu da qeyd edək ki,yeniyetmə yaşlı oxucular əsərlərindəki qəhrəmanlar haqqında mühakimələrində də həmin xüsusiyyətlərə malikdir.Belə ki, onlar ədəbi qəhrəmanlar haqqındakı mühakimələrdə onları

qiymətləndirmələrində çox vaxt fikri hisdən ayırır, primitiv və ya bir tərəfli fikirlər söyləyirlər. Bu baxımdan onlar qabiliyyətli tərbiyəçinin istiqamətinə ciddi ehtiyac duyurlar. Yeniyetmə yaşlı oxucular bədii əsərlərin mütaliə prosesində əsərin fabulasına (məzmununa) xüsusilə diqqətli olurlar. Onlar gözlənilməz hadisələrlə, gərgin vəziyyətlə ciddi maraq göstərirlər. Onlar hadisələri izah edərkən onu çox vaxt əsərin bədii məzmununda təsdiq edirlər. Əlbəttə, mütaliədə bu xüsusiyyət oxumuş kitab haqqında yarımçıq təsəvvür yaradır. Ona görə də bütün bunları nəzərə alaraq kitabxanaçılar, müəllimlər, eyni zamanda mütaliəyə rəhbərlik edən hər bir şəxs və ya valideyn elə etməlidir ki, yeniyetmə yaşlı məktəbli oxucular oxuduqları kitabların ideyasını əsərin məzmunu, hadisələrin gedişi və qəhrəmanların hərəkətləri ilə əlaqəli dərk edə bilsin, izahatlar zamanı bütün ünsürlər əlaqələndirilsin. Bu cəhəti qeyd etmək lazımdır ki, yeniyetməlik yaşının ilk dövrlərindən başlayaraq mütaliənin mövzusu ilə əlaqədar oğlanlar və qızlar arasında müəyyən

fərqlər yaranır.Belə ki,qızlar daha çox cadugərlik macaraları ilə,oğlanlar isə dedektiv əsərlərə meyl göstərilir.Bu yaşda olan oğlanlar qəhrəmanlıq macaralarından bəhs edən povestləri də həvəslə oxuyurlar.Bu povestlərdə onları ən çox maraqlandıran cəhət qəhrəmanların vətənpərvərliyi,Vətənin müdafiəsindəki mərdliyi,dözümlülüüyü və xarakter sərbəstliyidir.Onu da qeyd edək ki,bu yaşlı məktəblilər üçün bədii əsərlər müəyyən arzular mənbəyinə çevrilir-kim olmaq,hansı peşəni seçmək və s. Tam mənada yeniyetməlik dövrü hesab edilən 12-13 yaşlı məktəbli oxucuların özlərinəməxsus mütlaiə xüsusiyyətləri vardır.Elmi-pedaqoji ədəbiyyatda qeyd olunduğu kimi yeniyetməlik yaşında şəxsiyyətin fərdi xüsusiyyətləri əvvəlki yaş mərhələlərinə nisbətən daha aydın və qabarıq şəkildə təzahür edir. Belə ki,yeniyetmələrin ictimai və psixi inkişafı 10-11 yaşlı uşaqlarla müqayisədə ciddi dəyişikliyə məruz qalır.Eyni zamanda xüsusiyyətin xarakteri də dəyişir.Yeniyetmə yaşlı məktəbli oxucularda

özünüdərkətmə və özünüqiymətləndirmək qabiliyyəti də artır.12-13 yaşlı tam yeniyetməlik dövrünü yaşayanların idrakı sorğuları da əvvəlki yaş dövrlərinə nisbətən geniş olur.Onları həyata çox şey,xüsusilə ictimai və əxlaqi məsələlər:ictimai həyat,insan taleyi,xoşbəxtlik,dostluq,eyni zamanda məhəbbət mövzuları maraqlandırır. Kitabxanaların təcrübəsi təsdiq edir ki,V-VI sinif şagirdlərinin elmi-idraki ədəbiyyat üzrə mütaliə dairəsində əsas yeri elmi-bədii kitablar təşkil edir.VII sinif şagirdləri isə əsasən bioqrafik kitablara daha çox həvəs göstərirlər. Yeniyetmə yaşlı məktəblilərin belə kitablara meylləri əsasən kitablardakı qəhrəmanlara münasibətindən doğur.Belə ki,yeniyetmələr oxuduqları kitablarda sevdikləri qəhrəmanların təsirinə tez məruz qalır.Onların mövqeyini ürəkdən bəyənilər.VII-VIII sinif şagirdləri həmin kitablarda qəhrəmanın taleyi ilə bərabər,idraki məsələlər də maraqlandırır.Onların müəllifin əsərdə qoyduğu ideyanı araşdırmağa, bu haqda konkret fikir söyləməyə çalışırlar. Bu yaşlı məktəblilər

ədəbiyyatın mütaliəsini sərbəst sorğu və fəaliyyət tələbatı kimi başa düşülür. Artıq bu illərdə mütaliənin məqsədi tədricən fəqrlənməyə başlayır. Onlar bədii ədəbiyyatı həm də sevinc mənbəyi olduğunu dərk edirlər. Şəxsi təhsil mütaliəsinin həyatı əhəmiyyətini kifayət qədər dərinləndirən başa düşümlər. Bu baxımdan bədii ədəbiyyatı mütaliə etməyin məqsədini idraki və əyləncə xarakterində dərk edirlər. Beləliklə, yeniyetmə yaşlı oxucular mütaliəni, xüsusilə bədii ədəbiyyatın mütaliəsini qeyri-ciddi məşğuliyyət kimi başa düşülür. Əlbəttə, bu cür qeyri-ciddi məşğuliyyət kimi qəbul edilən mütaliə cəhti olur.

Bütün bunlara istinad edərək bu nəticəyə gəlir ki, kitabxanaçılar məhz yeniyetməlik yaşında olan oxucuların mütaliə səthi münasibətlərinə qarşı pədaqoji cəhətdən mübarizə aparmalı, konkret nümunələrlə onlarda şüurlu və məqsədli mütaliə verdiyi aşılamağa çalışmalıdırlar.

Əgər V-VI sinif şagirdlərini bədii əsərdəki həmyaşdılarının qəhrəmanlığı cəlb edərsə, VII-VIII sinif şagirdlərini kitablarda yaşlı qəhrəmanların

fəaliyyəti, əxlaqi keyfiyyətləri maraqlandırır.

Məsələn, bugünkü yeniyetmələri, xüsusilə VII-IX sinif şagirdlərini Azərbaycan ədəbiyyatında İsa Hüseynovun "Yanar ürək", Əlisa Nicatın "Qızılbaşlar", Salam Qədirzadənin "Sevdasız aylar", "Qış gecəsi" əsəridir. Bu əsərdə yeniyetmələri qəhrəmanların əsasən əxlaqi keyfiyyətləri, öz hərəkətlərinə ciddi münasibətləri düşündürür. Çünki yeniyetməlik yaş dövründə özünüdərk etmənin inkişafı ilə əlaqədar olaraq əxlaqi ideal haqqında təsəvvür formalaşır, həm öz hərəkətlərini, həm də başqalarının hərəkətlərini qiymətləndirməyə xüsusi diqqət yetirirlər. Bütün bu xüsusiyyətləri bilən kitabxanaçının xüsusiyyətlərin səmərəli cəhətlərini inkişaf etdirməyə, zərərli tərəfini düzgün istiqamətə yönəltməyə çalışmalıdır. Yeniyetmə yaşlı məktəblilər arasında 14 yaşlı məktəblilərin də bir oxucu kimi özünə məxsus cəhətləri, xarakterik xüsusiyyətləri vardır. Pedaqogikaya və psixologiyaya dair dərsliklərdə qeyd edilir ki, 14 yaşlı məktəblilər bir oxucu tipi olmaq etibarilə lazımi səviyyədə öyrənilməmişdir. Ümumiyyətlə, 14

yaşlı məktəblilərin psixoloji xüsusiyyətləri və mütaliyəyə münasibətlərində çoxcəhətlik və mürəkkəblik hiss olunur. Bu dövrün qeyd olunan cəhətlərini hər şeydən əvvəl onların yeniyetməlikdən ilk gəncliyə keçid dövrü olması ilə izah edirlər. Onlarda yeniyetməliyin bir sıra əənəvi xüsusiyyətləri davam etməklə bərabər, gəncliyin bir sıra xarakterik cəhətləri təzahür edib formalaşmağa başlayır. Bu, onunla izah olunur ki, yeniyetməliyin özünüdərk etmə, öz mənlili başa düşüb müdafiə etmək xüsusiyyəti qalmaqla bərabər ilk gəncliyə xas olan, xarici aləmi, ətraf mühiti dərk etmək və burada özünə müəyyən mövqe və yer seçmək, öz baxışları və əqidəsi üçün dayaq axtarmaq meyli yaranır. Onlarda ictimai fəallıq, vətənpərvərlik hissi güclənir. İctimai fəaliyyətə münasibətində müsbət dəyişiklik yaranır. 14 yaşlı yeniyetmələr əvvəlki yaşlarındakına nisbətən öz gələcək taleləri haqqında daha çox düşünürlər. Buna müvafiq olaraq əvvəlki yaşlardakı maraqların, meyllərin və məşğuliyyətlərin çoxtərəfliliyi azalır, konkretləşir. Bu cəhət onların mütaliyəyə münasibətlərində də özünü

aydın hiss etdirir. 14-15 yaşlı yeniyetmələrdə peşə haqqında təsəvvürlər, meyllər və maraqlar formalaşır. Yeniyetmələrin peşə haqqında maraqlarının təşəkkül tapıb formalaşmasında bier tərəfdən ailə və məktəb, digər tərəfdən isə başqa amillər öz təsirini göstərir. Qeyd etdiyimiz 14-15 yaşlarda yeniyetmələr hansı peşənin yaxşı, hansının pis olması, hansı peşənin yüngül, hansının ağır, hansı peşəyə çox və hansı peşəyə az ehtiyac olması üzərində düşünür. Təəssüflər olsun ki, hazırdakı bazar iqtisadiyyatı deyilən bir dövrdə bu yaşlı yeniyetmələri ən çox hansı sahədə pul qazanmaq olar problemi daha çox düşündürür. Xüsusilə, yeniyetmələr hal-hazırda “ticarətə” daha çox meyl edirlər. Əlbəttə, bu hal keçici xarakter daşıyır. Respublikamızda iqtisadi vəziyyəti qaydaya düşəcəyi vaxt bütün təlim-tərbiyə prosesində, eləcə də yeniyetmə yaşlıların peşə marağında köklü müsbət dəyişiklik baş verəcəkdir. Bütün bu məsələrin həllində peşə haqqında fikirlərin dürüstləşməsində, müvafiq peşələrə maraq və məhəbbət tərbiyə etməkdə ədəbi

müzakirələr,müxtəlif peşə sahibləri ilə görüşlər böyük əhəmiyyət kəsb edir.Peşə seçməklə əlaqədar kitabxanada təşkil edilən disputlar yeniyetmələri əmək adamlarına hörmət ruhunda tərbiyə etməklə sevdiyi və maraqlandığı peşə barədə daha çox şey bilməkdə və bu barədə müəyyən əqidəyə gəlməkdə mühüm rol oynayır.Bu cür tədbirlərdə həm də nə oxumaq,necə oxumaq barədə söhbət gedir.Müxtəlif mövzularda ədəbiyyatın icmalı verilə bilər.

Yeniyetmə yaşlı məktəblilərin mütaliələrinin özünə məxsus cəhətlərindən biri də onların tədris fənlərinə seçim münasibəti bəsləmələridir.Belə ki,onlar gələcəkdə hansı sahədə mütəxəssis olmağa hazırlanırsa,bununla əlaqədar fənlərə daha çox maraq göstərir.Lakin,bu meyl o qədər də davamlı xarakter daşmır.Belə ki,dərs deyilən müəllimin biliyindən,şəxsi keyfiyyətlərindən,həmin müəllimə yetiyetmənin münasibətlərində,aldığı qiymətdən asılı olaraq bəzən bir dəqiqə maraq artdığı halda digər fənnə olan maraq tamamilə zəifliyin.Yeniyetmələrdə peşə maraqlarının təşəkkülü ilə əlaqədar olaraq onlar bəzi fənlər

“lazımlı”, bəziləri isə “lazımsız”dır deyər qiymətləndirirlər.Yeniyetməlik yaşında şagirdlərin təlim fəaliyyətinin güclənməsi,buna müvafiq olaraq mütaliə meylinin artması ilə əlaqədar idrak fəaliyyətinin inkişafı üçün də əlverişli şərait yaranır.Onların idrak proseslərində qavrayışları çox sürətlə inkişaf edir.Bu dövrdə yeniyetmənin qavrayışı hərtərəfli,ardıcıl və seçici xarakter daşıyır.Qavrayışın həcmi genişlənir.

Yeniyetmələrin qavrayışı ən çox maraqlandıqları məsələlərlə bağlı olur.Hansı sahə ilə çox maraqlanırlarsa,onu daha yaxşı qavrayır,maraqdanmadıqları sahədə qavrayışları səthi olur.Bu cəhət mütaliə münasibətində daha aydın hiss olunur.Ona görə kitabxanaçılar onların bu xüsusiyyətlərini kitab tövsiyyəsində nəzərə almalıdırlar. Yeniyetmələrin get-gedə təlim materialını daha ümumiləşdirməyə, sistemləşdirməyə başlayır. Şagird istər istəməz təkcə öyrənmək, yadda saxlamaqla kifayətlənmir, öyrəndiyini əvvəlkilərlə əlaqələndirməyə, onun köməyi ilə yeni fikri məsələləri həll

etməyə, ümumiləşdirmələr aparmağa çalışır. Tədrisən şagirdlərlə mənalı yaddasaxlama və yadasalmanın üstünlüyü barədə əqidə yaranır. Lakin yadda saxlama üsullarından yeniyetmə heç də həmişə düzgün istifadə edə bilmir. Belə ki, oxucu materialın nəticəsini bəzən yadasalma yolu ilə yox, tanıma yolu ilə yoxlamağa çalışır: kitaba baxanda hər şeyi bildiyini zənn edir, müəllimin isə ondan kitaba baxmadan danışmağı tələb etdikdə məlum olur ki, yeniyetmə materialı yaxşı öyrənməmişdir. Əlbəttə, nü hallarda keçici xarakter daşıyır. Tədris prosesində müəllimin konkret mövzular üzrə suallarına cavab verməklə, eləcə kitabxana şəraitində kitabxanaçının oxunmuş kitab haqqında sual-cavab xarakterli söhbətləri nəticəsində yeniyetmələr şüurlu mütaliə vərdişinə yiyələnir, həm də oxuyub öyrəndiyi hər hansı məsələ barədə sərbəst fikir söyləməyə çalışırlar. Nəticə də yeniyetmələrdə mücərrəd təfəkkür də təşəkül tapır. Kitabxanaçılar bu cəhətləri nəzərə almağa yeniyetmə yaşlı oxucularla lazımi iş apara bilirlər. Beləliklə, yeniyetmələrdə hər hansı məsələni

qiymətləndirərkən təcridən obyektivliyə meyl etmək hissi tərbiyə oluna bilər. Yeniyetməlik dövrünün əvvəllərində əgər yeniyetməyə kiçik məktəbyaşlı uşaqlara bəslənən münasibət bəslənilərsə, bu münasibət bir tərəfdən tərbiyə məsələləri ziddiyyətə girir və yeniyetmənin ictimai yaşa dolmasına maneə olur. Digər tərəfdən isə yeniyetmənin həyat haqqında yeni təsəvvürləri idealları ilə toqquşur.

Yeniyetməlik dövründə müstəqilliyə artan meyl düzgün istiqamətləndirildikdə şagirdə mütəşəkkillik, intizamlılıq kimi müsbət keyfiyyətlər əmələ gəlir, əks halda isə tənbellik, məsuliyyətsizlik, intizamsızlıq kimi mənfi xüsusiyyətlər yaranır. Beləliklə, tərbiyəçi müvafiq qaydada yeniyetməyə münasibətini dəyişməzsə, ziddiyyətlər xroniki forma alar və bütün yeniyetməlik dövrünü əhatə edir. Uşaqlarla kitabxana şəraitində tərbiyəvi iş aparan hər bir kitabxanaçı bu ziddiyyətləri görməli, mütaliyəyə rəhbərlik işində yeniyetmələrə kiçik məktəbyaşlı oxuculara yanaşılacaq kimi yanaşılmalıdır. Yeniyetmənin mütaliəsini düzgün

istiqlamətləndirməklə bərabərənə bu sahədə müstəqillik də verilməlidir.

Yeniyyətmenin inkişafında mühüm cəhətlərdən biridə onun gələcək haqqındaki fikirləri və arzularıdır.Bu arzular onları çox şey öyrənməyə,bacarmağa sövq edir.Eyni zamanda müəyyən məsələləri öyrənməyə can atmaq məsələsi yeniyyətləri müstəqil mütaliə ilə məşğul olmağa cəlb edir. Onlar bu yaşda artıq hiss edirlər ki,həyatda bir çox sualların cavabını kitabxanalarda araşdırıb tapmaq lazımdır.Yeniyyətlər müvəffəqiyyətsizliklə qarşılaşanda onun səbəbini birinci növbədə müstəqil tapmağa çalışır, böyüklərin məsləhətinə qulaq asmaq istəmirlər.Məhz bu qeyd müvafiq olaraq demək lazımdır ki,müasir yeniyyətləri incəsənət,elm-texnika və bir sıra başqa bilik sahələri maraqlandırır.

Yeniyyətləri kiçik məktəbyaşlı oxucular qrupundan fərqləndirən cəhətlərdən biri də onların faktlara və hadisələrə münasibətlərinin məzmunca dəyişməsidir.Məlumdur ki,kiçik məktəbyaşlıları

əsasən hadisələr və faktlar maraqlandırdığı halda,yeniyetmə yaşlı məktəbliləri görüb duyduqları,oxuduqları hər şeyin mahiyyətini bilməyə səy göstərirlər.

Göstərilən səylərin müvəffəqiyyətlə nəticələnməsində mütaliə onlara çox kömək edir.Müəyyən məsələlərin cavabını kitablardan tapdıqda,onlarda kitaba,ümumiyyətlə mütaliyə qarşılıqlı münasibət yaranır və nəticədə kitabla daha çox təmasda olmağa çalışırlar.

Əgər mühitin,şəya və hadisələrin mahiyyətinə meyl etmək yeniyetmələrin idraki sorğularında da özünü göstərir.Onlar bədii ədəbiyyatla bərabər getdikcə elmi-kütləvi kitabxanalara daha çox meyl göstərirlər.Həmin kitablarda yeniyetmələri ictimai həyat,insan taleyi,xoşbəxtlik məsələləri,dostluq və məhəbbət duyğuları maraqlandırır.Yeniyetməlik yaşının üç oxucu tipindən bəhs edərkən qeyd etmək lazımdır ki,10-11 yaşlarında maraq və meyillər tez dəyişəndirsə,12-13 yaşlarında kifayət qədər sabit xarakter daşıyır və onların oxucu sorğusunda da bu

hal özünü aydın şəkildə hiss etdirir. Psixoloqlar bir cəhəti qeyd edirlər ki, 12-13 yaşlı yeniyetmələrdə fəallıq ağıla nisbətən daha sürətlə inkişaf edir.

Həm müstəqil məktəblərinin, həm də uşaq kitabxanalarının təcrübəsində təsdiq olunmuşdur ki, yeniyetmələrin bədii ədəbiyyata münasibətləri sadələvh-realist xarakter daşıyır. Bədii ədəbiyyata olan bu cür münasibət onların tərbiyəsində xüsusi təsiredici qüvvəyə malikdir. Uşaqların informasiya mədəniyyəti, uşaq kitabxanalarında informasiya texnologiyalarının tətbiqi uşaqların görüş dairəsinin genişlənməsi məktəblərin və uşaq kitabxanalarının qarşısında bir sıra mühüm vəzifələr qoymuşdur. Bu vəzifələr əsasən məktəbliləri mütaliəyə alışdırmaqdan, kitaba məhəbbət hissinin aşılmasından, sərbəst kitab seçmək, diqqətli və şüurlu mütaliə etmək bacarığının tərbiyə edilməsindən ibarətdir. Mütaliə mədəniyyətinin tərbiyəsi işinin məktəblilər arasında lazımi səviyyədə qurmaq gələcəkdə daha böyük səmərə verə bilər. Orta məktəb yaşının V-IX sinif şagirdləri arasında mütaliə mədəniyyəti sahəsində həyata

keçirilən tədbirlər vacib əhəmiyyət kəsb edir.Çünki bu yaş dövründə məktəblilər mütaliyəyə daha çox maraq göstərir,hər şey haqqında məlumat əldə etməyə çalışırlar. V-IX sinif şagirdlərində mütaliə mədəniyyətinin tərbiyə edilməsi,onların məktəbindəki təhsillərinin və kitabxanadakı mütaliələrinin ibtidat pillələrində əldə etdikləri oxucu keyfiyyətlərinin inkişafı deməkdir. Məktəbli yeniyetmələrin mütaliəsi onların şəxsiyyətinə daha güclü təsir edir.Çünki onların həm mütaliəsinin məzmunu genişlənilir,həm də kitabxanadan istifadə etmək imkanları artır.Bu hər şeydən əvvəl şəxsi təhsil mütaliəsinə marağın və mütaliə mədəniyyətinin yüksəlməsinə tələbatı oyadır.Öz biliyini artırmaq məqsədilə edilən mütaliə məsələsi pedaqogikada iki cür şərh edilir:

Bir halda şəxsi təhsil mütaliəsi,tədris proqramından kənar hər cür çap məhsulatından istifadə etməklə biliklər əldə etmək kimi izah edilir.Başqa halda isə şəxsi təhsil mütaliəsi insanı mükərrəqləndirən hər hansı bir sahəyə aid bilik

əldə etmək kimi izah edilir. Başqa halda isə şəxsi təhsil müəliəsi insanı maraqlandıran hər hansı bir sahəyə aid bilik əldə etmək üçün şüurlu, istiqamətlənmiş müəliə kimi qiymətləndirirlər.

Lakin bu izahatın heç biri yeniyetmələrin müəliəsinin xüsusiyyətlərini nəzərə almır, onların inkişafının yaş dinamikasını əks etdirmir.

Görkəmli pedaqoq Suxomlinski qeyd edir ki, "Müstəqil müəliə olmadan şüurlu surətdə həyat yolu seçmək qeyri-mümkündür.

Maraqlanma tez keçici və təsadüfi olmasın deyə, qoy insan yeniyetməlik illərində çox oxusun, fikirləşsin, axtarsın: qoy intellektual həyat yaradıcılıq və əmək ehtiyacları ilə sıx əlaqələnsin. Şəxsi təhsil məhz dərslərdə nilik əldə etmək və evdə kitab üzərində müstəqil surətdə intellektual iş görmənin vəhdətindən ibarətdir. Bu işdə meyllərin, qabiliyyətlərin, həvəslərin uzunmüddətli təşəkkül prosesi ifadə olunur". Beləliklə, yeniyetmələrin öz biliklərini artırmaq məqsədilə etdikləri müəliədən danışarkən, qeyd

etməliyi ki, onların müəliəsi oxuculuq inkişafının müxtəlif illərində, müxtəlif istiqamətlərdə və müxtəlif məzmununda olsa da yeganə məqsəd özlərinin bilik dairələrini genişləndirməkdən ibarətdir. Yeniyetmə yaşlı məktəbliləri şəxsi təhsil müəliəsinə alışdırmaq üçün onların şüurlu olaraq kitablara məlumat mənbəyi kimi baxmalarına, öz biliklərini genişləndirməyə daxili həvəs oyanmasına, idraki sorğuların formalaşmasına və onların müəliə vasitəsilə ödənilməsinə can atmalarına nail olmaq lazımdır. 12-13 yaşlı uşaqlarda öz biliklərini artırmaq məqsədilə edilən müəliə öz genişliyi və fəallığı ilə fərqlənir. 14 yaşlı məktəblilərdə isə bir və ya bir neçə bilik sahəsinə dair sistemli müəliə tələbatı yaranır. Beləliklə, məktəblilərin yaş mərhələlərindən və müəliələrinin inkişafından asılı olaraq onlarda şəxsi təhsil müəliəsinin tələb yaratmaq vəzifələrinin də məzmununu dəyişir, fərdiləşir və konkretləşir. Beləliklə, yeniyetmələri müəliəyə alışdırmaq üçün kitabxanalarda ən geniş yayılmış üsul kitabların məlumat mənbəyi olması və mənəvi

dəyəri barədə söhbət aparmaqdır. M.Seyidzadə adına Bakı Mərkəzi Şəhər Uşaq Kitabxanasında bu barədə tez-tez maraqlı söhbətlər təşkil edilir.Bu söhbətlərdə istər şəxsi həyatda,istərsə də istehsalat fəaliyyətində kitabın rolu və əhəmiyyəti haqqında maraqlı amillərdən bəhs edilir.F.Köçərli adına Azərbaycan Respublika Uşaq Kitabxanasının V-IX sinif şagirdləri üçün olan oxu salonunda isə kitabın və mütaliənin həyati əhəmiyyəti barədə daha maraqlı tədbirlər keçirilir. Burada görkəmli şəxsiyyətlərin kitab və mütaliə haqqında qiymətli fikirlər toplanmış,məktəblilərin iştirakı ilə albomlar təşkil edilmişdir.”Müdrək fikirlər guşəsi”yaradılmış,eyni zamanda bu mövzuda kartoteka təşkil olunmuşdur.Lakin,kitabların təbliği nə qədər maraqla aparılsa da şagirdlərin mütaliəyə cəlb edilməsi və alışdırılması problemi tam həll edilə bilməz.Ona görə də bu sahədə başlıca vəzifə şagirdlərdə biliyə güclü həvəs oyatmaqdan ibarətdir.Pedaqoqların və psixoloqların dediyi kimi,idraki maraq şagirdlərin mütaliəyə cəlb edilməsi işinin əsasını təşkil edir.Bu maraq

məzmunca,dərinliyinə,istiqaətə və intensivliyinə görə müxtəlif olsa da,bir məqsəd-yeni biliklər qazanmaq,mənəvi sorğuları ödəmək məqsədi ətrafında birləşir. Müasir məktəb pedaqogikasında da təsdiq edilmişdir ki,şagirdlərdə idraki marağın formalaşması inkişaf etmiş təlimin əsası,şəxsi təhsilin hərəkətverici qüvvəsidir.

Mütaliə mədəniyyəti tərbiyəsi ilə əlaqədar işdə yeniyetməliyə keçid dövrünün məktəbliləri xüsusi diqqət tələb edir.Məhz bu yaşda uşaqlarda mütaliəyə həvəs oymaq lazımdır.Onları kitabxanaya yazan zaman maraqları tam öyrənilməlidir.Oxunmuş kitabları dəyişən zaman,kütləvi iş formalarında kitabxanaçı həmin yaşda olan məktəbli oxucuların maraqlarını və meyllərini aydınlaşdırır,qarşıya çıxan suallara cavab tapmaqda kitabların əsas mənbə olduğunu onlara izah edir. Bu dövrdə uşaqların biliyə olan maraqlarının artmasını nəzərə alaraq kitabxanaçı onlara idraki ədəbiyyatın zənginliyini açır,onun müxtəlif növü və janrları ilə tanış edir.Bu işdə uşaq

kitabxanalarında təşkil edilən açıq rəf üsulu, kitab sərgiləri, kitab rəfləri yanında məsləhətlər, kitab xülasələri, kitabxanalara ekskursiyalar, fərdi və qrup halında tövsiyə xarakterli söhbətlər böyük təsiredici əhəmiyyətə malikdir. Yeniyetməliyə keçid dövrünün uşaqlarını elmi biliklərin sadə formada təsnifatı ilə tanış etmək lazımdır. Onların diqqəti rəflərdə kitabların, sistemli kataloqla kartoçkaların qruplaşdırılmasına cəlb edilməlidir. Bütün bunlar yeniyetmələrin idraki qabiliyyətlərinin inkişafı üçün böyük imkanlar və perspektivlər açır. Bu yaşlı yeniyetmələrin şəxsi mütaliələri ilə əlaqədar məsələnin həllində tədris fənlərinə mraq oyatmaq, eyni zamanda mütaliələrini dərslük çərçivəsindən kənara çıxarmaq vəzifəsi əsas yer tutur. Məktəblilər V-VII siniflərdə hər hansı bir fənnə xüsusi maraq göstərməyə başlayır. Ona görə də həmin fənnə müvafiq olaraq əlavə ədəbiyyat oxumaq həvəsini elə o dövrdə oyatmaq lazımdır. Bununla əlaqədar olaraq Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında məktəblilərin diqqətini müxtəlif sərgilərə yönəldilir. Kitabxana

“Fizika həvəskarları üçün maraqlı kitablar”, “Gənc kimyaçılar üçün” və s.mövzularda sərgilər təşkil olunmuş maraqlı kitab xülasələri keçirilmişdir.Kitabların bu şəkildə tövsiyə edilməsi çox vaxt biblioqrafiya vəsaitlərdən,kataloq və kartotekalardan düzgün istifadə etmək işi ilə əlaqəli şəkildə həyata keçirilir. Kitab tövsiyəsinin bu forması kitabxanaçılardan daha diqqətli olmaq tələb edir.Çünki dərslıkdən kənar hər hansı maraqsız və ya çətin bir kitabın tövsiyəsi uşağın hansı həmin fənnə aid kitabların mütaliəsinə olan marağını söndürə bilər.On görə də yeniyetmələrə bu məqsədlə əlavə kitablar tövsiyə edərkən tövsiyə olunan kitabların maraqlı,əyləncəli,oxucunun mütaliə imkanına müvafiq olmasına xüsusi fikir verilməlidir. Eyni zamanda kitabxanaçı yeniyetmələrin sevdikləri fənnə uyğun olan ədəbiyyat tövsiyə edərkən uşaqlarda fikirləşmək,düşünmək qabiliyyətini artıran kitablar fikir kitablara fikir verilməlidir. Məktəblilərin dərslıkdən kənar mütaliələrinə istiqamət verərkən onların ictimai-siyasi biliklərinin artırılmasına da

unudulmamalıdır. Uşaqların mütaliyəyə həvəslərini artırmaq üçün kitab təbliğinə xidmət edən ədəbi oyunlara da tez-tez müraciət olunmalıdır. Onların oyunlara münasibət məsələsinə yaş xüsusiyyətlərindən istifadə etmək lazımdır. Ədəbi oyunlar uşaqlarda emosional maraq oyadır, yaradıcı fəallıq doğurur, fantaziya və sərbəstlik üçün şərait yaradır. Oyuna xas olan yarış ruhu oxucunun fikrini, diqqətini fəallaşdırır, marağını artırır. Bu məqsədlə Seyidzadə adına Bakı şəhər Mərkəzi Uşaq kitabxanasında müxtəlif məzmunlu viktorinalar keçirilir. Kitabxanada “Hər şeyi bilmək istəyirəm” dərnişinin üzvləri ayda bir dəfə sual məclisləri, ədəbi viktorinalar təşkil edirlər. Düzgün təşkil edilən oyun xarakterli bu cür tədbirlər müsbət nəticə verir. Tam yeniyetməlik dövründə olan uşaqların şəxsi təhsil mütaliəsinə cəlb edilməsi işində kiçik həmyaşıdlarına nisbətən bəzi fərqli cəhətlər nəzərə alınmalıdır. Bu yaşlı uşaqlarda mütaliyəyə ehtiyac artıq formalaşmış, maraq və mütaliə dairələri nisbətən geniş olur. Kitabxanaçı hər

bir řagirdin mütaliəsini daim hərəkətdə və inkişafda görməlidir.

1.V Yuxarı Məktəbyaşlı Oxucuların Kitabxana-informasiya Təminatı

Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin yenidən bərpa olunması xalqımızın tarixində mühüm hadisə olmuşdur. Bir sıra çətinliklərə baxmayaraq müstəqillik Azərbaycanın sosial-iqtisadi tərəqqisi, əhalinin mədəni-mənəvi, ədəbi-bədii və intellektual inkişafı üçün geniş imkanlar açmışdır. Artıq dövlətimizdə demokratik proseslərin dərinləşməsi, hüquqi dövlət quruculuğu istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər müasir dövrün reallıqlarıdır. Belə tədbirlər sistemində gənc nəslin hərtərəfli inkişafı uşaq və gənclər üçün ədəbiyyatın nəşri, uşaqların mütaliəsinə rəhbərlik, onların asudə vaxtlarının təşkili, yeniyetmələrin hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsi müasir dövrün ən aktual problemlərindəndir. Böyük məktəbli yaşы özünün bir sıra xüsusiyyətləri ilə xüsusilə dünyagörüşün formalaşması, maraqlarının xarakterinin dəyişməsi ilə yeniyetmələrdən fərqlənir. Böyük məktəb yaşının ən səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri də məhz onun dünyagörüşünün formalaşması ilə bağlıdır. Məlum

olduğu kimi məktəblilərin hər bir yaş dövrünün dünyagörüşünün əsasları özündən əvvəlki yaş dövrlərində yaranır. Uşaq müəyyən əxlaqi adətləri, münasibətləri və s. əvvəlcə praktik surətdə mənimsəyir, sonra isə onları müəyyən davranış norması və prinsipi kimi dərk edir. Bu şagirdlərə nəinki dünyanı müəyyən etmək imkanı verir, həm də qaydasına çevirilir.

Böyük məktəblilərdə dünyagörüşünün yaranmasının ilk başlıca əlaməti dünyanın ən ümumi prinsiplərinə, təbiət və insan varlığının universal qanunlarına marağın artmasından ibarətdir. Uzun illərin təcrübəsi və görkəmli psixoloqların tədqiqatları göstərir ki, bu marağın əsasını böyük məktəblilərin təbiət və cəmiyyət haqqında əldə etdikləri ayrı-ayrı məlumat və faktları ümumiləşdirmək tələbatı təşkil edir. Beynəlxalq aləmdə baş verən hadisələr, ölkəmizin daxili ictimasi-siyasi hadisələri haqqında dövrü mətbuatda oxuduqları, radio və televiziya vasitəsilə öyrəndikləri, keçdikləri müvafiq fənlərə üzv olduqları dərnek məşğələləri həmin tələbatın təmin olunmasından başqa sözlə, gəncin əldə etdiyi

məlumat və faktların sistemə salınmasında çox böyük rol oynayır.

Görkəmli psixoloq A.S.Konun fikrincə ilk gənclik dövrünün günyagörüşünün yaranması yalnız fəallığından ibarət deyildir. Daha çox həyatın mənası haqqında məsələ ətrafında qruplaşan köklü ictimai-mənəvi problemlərin həlli bu prosesdə mərkəzi yer tutur. Gənc məktəbli əslində “öz həyatını ictimai cəhətdən əhəmiyyətli məzmunla necə zənginləşdirməli?” sualına cavab axtarır. Məhz buna görə də həyatın mənası haqqında sual onun üçün emosional əhəmiyyət kəsb edir. Böyük məktəblinin dünyagörüşü formalaşdıqca maraqlarının səviyyəsi də dəyişilir. O, ölkəmizin həyatı və beynəlxalq münasibətləri, elm, idman, incəsənət ilə yaxından maraqlanır. Psixoloji tədqiqatlar göstərir ki, böyük məktəbli şagirdlər içərisində dərslərin müvəffəqiyyətlə mənimsəyənlər elm, texnika, mədəniyyət və idman yenilikləri haqqında müəllimlərdən az məlumata malik olurlar. Hətta bir sıra hallarda daha geniş

məlumata malik olurlar. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, böyük məktəblilərin idrak maraqlarının zənginliyi onların asudə vaxtlarının da səmərəli olmasına təsir göstərir. Mütaliə, kino-film və televiziya verilişlərinə baxmaq, idman məşğələləri, turizm böyük məktəblilərin sevimli məşğələləridir. Onlar fizika, riyaziyyat, kimya və digər olimpiadalarda kütləvi surətdə iştirak edir, nəinki elmi problemlərlə, həm də dünyagörüşünün yaranması üçün xüsusilə böyük əhəmiyyətə malik olan sosial problemlərlə fəal surətdə maraqlanırlar. Psixoloji tədqiqatların nəticələri göstərir ki, böyük məktəblilərin maraqları zəngin, geniş və əhatəli olsa da onlarda məhdud cəhətlər də müşahidə olunur. Onların bir çoxu texnikaya böyük üstünlük verdiyi halda humanitar elmləri, mədəniyyəti, ədəbiyyatı və incəsənəti kifayət qədər qiymətləndirmirlər.

Böyük məktəblilərin müəyyən məsələlərə münasibətləri, daha çox teatr tamaşalarını qiymətləndirərkən meyarları da çox vaxt birtərəfli olur. Məsələn, böyük məktəbyaşlı şagirdlərin

musiqiyə olan maraqlarını nəzərdən keçirərkən məlum olur ki, bu cəhətdən də onların münasibətləri müxtəlifdir. Lakin müasir gənclik mənasız, hayküyü dolu olan xarici estrada musiqisinə də böyük maraq göstərir. İ.S.Konun fikrincə mənasız, hayküyü dolu olan, yüngül, heç bir emosional təsirə malik olmayan belə musiqiyə pərəstiş etmək yalnız zövqsüzlükdür. Ona görə də belə halların qadağan edilməsi və ya məhdudlaşdırılması əvəzinə gənclərdə yüksək estetik zövq tərbiyə etmək işini öz plana çəkmək lazımdır. Psixoloqlar təsdiq edirlər ki, böyük məktəbyaşlı şagirdlərin maraqları sahəsində müşahidə olunan bu xüsusiyyətləri təkcə yaş xüsusiyyəti kimi qiymətləndirmək düzgün deyildir. Məhz bu yaşda belə xüsusiyyətlərin meydana çıxmasında məktəblilərin yaş fərqlərindən daha çox, onların təhsil səciyyəsi və ailə şəraitindəki fərqlər daha qabarıq şəkildə təsir gücünə malikdir.

Müasir gənclək həyat hadisələrinə sonsuz dərəcədə həssasdırlar. Onlar daxili və beynəlxalq həyat hadisələri ilə nəinki sadəcə olaraq maraqlanırlar,

həmdə özləri cəmiyyətin fəal qurucuları olmaq istəyirlər. Bu cəhətdən günün aktual problemləri haqqında operativ məlumat əldə etmək arzusuna müqabil olaraq təlim fəaliyyəti və dərslərlər onların tələbatını təmin etmir. Odur ki, onlar tədis təlimi ilə bərabər sinifdən kənar müəllimə, ictimai-faydalı can atırlar. Böyük məktəblilərin ictimai fəallığı özünəməxsus psixoloji xüsusiyyətlərə malikdirlər. Onların idrak qabiliyyəti ilə bir səviyyəyə gəlib çatmışdır ki, öz həyatlarında ictimai-faydalı əməyin praktiki faydasını başa düşməklə bərabər, həm də onu özünütəsdiqini mühüm vasitəsi hesab edirlər. Bu yaşlı məktəblilərdə romantik hisslər, duyğular güclü olur. İlk gəncliyə xas olan romantizim onları çox vaxt böyük işlərin ardınca getməyə təhrik edir. Mövcud ədəbiyyata qeyd olunduğu kimi gənc üçün öz əməyinin nəticəsini görmək, bilavasitə onu dərk etmək mühüm zərurətidir. Çünki ilk gənclik hər hansı işə yüksək təşəbbüskarlıq göstərərəkən, nəticədə onun səmərəli sonluğunu görmədikdə onlarda daim fəaliyyətdə olan təşəbbüskarlıq hissi laqeydlilik və biganəliklə əvəz olunur. Görkəmli

sovet pedaqoqu A.S.Makarenko qeyd etmişdir ki, gənclərin tərbiyəsində yaxın və uzaq prospektlərinin əlaqələndirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Böyük məktəb yaşlı şagirdlər yüksək ideallarla yaşayır və gələcəyə bu idealların fonunda ümid bəsləyir. Ona görə də bu yaşlı məktəblilərin psixoloji xüsusiyyətləri onlarda yüksək məktəblilərin psixoloji xüsusiyyətləri onlarda yüksək mənəvi ideallar və keyfiyyətlər tərbiyə etmək üçün əlverişli imkanlar yaradır. Adətən yeniyetmə dövründə məktəblidə formalaşan meyl və maraqlar ilk gənclik keçərkən bəzən daha da möhkəmlənir, bəzən də undularaq yeni meyllərə çevrilir. Ona görə də böyük məktəblilər iş aparan kitabxanaçılar hər bir məktəblinin yeniyetməlik dövrünün əyləncələrini, maraq və meyllərini o dövrdə oxuduğu kitabları və həmin kitablara münasibətini öyrənməli, nöqsanlar hiss edilirsə, bunlara qarşı müəyyən pedaqoji tədbirlərə müraciət etməli münasibət cəhətlərin isə daha da

möhkəmlənməsinə çalışmaq lazımdır. Pedaqoqların və psixoloqların apardıları tədqiqatlara əsasən qeyd olunur ki, məktəblilərin maraqları ənənəvi surətdə aşağıdakı şəkildə qruplaşdırılır:

- a) Tədris marağı;
- b) Peşə marağı;
- c) Asudə vaxtın marağı.

Marağın yaranmasının üç sahəsinin hər birinin tərkib üsürlərinin təsnifləşdirilməsini vahid prinsip əsasında qurmaq vacibdir. Çünki əks təqdirdə bu sahələrin qarşılıqlı əlaqəsini təhlil etmək mümkün olmazdı. Böyük məktəbyaşlı şagirdlərin təlim fəaliyyəti də özünün xarakteri və məzmununa görə yeniyetmənin təlim fəaliyyətindən fərqlənir. Bu onunla əlaqədardır ki, X-XI siniflərdə təlimin məzmunu dərinləşir, yeni tədris bölmələri öyrənilməyə başlanılır. Bu məsələnin ancaq bir tərəfidir. Ən başlıca fərq ondan ibarətdir ki, böyük məktəblinin təlim fəaliyyəti onun fəallığına və müstəqilliyinə daha yüksək tələblər verir. Proqramın

daha dərindən mənimsənilməsi üçün nəzəri təfəkkürün inkişafı ən zarursi şərtlərdən birinə, bəlkə də ən başlıcasına çevrilir. Şagirdlərin təlim fəaliyyətinin yeniyetməlik dövründə onların fəallığına və müstəqilliyinə hərəkətverici qüvvəsini təşkil edir. Böyük məktəbyaşlı şagirdlərin təlimə münasibəti köklü surətdə dəyişir. Təlim onlar üçün bilavasitə həyati məna kəsb edir. Onların təlimə münasibəti köklü surətdə dəyişir. Təlim onlar üçün bilavasitə həyati məna kəsb edir. Onlar başa düşürlər ki, cəmiyyətin faydalı üzvü olmaq üçün məktəbdə əldə edilmiş bilik, bacarıq və vərdislər böyük əhəmiyyətə malikdir. Biliyə təlabat böyük məktəbyaşlıların ən səciyyəvi əlamətlərindən biridir. Yeniyetmə yaşlı məktəbliyə xas olan bir cəhət tədris fənnlərinə seçici münasibət bəsləmək böyük məktəblilərə də aiddir. Lakin yeniyetmələrdən fərqli olaraq böyük məktəblinin fənlərə seçici münasibəti artıq sadəcə olaraq tədrisin səviyyəsilə müyyən olunur, hər şeydən əvvəl, onların peşə maraqları ilə şərtlənir. Böyük məktəbyaşlılar gələcək ixtisas peşəyə

yeniyyətlərdən fərqi olaraq real arzu kimi yaşayır, məqsədə müvafiq olaraq sinifdən kənar mütaliyəyə daha çox meyl edirlər. Gələcək ixtisasına müvafiq fənlərin öyrənilməsinə xüsusi maraq göstərirlər.

Böyük məktəbyaşlı şagirdlərdə idraki maraqlar nisbətən geniş, sabit və əməli xarakter kəsb edir. Bu yaşlı məktəblilər maraqlarının genişliyi və çoxcəhətliliyi ilə fərqlənirlər. Onların texnikaya, kibernetikaya, kosmonavtikaya, təbiətşünaslığa, ictimai-siyasi məsələlərə, fəlsəfi-etik problemlərə, idman artır. Böyük məktəbyaşlı şagirdlər yeniyyətlərdən, musiqiyə, riyaziyyata münasibərdə, ədəbi-elmi, konstruktiv texniki qabiliyyətdə də yeniyyətlərdən tam fərqlənirlər. Onlar bu cəhətdən ayrı-ayrı məsələlərə, müvafiq məşğuliyyətlərə ayıq nəzərlə, şüurlu surətdə yaşayırlar. Böyük məktəblinin kino sənətinə də münasibəti irəliyə doğru inkişaf etmişdir. Onların böyük əksəriyyəti kinoya ideya və məzmunu cəhətdən yaşayırlar. Təsadüfi deyildir ki, böyük məktəblini maraqlandıran filmlər içərisində “Hərb

və sülh”, “Hamlet”, “Qılınc və qələm”, “Sənin müasirin” və s. kimi filmlər xüsusi yer tutur. Məhz bu yaşlarda kino məktəblilərin həyatı dərk etmə vasitəsinə, düşüncə və mühakimə mənbəyinə çevrilir. Böyük məktəbyaşlılar çoxu mütaliə edirdilər. Kifayət qədər mənbələrdə qeyd olunur ki, böyük məktəblilərin 88% faizini bədii ədəbiyyat mənəvi inkişaf mənbəyi kimi özünə cəlb edir, şagirdlərin böyük əksəryyəti xoşladıkları əsərləri təkrar mütaliə edirlər. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, şagirdlərin mütaliəsinə rəhbərlikdə məktəbin fəaliyyəti azalmış, lakin kitabxanaların istiqamətverici və rəhbərlik rolu artmışdır.

Böyük məktəbyaşlı şagirdlərin dünyagörüşünün formalaşmasının məzmunu onunla izah olunur ki, onlar bu yaşda elm sahəsində, ictimai həyatda və əxlaq sahəsində özlərinin münasibətlərini bildirmək imkanlarına malikdirlər. Bütün bunlar isə böyük məktəbyaşlı dövründə idrak proseslərinin inkişaf ilə əlaqədardır. Belə ki, bu yaşda dövründə qavrayış, hafizə, diqqət, təxəyyül,

təfəkkür kimi idrak prosesləri inkişaf edib və yeni keyfiyyətlər kəsb edir. Böyük məktəbyaşlılarda qavrayış və seçiciliyi, mənalılığı və s. cəhətdən daha da inkişaf edir. Müşahidə daha çox məqsədəuyğun və sistemativ prosesə çevrilir. Şəxsiyyətin mühüm keyfiyyəti kimi, müşahidəçilik inkişaf edir. Böyük məktəblilər tərbiyəçinin rəhbərliyi altında qarşılıqlı düşülmüş məqsəd qoymağı, müşahidəni planlaşdırmağı, müşahidə prosesini bilavasitə məqsədə rəbe etməyi, müşahidənin nəticələrini müşahidə gündəliyinə ətraflı və ardıcıl surətdə qeyd etməyi, nəticələr çıxarmağı öyrənir. Bu yaşda diqqətin dəyişikliyi baş verir. Belə ki, məktəblidə diqqətin bütün növləri və xassələri daha da inkişaf edir. Əvvəlki yaşlarda olduğuna nisbətən onlar uzun müddət stol arxasında mütalə etmək, tədris tapşırıqlarını yerinə yetirmək və mürəkkəb məsələləri həll etmək zərurətinə tabe olurlar. Bunların yerinə yetirilməsi üçün ixtiyari diqqətləri mühüm rol oynayır. Böyük məktəblilər sinifdə, kitabxanada və ev şəraitində məşğuliyyət zamanı hər gün qarşılaşdıqları tapşırıqların

icrasının, həll etdikləri məsələlərin həllinin əhəmiyyətini dərk edirlər. Bütün bunlar onlarda ixtiyari diqqətin davamlılığı və mərkəzləşməsi kimi xassələrinin inkişafına mühüm təsir göstərir. Eyni zamanda məktəblədə cisim və hadisələri sistemləşdirmə bacarığının inkişafı ilə əlaqədar olaraq diqqətin həcmi daha da genişlənir. BU yaşlı məktəblilərin yeniyetmələrə nisbətən asanlıqla bir obyektədən başqasına keçirir və bir neçə iş arasında bölüşdürmək imkanına malik olurlar, Hər bir işin icrası zamanı onlarda diqqətli olmaq adəti formalaşır. Bununla əlaqədar olaraq onlarda mütləq prosesinə və başqa məlumat kanallarından səmərələnərkən diqqətin seçiciliyi daha da artır. Belə bir keyfiyyət isə mütləq zamanı kitabdən və dövrü mətbuatdan lazımı şəkildə səmərələnə bilmək üçün, oradakı vacib faktları, hadisələri, parçaları seçib dərk etmək üçün vacib xarakter daşıyır. Böyük məktəbyaşlıların hafizəsi onların idrakının inkişafı üçün mühüm əlamətlərdən biridir. Bu yaşda məktəblinin tədris fəaliyyətində və şəxsi təhsil mütləqəsində ixtiyari hafizənin rolu daha

artmağa başlayır. Məktəblinin idrak fəaliyyətində qeyri-ixtiyari hafizənin mütləq çəkisi azalır, lakin qeyri-ixtiyari hafizə tamamilə aradan qalxmır, böyük məktəblinin maraqları, xüsusilə idrak-peşə maraqları ilə üzvü surətdə əlaqələndirərək spesifik mənə kəsb edir.

Böyük məktəbyaşlı şagirdlər yadda saxlamadan da daha səmərəli istifadə etməyi bacarırlar. Mətnin plan və sxemini tərtib etmək, konspekt çıxarmaq, əsas fikirləri ayırd etmək və nəzərə çarpdırmaq, müqayisələr etmək mütalilə ilə məşğul olarkən icra edilən başqa-başqa işlərin hamısı böyük məktəbli üçün səciyyəvidir. Onlar öz hafizələrini lazımi şəkildə idarə etmək imkanı əldə edir, yadda saxlama presesini şürlü surətdə qarşılıqlarına qoyduqları idra vəzifəsinə tabe edərək öz hafizələrini idarə etmək bacarığına yiyələnirlər.

Böyük məktəbyaşlı şagirdlər təfəkkürü özünün mütəşəkkiliyi, ardıcılığı və əsaslı olması ilə

yeniyetmələrin təfəkküründən fərqlənir. Onlarda təfəkkürün mütəşəkkili hər şeydən əvvəl onda özünü göstərir ki, böyük məktəbyaşlı şagirdlər öyrəndikləri fənnin müxtəlif hissələrini bir-biri ilə əlaqələndirməyi bacarırlar. Bununla da onlar əldə etdikləri müyyən sistem halına sala bilir, ayrı-ayrı faktlar, məhfumlar şagirdlər tərəfindən daha dərinədən başa düşülür və düzgün təsnifləşdirilir. Böyük məktəbyaşlı şagirdlərin şifahi və yazılı nitqləri səlis olur, fikirləri də daha çox daxili əlaqələrə istinad edir. Böyük məktəbyaşlı şagirdlərin tezisləri və sübutlarla aydın surətdə fərqlənir. Onlar düşüncədə nəzərə çarpan düzgün mühakimələri səhvlərdən, yaxud imkan halında olanlardan fərqləndirməyə qabil olurlar. Öz hökmlərinin doğru olub-olmadığını dəqiq surətdə düşünlər. Hətta onlar bu və ya digər məsələlər ilə əlaqədar olaraq mübahisəyə girişməyi, öz mövqelərini yoxlamağı sevirlər. Əgər yeniyetməlik dövründə təfəkkürün tənqidliyi, başqa şəxslərin davranış və rəftarındakı, fikirindəki səhvləri aşkar etməyə yönəlmiş olarsa , böyük məktəbyaşlı

şagirdlərdə özlərinə tənqidi yanaşmaq meyli daha qüvvətli olar. Müəllimlərin və kitabxanaçıların müşahidələri təsdiq edir ki, bəzən özünütənqid böyük məktəbyaşlı şagirdlərdə həssini aşır. Əlbəttə, bu yaşlı məktəblilərdə tənqidliliyi təkcə özlərini və ya başqa adamların hərəkət və davranışındakı nöqsanları görməklə məhdudlaşmır, hər hansı bir müddəaya, hökmə və ya izahata tənqidi yanaşmaq, müəyyən nəticələrdə, sübutlarda olan səhvləri aşkar etmək bacarığı xeyli dərəcədə inkişaf edir. Böyük məktəbyaşlı şagirdlərdə təzahür edən fərqli əlamətlərdən biri də müstəqil fikir söyləmək meylinin güclü olmasıdır. Onlar müxtəlif hadisələri, fəxrləri, əhvalatları öz keçmiş biliklərinə istinad edərək müstəqil surətdə başa düşməyə, dərk etməyə çalışırlar. Belə ki, böyük məktəbyaşlı şagirdlər bədii əsərləri oxuyarkən əsərdə təsvir olunan hadisələri, buradakı ayrı-ayrı obrazların xarakterik xüsusiyyətlərini təhlil etməyə, bu əzərlər haqqında çıxış etməli olarkən, yaxud, dərstdə danışmalı olarkən, həmin əsər haqqında yazılmış tənqidi məqaləni oxumaq istəmir, oxuduqları zaman

isə oradakı fikirləri təkrar etməkdən çekinirlər. Böyük məktəblilər bir sıra elmləri mənimsəyir, əlavə kitablar oxuyur, həyat təcrübələrini zənginləşdirir, görüş dairələrini genişləndirir, ümumiyyətlə əqli cəhətdən kamilləşirlər. Bununla əlaqədar olaraq fikrin, düşüncənin dərinliyi özünü biruzə verməyə başlayır. Bu halda onlar dərk etdikləri hər bir cisim və hadisədəki mühüm cəhətlərə dəqqət yetirir, artıq ikinci dərəcələ məsələlərdən uzaqlaşmağa daha çox meyl göstərirlər və hər bir hadisəni törədən başlıca səbəbləri aşkar etməyə can atırlar. Fikrin dərinliyi ilə əlaqədar olaraq onlarda hər bir cisim, hasinəni törədən səbəblər haqqında dikirləşmək, ətraf aləmə xüsusi nəzərlə yanaşmaq bu və ya digər məsələyə dair öz fikirlərini söyləmək meyli özünü tez-tez hiss etdirir. Əgər yeniyetmələrin fikrini başlıca olaraq praktik məsələlər məşğul edərsə, böyük məktəbyaşlılar nəzəri məsələlərə daha artıq maraq göstərirlər. Ona görə də bu yaşlı məktəblilər daha geniş ümumiləşdirmələrə meyl edir, qazandıqları bilikləri müəyyən nəzəri məsələlərlə

əlaqələndirməyə çalışırlar. Bu da onlarda dünyagörüşünün formalaşması ilə əlaqədardır. “Böyük məktəbyaşlı şagirdlər müvafiq sinoflərdə hər hansı fənnin kankret elmi qanunauyğunluğunu öyrənməkdən onun nəzəri, metodoloji əsaslarını mənimsəməyi keçirirlər. Belə ki, məsələn onlar ədəbi oxudan ədəbiyyat tarixi və nəzəriyyəsinin sistemli kursuna öyrənməyə keçirirlər; təbiətşünaslıq biliklərinin daha kiçik hissələrindən – darvinizm fənnində bioloji inkişafın daha ümumi qanunlarını öyrənməyə və s.”

Bəzi şagirdlər isə hər hansı tədris fənnini öyrənərkən faktik matrerialları mənimsəməyə əhəmiyyət vermirlər. Bu cür düşünən məktəblilər bilirlər ki, konkret biliklərər yiyələnmədən bu və ya digər nəzəriyyəyə sahib olmaq mümkün deyildir. Ümumi biliklər ayrı-ayrı faktlardan, konkret hallardan, tək-tək bilik və məlumatlardan əmələ gəlir. Eyni zamanda nəzəri biliklərin özləri də prakriki vasitəsilə yoxlanılır. Texniki elmlərdə daha artıq marqlanan şagirdlər texniki qurğuları təhlil

etməyə, onların işləmə prinsipunu öyrənməyə, texniki məsələlərin həllində riyazi bilikləri tətbiq etməyə xəsusi meyl göstərirlər. Onlar hətta bəzən bədii ədəbiyyatın məzmununu elə danışırlar ki, sanki müəyyən bir teorem isbat edirlər. Bu da onların mühakimələrdə danışmağa olan meylləri ilə əlaqədardır. Şagirdlərin bir qisminə daha çox mücərrəd təfəkkür inkişaf edir; onları ən çox mücərrəd ideyalar düşündürür. Onlar nəzəri məsələləri asanlıqla başa düşürlər. Bəzi şagirdlər isə həyati obrazlar şəklində əks etdirməyə can atırlar.

Böyük məktəblinin psixi inkişafında əmək fəaliyyətinin müstəsna əhəmiyyəti vardır. Onlar kommunist iməcliklərində, məktəbyanı idman meydançalarının tikintisində məkəb həyətinin, bağların abadlaşdırılmasında, şəhərin yaşıllaşmasında həvəslə iştirak edir, şagird istehsalat briqadasının tərkibində kolxozlara kömək göstərirlər. Bütün bu proseslər böyük məktəbyaşlı şagirdlərdə kollektivçilik, əməksevərlik,

təşəbbüskarlıq kimi keyfiyyətlərin formalaşmasına, onlarda maraq dairəsinin genişlənməsinə güclü təsir göstərir. Psixoloq T.V. Rubtsova şəxsiyyətin əxlaqi xüsusiyyətlərini məktəbyaşlı şagirdlər arasında tədqiqat aparmışdır. O, öz tədqiqatının nəticələrinə əsaslanaraq yuxarı sinif şagirdlərinin əxlaqi biliklərinin xüsusiyyətlərini xarakterizə etmişdir. T.V.Rubtsova qeyd edir ki, böyük məktəbyaşlı şagirdlər insan üçün inamın, dünyagörüşünün əhəmiyyətini şəxsiyyətin formalaşmasında onun rolunu dərk etməyə başlayırlar. Onun tədqiqat apardığı şagirdlərdən biri, IX sinif şagirdi deyir:

- Pirinsipsiz, inamsız insanın kompassız gəmi kimidir. Onu həyatın dalğalarına buraxar və o doğru yol tapa bilmir. T.V.Rubtsovanın tədqiqat materiallarına əsasən demək olar ki, böyük məktəbyaşlı şagirdlər öz qarşılıqlarına əxlaqi məsələlərdən baş çıxarmaq, onu dərk etmək, ayrı-ayrı əxlaqi keyfiyyətlərin mahiyyətini anlamaq, onun insanın başqa cəhətləri arasında yerini müəyyənləşdirmək vəzifəsi qoyurlar.

Rubtsova özü də bu qənaətə gəlur ki, onlar bir cəhətinə görə şəxsiyyəti bütövlükdə mühakimə etməyin əleyhinə olan yeniyetmələrdən fərqlənməklə bərabər, başa düşür və təsdiq edirlər ki, onlar özləri əsasən əsərdəki qəhrəmanları birtərəfli mühakimə edirlər. Böyük məktəblərdə yaşlılıq hissi və meyli yeniyetməlik dövründə müşahidə edilən kəskin konfliktlərə təsadüf edilmir. Çünki ətraf adamlar öz valideynlər yeniyetmələrin yaşlılıq iddiasını qəbul etmir, onu hələ uşaq hesab etdikləri üçün yeniyetmələr bundan ciddi narahat olur, narazılıq edir və bununla da konfliktlər yaranırdı. Lakin böyü məktəbyaşlı şagirdlərin gənclik hissini ətraf mühit tərəfindən qəbul edilməsi konfliktinə səbəb olur.

Bu yaşda gənclək hissi və meyli yeniyetməlik dövrünə nisbətən daha da dərinləşir. BU meyl özünü təsəvvüf etmə, özünün ifadə etmə hissi ilə birləşərək özünəməxsus keyfiyyətlər kəsb edir, özü adamlarla yaşlı adam kimi rəftar edir. Eyni zamanda adamlarla rəftar zamanı öz fərdiyyətini

ifadə etməyə çalışır. Yeniyetmə yaşlı məktəblilər əgər yalnız yaşlılar oxşamağa çalışırdısa, böyük məktəbli ətrafdakı yaşlılardan seçilməyə bir növ orjinal təsir başlamağa meyl göstərilir.

Böyük məktəbli yaş dövründə öz şəxsiyyətinin mənəvi-psixoloji keyfiyyətlərini dərk etmək və qiymətləndirmək təlabatı da yeni mənə kəsb edir. Bununla əlaqədar olaraq böyük məktəblinin mənlik şüurunun məzmunu da əhəmiyyətli dərəcədə dəyişir. Yeniyetmədən fərqli olaraq böyük məktəbli özünün qüvvətli və zəif cəhətlərini, ləyaqət və nöqsanlarını daha yaxşı və dərinlən qiymətləndirməyi bacarır. Lakin nə qədər qəribə də olsa yeniyetmənin mənlik şüuru ilə müqayisədə böyük məktəblinin mənlik şüurunda bir ziddiyyət müşahidə olunur. Yeniyetmə çox vaxt özünün böyük məktəbliyə nisbətən daha düzgün qiymətləndirir. Bu təsadüfi deyildir. Belə ki, yeniyetmənin mənlik şüurunun inkişafına başqa adamların mühakimələri mühüm təsir göstərir. Yeniyetmələr, özləri bir növ ətrafdakıların gözü ilə

baxır, onun özü haqqındkı mühakiməlləri çox vaxt valideyn, müllim və yoldaşlarının müvafiq mühakimələrini sadəcə olaraq ehtica edir. Təbiidir ki, yeniyetmələrin özlərinə verdiklər qiymətlər ətrafındakı adamların onlara verdikləri qiymətlər ətrafındakı adamların onlara verdikləri obyektiv qiymətləri əsasən təkrar edir. Böyük məktəblidə isə öz şəxsiyyətini, öz davranış və fəaliyyətini müstəqil surətdə təhlil etmək və qiymətləndirmək meyli bütün aydınlığı ilə təzahür edir.

Məlum olduğu kimi, özünü qiymətləndirmək, başqalarının verdiyi qiyməti dərk etməkdən daha çətindir. Buna görə də şəxsiyyətini və davranışını yeniyetmələrə nisbətən daha yaxşı qiymətləndirən böyük məktəbli özünü ayrı-ayrı hallarda kifayət qədər obyektiv qiymətləndirə bilmir. Böyül məktəbli yaş dövründə mənlik şüurunda meydana çıxan xüsusiyyətlər öz əksini şagirdlərin özünü tərbiyə təlabatında tapır. Bu yaşda özünü tərbiyə artıq sadəcə olaraq ayrı-ayrı davranış nöqsanlarının aradan qaldırılması və ya müvafiq

müsbət leyfiyyətlərin inkişaf etdirilməsinə deyir, bütövlükdə şəxsiyyətin təşəkkülünə doğru yönəlir.

1.VI. UŞAQ KITABXANALARINDA KÜTLƏVİ TƏDBİRLƏRİN TƏŞKİLİ METODİKASI

Uşaqların kollektiv tərbiyə olunmasında kitabxanalarda keçirilən kütləvi tədbirlərin mühüm əhəmiyyəti vardır. Bu tədbirlər məktəblilərdə kollektivçilik ruhu yaratmaqla bərabər, hər hansı məsələnin ictimai məna kəsb etməsi haqqında onların hər birində müəyyən təsəvvür oyadır. Kitabxanalarda keçirilən hər hansı kütləvi tədbir eyni yaş qrupuna daxil olan uşaqların bir yerə cəmlənməsinə, müəyyən bir məsələ haqqında fikir mübadiləsi etmələrinə, gördükləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında bir-birinə məlumat vermələrinə

şərait yaradır. Hər hansı məsələnin kollektiv müzakirəsində uşaqlar yoldaşlarının fikrini öyrənir, yaxşı cəhətləri qəbul edir və ondan təsirlənir. Bu mənada uşaq kitabxanalarında həyata keçirilən kütləvi tədbir formalarının mövzuları ictimai mənə kəsb etməsi, uşaqların ümumi dünyagörüşlərinin və estetik zövqlərinin formalaşmasında müəyyən rol oynamalıdır. Ölkəmiz qədim dövrlərdən başlayaraq milli-mənəvi sərvətləri, xüsusilə kitab mədəniyyəti ilə seçilmiş və zəngin kitabxanaları ilə tanınmışdır. Bildiyimiz kimi uşaq kitabxanalarında kütləvi tədbirlərin keçirilməsi kitabxana sahəsində irəli atılmış ən məqsədyönlü tədbirlərdəndir. Kütləvi tədbirlər kitabın, elektron nəşrlərin və digər çap məhsullarının geniş oxucu kütləsi içərisində təbliğ edilməsində xüsusi rol oynayır. Kütləvi tədbirlərin təsiri ilə kitabxanaya yeni-yeni oxucular cəlb edilir. Hər bir kütləvi tədbir oxucularda müəyyən bir mövzu haqqında konkret təsəvvür yaradır, həmin mövzularda gedən müzakirələrin iştirakçısına çevirir, bununla bağlı mövcud ədəbiyyatla tanış edir. Uşaq kitabxanalarında oxucuların ideya-siyasi

tərbiyəsi, elmi dünyagörüşünün formalaşması, əlamətdar və tarixi günlərimiz haqqında olan ədəbiyyatın təbliği məqsədilə bir sıra tədbirlər həyata keçirilir. Bu gün informasiya cəmiyyəti və biliklər cəmiyyətinin qurulmasında kitabxanaların üzərinə böyük vəzifələr düşür. Çünki kitabxanalar əhalinin bütün təbəqələrinə informasiya xidməti göstərən yeganə sosial instituttur. Məhz kitabxanalar vasitəsilə cəmiyyətin intellektual potensialının formalaşması və inkişafı kimi funksiyalar yerinə yetirilir. Ümumiyyətlə, kitabxanainformasiya şəbəkəsinin inkişafı əhalinin mədəni səviyyəsinin yüksəlməsinə, onların fasiləsiz təhsilə və informasiyaya olan tələbatının ödənilməsinə imkan yaradır. Bizim gələcəyimiz olan uşaqların kitaba və kitabxanalara marağının artırılmasında respublika və ümumşəhər əhəmiyyətli mədəni-kütləvi tədbirlərin mühüm rolu vardır. Həmçinin aktual mövzularda yazılan vəsaitlərin, məqalələrin “Mədəni həyat”, “Kitabxanaşünaslıq və informasiya” jurnallarında dərc edilərək öz oxucularına çatdırılması məqsəduyğundur.

Kitabxana işində ədəbiyyatın elektron versiyasının, elektron kataloqun təşkili proseslərinin idarə edilməsi və bu proseslərə nəzarət, kitabxanaların veb-saytlarında informasiyaların tənzimlənməsi, veb-saytlarda turizmlə bağlı məlumatların yerləşdirilməsi kimi vəzifələri özündə birləşdirir. Uşaq kitabxanalarında Azərbaycanın turizm potensialını, respublikanın təbiətini, tarixini və milli adət-ənənələrini əks etdirən ədəbiyyatın təbliği və öyrənilməsi istiqamətində müxtəlif tədbirlərin keçirilməsi: sərgilər, söhbətlər, oxucu konfransları, "dəyirmi masalar", Azərbaycanın qoruqlarına, milli parklarına, tarixi yerlərinə ekskursiyalar və s. vacibdir. Kitabxanaların uşaqlar arasında apardığı kütləvi tərbiyəvi iş əsasən kitabların təbliği məqsədinə xidmət edir. Kitabxanalarda kitab təbliği üzrə aparılan kütləvi işlər uşaqlara ölkəmizdə və xarici ölkələrdə baş verən ictimai-siyasi hadisələri və həmin ölkələrin ictimai həyat tərzini başa düşməkdə kömək edir. Bundan əlavə uşaqlar respublika quruculuq işlərinin nəliyyətlərini başa düşür, məktəbdə aldıkları bilikləri dərinləşdirir,

onları həyatda, əməli işdə tətbiq etməyi öyrənirlər. Bununla da onlarda müxtəlif həyati məsələlərə maraq oyanır, yaxud yaranmış maraq dərinləşir və möhkəmlənir.

Uşaq kitabxanaları ilə bərabər kütləvi kitabxanalarda da kitabların təbliği üzrə keçirilən tədbirlər uşaqlarda kitab üzərində işləmək vərdişi aşılayır və oxuduqlarından daha yaxşı səmərələnməkdə onlara istiqamət verir. Kitab təbliği ilə əlaqədar şagirdlər arasında aparılan kütləvi təbliğat işləri pədoqoji cəhətdən özünə məxsus xüsusiyyətlərə malikdir.

Uşaqlarla aparılan kütləvi işin xüsusiyyəti uşaqların psixologiyasından və dərk etmək səviyyəsindən asılıdır. Kitabxanalarda tətbiq edilən əyani tədbir formaları kitab təbiğinin ən mühüm üsullarından hesab olunur. Kitablارın əyani şəkildə nümayiş etdirilməsi, onun məzmununun əyani şəkildə açılması uşaq oxucularının nəzərini daha tez cəlb edir, onların marağını artırır.

Ümumiyyətlə götürükdə əyanilik uşaqlarla aparılan tərbiyəvi işdə ən yaxşı vasitə hesab olunur. Ona görə də əyani tədbir vasitələri oxuculara yararlı və lazımı kitabları çatdırmaqda həlledici rol oynayır.

Kitabxanalarda uşaqlar arasında kitab təbliği ilə əlaqədar həyata keçirilən əyani kütləvi tədbir formalarına aşağıdakılar daxildir: kitab sərgiləri, kitabxana plakatları, kitabxana albomları.

Məktəblilərin mütaliəsinə müvəffəqiyyətlə rəhbərlik etmək, onların mütaliəsinə düzgün istiqamət vermək, eyni zamanda onları planlı mütaliyəyə alışdırmaq işində rol oynayan əsas əyani vasitələrdən biri kitab sərgiləri hesab olunur.

Eyni zamanada kitab sərgiləri əyani təbliğat formasının ən geniş yayılmış növüdür ki, uşaqlara xidmət edən bütün kitabxanalarda bu tədbirə mühüm əhəmiyyət verilir.

Kitabxanaçı məktəblilər üçün lazımı şəkildə kitab sərgisi təşkil etməklə oxucuların diqqətini

onların başa düşə biləcəkləri və onlar üçün vacib və maraqlı olan mövzuya yönəldə bilir.

Kitab sərgilərində təkcə kitablar deyil ,qəzetlər və jurnallar da nümayiş etdirildiyi üçün uşaqlar sərgilərin köməyi ilə jurnal və qəzetlər ilə tanış olurlar. Sərgilər məktəbliləri məcbur edir ki, onlar sərgidəki kitablara yeni nəzərlə baxsınlar, əvvəldə nəzərlərini cəlb etməyən məsələlərlə maraqlansınlar. Sərgilər eyni zamanda məktəbli oxucunun marağının genişlənməsinə səbəb olur.

Məktəblilər üçün təşkil edilən sərgilər böyük yaşlı oxucuların istifadə etdiyi sərgilərdən həm forma, həm də məzmunca fərqlənməlidir. Birinci növbədə bu sərgi elə təşkil edilməlidir ki, kiçik və təcrübəsiz oxucular oradan müstəqil kitab seçə bilsin,sərginin quruluşundan və məzmunundan baş açə bilsin.

Məlum olduğu kimi məktəbli oxucular kitab sərgilərini nəzərdən keçirdikdən sonra bu vaxta kimi oxumadıqları kitabları yadda saxlayır, sonra həmin

kitabları oxumaq üçün kitabxanaçıya müraciət edirlər. Sərgilər məktəbli oxucular arasında kitabların kütləviliyini artırır. A.Şaiq adına Yasamal rayon uşaq kitabxanasında uşaqlar üçün kitab sərgisi təşkil edərək onu rəngarəng sərlövhə və müvafiq illüstrasiya ilə bəzəməyə məxsusi diqqət verirlər ki, bu da uşaqların diqqətini daha çox cəlb edir. Kitabxanaçılar bu məqsədlə təşkil etdikləri sərgilərə ad seçərkən onun yüksək çağırış xarakterli olmasına xüsusi fikir verirlər. Uşaqlar üçün kitab sərgiləri düzəldərkən əyaniliyin güclü olmasına ona görə fikir vermək lazımdır ki, uşaqların mücərrəd təfəkkürü həmişə dayaq nöqtəsi axtarır. Eyni zamanda bu mücərrəd təfəkkür müəyyən obrazlarda təşəkkül tapır. Bu mənada müəyyən mövzu ilə əlaqədar kitab təbliği zamanı həmin mövzu haqqında onlarda müəyyən təsəvvür yaratmaq üçün uyğun şəkillərin verilməsi və ümumiyyətlə əyaniliyin gücləndirilməsi vacibdir. Məsələn, Azərbaycanda Milli ordunun yaradılması günü münasibəti ilə adı çəkilən kitabxanada təşkil olunan “Vətənimizin etibarlı keşikçiləri “ mövzusunda, 8

Mart Qadınlar Bayramı münasibətilə “Azad ana, azad qadın” adlı sərgilərdə həmin mövzularda məktəblilərin səviyyəsinə müvafiq olan kitablar nümayiş etdirilmiş, lazımi şəkillərlə tamamlanmışdır. Yaxşı haldır ki, uşaq kitabxanalarında keçirilən kütləvi tədbirlərin həm sənədləri, həm də hər bir kütləvi tədbirlərlə əlaqədar kitabxanaçıların gördüyü işlər yazılı şəkildə xüsusi qovluqlarda mühafizə olunub saxlanılır.

Bir qayda olaraq uşaq kitabxanalarında təşkil olunan sərgilərin mövzusu məktəb proqramı ilə bağlı olmalıdır. Bu mənada kitabxanaçı ayrı-ayrı siniflər üzrə tədris proqramı ilə yaxşı tanış olmalıdır ki, hər hansı mövzuya aid tədbir keçirərkən tövsiyə edilən kitablar proqramı tamamlamağa kömək etmiş olsun. Sərgi təşkil etmək üçün seçilmiş mövzuya dair kitabxanada mövcud kitablar azlıq etdikdə, sərgini uşaqlar üçün nəşr olunan qəzet və jurnal məqalələri ilə tamamlamaq lazımdır. Məlum olduğu kimi məktəbli oxucular qəhrəmanlıq haqqında oxumağı çox sevirlər. Bununla əlaqədar olaraq

Azərbaycan xalq qəhrəmanları haqqında məktəblilər üçün nəzərdə tutulub nəşr olunan əsərləri əks etdirən kitab sərgiləri təşkil olunmalıdır. Sərgi iki bölmədən ibarət olmalıdır: Birinci bölmədə həm xalq qəhrəmanları, həm də vətən yolunda canından keçən milli qəhrəmanların həyatı və qəhrəmanlığına həsr edilmiş kitablar, faktlar və rəqəmlər verilməli, ikinci bölmədə isə uşaqları təhsilə və əməyə çağıran kitablar, qəzet və jurnal məqalələri, şəkilləri və s. əks etdirilməlidir. Eyni zamanda sərgi milli qəhrəmanların şəkilləri və şəkillərinin altında onların hər birinin haqqında yığcam mətn verilməlidir.

Kitabxanalarda sərgi təşkil etmək üçün birinci növbədə onun mövzusunun və qarşısında qoyulan tərbiyə məqsədini müəyyən etmək lazımdır. Ümumiyyətlə qeyd edilməlidir ki, uşaqlar üçün təşkil edilən hər hansı kütləvi tədbir forması və yaxud da məktəblilər üçün yazılan hər bir əsərin adı onun məzmunu ilə əlaqədar olmalı, daha doğrusu sərlovhə əsərin məzmununun açılmasına xidmət

etməlidir. Bu mənada kitab sərgisilərinin sərlövhəsi seçilərkən elə etmək lazımdır ki, uşaqlar sərlövhəni oxuyarkən sərgidəki kitabların konkret olaraq nədən bəhs etdikləri haqda dəqiq təsəvvürə malik olsunlar. Kitab sərgilərini sərlövhəsinin müvəffəqiyyətlə seçilməsi həmin mövzuda ədəbiyyatın düzgün və asan seçilməsinə kömək edir. Kitabxanada kiçik məktəbyaşlılar üçün “Özün düzəlt “, Yeniyetmə yaşlılar üçün isə “Bunları bilmək maraqlıdır” adda kitab sərgisi düzəldilmişdir. Belə sərgilər uşaqlar üçün olduqca maraqlı olur. Bu mövzular uşaqların diqqətini cəlb edir. Sərgidə ayrı-ayrı kitabların məzmununu açmaq məqsədilə verilən şəkillər uşaqların sərgiyə və oradakı kitablara olan marağını daha da artırır. Məhz uşaqların bu cəhətini nəzərə alaraq uşaqlar üçün nəşr olunan kitablarda əsərin məzmunu ilə əlaqədar çoxlu şəkillər verilir. Ona görə də kitabxanalar məktəblilərin bu xüsusiyyətlərindən istifadə edərək kitabxanada həyata keçirilən kütləvi tədbirlərdə əyaniliyi hər cəhətdən gücləndirilməlidir. Məktəblilər üçün təşkil edilən sərgilərin bir xüsusiyyəti də ondan ibarətdir

ki, burada kitablara marağ yaratmaq üçün onların bəzilərinin içərisindən maraqlı səhifələri, yaxud diqqəti daha çox cəlb edə bilən şəkil olan səhifəni açıb göstərmək lazım gəlir. Sərgilərin təşkilində istər sərginin fonu, istərsə də kitabların və yazıların rənginə uyğun olaraq materiallar elə yerləşdirilməlidir ki, rəngarənglik yaransın. Məsələn, eyni rəngli kitabların yanaşı düzülməsi düzgün olmazdı. Eyni zamanda kitablarla illüstrasiyaları çox yanaşı vermək də məsləhət bilinmir. Çünki eyni rəngli kitabları və şəkilləri yanaşı verdikdə uşaqlar bizi kitabları nəzərdən qaçır bilir. Eyni zamanda yeknəsəklik onları yorur. Müəyyən mövzu üzrə kitabları tövsiyə etmək üçün həmin mövzuda sərgi təşkil etməklə işi bitmiş hesab etmək olmaz. Ona görə də sərginin yaxşı təşkil olunmasından və quruluşundan asılı olmayaraq kitabxanaçının sərgi yanında oxucularla həmin sərgi haqqında söhbət aparması vacibdir. Söhbət ayrı-ayrı kitabların məzmununun dahadərindən açılmasına, oxucunun kitabdan istifadə edə bilməsinə köməklik göstərir. Kitabxanaçının sərgi haqqında xülasə

şəkili söhbəti adətən sərginin sərlövhəsindən başlanır. Belə ki, məktəblilərə başa salmaq lazımdır ki, sərginin adı nə üçün məhz belə adlanır. Belə başlanğıc uşaqların sərgiyə, xüsusən oradakı kitablara olan marağını artırır. Sərgilər haqqında xülasə-söhbət müəyyən olunmuş günlərdə və saatlarda keçirməlidir. Belə olduqda həmin mövzu ilə maraqlananların daha çox iştirak etməsinə nail olunur. Kitabxanalarda məktəblilər üçün təşkil edilən sərgilərdən biri də dövrü mətbuatı nümayiş etdirmək məqsədinə xidmət edir. Bu cür sərgilərə misal olaraq “Sənin qəzetlərin və jurnalların” adlanan sərgini göstərmək olar. Belə sərginin köməyi ilə uşaqlar dövrü mətbuat orqanları ilə bir daha tanış olur, onun yeni nömrələrini araşdırırlar. Ümumiyyətlə qeyd etmək lazımdır ki, kitabxanalarda məktəbli oxucular üçün təşkil edilən kitab sərgiləri məktəblilər arasında ədəbiyyat təbliği ilə məhdudlaşdırmaq olmaz. Sərgilər həm də oxucuların estetik zövqünün formalaşmasına, müəllimlə mədəniyyətinin tərbiyə olunmasına, sistemli müəllimlə sənətinə

viyələnmələrinə istiqamət vermək cəhətdən də əhəmiyyətlidir. Məktəbli oxucular üçün ədəbiyyatın əyani təbliğinin geniş yayılmış formalarından biri də kitabxana plakatlarıdır. Kitabxana plakatları tövsiyə olunmalı ədəbiyyatı təsviri sənət vasitəsilə təbliğ edir. Plakatlar oxuculara ən vacib kitablardan istifadə etməkdə məsləhətçi rolunu oynayır. Kütləvi kitabxanalarda böyükələr üçün tərtib olunan kitabxana plakatından fərqli olaraq uşaqlar üçün olaklar bir qədər sadə sxemdə tərtib olunur və daha rəngarəng olur. Kitabxana plakatları da kitab sərğiləri kimi məktəblilərdə yeni maraq və sorğular yaratmaq, onların mövzu sərğularını ödəmək, müəyyən üzrə mütaliə planı tərtibinə kömək etmək üçün kitabxanaçının əlində ən yaxşı vasitədir.

Kitabxanaçı lazimi ədəbiyyatın əyani olaraq tövsiyəsi üçün həm bir mövzu ətrafında olan kitablar qrupuna, hər hansı bir müəllifin bir mövzuya aid əsərlərinə, həm də hər hansı müəllifin bir kitabına həsr oluna bilər. Kitabxana plakatları məqsədinə və vəzifəsinə görə üç cür olur:

1. Təbliğat xarakterli plakatlar.
2. Təşviqat xarakterli plakatlar
3. Təlimat xarakterli plakatlar.

Təşviqat xarakterli plakatda “bax özün gör, nəticə çıxar” məqsədi güdülür. Təlimat xarakterli plakatlar isə uşaqlarda mütləq mədəniyyəti tərbiyəsi işinə xidmət etmək məqsədi daşıyır. Adətən uşaqlara xidmət edən kitabxanalarda məktəblilərdə, xüsusilə kiçik məktəbyaşlı şagirdlərdə mütləq mədəniyyəti tərbiyə etmək, onlarda şüurlu mütləq vərdişi yaratmaq və oxuduqlarından lazımi şəkildə səmərələnməkdə onlara istiqamət vermək üçün təlimat xarakterli plakatlardan geniş istifadə olunur. Təlimat xarakterli plakatlar kitabxanadan istifadə qaydalarına, kitabxana kataloqlarından, biblioqrafik göstəricilərdən istifadə etməklə, lazımi ədəbiyyatı seçmək, açıq rəf üsulu şəraitində fondu araşdıraraq, istənilən ədəbiyyatı tapa bilmək, oxuduqlarından qeydlər götürmək, konspekt tutmaq və s. məsələlərə

həsr olunur. Bu məqsədlə kitabxanalarda “kitabxanadan istifadə qaydaları”, “Kitabı necə seçməli”, “Kitabxana kataloqlarından necə istifadə etməli”, “Biblioqrafik göstəricilərdən necə istifadə etməli”, “Açıq rəf üsulu şəraitində kitabı necə seçməli”, “Kitab üzərində necə işləməli”, “Kitaba rəyi necə yazmalı?” və s. mövzularda kitabxana plakatları tərtib etmək olar. “Kitaba rəyi necə yazmalı? ” mövzusunda A.Şaiq adına uşaq kitabxanasında plakat tərtib olunmuşdur ki, məktəblilər ona böyük maraq göstərirlər. Bu plakatın yuxarı hissəsində kiçik yaşlı məktəbli stol arxasında əyləşib nə isə qeyd edir. Onun aşağı tərəfində S.S.Axundovun “Qaraca qız” adlı kitabçasının şəkli verilmişdir. Plakatın sol tərəfindən kitaba rəyi necə yazmaq haqqında suallar yazılmış,sağ tərəfindən isə həmin suallara savablar verilmişdir. Plakatda aşağıdakı suallar verilmişdir:

1.Qaraca qız kimdir?

2.Onun ata-anası necə olmuşdur?

3.Piri kiři kimdir?

4.Ađca xanım kimdir? Onu nə üçün Qaraca qızla oynamađa qoymurlar?

5.Qaraca qızın ölümünə səbəb nə oldu?

Bütün bu sualların qarřısında onların cavabları yazılmışdır.

Kiçik məktəbyaşlılar qrupu üçün tərtib edilən plakatlarda izahedici mətinlər çox yığcam və konkret olmalıdır. Çünki bu sinifdə oxuyan řagirdlər çətin oxuduqları üçün geniş məzmunlu mətinlər onları qorxuda bilər. Kitabxanalarda tərtib edilən bir çox plakatların ciddi nöqsanları olur ki, onlarda mətinlərin və řəkillərin yerləşdirilməsi formal xarakter daşıyır. Çox nadir hallarda mətin řəkillə kompazisiya cəhətdən əlaqəli olur. Plakatda materialların standart řəkildə yerləşdirilməsi onları bir-birinə oxşadır və məktəblilər belə plakatları yeni olsa da, köhnə hesab edərək onlara maraq göstərmirlər. Ona görə də hər bir yeni plakat yaradılarkən onu məzmununa müvafiq olaraq bədi

cəhədən yüksək səviyyədə tərtib etmək lazımdır. Hər hansı bir mövzuda kitabxana plakatu tərtib edən kitabxanaçı istədiyi məqsədə o zaman nail ola bilər ki, istər mövzusu, istərsə də orada nümayiş etdirilən kitablar, illüstrasiyalar və mətinlər məktəbyaşlı oxucular üçün anlaşqlı olsun. Uşaq kitabxanalarında məktəblilərlə keçirilən kütləvi tədbirlərin bir hissəsi şifahi tədbir formalarıdır. Ədəbiyyatın şifahi təbliğinin əsasını canlı söz təşkil edir. Söz uşaqların tərbiyəsi və təhsili üçün qüdrətli vasitəsidir. Uşaq kitabxanalarında məktəblilər üçün təşkil edilən ən kütləvi şifahi tədbir forması ifadəli oxu və nəqletmədir. İfadəli oxu məktəblilər arasında ədəbiyyatın ən yaxşı tövsiyəsi, təbliğatın özəyi olub, kitaba və müəllimə işinə qarşı dərin məhəbbət oyadır. İfadəli oxu hələ sərbəst oxumağı bacarmayan uşaqları kitaba tanış etməyin ən yaxşı üsullarından biri hesab olunur. Bu zaman ifadəli oxunu dinləyən hər bir uşaqda oxumaq arzusu oyanır. Məktəb həyatında, sərbəst müəllimə etməyə maraqlı təzəhhür edir. Uşaq kitabxanası şəraitində birinci və ikincisınıf şagirdləri üçün bu cür təbliğat üsulu daha

böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu yaşda olan uşaqlar hələ qiraət texnikasına kifayət qədər bələd olmurlar. Onlarda ayrı-ayrı çətin sözləri yadda saxlamaq, bir neçə özdən fikir ifadə edən bütöv bir cümlə düzəltmək qabiliyyəti olmur. Onlar oxuduqlarını özlərinə yaşı aydınlaşdırma bilmirlər. Bir çox hallarda birinci sinif şagirdi ayrı-ayrı sözləri yaxşı qavayır, lakin bütövlükdə onları bir-birilə əlaqələrə bilmir. Ona görə də kiçik məktəbyaşlı şagirdlərin əksəriyyəti məktəbə qədər qazandığı daha dolğun, emosional və ifadəli nitq qabiliyyətini itirir. Bütün bunları nəzərə alaraq uşaq kitabxanalarında kiçik yaşlı məktəblilərlə iş aparan kitabxanaçı onların nəinki nitqlərinin ifadəliliyini bərpa etməyə çalışmalı, eyni zaman da daha mürəkkəb fikirləri ifadə edə bilmələrinə nail olmalıdır. Məlum olduğu kimi kiçik məktəb yaşlı uşaqlarda bütün bu psixoloji proseslərin məcmusu kifayət qədər inkişaf etmir.

Təcrübə göstərir ki, uşaqlar onlar üçün ifadəli şəkildə oxunmuş kitabları oxumaq üçün kitabxanadan daha böyük həvəslə götürürlər. Belə

hallarda onlar götüdükleri kitabları oxumaqla bərabər, həm də yalnız əsərin mətninin mənasına deyil, eyni zamanda onun ayrı-ayrı hissələrinə də diqqət yetirir, əsərin bədii xüsusiyyətlərini dərk etməyə çalışırlar. Bununla da kiçik yaşlı məktəblilər ifadəli oxu texnikasına yiyələnirlər. Məktəblilərdə müəllimlərin maraqlandıran, ifadəli oxunu dinləməyə vərmiş yaratmaq, eyni zamanda onlara oxu texnikasını öyrətmək üçün ifadəli oxunu təşkil edərkən metodik tələblərə riayət etmək vacib şərtidir.

İfadəli oxunu keçirmək üçün aşağıdakı qaydalara riayət olunmalıdır.

1. İfadəli oxu üzrə işin planlaşdırılması.
2. Oxuya hazırlıq.
3. İfadəli oxunun təşkili və keçirilməsi.
4. Qiraət zalının təşkili.
5. Giriş söhbəti.

6.Çətin sözlərin və ifadələrin izahı.

7.İfadəli oxu prosesi.

8.Auditoriyadakı dinləyicilərdə yaranan reaksiyanın qeydinin aparılması.

9.Oxunmuş mətn haqqında söhbət.

İfadəli oxu üzrə uşaq kitabxanalarının işi qabaqcadan planlaşdırılmalıdır. Adətən kitabxananın illik iş planında ifadəli oxunun ümumi sayı, kvadratda ifadəli oxu məzmunu, alıq iş planında isə ifadəli oxu ilə əlaqədar bütün işlər dəqiqləşdirilməlidir. Belə ki, ifadəli oxu üçün kitablardan və əsərlərdən parçalar seçilməli, ifadəli oxu üçün yer və vaxt müəyyənləşdirilir, ifadəli oxunu aparacaq şəxs dəqiqləşdirilərək familiyası göstərilir. İfadəli oxunun məzmununun müvafiqliyi daha böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu hər şeydən əvvəl kitabxananın qarşısında qoyulan təlim tapşırığı ilə müəyyənləşdirilir. Burada kitabxananın xidmət mikrarayonunda yerləşən məktəbin proqramı ilə hesablaşmalı və proqram tamamlanmasına

xidmət etmək məqsədi güdməlidir. Çünki ifadəli oxu uşaqların şifahi nitqin ifadə vasitələri, onun gözəlliyi, musiqiliyi haqqında anlayışlarını dərinləşdirir. Bütün bunları nəzərə laraq ifadəli oxu üçün seçilən əsərlər öz yüksək bədiiliyi, aydınlığı və ədəbi dildə olması ilə fərqlənməlidir. İfadəli oxunun məzmunlu keçməsi üçün qiraətçinin ifadəli oxuya ciddi hazırlaşması mühüm şərtədir. Belə ki, əsərin mətnini elə oxumağa çalışmalıdır ki, onun bütün incəliklərini, bədii xüsusiyyətlərini, dinləyicilərə dəqiq çatdıra bilsin. Əlbətdə qiraətçi ifadəli oxunun bütün qaydaları ilə tanış olmalı və oxu prosesində bu qaydaları nəzərə almalıdır. Uşaq Kitabxanalarında qiraətçi kimi təkə kitabxanaçılar deyil, eyni zamanda müəllimlər, fəal oxucular, xüsusilə yuxarı sinif şagirdləri də çıxış edə bilərlər. Bu işdə kitabxanaçılara kitabxananın və ya məktəbin oxu dərnəyinin üzvləri köməklik göstərə bilərlər.

İfadəli oxu keçirilərkən qiraətçi ifadəli oxuya başlamazdan əvvəl giriş söhbəti aparılır. O,

bu söhbətə hazırlaşmalıdır. Bu söhbət məktəblilərin ümumi bilik və məlumat dairəsi, eyni zamanda uşaqların dərk etmək qabiliyyətləri nəzərə alınaraq qurulmalıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, ifadəli oxunun təşkili üçün vahid qayda yoxdur. Ona görə də dinləyicilərin tərkibindən, əsərin məzmunundan, əsərin mətn və janrından, eyni zamanda ifadəli oxunun nə məqsəd daşmasından asılı olaraq söhbətin xarakteri də dəyişir. İfadəli oxu sadə, aydın tələffüzlü olmalıdır. Qiraətçi oxu prosesində qiraət salonunu imkan daxilində müşahidə edir, əlaqə yaratmağa çalışır, dinləyicilərin ona necə qulaq asdıqlarına nəzarət edir. Kiçik yaşlı məktəblilərlə işdə nəqlətməyə istifadə etmək lazımdır. Uşaq Kitabxanalarının təcrübəsi göstərir ki, kiçik yaşlı məktəblilər nəqlətməyə ifadəli oxuya nisbətən daha maraqla qulaq asırlar. Nəqlətmənin ifadəli oxuya nisbətən üstünlüyü ondadır ki, bu zaman nəql edən şəxs dinləyicilərlə daha azad əlaqə yarada bilir və onları sərbəst müşahidə etmək imkanı əldə edir. Nəqlətmənin bir üstünlüyü də ondadır ki, uşaqlar oxunan mətni dinləyərkən onun məzmunu ilə tanış

olmaqla bərabər, həm də nəql edənin mətndəki hadisələrlə, obrazın xarakterinə münasibətini öyrənirlər. Nəqletmə zamanı yığcamlığa fikir vermək, uzun-uzadı izahatdan və yorucu təsvirlərdən qaçmaq lazımdır. Çünki bir məsələ haqqında uzun söhbət kiçik dinləyiciləri nəinki yorur, həm də əsər haqqında dərin təəssüratı zəiflədə bilər. İfadəli oxu və nəqletmədən sonra oxucularla qısa söhbət etmək lazımdır. İfadəli oxunun və nəqletmənin keçirilmə müddəti ilk növbədə uşaqların yaş xüsusiyyətləri ilə əlaqədardır. Kiçik məktəbyaşlı şagirdlər tez yorulduqları üçün uzun müddət diqqətlərini bir yerə cəmləyə bilmirlər. Odur ki, onlar üçün istər ifadəli oxu, istərsə də nəqletmə 30-35 dəqiqədən artıq çəkməməlidir. Yeniyetmə yaşlı şagirdlər üçün isə 35-40 dəqiqə çəkə bilər. Uşaq kitabxanalarında kitab təbliği ilə əlaqədar keçirilən kütləvi tədbirlərdən biri də ədəbi səhərciklərdir. Ədəbi səhərciklər yalnız uşaq kitabxanalarında deyil, eyni zamanda məktəblərdə və başqa tərbiyə ocaqlarında keçirilir. Uşaq kitabxanalarında bir qayda olaraq “8 mart

Beynəlxalq qadınlar bayramı” və s. əlamətdar günlərə, eləcə də uşaq şairləri ilə görüşlərə həsr edilən ədəbi səhərciklər keçirilir. Kitabxanaçılar ədəbi səhərciklərə yazıçı və şairləri də dəvət edirlər. Ədəbi səhərciklərdə bu cür görüşlər uşaqların təbliğini hiss olunacaq dərəcədə artırır. Onlar görüşə gələn müəllifin kitablarını daha çox maraqla oxuyur, əsərlərindən parçalar əzbərləyirlər. Ədəbi səhərciklər kitabxanaçını giriş sözü ilə başlanır. O, giriş sözündə tədbirin mövzusu, müəllif və onun oxunacaq əsərləri haqqında məlumat verir. Ədəbi səhərciklərin təşkilində və hazırlanmasında məktəblilərin iştirak etməsinə nail olmaq lazımdır. Ədəbi səhərciklərdə proqramın bütün nömrələrini uşaqlar ifa etməlidir. Səhərciklərdə məktəblilər şeirlər söyləyir, hekayələr oxuyur, kiçik səhərciklər verir, kitablar haqqında suallar və cavablar təşkil olunur. Demək ədəbi səhərcikləri oyunlarla tamamlamaq lazımdır.

Kiçik yaşlı məktəblilər üçün keçirilən kütləvi tədbir formalarından biri də kitab

icmallarıdır. Kitab icmalları iki formada keçirilir. Bunlar mövzu üzrə, həm də yeni kitabların fərdi şəkildə xülasəsini vermək şəkildə keçirilir. Mövzu üzrə keçirilən kitab icmallarında bir mövzuya dair tövsiyə olunması vacib sayılan bir neçə kitabın məzmunu və ideyası haqqında oxuculara məlumat verilirə, yeni kitablara aid fərdi xülasədə kitabxanaya daxil olan müxtəlif mövzulara dair yeni kitabların haqqında danışılır. Gənc nəslin mənəvi tərbiyəsi sahəsində kitabxanaların əsas vəzifələri onların əsas fəaliyyət istiqamətlərini müəyyən edir:

- ♣ Mədəni-tarixi-mənəvi dəyərlər əsasında uşaqların şüurunda öz vətəni ilə qürur duymaq, fəxr etmək hissinin aşılınması;

- ♣ Uşaqlarda fəal həyat mövqeyi tərbiyə etmək;

- ♣ Öz ölkəsinə, xalqına gərəkli olmaq duyğusunu tərbiyə etmək;

♣ Bədii, elmi-kütləvi nəşrlərin, audio-video materialların tam spektrindən istifadə etmək;

♣ Təbiət, canlılar və bitkilər aləmi haqqında biliklər təbliğ etməklə ekoloji tərbiyəni aşılamaq;

♣ Doğma ana dilinə, ədəbiyyata, mədəniyyətə sevgi və onları yaşatmaq ;

♣ Uşaq və yeniyetmələrin informasiya mədəniyyətinin yüksəlməsinə yardım göstərməli;

♣ Kompüter əsrinin nəslinə çevrilən azərbaycanlı uşaq və yeniyetmələr üçün onların mənəvi-əxlaqi-hüquqi tərbiyəsini təmin edən kibermühitin yaradılmasına çalışmalı;

♣ Böyüməkdə olan nəslin sosial-iqtisadi və ictimai həyata adaptasiyasına yardım göstərməli;

♣ Günün və cəmiyyətin tələbləri səviyyəsində fəaliyyət göstərməlidir

Son illər M.M.Seyidzadə adına Bakı şəhər mərkəzi uşaq kitabxanasında “dost-dosta tən gərək”,

“Yaxşı oxu-yaxşı yaz”, “Quşlar bizim dostumuzdur”, “Yaşillığı qoruyaq” və s. mövzularda icmalları keçirilmişdir. Kitabxanaya yeni daxil olan hər bir kitabın xülasəsi keçirilməlidir. Məktəblilər üçün keçirilən kitab icmalları pedoqoji cəhətdən əsalandırılmalıdır. Çünki məktəblilərə kitab təbliğində pedoqoji qaydalara ciddi riayət edilməli, onların maraqları, yaş xüsusiyyətləri və bilik dairələri nəzərə alınmalıdır. Xüsusilə onu qeyd edək ki, uşaq kitabxanalarının vəzifələri isə aşağıdakı ünsürlərdən ibarətdir.

- uşaqların, yeniyetmələrin, mütailəyə rəhbərlik edənlərin və kitabxanadan istifadə etmək istəyən digər vətəndaşların informasiyadan və sənədlərdən sərbəst istifadə etmək imkanını, onların bəşər fəaliyyətinin bütün sahələrində milli və dünya mədəniyyətinin nailiyyətləri ilə tanış olmasını təmin etmək;

- əhatə etdiyi ərazidəki bütün yaşayış məntəqələrində uşaqlara və yeniyetmələrə, o

cümlədən orta ümumtəhsil məktəblərinin şagirdlərinə kitabxana və informasiya xidmətini həyata keçirmək;

- cəmiyyətin informasiyaya olan tələbatını təmin etmək, informasiyadan sistemli şəkildə istifadəni təşkil etmək, bununla da şəxsiyyətin dünyagörüşünün artmasına, hərtərəfli inkişafına kömək göstərmək;

- oxuculara kitabxana xidmətinin təşkilində kitabxana sahəsinin bütün mütərəqqi formalarından istifadə etmək;

- sistem daxili kitab mübadiləsindən və kitabxanalararası abonementdən istifadə etməklə oxucu sorğularının ödənilməsinə nail olmaq;

- kitabxananın fonduna daxil olan yeni ədəbiyyatlarla oxucuların mütəmadi şəkildə informasiyalanmasını təşkil etmək;

- oxucu sorğuları nəzərə alınmaqla fondun komplektləşdirilməsini təmin etmək; - Kitabxana-

informasiya sahəsinə dair konfranslar, seminarlar, dəyirmi masalar, sərgilər, müsabiqələr, kitab bayramları, festivallar və s. tədbirlər təşkil etmək; - Beynəlxalq kitab mübadiləsi və beynəlxalq əməkdaşlığı həyata keçirmək, beynəlxalq təşkilatlara üzv olmaq, beynəlxalq kitabxana və s. proqramların həyata keçirilməsində iştirak etmək;

- Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən edilmiş qaydada kitabxana birlikləri yaratmaq, ictimai və həmkarlar təşkilatlarının, assosiasiyaların, cəmiyyətlərin üzvü olmaq;

- Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə büdcə müəssisələrinə verilən bütün güzəştlərdən istifadə etmək;

- Respublika Uşaq Kitabxanası fondunda olan Azərbaycan və dünya uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin, bütün kitab sərəvətlərinin, digər informasiya daşıyıcılarının etibarlı şəkildə

toplanması, qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılmasını, onların geniş təbliğini təmin etmək;

- Fondlarını gələcək nəsillər üçün qoruyub saxlamaqla bəşəriyyətin məcmu mədəniyyətinə töhvə vermək;

- Fəaliyyətində partiyalara, ictimai hərəkatlara və dini konfessiyalara münasibətdə neytrallığa riayət etmək;

- Zəruri resurslardan, materiallardan və informasiyadan bərabərhüquqlu istifadə prinsiplərinə riayət etməklə kitabxananın bütün istifadəçilərinə yüksək keyfiyyətli xidmətlər təqdim etmək;

- “İnternet” sistemi vasitəsilə respublika və xarici ölkələrin kitabxanaları ilə işini əlaqələndirmək və.s

II Fəsil

Gənclərə kitabxana-informasiya xidmətinin təşkili, oxuculara xidmətin müasir forma və üsulları

Azərbaycan xalqı həmişə özünün yüksək kitab mədəniyyəti ilə sayılıb-seçilmiş və çox zəngin kitabxanaları ilə tanınmışdır. Bu kitabxanalarda qorunub saxlanılan istər əlyazmaları, istərsə də müxtəlif elm sahələrinə aid ədəbiyyatlar xalqın maariflənməsinə xidmət göstərmiş, geniş oxucu kütlələrinə elmi yardımçı olmuşdur. “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda deyildiyi kimi, kitabxana-elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə müəssisəsi kimi çap əsərlərini və digər informasiya daşıyıcılarını toplayıb mühafizə edən, onların sistemli ictimai istifadəsini təşkil edən, cəmiyyətin intellektual və mənəvi potensialının inkişafına xidmət göstərən sosial instituttur.

Müstəqillik illərində mədəniyyət müəssisələrinin etibarlı müdafiəsini təmin edəcək qanunvericilik bazasının yaradılmasına böyük ehtiyac var idi. Bu məsələnin vacibliyini əsas amil hesab edən ulu öndər Heydər Əliyev hələ 1994-cü ildə Mədəniyyət Nazirliyinə “Mədəniyyət haqqında”, “Kitabxana işi haqqında” və digər qanunların işlənilib hazırlanması barədə xüsusi göstəriş vermişdi. Kitabxana işi sahəsində yol verilmiş ciddi nöqsanların aradan qaldırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, ulu öndər Heydər Əliyevin ciddi tapşırığı ilə tədbirlər görülmüş, tezliklə “Mədəniyyət haqqında” və “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarının hazırlanması istiqamətində işlərə başlanmış, ilkin layihələr Nazirlər Kabinetinin iclasında ulu öndər Heydər Əliyevin ciddi tapşırığı əsasında 1996-cı ildə kitabxana işçilərinin respublika müşavirəsində geniş müzakirə olunmuşdur. Bu tədbirin yekunu olaraq Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin vəziyyəti və onu yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında” qərarı qəbul olunmuşdur. Bu hüquqi

sənədlərdən bəhrələnən C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanası öz fəaliyyətini 5 əsas istiqamətdə qurmuşdur.

- 1.Dövlətin kitabxana siyasəti, vəzifələr və onun icrası;
- 2.Kitabxana işinin texnoloji təchizatı, kompüterləşdirmə bazaları və şəbəkəli sistem;
- 3.Beynəlxalq təcrübə mübadiləsi və təşəbbüslərin inkişaf etdirilməsi;
- 4.Oxucu-kitabxana əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi;
- 5.Kitabxananın bütün fəaliyyəti istiqamətlərinin elmi əsaslar üzərində təşkili, başqa sözlə BDU-nun, müxtəlif ali təhsil ocaqlarının, AMEA-nın ekspert və mütəxəssisləri ilə davamlı görüşlər, müzakirələr və sair.

Keçid dövrünün çətinliklərinə baxmayaraq kitabxana kitab fondunu qoruyub saxlamaq, yeni ədəbiyyatla komplektləşdirmək, maddi-texniki bazanı möhkəmləndirmək, kadr tərkibini qoruyub saxlamaq üçün ciddi tədbirlər görməli olmuşdur.Hər şeydən

əvvəl, kollektiv kitabxananın binasına dikilən yad gözlərlə mübarizə aparmağı bacarmış, nəinki binanı qoruyub saxlamış, hətta onu genişləndirməyə və təmir etdirməyə müvəffəq olmuşdur.

Müstəqillik dövrü kitabxananın qarşısında gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsi vəzifəsini qoymuşdur. Müharibə şəraitində yaşayan ölkəmizdə gənclərin vətən sevgisi, vətəni qorumaq, onu işğalçılardan azad etmək ruhunda tərbiyəsi kitabxananın əsas vəzifələrindən birinə çevrilmişdir. Təsadüfi deyil ki, müstəqillik illərində gənclərin tərbiyəsində, gənclərlə aparılan işə xüsusi diqqət yetirən ulu öndər Heydər Əliyev gənc nəslin tərbiyəsini xalqın və dövlətin əsas vəzifəsi hesab edirdi: "Qarşımızda duran vəzifələrdən biri də gəncliyi daha yaxşı hazırlamaqdan və tərbiyə etməkdən ibarətdir".

Cəfər Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanasının uzun müddətli monitorinqləri göstərir ki, istifadəçilərin 70%-i tələbə və şagirdlərdir. Lakin kitabxananın yaradıldığı ilkin Sovet hakimiyyəti

illərində əsasən elmi və praktik oxucular çoxluq təşkil ediblər. Bundan çıxış edərək Kitabxananın bütövlükdə perspektivini müəyyənləşdirməkdən tutmuş, daxili istehsal vəzifələrinin həllinə qədər ümumi məqsədlərimizin transformasiyasına xüsusi diqqət ayrılıb.

Oxucu auditoriyasının yaş fərqi arasında əhəmiyyətli dərəcədə kəskin məsafə mövcud olsa da, tələbələrə xidmət kitabxananın missiyasının həyata keçməsində böyük həcmdədir.

Kitabxana missiyası haqda məsələ mürəkkəb və ziddiyyətli olsa da, həm də konkret kitabxananın məqsəd və vəzifələrini müəyyən edən daha gərəкли işdir. Mütəxəssislərin fikrincə, əgər cəmiyyət hər hansı kitabxananın hansı istiqamətdə fəaliyyətinə inanmırsa, heç bir kitabxana onun can atdığı məqsəd və vəzifələrini müəyyən edə bilməz. Əgər cəmiyyət kitabxananın əsas fəaliyyət istiqamətini görüb inanırsa, kitabxana da oxucu auditoriyasını itirməmək üçün həmin istiqamətdə xidmətini gücləndirdikdə,

məqsəd və vəzifələrini də günü gündən zənginləşdirib aydınlaşdıracaq.

Kitabxananın qanunvericilikdə yazılmış oxucuların informasiya tələbatını ödəmək məqsədinin əsas mahiyyətini yalnız kitabxana əməkdaşları tərəfindən həyata keçirmək olmaz.Çünki informasiya bir vasitə xarakteri daşıyır.Bu işdə eyni zamanda cəmiyyətin aktiv üzvləri tərəfindən qarşılıqlı münasibətlərin aktivliyi də xüsusi rol oynayır.Bunun üçün də C.Cabbarlı adına Respublika gənclər kitabxanası oxucularına tərəf geniş tədbirlər və aktual fəaliyyət istiqamətləriylə gedir.

Bu fəaliyyət istiqamətimizdən biri, tipindən, istifadəçilərinin yaş, təhsil, ixtisaslarından asılı olmayaraq, kitabxana xidmətinin ayrılmaz hissəsi kimi bütün kitabxanalar arasında qarşılıqlı əlaqədir.Bununla yanaşı, regional və regionlararası tədqiqatlar və əməkdaşlığın kompleksinin yaradılması işi də fəaliyyət istiqamətlərimizdəndir.

Gənclərin kitabxana xidmətindən istifadəsinin tədqiqində müəyyən etmişik ki, əsas oxucularımızın böyük hissəsini təşkil edən tələbələr bizim xidmətimizdən daha çox fəvqəladə hallarda (imtahan sessiyası, kurs işi, diplom müdafiəsi) aktiv müraciət edirlər. Buna baxmayaraq, biz bütün gənclər üçün tariximizin daha yaxın və ya uzaq dövrünün ən yaddaqalan hadisələrinə həsr olunmuş müxtəlif mövzuda və formada silsilə xidmətlərin kompleks proqramının ardıcıl olaraq, sistematikliyini təşkil edirik.

Gənclərin kitabxana kataloqlarına münasibətini də həmişə xidmət ünsiyyətimizdə əsas tuturuq. Bu zaman əksəriyyət oxucularımızın ənənəvi kart kataloqlarına üstünlük verdiyinin şahidi oluruq, baxmayaraq ki, digər elektron resurslarımız da aktiv istifadədədir. Oxucularımız arasında son vaxtlar daha çox humanitar mövzularda olan ədəbiyyata maraq böyükdür. Bu mövzuların siyahısında tarix və tarixi tədbirlər, daha sonra az maraq kəsb edənlər sırasında fəlsəfə, iqtisadiyyat, psixologiya, ədəbiyyatşünaslıq,

hüquqşünaslıq, pedaqogika, politologiya, dünya bədii ədəbiyyatı təşkil edir.Ədəbiyyatşünaslıqla müqayisədə folklorla, dilçiliyə daha çox tələbat var.Sifarişlərin son beş illik təhlili göstərdi ki, tələbələrin hər mövzuda klassik ədəbiyyata və yüksək keyfiyyətli ensiklopedik izahlı nəşrlərə maraqları daha çoxdur.Ölkəşünaslıq, dil lüğətləri, danışiq kitabçalarına da tələbat hələ də orta səviyyədədir.Tələbə gənclərin reklam, KİV, tətbiqi psixologiya nəşrlərinə maraqları da stabildir.

İstifadəçilərin tələbatının öyrənilməsi və proqnozlaşdırılması prosesinin tam müəyyənləşdirilməsi üçün oxucuların informasiya ehtiyacları ilə yanaşı, hər şeydən əvvəl, onların psixologiyalarını, emosional aləmini, mənəvi düşüncəsinin inkişafının səviyyəsini, kommunikativ qabiliyyətinin dərəcəsini də bilmək lazımdır, həm də nəinki bilmək, eyni zamanda hər vasitəylə onların inkişafına kömək etmək əsasdır.Bu qabiliyyətlərin təhqiqi və korrektirovkası üçün də kitabxanada istənilən səviyyədə materiallar var.

Kitabxanaçıların oxuculara xidmət işində və onların informasiya tələbatlarının ödənilməsində rolunun əhəmiyyətli olması, kitabxanaçıların şəxsi imkanlarının bu günkü gənc oxucular tərəfindən qiymətləndirilməsi məsələsi də problemlərdən biridir. Oxucularımızı kitabxanaya bağlayan şərtləri soruşanda, onlar kitabları, kataloqları, komputerləri və başqa məsələləri qeyd etsələr də kitabxanaçıya, onun qabiliyyət imkanlarına çox az yer ayırdıqlarının şahidi oluruq. Bütün dünyada artıq kitabxanasız şöbələr yaradılıb, bizim ölkəmizdə də komputerləşmənin genişlənməsi bizdə də bu işi sürətləndirir, getdikçə kitabxanasız komputerləşdirilmiş oxucu yerləri artmaqdadır.

Belə təsəvvür yaranır ki, biz kitabxanaçılar artıq praktik olaraq oxucularımıza gərək deyilik. Lakin mini sorğularımız, müşahidələrimiz göstərir ki, gənc oxucular kitabxana mühitində daima heyrət, hətta qorxu keçirirlər. Onlar həmişə təbii olaraq, kitabxananın mütəxəssisilə ünsiyyətə ehtiyac duyurlar, lakin subyektiv olaraq belə ünsiyyəti yarada

bilmirlər.Ona görə də biz gənc oxucularımıza tərəf gedir, onların suallarını ilk baxışdan oxuyur və düzgün istiqamətləndirməkdə kömək edirik.

Gənclərin kitab oxuma və savadlanma işi beynəlxalq, eyni zamanda milli rəsmi sənədlərdə əksini tapıb.Beynəlxalq Səhiyyə Təşkilatı millətin sağlamlığını müəyyən edən 12 daha vacib göstəricilərdə savadlılığın göstəricisini (oxuma və yazışma) müəyyən edib.BMT hesab edir ki, savadlılıq və uzunömürlülük hər bir xalqın həyatının vacib keyfiyyətidir.Beynəlxalq valyuta fondu hesablayıb ki, ölkənin iqtisadi inkişafı əhalinin savadlılığı 40 faizdən yüksək olanda başlayır.

Beynəlxalq təşkilatlar və dövlətimiz savadlılığın və kitab oxumanın səviyyəsini artırmaq üçün ciddi addımlar atırlar.Belə ki, 1999-cu il YUNESKO tərəfindən oxuma və savadlılıq ili elan edildi.Həmin il kitab oxumağa, yazışmaya, kitaba həsr olunmuş xeyli tədbirlər keçirildi.Lakin zaman göstərdi ki, kitab oxuma və savad artırma işinin sürətləndirilməsi üçün xeyli təşkilatların uzun müddətli iş görməsi tələb

olunur.Buna görə də 2003-2013-cü illər BMT-nin savadlılıq onilliyi elan edilmişdi. 8 sentyabr Beynəlxalq kitab oxuma və savadlılığın genişləndirilməsi günüdür.Bu gün 1967-ci ildən qeyd olunur.Lakin son illər bir çox dövlətlər tərəfindən bu günün mahiyyəti daha dərindən etiraf edildiyindən kitab oxumanın və savadlılığın inkişafı böyük vüsət alıb.Həmin gün dünyanın bir çox ölkələrinin şəhər və kəndlərində evlərin vasadları məşhur kitabların, kitab, qəzet, jurnal oxuyan dünyaca məşhurların iri fotoları ilə bəzədilir.Bizim ölkədə də sentyabrın birinci həftəsində kitab yarmarkaları təşkil olunur, seminarlar, müsabiqələr, konfranslar keçirilir.Məktəblərdə və kitabxanalarda Beynəlxalq kitab oxuma və savadlılıq günü münasibətilə kitablara həsr olunmuş sinifdə və sinifdənənar xeyli tədbirlər keçirilir.

Tədqiqatlar göstərir ki, ümummilli, beynəlxalq, idarələrarası, əməkdaşlıq və digər birgə tədbirlər kitab oxumağı dəb halına salır ki, bu da gənclər arasında çox vacibdir.Dəblidirsə şöhrətlidir-maraqlıdır-gənc

insanın şüuruna kitab oxumaq tələbatının daha tez daxil olmaq, güclü sirayət etmək qısa yolu belədir. Ancaq təhsil üçün, iş üçün və özün üçün kitab oxumağın normal olduğunu dərk etmək, biraz gec başa düşülür. Gənc yaşlarından yüksək və uğurlu həyat, yaşam keyfiyyəti ilə kitab oxuma fəaliyyətini bağlamaq psixoloji cəhətdən çox vacibdir. Beynəlxalq tədqiqatçıların gənclər auditoriyası ilə işləyən müəssisələr üçün həmişə xatırlanmalı faktlarını diqqətinizə çatdırırıq:

-Əgər uşaq 12 yaşına qədər sizin oxucunuz olmayıbsa, deməli, nə özü üçün, nə boş vaxtında mənəvi zövqü üçün oxumursa, o heç zaman sizin oxucunuz olmayacaq. Uşaq ədəbiyyatını oxuma müddətində buraxılan boşluqlar heç vaxt doldurulmayacaq. Qeyd etmək lazımdır ki, kitabxana oxucusu o şagird hesab olunur ki, o müstəqil olaraq, kənar müdaxilə olmadan daxili tələbatı üçün oxuyur.

-Biz uşaqları potensial kitab oxucusu kimi, 10-15 yaşlarında itiririk. Çünki şagirdlər gündə 11 səhifədən

az oxuyurlar.Məktəbli mühiti son zamanlar komputer və elektron vasitələrlə kitab oxumaqdan uzaqlaşır.

1998-ci ildə Londonda başqa bir beynəlxalq layihənin müzakirəsi zamanı “Məktəb savadlılığın çiçək açdığı yer” layihəsi meydana gəlib.O vaxtdan bu layihə dünyanın Portuqaliya, Norveç, Avstriya, İrlandiya, Estoniya kimi dövlətlərində müzakirə edilib.

Kitabxana, xalq və milli qrupların milli sərvətlərinin toplandığı və qorunduğu yerdir ki, onun vəzifəsi millətin gənc üzvlərinin formalaşmasına öz töhfəsini verməlidir.Kitabxananın gənclər üçün vacib vəzifəsi-yeni nəslin, gənc oğlan və qızların ünsiyyətinin formalaşmasına kömək etmək, onların öz mədəniyyətlərini daha yaxşı öyrənməsi işinə, milli və dünyəvi mədəniyyətləri, adətləri anlamaq, duymaq, öyrənmək və sevmək, başqa xalqların mədəniyyətlərini oxuyub öyrənmək, onlara hörmət etmək işinə şərait yaratmaq və kömək etməkdir.Çünki gənclər cəmiyyətin daha çox inkişafda olan şəxsiyyətləridirlər, ən dinamik və cəmiyyətin daha

çox tənqidi düşüncəli qismidirlər. Bu qövüm daha çox sosial və yaradıcı potensiala malik və istənilən prosesə təsir etmək gücündə olan qüvvədir. Bu təsirin nədən ibarət olması gənclərin mənəvi mövqeyindən asılıdır. Bununla bağlı ABŞ prezidenti Teodor Ruzveltin bir sözünü xatırlamaq yerinə düşər: "Təhsil verib, lakin mənəvi prinsipləri yetirməmək deməli cəmiyyət üçün yenir bir təhlükə yetişdirməkdir".

Bu günkü gənclik daha çox beynəlxalq aləmə can atır, virtual vasitələrlə sosial şəbəkələrdə xaricilərlə təmaslarda olur, dünyəvi təhsilin qapıları taybatay açılıb. Müasir cəmiyyətin sosial qrupu olan gənclər artıq öz vətəninə çox millətli olur. Qloballaşma prosesinin gücləndiyi bir vaxtda müasir cəmiyyətdə yaşamaq üçün gənclik öz münasibətlərini yüksək mənəvi prinsiplər üzərində qurmalı, millətindən asılı olmayaraq, məhəbbətlə, hörmətlə, ünsiyyətdə olduğu adamı anlamağa, öz yaxın adamı kimi qəbul etməyə, hər an onun köməyinə yetməyə hazır olmalıdır.

İnsanları sevmək üçün başa düşmək lazımdır, başa düşmək üçün dərk etmək lazımdır. Başqa xalqların

tarixini, mənəvi dəyərlərini bilmək lazımdır. Bu biliklərin mənbəyi isə milli ədəbiyyatdır-xalqın tarixini, sosial təcrübəsini və beynəlxalq ünsiyyətin təcrübəsinin qoruyucusudur.

Kitabxana cəmiyyətin inkişafının həmişə mədəni və informasiya resurs mənbəyi olmuşdur. Kitabxanalar yüksək vətənpərvərlik tərbiyəsi missiyasını yerinə yetirir və demokratiyanın inkişafına təsir edir. Vətəndaş cəmiyyətinin qurulması, millətlərarası dialoq təcrübəsini toplayır, qoruyur, yeni nəsllə ötürür. Bu gün kitabxanalar böyük əhəmiyyətli kitab mənbələrinə, maarifçilik, informasiya, tərbiyəvi işlər təcrübəsinə malikdir ki, bunun sayəsində də gənclər mühitində patriotizm və başqa xalqlara hörmət ideyalarını inkişaf etdirmək üçün, gənclərin milli ədəbiyyata marağının stimullaşdırılmasında güclü imkanlara malikdir.

Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində gənc nəslin dünyagörüşünün düzgün formalaşmasına, mənəvi tərbiyəsinə və əsl şəxsiyyət kimi yetkinləşməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Bu sahədə digər sosial

institutlarla yanaşı olaraq, milli ideologiyaya və milli dövlətçiliyə dair ədəbiyyatı geniş oxucu kütləsi arasında təbliğ edən kitabxanaların üzərinə də mühüm vəzifələr düşür. Bu amillərdən çıxış edən Əməkdar elm xadimi, Bakı Dövlət Universitetinin fəxri professor A.Xələfov qeyd edir ki, müasir dövrdə respublikamızda elm, mədəni quruculuq, elmi texniki tərəqqi, təhsil və tərbiyə sahəsində qazanılan nailiyyətlər, cəmiyyət üzvlərinin intellektual səviyyəsinin yüksəlməsi kitabxana xidməti qarşısında professionallığın artırılmasını, xidmət prosesinin daha da optimallaşdırılması və çevikləşməsi vəzifələrini qoymuşdur. Ona görə də tipindən və növündən asılı olmayaraq bütün kitabxanalar oxucularla aparılan informasiya işini cəmiyyətin qarşısına qoyduğu vəzifələrin yerinə yetirilməsinə, milli ideologiyamızın təbliğinə, dövlətçiliyimizin möhkəmlənməsinə yönəltməlidir.

Məlumdur ki, hər bir müstəqil dövlətin qurulması, gücləndirilməsi milli özünü qoruma hissindən başlayır, bu fikir inkişaf etdirilərək ideoloji bir

sistemə çevrilir. Milli dövlətçiliyə və milli ideologiyaya dair ədəbiyyata dövlət quruculuğuna, milli ideologiyaya, fəlsəfəyə, iqtisadi nəzəriyyəyə, ölkəmizin və başqa ölkələrin tarixinə, sosiologiyaya, demoqrafiyaya, siyasətə, hüquqa, hərbi işlərə, elm və maarifə, pədoqogikaya, psixologiyaya və s. dair elmlərə aid edilir. Bu ədəbiyyatı təbliğ etməklə kitabxanalar və kitabxanaçılar həm müstəqil Azərbaycan dövləti üçün yararlı və faydalı olan hərtərəfli inkişaf etmiş, elmi və siyasi cəhətdən zəngin dünyagörüşünə yiyələnmiş fəal şəxsiyyətlər tərbiyə edir, həm də bilavasitə milli dövlətçiliyimizin inkişafına və dirçəlməsinə yardım göstərirlər.

Azərbaycan Respublikası siyasi strategiyasının əsas müddələrinin yaratıcısı olan ümummilli liderimiz Heydər Əliyev demişdir: "Azərbaycanın müstəqilliyi daimidir, əbədidir, dönməzdir!".

Azərbaycanın milli dövlət kimi özünü dünyada tanıtmasında əldə olunan istiqlalı qorumaq, möhkəmləndirmək üçün milli ideyanın həyata keçirilməsi dövlətin siyasi strateji məqsədlərindən

biridir və bu məqsədlərin həyata keçirilməsində Heydər Əliyevin rolu xüsusilə qeyd olunmalıdır. Milli ideya uğrunda mübarizə, azadlıq məfkurəsi uğrunda aparılan mübarizədir. Milli ideologiyanın tərkib hissəsindən biri də azərbaycançılıq anlayışıdır. Azərbaycançılığın əsas məzmununu ümumi Vətən anlayışı, vətəndaş birliyi təşkil etmişdir. Bu baxımdan 1995-ci il noyabrın 12-də qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında “Azərbaycan xalqının vahidliyi”, “Azərbaycan Respublikasının bütün Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının ümumi və bölünməz vətəni” olması ideyası öz əksini tapmışdır. Müstəqillik dövrü kitabxananın qarşısında gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsi vəzifəsini qoymuşdur. Müharibə şəraitində yaşayan ölkəmizdə gənclərin Vətən sevgisi, vətəni işğalçılardan azad etmək ruhunda tərbiyəsi kitabxananın əsas vəzifələrindən birinə çevrilmişdir. Təsadüfi deyil ki, müstəqillik illərində gənclərin tərbiyəsinə, gənclərlə aparılan işə xüsusi diqqət yetirən ulu öndər Heydər Əliyev gənc nəslin

tərbiyəsini xalqın və dövlətin əsas vəzifəsi hesab edərək deyirdi.”Qarşımızda duran vəzifələrdən biri də gəncliyi daha yaxşı hazırlamaqdan və tərbiyə etməkdən ibarətdir”.C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının (RGK) fondunda 214 min nüsxəyə qədər ədəbiyyat olmuşdur ki , onun da 50 min nüsxəyə yaxınıni milli dövlətçiliyə və milli ideologiyaya dair ədəbiyyat, o cümlədən Konstitusiyamızla bağlı kitablar, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin ayrı-ayrı dövrlərdə nəşr edilmiş çoxcildli əsərləri təşkil edir.Bu fondun düzgün təbliği oxucuların ideya siyasi tərbiyəsine, hərbi vətənpərvərlik hazırlığına, torpağa bağlılığına, yüksək mədəni səviyyəsinə, elmi dünyagörüşünün inkişafına mühüm təsir göstərir.

C.Cabbarlı adına RGK-da milli dövlətçiliyə və milli ideologiyaya dair ədəbiyyatın təbliğinə həsr edilən əyani təbliğat formaları bilavasitə kitabların, məlumat mənbələrinin, çap əsərlərinin özünü nümayiş etdirir, konkret olaraq oxucuların nəzərinə çatdırır, mühüm siyasi, iqtisadi, hərbi, ideoloji məsələləri izah

edir, cəmiyyətin inkişaf qanununun dərk edilməsinə, əhalinin, xüsusilə gənc oxucu qruplarının şüuruna milli dövlətçilik ideyalarının aşılmasına, onların Vətənimiz Azərbaycana sədaqət, torpağa məhəbbət, yurda, xalqa, millətə sevgi ruhunda tərbiyələnməsinə mühüm təsir göstərir.

Oxucularda ictimai siyasi görüşlərin formalaşmasının müvəffəqiyyəti, hər şeydən əvvəl, təşkil olunan əyani təbliğatın keyfiyyəti və təsir dairəsi ilə müəyyənləşir. Bu fikrin konkret ifadəsini həmin kitabxanaların milli dövlətçiliyə və milli ideologiyaya dair ədəbiyyatın təbliği istiqamətində təşkil etdikləri əyani kütləvi tədbirlərində müşahidə etmək olar. Məsələn, milli dövlətçiliyə və milli ideologiyaya dair ədəbiyyata dair 2000-ci ildə 14, 2001-ci ildə 16, 2002-ci ildə 18, 2003-cü ildə 17, 2004-cü ildə isə 19 kitab sərgisi və kitabxana plakati təşkil olunmuş, 1990-cı ilin Qanlı 20 Yanvar faciəsinə, 1992-ci ilin Xocalı soyqırımına və s. hadisələrə 4 albom həsr edilmişdir. Bu sərgi, plakat və albomlara 2001-2005-ci illərdə 7 mindən artıq oxucu

müraciət etmiş, onlara 12 min nüsxədən çox ədəbiyyat tövsiyə olunmuşdur.

C.Cabbarlı adına RGK-nın 2001-2005-ci illərdə təşkil etdiyi “Azərbaycanın müstəqilliyi xalqımızın varlığıdır”;”Qalx ayağa, Azərbaycan”;”Xocalı-əsrin faciəsi”;”Erməni faşizminin iç üzü”;”Tariximiz, bugünümüz”;”Qələbədən qələbəyə”;”Ana yurdum”;”Azərbaycan əsgəri”;”Xalqın səsi-haqqın səsi”;”Hüquqi dövlət yollarında”;”Düşməne aman vermə” və s. mövzulu tədbirlərin tematik müxtəlifliyi əyani şəkildə təsdiqləyir ki, bütün bunlar oxucuların maraq dairəsinin genişlənməsində mühüm rol oynamışdır.2001-2005-ci illər ərzində C.Cabbarlı adına RGK-da milli dövlətçiliyə və milli ideologiyaya dair ədəbiyyatın təbliğinə həsr olunmuş 2 oxucu konfransı, 40 mövzu gecəsi, 32 məruzə, 11 mühazirə, 16 biblioqrafik icmal, 20 söhbət təşkil edilmiş və bu tədbirlərdə 10 mindən artıq oxucu iştirak etmişdir.Həmin tədbirlər zamanı oxuculara bütövlükdə 5 mindən çox ədəbiyyat tövsiyə edilmişdir.

C.Cabbarlı adına RGK-da milli dövlətçiliyə və milli ideologiyaya dair ədəbiyyatın təbliğinə həsr olunmuş tədbirlər arasında görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin əsərlərinin yayılması mühüm yer tutmuşdur.Bu tədbirlərdə vurğulanmışdır ki, Heydər Əliyevin 1969-cu ildən bəri etdiyi çoxsaylı nitq, məruzə və çıxışlarda Azərbaycanın sosial iqtisadi, ictimai siyasi və elmi-mədəni həyatı yüksək səviyyədə işıqlandırılmış, geniş elmi təhlillər, konkret faktlar və rəqəmlərlə ümumiləşdirmələr aparılmış, nəticələr çıxarılmışdır.Bu baxımdan 2003-cü il mayın 10-da C.Cabbarlı adına RGK-da Heydər Əliyevin anadan olmasının 80 illik yubileyi ilə bağlı keçirilmiş ədəbi bədii gecə və foyedə təşkil olunmuş sərgi xüsusi maraq doğurur.

Azərbaycanın son 30 illik tarixi görkəmli dövlət xadimi Heydər Əlirza oğlu Əliyevin adı ilə bağlıdır.Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin çıxış, nitq, məruzə, xatirə və s. kimi əsərlərində müstəqil Azərbaycan Respublikasının ictimai-siyasi, sosial iqtisadi və mənəvi mədəni həyatının ən mühüm

sahələri özünün geniş ifadəsini tapmışdır. Ümummilli liderimizin elmi və tarixi, nəzəri və təcrübi, əhəmiyyətə malik olan çoxsaylı əsərləri istər sovet hakimiyyəti dövründə (1960-1980-ci illər), istərsə də suverenliyə qovuşduqdan sonra (1990-cı illər) Azərbaycanın keçdiyi mürəkkəb inkişaf yolunu hərtərəfli əhatə etdiyindən əvəzsiz mənbə rolunu oynayır.

Heydər Əliyev ikinci dəfə hakimiyyət başında olarkən onun həyat və fəaliyyətinin son dövrünü əhatə edən ilk kitab “Qətiyyətin təntənəsi” adlanır və bu sanballı kitab ağsaqqal alimimiz, Əməkdar elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor Abuzər Xələfovun təşəbbüsü ilə işıq üzə görmüşdür.

Müxtəlif zamanlarda bəzi orta məktəblərdə təhsil alan tələbələr Vətənə, vətənpərvərliyə və dövlətçiliyə dair ədəbi bədii kompozisiyanı nümayiş etdirmişlər. Tədbirdə iştirak edən rayon İcra Hakimiyyətinin və yerli bələdiyyə orqanlarının nümayəndələri C.Cabbarlı adına RGK-nin təşkil etdiyi bu tədbiri çox yüksək

qiymətləndirmişlər.Həmin kütləvi tədbir çox maraqla qarşılanmış və xeyli oxucunu özünə cəlb etmişdir.

Göründüyü kimi, C.Cabbarlı adına RGK-da son illərdə oxucuların ideya siyasi tərbiyəsinə həsr edilən tədbirlərin təşkili keyfiyyətcə xeyli dəyişmiş, müasir mənə kəsb etmişdir.Bu da bilavasitə oxucuların həmin tədbirlərdə açıq fikir söyləmək, fikir mübadilələri aparmaq, baş verən nöqsanlara qarşı tənqidi yanaşmaq, yeni maraqlı mülahizələr irəli sürmək prinsipləri ilə əlaqədar olmuşdur.”Bununla belə, milli ideologiya və dövlətçilik sahəsində informasiya mənbələrinə marağın getdikcə artdığını nəzərə alaraq bu sahədə mövcud olan informasiya daşıyıcılarının biblioqrafiyalaşdırılması ehtiyacı yaranmışdır.Milli ideologiyanın və dövlətçiliyin cəmiyyətdə geniş yayılmasının əsas göstəricilərindən biri də onun informasiya təminatıdır.Çünki hər hansı bir ideologiyanın kütlələr içərisində geniş yayılmasında informasiya vasitələrindən və vəsaitlərindən geniş istifadə olunur.Onların içərisində bioqrafik informasiya mənbələrinin əhəmiyyətli rolu

vardır.Xüsusilə ilkin sənədlər və onların haqqında biblioqrafik informasiya mənbələri mühüm əhəmiyyət kəsb edir”.C.Cabbarlı adına RGK-da milli ideologiya və milli dövlətçilik mövzusunda dair onlarla kitab, yüzlərlə məqalə toplanmışdır.Ona görə də, məsələn, “Beynəlxalq münasibətlərdə diasporların rolu” , “Azərbaycanın XX əsrdə dövlətçilik siyasəti məsələləri”,“Tarixə yaddaş ömür”, “Siyasi strategiya və milli təhlükəsizlik problemləri” kitabları və “Azərbaycan dövlətçiliyi ideologiyası”, “Milli ideologiya və ümummilli lider”, “Dövlətçilik ideologiyası” və s. kimi ilkin mənbələrlə bağlı ikinci dərəcəli mənbələrin, yəni biblioqrafik informasiya vəsaitlərinin yaradılması və Avtomatlaşdırılmış Biblioqrafik Məlumat Bazasının təşkili qarşıda duran aktual məsələlərdəndir.C.Cabbarlı adına RGK-nın bu istiqamətdə apardığı işlərin təhlili sübut edir ki, kitabxanaçılar müasir dövrdə Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində milli dövlətçiliyə və milli ideologiyaya dair ədəbiyyatın təbliğinin əsl mahiyyətini düzgün başa düşmüş, kitablar bu vacib işə həvəslə, səriştəliklə yanaşmışlar.Bununla belə

qeyd etməliyik ki, kitabxana bu sahədə hələ daha çox iş görməli, daha çox uğur qazanmaq üçün səmərəli fəaliyyət göstərməlidir. Ona görə də gələcəkdə işin yaxşılaşdırılması üçün ilk növbədə milli dövlətçiliyə və milli ideologiyaya dair ədəbiyyatın təbliği zamanı milli dövlətçiliyimizin, milli ideologiyamızın inkişafına, Azərbaycan tarixinə, soykökümüzə, xalqımızın milli azadlıq mübarizəsinə dair əyani və şifahi təbliğat üsullarının təşkilinə daha çox fikir verilməlidir; - Milli ideologiyaya və dövlətçiliyə dair ədəbiyyatın təbliği zamanı fərdi və kütləvi iş forma və üsullarından daha yaradıcılıqla istifadə edilməlidir ki, kitabxana fondunu oxucular qarşısında tam şəkildə açmağa imkan yaransın; - Oxucuların hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinin gücləndirilməsi məqsədilə milli ideologiyaya və dövlətçiliyə dair ədəbiyyatın təsirindən səmərəli istifadə edilməlidir. İnformasiyanın tədricən inkişafın ictimai resursuna çevrilməsi cəmiyyətin informasiyalaşdırılması yolunda ölkənin müvəffəqiyyətli irəliləyişini əks etdirən göstəricidir. Bu baxımdan beynəlxalq təşkilatlarla səmərəli əməkdaşlıq, təhsilə diqqət və

qayğı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 6 oktyabr 2008-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasında kitabxana – informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”-da, 5 sentyabr 2009-cu il tarixli “Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunun”-da öz əksini tapmışdır. Prezidentin təhsil və kitabxana işləri ilə bağlı göstərişləri, sərəncamları respublikanın bütün maarifləndirici orqanları, eləcə də kitabxanaları üçün fəaliyyət proqramıdır. Dövlət başçısının Sərəncamını və Dövlət Qanununu şərh edən alimlərimizin fikrincə, bu sənədlərdə kitabxanalar qarşısında müəyyən illər üçün konkret vəzifələr göstərilmişdir:

-Kitabxanaların ölkədaxili və ölkəxarici fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması;

-Cəmiyyətin informasiya təminatının artırılması;

-Tabeçiliyindən asılı olmayaraq, bütün strukturlarda fəaliyyət göstərən kitabxanaların, inkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi hər cür müasir avadanlıqla təchiz edilməsi;

-Elmi mədəni sərvətlərdən hərtərəfli istifadə imkanlarının genişləndirilməsi;

-Tabe olduğu sahənin sənəd – informasiya xidməti mərkəzinə çevrilməsi;

-Azərbaycan kitabxanalarının dövlət informasiya məkanına daxil olmasının təmin edilməsi;

-Beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və tətbiqi;

-Müəssisələrarası koordinasiyanın yaradılması;

Kitabxana xidməti oxucu sorğusunun tam və dolğun ödənilməsi, mütaliənin məzmununa, xarakterinə kitabxanaçıların pedaqoji cəhətdən müdaxiləsi, planlı və sistemli mütaliənin təşkili məsələləri bir çox cəhətdən fondun necə təşkilindən, onun kataloq-kartoteka sistemində necə əks olunmasından asılıdır.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasında əhaliyə kitabxana xidmətinin təşkili silsiləsində gənclərə kitabxana xidmətinin təşkili mərhələsi xüsusi yer tutmaqdadır. Xalqımızın gələcəyi olan gənc nəslin

təhsil və tərbiyəsinə, intellektual və mədəni inkişafına böyük qayğı göstərən Azərbaycan dövləti gənclərlə aparılan işə böyük əhəmiyyət verir. Ölkədə Gənclər Nazirliyinin yaranması bu qayğının təzahür formalarından biridir. Gənclərin təhsil və tərbiyəsində ən mühüm rolu olan müəssisələrdən biri də kitabxanalardır. Kitabxanalar bütün gənclərin, yuxarı sinif şagirdlərinin, tələbələrin, aspirantların, zehni əməklə məşğul olan insanların demək olar ki, bütün kateqoriyalarının müraciət etdiyi, istifadə etdiyi müəssisədir. Kitabxanalar gənc oxucuların ümumi və xüsusi elmi-tədqiqat sorğularının ödənilməsində, informasiya tələbatının təmin edilməsində mühüm işlər görür. Məhz buna görədir ki, respublikamızın müxtəlif tipli kitabxana şəbəkələrinin oxucularının 75-80 %-ə qədəri gənclərdir.

Hələ 1999-cu ildə Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin imzaladığı “Dövlət gənclər siyasəti haqqında” fərmanı uşaq və gənclərlə işləyən kadrların hazırlanmasına, gənc nəslin həyatında baş verən proseslərin elmi şəkildə

öyrənilməsinə, ayrı-ayrı dövlət orqanlarının gənclərlə iş sahəsində əlaqəli və məqsədyönlü fəaliyyət göstərməsinə, uşaq, yeniyetmə və gənclərin üzləşdikləri problemlərin həlli istiqamətində əməli tədbirlərin görülməsinə şərait yaratmışdır. Həmin fərmanla müəyyənləşdirilmiş vəzifələrin icrasını təmin etmək məqsədilə uşaq və gənclərin hərtərəfli inkişafını təmin etmək, onların problemlərinin həlli və hüquqlarının müdafiəsi sahəsində daha təsirli tədbirlər görmək, həyata keçirilən gənclər siyasətini tənzimləmək məqsədilə 2002-ci ildə “Gənclərin siyasəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Qanunda gənclər siyasətinin əsas prinsipləri öz əksini tapmış, gənclərin vətənpərvərlik, azərbaycançılıq, dövlətçilik, dünyəvilik prinsipləri əsasında, Azərbaycan xalqının tarixinə, mədəni irsinə, adət-ənənələrinə, dövlət dilinə və rəmzlərinə, milli-mənəvi və ümumbəşəri dəyərlərə hörmət ruhunda tərbiyə olunması, onların yaradıcılıq potensialının ölkənin inkişafına və ümummilli problemlərin həllinə səfərbər olunması, hüquq və azadlıqların hər hansı şəkildə məhdudlaşdırılmasının

yolverilməzliyi əsas istiqamət kimi müəyyənləşdirilmişdir.

Azərbaycan dövlət gənclər siyasətini daha da inkişaf etdirmək, gəncləri dövlət idarəçiliyində aparıcı yerlərdən birini tutan qüvvəyə çevirmək və onların sosial-iqtisadi problemlərinin həllini təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 30 avqust 2005-ci ildə “Azərbaycan Gəncliyi Dövlət Proqramı”-nın təsdiq edilməsi haqqında sərəncam imzalamışdır.

2005-2009-cu illər üçün nəzərdə tutulmuş Azərbaycan Gəncliyi Dövlət Proqramının məqsədi gənclərin hərtərəfli inkişafını, cəmiyyətin həyatında onların fəal iştirakını təmin etmək üçün sosial-iqtisadi və təşkilati-hüquqi şərait yaratmaqdır.

Respublika ərazisində gənclərə informasiya xidməti göstərən ən iri kitabxana olan C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında ayrı-ayrı illər ərzində müxtəlif elm sahələri üzrə kitab oxunuşu və kitab dövriyyəsinin orta göstəriciləri bir-birinə

yaxın olan rəqəmlər arasında dəyişmiş, bəzən isə hətta sabit qalmışdır. Məsələn, əgər 2001-ci ildə ümumi kitab verilişinin orta göstəricisi 27,3 nüsxə təşkil etmiş, dövriyyə isə 1,5 olmuşdursa, 2002-ci ildə ümumi kitab verilişində orta oxunuş 27, dövriyyə 1,6, 2003-cü ildə orta oxunuş 26,4, dövriyyə 1,3, 2004-cü ildə oxunuş 25,6, dövriyyə 1,3, nəhayət, 2005-ci ildə oxunuş 25,5, dövriyyə isə 1,3-dür. Göründüyü kimi, hər iki orta göstərici əsasən azalan xətt üzrə oxunuşda və dövriyyədə də göstərmişdir. Bu amil özünü müxtəlif elm sahələrini üzrə oxunuşda və dövriyyədə də göstərmişdir. Belə ki, ictimai-siyasi ədəbiyyatın, habelə coğrafiya, turizm, idman və incəsənət ədəbiyyatının orta oxunuş və dövriyyə göstəriciləri ildən-ilə aşağı düşmüşdür. Maraqlıdır ki, bu göstəricilər içərisində yalnız bədii ədəbiyyata dair rəqəmlər yüksələn xətlə inkişaf etmiş, digər elm sahələri ilə müqayisədə bir növ rekord nəticəyə nail olmuşdur. Əgər 2001-ci ildə bədii ədəbiyyatın orta oxunuşu 13,3, dövriyyəsi isə 2,3 idisə, 2005-ci ildə orta oxunuş 14,4, dövriyyəsi isə 2,5 təşkil etmişdir. Ümumiyyətlə isə bütövlükdə kitab fondunun

dövriyyəsinə və orta kitab oxunuşu tam qənaətbəxş hesab etmək olmaz.

Müasir şəraitdə gənclərə kitabxana kitabı ilə xidmət göstərilməsi problemi ciddi diqqət tələb edir. Gənc nəsələ kitabxana xidmətinin məqsədi bütün gəncləri müntəzəm mütaliyəyə və kitabxanalardan səmərəli istifadəyə cəlb etməkdən ibarət olmalıdır. Lakin gənclərin kitabxanalardan istifadəyə cəlb edilməsi təsadüfi vəzifə hesab edilə bilməz. Bu vəzifənin uğurla həll edilməsi, hər şeydən əvvəl, kitabxanaların tərbiyə işinin vəziyyətindən və səviyyəsindən, xidmət prosesinin təşkilindən, kitabxananın öz oxucuları üçün yaratdığı rahatlıqdan asılıdır. Buradan da gənclər kitabxanasını hər vasitə ilə möhkəmləndirmək, gənc nəslin tərbiyəsi ilə məşğul olan ictimaiyyətlə onun əlaqəsini genişləndirmək, iş metodlarını daim təkmilləşdirmək zərurəti irəli gəlir. Bu vəzifələri əməli surətdə həyata keçirən C. Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası son illərdə oxuculara xidmət sahəsində gərgin iş aparır. Müqayisə üçün deyək ki, əgər 2001-ci ildə

kitabxanaya cəmi 6.051 oxucu üzv yazılmışdırsa, 2002-ci ildə bu rəqəm 6.841, 2003-cü ildə 7.018, 2004-cü ildə 6696, 2005-ci ildə isə 7.311 olmuşdur.1990-cı illərin əvvəllərində oxucuların ümumi sayı sonrakı illərdən bir qədər çox olmuş, axır zamanlar isə çoxalma meyilləri müşahidə edilmişdir.

Göründüyü kimi, oxucuların sayca ən çoxu abonementlərdə və oxu zalında qeydə alınmışdır.Müqayisə nəticəsində aydın olur ki, rus abonementində və oxu zalında oxucuların miqdarı çoxalan xətlə inkişaf etmiş, yəni 2001-ci ilə nisbətən 2003-cü ildə 117 oxucu, 2004-cü ilə nisbətən isə 2005-ci ildə isə 18 oxucu artmışdır.2001-ci ildə rus abonementinin 1380 oxucusu (12,5 faiz), 2005-ci ildə isə 1263 oxucusu (14,4 faiz) olmuşdur.

Rəqəmlərdən aydın olur ki, Azərbaycan abonementinin göstəriciləri sabit deyildir.Oxucuların sosial tərkibi də bu illər ərzində xeyli dəyişmişdir.Əvvəlki illərdə olduğu kimi, ümumi oxucuların içərisində ən az yerə işləyən gənclər və texniki peşə məktəbinin şagirdləri malikdirlər: cəmi 4

faiz.Qeyd etmək lazımdır ki, kitabxananın əsas oxucuları bir qayda olaraq Yasamal rayonu ərazisində yerləşən ali məktəblərin, orta ixtisas məktəblərinin tələbə və şagirdlərindən ibarətdir.

Maraqlıdır ki, ötən illər ərzində oxucuların milli tərkibi də xeyli dəyişmişdir.Əgər 2001-ci ildə ümumi oxucuların – 6.231 nəfərin 5.100-ü azərbaycanlı, 787-si rus, qalanları isə başqa millətlərin nümayəndələri idisə, 2003-cü ildə bu göstərici belə dəyişmişdir: 6.571 azərbaycanlı, 565 rus, qalanları digər millətlərin nümayəndəsi (cəmi 7.241 oxucu).2005-ci ilin məlumatına görə isə kitabxanaya üzv yazılmış 7.311 oxucudan 6.560 nəfəri Azərbaycan, 787 nəfəri rus, qalanları isə başqa xalqların nümayəndələri olmuşlar.2001-ci illə müqayisədə 2005-ci il üçün həm ümumi oxucuların, həm də ayrı-ayrı millətlərin nümayəndələrinin sayı xeyli azalmışdır.Əlbəttə, bu bair tərəfdən kitabxana fondunun yeni ədəbiyyatla komplektləşdirilməsi, dövrü mətbuata abunə yazılmaması ilə bağlıdırsa, digər tərəfdən oxucuların özlərinin fəallığının azalması ilə əlaqələndirilməlidir.

Oxuculara xidmət prosesində kitab verilişi xüsusi əhəmiyyət kəsb etdiyindən son illərdə kitab verilişinin vəziyyətini nəzərdən keçirək. Əgər 2001-ci ildə kitabxananın fonduna 128.760 nüsxə adəbiyyat vardsa və oxucuların sayı 6.231 nəfər idisə, onlara bir il ərzində 173.838 ədəd kitab verilmişdisə (2000-ci ildə olduğundan 6.302 nüsxə çox), 2005-ci ildə fonda kitabların sayı 130.571 nüsxə, oxucuların sayı 7.311 nəfər, ümumi kitab verilişi isə 189.386 nüsxə olmuşdur. Göründüyü kimi, bu ötən illəkindən təxminən 20 min nüsxə artıqdır. Kitab verilişinin artımı oxucuların sayının çoxalması və respublikamızda təhsil prosesinin sabitləşməsi ilə bağlıdır.

2005-ci ildə kitabxana üzrə orta oxunuş 25 nüsxəyə bərabər olmuşdur ki, bu göstərici oxucuların yüksək fəallığından, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının gənclər arasında yaxşı tanınmasından xəbər verir. Bununla belə, kitab fondunun dövriliyi göstəricisi o qədər də yüksək deyil. Yəni 2005-ci ildə bu göstərici 1,3 dəfə təşkil

etmişdir ki, bu da kitab fondunda istifadəyə yaramayan çap əsərlərinin çoxluğundan irəli gəlir.C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının 2001-2006-cı illərə dair hesabatları göstərir ki, oxucular abonement şöbəsinin xidmətindən səmərəli şəkildə istifadə etməyə çalışmış, onlara lazım olan ədəbiyyatı əsasən ala bilmiş, çox az hallarda rədd cavabı ilə qarşılaşmışlar.Əgər 2001-ci ildə Azərbaycan abonementindən 1896; 2003-cü ildə 1084; 2005-ci ildə 1252 oxucu; rus abonementindən 2001-ci ildə 1263; 2003-cü ildə 1187; 2005-ci ildə isə 1205 oxucu istifadə etmişdirsə, oxu zalının oxucuları müvafiq olaraq həmin illərdə bu cür dəyişmişdir: 2001-ci ildə - 1933; 2003-cü ildə - 1068; 2005-ci ildə - 1225 nəfər oxucu.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının iş təcrübəsinin təhlili göstərir ki, abonement şöbəsində kitabxananın ümumi fondunun məzmununun oxucular üçün açılmasına xidmət edən kataloq-kartoteka sistemi təşkil edilmişdir.Bu kataloq-kartoteka sistemi yalnız oxucular üçün deyil, həm də

böyük şöbələrin işçiləri üçün də eyni dərəcədə vacibdir. Kitabxananın işçiləri bu məsələyə ciddi əhəmiyyət verir, hətta kataloqların yanında oxucularla qrup halında söhbətlər aparırlar. Məsələn, 2005-ci ildə orta ümumtəhsil məktəblərinin yuxarı sinif şagirdləri ilə 3 dəfə, dövlət və özəl ali məktəblərin tələbələri ilə 5 dəfə, texniki peşə məktəblərinin, kolleclərin və liseylərin şagirdləri ilə 4 dəfə qrup halında söhbət aparılmışdır. Bu söhbətlərin əsas mövzusu “Abonement şöbəsinin xidmətindən istifadə qaydaları”, “Abonementdən alınan kitabların ev şəraitində mütləqi zamanı onlarla davranış qaydaları”, “Sistemli kataloqun məzmunu və ondan istifadə üsulları”, “Əlifba kataloqunun quruluşu və ondan istifadə qaydaları”, “Universal Onluq Təsnifatı (UOT) haqqında nə bilirsiniz?” və s. olmuşdur.

C. Cabbarlı adına RGK-nın son illərdəki hesabatlarından aydın olur ki, abonementdə müxtəlif oxucu qrupları ilə kataloq-kartoteka sistemindən istifadə qaydaları barədə aparılan hər bir söhbətdən sonra oxucuların kitabxanaya gəlişində müəyyən

artım hiss edilməklə bərabər, sorğuların da çoxalmasında və düzgün verilməsində xeyli irəliləyiş nəzərə çarpır. Qeyd etmək lazımdır ki, kataloq-kartoteka sistemindən istifadə qaydalarına dair söhbətlər 2005-ci ildə keçən illərə nisbətən daha müntəzəm xarakter almışdır. Bunun nəticəsidir ki, həmin ildə oxuculara kitab verilişində müəyyən artım vardır. Məsələn, əgər 2000-ci ildə Azərbaycan abonementində kitab verilişinin ümumi miqdarı 33.449 nüsxə olmuşdursa, müvafiq söhbətlərin müntəzəm keçirildiyi 2002-ci ildə həmin rəqəm artaraq 36.607 nüsxəyə, 2004-cü ildə isə 38.246 nüsxəyə çatmışdır.

Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi şəraitində oxucuların dünyagörüşünün, vətənpərvərlik duyğularının formalaşmasında, mənəvi tərbiyəsinin inkişafında, əsl oxucu kimi yetkinləşməsində kitabın rolu və əhəmiyyəti böyükdür.

Son illərdə gənclərə kitabxana xidmətinin göstərilməsində C.Cabbarlı adına RGK-nın fəaliyyəti diqqətə layiqdir. 2007-2013-cü illərdə oxuculara

kitabxana xidmətinin təşkilində irəliləyişlər olmuş və bu oxucuların sayında özünü göstərmişdir.

2007-2013-cü illərdə oxucuların sayında (2009-cu il istisna olmaqla) artım müşahidə edilmişdir. Belə ki, 2007-ci ildə kitabxananın 11400 nəfər, 2008-ci ildə 11900 nəfər, 2009-cu ildə 11500 nəfər, 2010-cu ildə 13170 nəfər, 2011-ci ildə 13176 nəfər, 2012-ci ildə 13183 nəfər, 2013-cü ildə 13453 nəfər oxucusu olmuşdur.

Kitabxanaya 2007-ci ildə 137500 dəfə, 2008-ci ildə 140536 dəfə, 2009-cu ildə 124388 dəfə, 2010-cu ildə 151835 dəfə, 2011-ci ildə 152570 dəfə, 2012-ci ildə 150066 dəfə, 2013-cü ildə 151342 dəfə müraciət olunmuşdur.

Kitab oxunuşu isə 2007-ci ildə 24.5, 2008-ci ildə 23.4, 2009-cu ildə 22.3, 2010-cu ildə 20.9, 2012-ci ildə 20.2, 2013-cü ildə 19.8 olmuşdur.

Oxuculara kitabxana xidmətinin təhlili zamanı oxucuların sosial kateqoriyası, oxuculara xidmət şöbələrinin – kitabxana işinin informasiyalaşdırılması

şöbəsinin, beynəlxalq əməkdaşlıq və beynəlxalq kitabxanalararası abonement bölməsinin, xidmət şöbəsinin rus bölməsinin, incəsənət şöbəsinin, 1 saylı filialın fəaliyyətinin öyrənilməsi vacibdir.

Kitabxanada oxucuların sosial kateqoriyasının bölgüsü belədir: Ümumi, Yuxarı sinif şagirdləri, 8-9-cu sinif şagirdləri, 10-11-ci sinif şagirdləri, tələbələr, gənclərin tərbiyəçiləri, müəllimlər və qulluqçular, başqa oxucular və təqaüdçülər.İnformasiya texnologiyalarının kitabxananın fəaliyyətinə tətbiqini nəzərə alan kitabxana oxucuların sosial kateqoriyasına virtual oxucuları da əlavə etmişdir.

Oxucuların sosial kateqoriyasına görə informasiya xidmətinin təşkili 2013-cü ildə ümumi oxucular 13453 nəfər olmuşdur.Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 4227 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 42173 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 2070 nəfər, incəsənət şöbəsindən 1555 nəfər, 1 saylı filialdan 1248 nəfər oxucu istifadə etmişdir.Yuxarı sinif şagirdləri 2792

nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəindən 371 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 1240 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 665 nəfər, 1 saylı filialdan 492 nəfər oxucu istifadə etmişdir. 8-9-cu sinif şagirdləri 1134 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəindən 139 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 397 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 340 nəfər, 1 saylı filialdan 258 nəfər oxucu istifadə etmişdir. 10-11-ci sinif şagirdləri 1838 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəindən 232 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitablararası abonoment bölməsindən 343 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 329 nəfər, 1 saylı filialdan 234 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Tələbələr 7448 nəfər, onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəindən 2790 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 1922 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 926 nəfər,

incəsənət şöbəsindən 1444 nəfər, 1 saylı filialdan 360 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Gənclərin tərbiyəçiləri, müəllimlər və təqaüdçülər 1540 nəfər, onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 369 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonent bölməsindən 709 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 205 nəfər, incəsənət şöbəsindən 80 nəfər, 1 saylı filialdan 117 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Başqa oxucular və təqaüdçülər 1813 nəfər, onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 697 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonent bölməsindən 402 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 210 nəfər, incəsənət şöbəsindən 31 nəfər, 1 saylı filialdan 273 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Virtual oxucular isə 80 nəfər olmuşdur.

2012-ci ildə oxuculara xidmətin oxucuların sosial kateqoriyasına görə təhlilinə gəlincə isə ümumi oxucular 13183 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 4050 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası

abonoment bölməsindən 4278 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 2068 nəfər, incəsənət şöbəsinə 1521 nəfər, 1 sayılı filialdan 1266 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Yuxarı sinif şagirdləri 2984 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsinə 432 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 1292 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 681 nəfər, 1 sayılı filialdan 484 nəfər oxucu istifadə etmişdir. 8-9-cu sinif şagirdləri 1154 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsinə 172 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 411 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 313 nəfər, 1 sayılı filialdan 241 nəfər oxucu istifadə etmişdir. 10-11-ci sinif şagirdləri 1830 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsinə 260 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 681 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 368 nəfər, 1 sayılı filialdan 243 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Tələbələr 7620 nəfər, onlardan

kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəindən 2860 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 2013 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 987 nəfər, incəsənət şöbəindən 1339 nəfər, 1 saylı filialdan 251 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Gənclərin tərbiyəçiləri, müəllimlər və təqaüdçülər 1463 nəfər, onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəindən 526 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment 586 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 241 nəfər, incəsənət şöbəindən 155 nəfər, 1 saylı filialdan 50 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Başqa oxucular və təqaüdçülər 1109 nəfər, onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəindən 232 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 387 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 159 nəfər, incəsənət şöbəindən 27 nəfər, 1 saylı filialdan 483 nəfər oxucu istifadə etmişdir.

2010-cu ildə oxucuların sosial kateqoriyasına görə oxuculara xidmətin təhlili isə belədir. Ümumi oxucular 13170 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəindən 4008 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 4282 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 2058 nəfər, incəsənət şöbəindən 1512 nəfər, 1 saylı filialdan 1310 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Yuxarı sinif şagirdləri 3105 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəindən 497 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 1303 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 781 nəfər, 1 saylı filialdan 524 nəfər oxucu istifadə etmişdir. 8-9-cu sinif şagirdləri 1424 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəindən 305 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 406 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 407 nəfər, 1 saylı filialdan 306 nəfər oxucu istifadə etmişdir. 10-11-ci sinif şagirdləri 1681 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması

şöbəsindən 192 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 897 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 374 nəfər, 1 sayılı filialdan 218 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Tələbələr 7333 nəfər, onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 2594 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 2134 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 905 nəfər, incəsənət şöbəsindən 1315 nəfər, 1 sayılı filialdan 385 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Gənclərin tərbiyəçisi, müəllimlər və təqaüdcülər 1263 nəfər, onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 294 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 453 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 119 nəfər, incəsənət şöbəsindən 112 nəfər, 1 sayılı filialdan 285 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Başqa oxucular və təqaüdcülər 1469 nəfər, onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 623 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 392 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 253

nəfər, , incəsənət şöbəsindən 85 nəfər, 1 saylı filialdan 116 nəfər oxucu istifadə etmişdir.

2008-ci ildə oxucuların sosial kateqoriyasına görə təhlili isə ümumi oxucular 11900 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 3975 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 3090 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 2112 nəfər, incəsənət şöbəsindən 1440 nəfər, 1 saylı filialdan 1283 nəfər oxucu istifadə etmişdir. Yuxarı sinif şagirdləri 3147 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 1097 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 730 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 807 nəfər, 1 saylı filialdan 492 nəfər oxucu istifadə etmişdir. 8-9-cu sinif şagirdləri 1401 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 490 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 335 nəfər, xidmət şöbəsinin

rus bölməsindən 342 nəfər, 1 saylı filialdan 234 nəfər oxucu istifadə etmişdir.10-11-ci sinif şagirdləri 1746 nəfər olmuşdur. Onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 607 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 395 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 465 nəfər, 1 saylı filialdan 258 nəfər oxucu istifadə etmişdir.Tələbələr 5315 nəfər, onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 1735 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 1420 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 823 nəfər, incəsənət şöbəsindən 1017 nəfər, 1 saylı filialdan 320 nəfər oxucu istifadə etmişdir.Gənclərin tərbiyəçiləri, müəllimlər və təqaüdcülər 1684 nəfər, onlardan kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsindən 503 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 440 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 268 nəfər, incəsənət şöbəsindən 209 nəfər, 1 saylı filialdan 264 nəfər oxucu istifadə etmişdir.Başqa oxucular və təqaüdcülər 1750 nəfər, onlardan kitabxana işinin

informasiyalaşdırılması şöbəsindən 640 nəfər, beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment bölməsindən 500 nəfər, xidmət şöbəsinin rus bölməsindən 214 nəfər, incəsənət şöbəsindən 193 nəfər, 1 sayılı filialdan 207 nəfər oxucu istifadə etmişdir.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında oxuculara kitabxana xidmətinin təşkilində kitab verilişi məsələsinin öyrənilməsi önəmlidir.

2007-2013-cü illərdə kitab verilişində artım müşahidə edilmişdir.Kitab verilişinin təhlili üçün kitabxananın müxtəlif illərdə hazırladığı hesabatlara müraciət etmək lazımdır.Hesabatlara nəzər yetirdikdə görmək olar ki, kitabxana işçiləri tərəfindən kitab verilişinin təhlili həm ayrı-ayrı şöbələr üzrə, həm də elm sahələrinə görə aparılmışdır.

2013-cü ildə kitabxanada oxuculara 267532 kitab verilmişdir.Təbiət və kənd təsərrüfatı elmləri üzrə kitab verilişi 27575, sosial-siyasi, humanitar və

iqtisadiyyat elmlərinə dair 60330, dilçilik və filologiyaya dair 97204, fəlsəfəyə aid 52448, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 29975 kitab verilmişdir. Ayrı-ayrı şöbələrin fəaliyyətinə gəlincə isə kitabxana işinin informasiyalaşdırılması şöbəsində ümumillikdə 85710 ədəbiyyat, onlardan təbiət və kənd təsərrüfatı elmləri üzrə kitab verilişi 11695, sosial-siyasi, humanitar və iqtisadiyyat elmlərinə dair 30742, dilçilik və filologiyaya dair 29116, fəlsəfəyə aid 13548, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 609 kitab verilmişdir. Beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonement şöbəsində ümumillikdə 68620, onlardan təbiət və kənd təsərrüfatı elmləri üzrə kitab verilişi 4762, sosial-siyasi, humanitar və iqtisadiyyat elmlərinə dair 14156, dilçilik və filologiyaya dair 20345, fəlsəfəyə aid 8954, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 20403 kitab verilmişdir. Xidmət şöbəsinin rus bölməsində 57134, onlardan təbiət və kənd təsərrüfatı elmləri üzrə kitab verilişi 6538, sosial-siyasi, humanitar və iqtisadiyyat elmlərinə dair 12404, dilçilik və

filologiyaya dair 37201, fəlsəfəyə aid 907, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 84 kitab verilmişdir. İncəsənət şöbəsində 33288, onlardan fəlsəfəyə aid 25809, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 7479 kitab verilmişdir. Kitabxananın 1 saylı filialında 22470, onlardan təbiət və kənd təsərrüfatı elmləri üzrə kitab verilişi 4580, sosial-siyasi, humanitar və iqtisadiyyat elmlərinə dair 3028, dilçilik və filologiyaya dair 10232, fəlsəfəyə aid 3230, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 1400 kitab verilmişdir. Digər informasiya daşıyıcıları üzrə kitab verilişi 310 olmuşdur.

2011-ci ildə kitabxanada oxuculara 268422 kitab verilmişdir. Təbiət və kənd təsərrüfatı elmləri üzrə kitab verilişi 33572, sosial-siyasi, humanitar və iqtisadiyyat elmlərinə dair 52428, dilçilik və filologiyaya dair 106831, fəlsəfəyə aid 51667, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 23924 kitab verilmişdir. Ayrı-ayrı şöbələrin fəaliyyətinə gəlincə isə kitabxana işinin

informasiyalaşdırılması şöbəsində ümumillikdə 85090 ədəbiyyat, onlardan təbiət və kənd təsərrüfatı elmləri üzrə kitab verilişi 15780, sosial-siyasi, humanitar və iqtisadiyyat elmlərinə dair 24190, dilçilik və filologiyaya dair 30311, fəlsəfəyə aid 14559, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 250 kitab verilmişdir. Beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment şöbəsində ümumillikdə 68350, onlardan təbiət və kənd təsərrüfatı elmləri üzrə kitab verilişi 7825, sosial-siyasi, humanitar və iqtisadiyyat elmlərinə dair 1493, dilçilik və filologiyaya dair 19350, fəlsəfəyə aid 9015, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 17267 kitab verilmişdir. Xidmət şöbəsinin rus bölməsində 56928, onlardan təbiət və kənd təsərrüfatı elmləri üzrə kitab verilişi 7962, sosial-siyasi, humanitar və iqtisadiyyat elmlərinə dair 9832, dilçilik və filologiyaya dair 38235, fəlsəfəyə aid 7949, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 98 kitab verilmişdir. İncəsənət şöbəsində 32340, onlardan fəlsəfəyə aid 26220, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 6120 kitab

vermişdir. Kitabxananın 1 sayılı filialında 25716, təbiət və kənd təsərrüfatı elmləri üzrə kitab verilişi 2005, sosial-siyasi, humanitar və iqtisadiyyat elmlərinə dair 3463, dilçilik və filologiyaya dair 18935, fəlsəfəyə aid 1074, məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar üzrə oxuculara 239 kitab verilmişdir.

C.Cabbarlı adına RGK-da milli dövlətçiliyə və milli ideologiyaya dair ədəbiyyatın təbliğinə həsr olunmuş tədbirlər arasında görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin əsərlərinin yayılması mühüm yer tutmuşdur. Bu tədbirlərdə vurğulanmışdır ki, Heydər Əliyevin 1969-cu ildən bəri etdiyi çoxsaylı nitq, məruzə və çıxışlarda Azərbaycanın sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və elmi mədəni həyatı yüksək səviyyədə işıqlandırılmış, geniş elmi təhlillər, konkret faktlar və rəqəmlərlə ümumiləşdirmələr aparılmış, nəticələr çıxarılmışdır.

Bu baxımdan 2003-cü il mayın 10-da C.Cabbarlı adına RGK-da Heydər Əliyevin anadan olmasının 80 illik yubileyi ilə bağlı keçirilmiş ədəbi-bədii gecə və foyedə sərgi təşkil olunmuşdur.

Daha bir tədbir 2004-cü ilin noyabrın 17-də keçirilmişdir. Bu kütləvi tədbir dövlət başçısı İlham Əliyevin prezidentlik fəaliyyətinin bir illiyinə həsr olunmuşdu. Tədbirdə qeyd edilmişdir ki, Heydər Əliyevin xarici siyasət strategiyasından bəhrələnən İlham Əliyevin uğurlu diplomatiyasının mühüm xüsusiyyətlərindən biri də budur ki, o, milli problemləri reallığın məntiqi ilə düzgün əlaqələndirir, Azərbaycan həqiqətlərini dünya ictimaiyyətinin diqqətinə lazımi səviyyədə çatdırmağa qadirdir. Təsadüfi deyil ki, onun son zamanlar Dağlıq Qarabağ probleminin həlli istiqamətində qətiyyətli və birmənalı mövqeyi dünya ictimaiyyəti arasında ölkəmizin imicini qaldırmışdır.

Göründüyü kimi, C. Cabbarlı adına RGK-da son illərdə oxucuların ideya-siyasi tərbiyəsinə həsr edilən tədbirlərin təşkili keyfiyyətcə xeyli dəyişmiş, müasir mənə kəsb etmişdir.

Beləliklə, C. Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının hesabatlarının və digər sənədlər qovluqlarının təhlili əyani şəkildə təsdiqləyir ki,

kitabxana son dövrlərdə istər fondun formalaşması, istər oxuculara xidmətin təşkili, istər kütləvi tədbirlərin keçirilməsi, istərsə də gənclərin kitabxanaya cəlb edilməsi istiqamətlərində müəyyən nailiyyətlər qazanmışdır.Eyni zamanda kitabxananın maliyyə vəsaitinin çatışmaması ilə bağlı bir sıra tədbirlərin həyata keçirilməsində çətinliklər meydana çıxmış, eləcə də müxtəlif sahələrə dair yeni kitabların, jurnalların, qəzetlərin alınmaması oxucularla işin səmərəliliyinə ziyan vurmuşdur.Təcrübə göstərir ki, oxucu sorğularına rədd cavabı verilməsi onların fəallığını azaldır, ixtisas hazırlığı səviyyələrinə mənfi təsir edir.Tələbələr və şagirdlər müxtəlif elmlərin yeni istiqamətləri üzrə ədəbiyyatı kitabxanada tapa bilməyərək uzaqlaşırılar.Eyni zamanda kitabxana fondundan köhnəlmiş və yararsız kitabların çıxarılması işi də qeyri-qənaətbəxşdir.

Hazırda C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının müasir tipli yeni bina ilə təchiz olunmasına, əgər hələlik bu mümkün olmasa, onda indiki binasının təmirinə və maddi-texniki bazasının

möhkəmləndirilməsinə ciddi ehtiyacı vardır. Gənclər Kitabxanasının yüksək ixtisaslı kitabxanaşünasbibliograf kadrlarla təmin edilməsi də günün ən vacib tələblərindəndir.

II.1 C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanasınının informasiyalaşdırılması

Gənc oxucuların müasir kitabxana-informasiya texnologiyalarından istifadə onların informasiyalaşdırılmış cəmiyyət üçün layiqli kadr kimi yetişməsinə stimul verir. Müasir dövrdə informasiya texnologiyalarının xarakterik inkişaf istiqamətləri içərisində müxtəlif növlü, tipli və

məzmunlu sənədləri mühafizə edən elektron informasiya daşıyıcılarının hazırlanması, sistemləşdirilməsi, mühafizəsi və şəbəkə rejimində uzaq məsafədən istifadəsi vacib yer tutur. Bütün bu istiqamətlər kompleks şəkildə elektron kataloqun, elektron kitabxanaların yaradılmasında və elektron kitabxana-informasiya təminatının təşkilində ifadə olunur. Ənənəvi kitabxanalar kitabxanalararası abonoment, ölkədaxili və beynəlxalq kitab mübadiləsi və bir neçə fərdi xidmət formaları baxımından həmişə açıq və şəbəkə sənəd-informasiya sistemi olmuşdur. Elektron kitabxanaların təşkili sahəsində elektron kataloqlar informasiya sahəsinin növ müxtəlifliyindən biri kimi kitabxanalararası informasiyalaşdırılmış əlaqələrin yaradılmasında və istifadəsində mühüm rol oynayır. Elektron kataloqların internetdə tətbiqi nəticəsində tələbatçı tək-cə biblioqrafik informasiyanı istənilən vaxta, istənilən yerdən almaqla kifayətlənmir, eyni zamanda müxtəlif kitabxanalarda mövcud olan külli miqdarda

qiymətli nəşrlərlə tanış olur. Elektron kataloq oxuculara şəbəkə vasitəsilə kitabxananın ədəbiyyat fondunun tərkibi ilə tanış olmağı, öz sorğularına operativ və kitabxanaçı bibliografin köməkliyi olmadan uzaq məsafədən cavab almağı, ədəbiyyatı uzaq məsafədən sifariş verməyi təmin edir. Elektron kataloq kitabxana fondunun real uçotunu, oxucuların statistikasını, maraq dairəsinin müəyyən edilməsinə, kitabın hərəkətinin izlənilməsinə, ədəbiyyat fondunun oxucu sorğusuna uyğun komplektləşdirilməsinə və yeniləşdirilməsinə, oxuculara müasir səviyyədə Online olaraq xidmət təşkil etməyə imkan verir.

Ölkəmizdəki kitabxanaların dünya informasiya məkanına daxil olmasının təminatı müvafiq dünya standartlarına uyğun olaraq elektron formaya keçirilməsi, elektron kataloqlarının yaradılması və cəmiyyətin inkişafına birbaşa təsir göstərən elektron mənbələrin sərbəst istifadəsinin təmini məqsədilə 06 oktyabr 2008-ci il tarixdə qəbul edilmiş “Azerbaycan Respublikasında kitabxana-

informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”ndan irəli gələn tədbirlər sırasında Kitabxanaların avtomatlaşdırılması, elektron kitabxana, elektron kataloq yaradılması, internet istifadəçilərinin elektron kataloqlara və digər biblioqrafik verilənlər bazasına çıxışını təmin üçün İRBİS 64 Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sistemi 2009-cu il mart ayından kitabxanada tətbiq edilmişdir. Respublika Prezidentinin “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” 12 yanvar 2004-cü il tarixli və “2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında” 27 dekabr 2004-cü il tarixli Sərəncamlarına əsasən nəşr olunan və kitabxananın kolleksiyasına daxil edilən kitabların təsviri elektron kataloqda verilmişdir.[6] Ümumilikdə Prezident hədiyyəsi olan 6 698 adda 26 656 nüsxə ədəbiyyat internetdə yerləşdirilərək oxucuların istifadəsinə verilmişdir və bu istiqamətdə işlər davam etdirilir. Real informasiya tələbatçılarının sorğularını

cavablandırmaq məqsədi ilə “sorgu-cavab” rejimində gündəlik 23 qəzet və 12 adda jurnaldan məlumatlar elektron kataloqa salınmışdır.

2009-2010-cu illər ərzində İRBİS AKİS-ində 3834 adda/ 4696 nüsxə kitab elektron daşıyıcıya köçürülmüşdür. Bu illər ərzində Azərbaycan dilində 1514 adda, rus dilində 2244 adda, ingilis dilində 97 adda, digər dillərdə 26 adda, 3231 adda bircildli, 320 adda çoxcildli, 9 adda not, 5 adda səsyazma elektron kataloqa keçirilib. 5563 məqalənin analitik təsviri (180 jurnal məqaləsi, 5383-qəzet məqaləsi) elektron kataloqa keçirilmişdir. Hal-hazırda elektron kataloqda Yeni kitablar (2009-2012-ci illər) bazasında 6989 adda 25548 nüsxə ədəbiyyatın biblioqrafik təsviri toplanıb. Onlardan 1234 adda 1290 nüsxə Azərbaycan dilində, 477 adda rus dilində, 56 adda digər dillərdə olan ədəbiyyatdır. Elektron kartotekada (2009-2012-ci illər) 39606 qəzet materialının analitik təsviri toplanıb ki, onlardan 8806 adda Azərbaycan dilində, 2856 adda rus

dilində olan qəzetlərdir. Retro kataloqda 796 adda 1500 nüsxə retro kitabın biblioqrafik təsviri verilib ki, onlardan 526 adda Azərbaycan dilində, 105 adda Azərbaycan dilində lakin kiril qrafikası ilə, 421 adda olan kitab isə rus dilindədir.

Elektron resurslar bazasında 113 adda 673 nüsxə kitabın biblioqrafik təsviri verilib ki, onlardan 103 adda Azərbaycan dilində, 10 adda resurs rus dilindədir. İRBİS-64 Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sistemində elektron kartotekaya Azərbaycan və rus dillərində ümumilikdə 50 109 material yerləşdirilmişdir. Kitabxanada müasir informasiya texnologiyalarının tətbiqi məqsədi ilə kitabxananın veb portalında elektron kitabxana bölməsi yaradılmışdır. Bu bölmə vasitəsi ilə oxucu saytın bazasına daxil edilmiş ədəbiyyatın tam mətninə baxış həyata keçirilə bilər. Kitabxanın əməkdaşları tərəfindən hazırlanan “Yeni kitabların biblioqrafik informasiya göstəricisi” kitabı tammətnli formada kitabxanın saytının “Biblioqrafik göstəricilər” bölməsinə

yerləşdirilmişdir.Oxucular arasında yeni ədəbiyyatı təbliğ etmək məqsədi ilə tərtib olunan “Yeni kitabların biblioqrafik informasiya göstəricisi”ndə təqdim olunan ədəbiyyatlar əlifba sırası və dillər üzrə düzülmüşdür.Sonda köməkçi aparat kimi müəllifin əlifba göstəricisi və kitabları çap edən nəşriyyatların siyahısı verilmişdir. İstifadəçilər kitabxananın veb saytının “Dünya kitabxanaları internetdə” linki vasitəsilə dünyanın ən böyük kitabxanalarının veb saytlarına daxil olmaq və onların məlumat bazalarından istifadə etmək imkanına malikdirlər.Saytdan Almaniya Bundestaq Kitabxanasına,Rusiya Dövlət Kitabxanasına,Fransa Milli Kitabxanasına,Amerika Birləşmiş Ştatları Konqress Kitabxanasına və dünya əhəmiyyətli kitabxana saytlarına birbaşa linklər vardır. Yeni kitabların biblioqrafik siyahı və göstəricisi işçi vəziyyətindədir. İRBİS-64 Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sistemində sərlovhə və sərlovhəaltı Azərbaycan dilində tərcümə edilmişdir. 20 fevral 2012-ci il tarixdə kitabxanamızda kitabxana-biblioqrafıya proseslərinin

avtomatlaşdırılması işinin daha da səmərəli həyata keçirilməsində xüsusi xidmətlərə malik respublikada ilk Toplu Kataloqun və AZLİBNET Milli Kitabxana İnformasiya Mərkəzinin təqdimat mərasimi keçirilmişdir. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə yaradılan bu layihənin əsas məqsədi kitabxanalarda elektron informasiya resurslarının yaradılması, istifadəçilərə təqdim edilməsi, qlobal informasiya şəbəkələrində kitabxanaların korporativ işinin təşkilidir. Mərkəzdə iki sistem fəaliyyət göstərir. 1-ci sistem VEB Mərkəz, 2-ci sistem isə Elektron Toplu Kataloq. Veb Mərkəz bütün kitabxana elektron kataloqlarının fasiləsiz işlənməsini təmin edir. Bura İRBİS-64 sisteminin istifadəçiləri olan şəhər və rayon kitabxanaları daxildir. AZLİBNET vasitəsi ilə respublikada mövcud olan elektron resursların fasiləsiz və uzaq məsafədən idarə edilməsi sistemi yaradılıb. Mərkəz respublikanın bütün kitabxanaları ilə əlaqələr qurur. Toplu kataloqdan və ya C. Cabbarlı adına

Respublika Gənclər Kitabxanasının ünvanlı veb saytları ilə vasitəsi ilə istifadə etmək olar.

AZLIBNET – qeyri-kommersiya təşkilatı kimi Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin himayəsi və dəstəyi ilə C.Cabbarlı adına Gənclər Kitabxanasının nəzdində yaradılmışdır. Kompüter şəbəkəsində Milli Kitabxana-İnformasiya Mərkəzinin yaradılması üzrə işlərə son illərdə başlanılmışdır. Onun prioritet istiqamətlərindən biri kitabxanalarda elektron informasiya resurslarının yaradılması və onların istifadəçilərə təqdim olunması, eləcə də qlobal informasiya şəbəkələrində kitabxanaların korporativ işinin təşkilidir.

AZLIBNET-in məqsədi Azərbaycan kitabxanalarının birgə Milli Kataloqlaşdırma Sistemini yaratmaqdan ibarətdir. Başlıca vəzifə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində olan respublika əhəmiyyətli böyük kitabxanalar, habelə şəhər (rayon) MKS-lərinin elektron resurslarının vahid mərkəzdən idarə olunması, təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, elektron resurslarının istifadəçilərə

fasiləsiz və operativ olaraq təqdim edilməsi kataloqlaşdırma zamanı əlavə vaxt,zaman,vəsait itkisinin,habelə biblioqrafik yazıların tərtibində nöqsan və təkrarçılığın aradan qaldırılmasına nail olmaqdır. AZLIBNET Mərkəzinin hazırda həyata keçirdiyi ən vacib iş Azərbaycan kitabxanalarında birgə kataloqlaşdırma,kitabxanaların Milli Toplu Elektron Kataloq sistemini yaratmaqdır.Azərbaycanın Toplu Elektron Kataloqu kitabxanalarının inkişafının strateji istiqaməti kimi böyük əhəmiyyətə malikdir.Onun yaradılması kitabxana fondlarının məzmunu haqqında informasiya almağa,ölkənin bütün ərazisində istifadəçilərə sənədlərin rəşional çatdırılmasını təmin etməyə,komplektləşdirmə prosesinin koordinasiyasına,mərkəzləşdirilmiş kataloqlaşdırma prosesinin təşkilinə imkan verəcəkdir.Toplu Elektron Kataloq ölkə kitabxanalarının informasiya kooperasiyası üçün yeni standartların tətbiqi və onların dünya kitabxana ictimaiyyətinə inteqrasiyasında həlledici faktordur.Azərbaycanda 12 mindən çox müxtəlif tipli kitabxananın daxil

olduğu geniş kitabxana-informasiya şəbəkəsi mövcuddur. Bu şəbəkəyə yalnız kütləvi kitabxanalar deyil, həm də elmi-texniki, uşaq, gənclər, musiqi məktəblərinin, muzey və digər mədəniyyət və tədris müəssisələrinin, eləcə də müxtəlif təşkilatların tabeliyində olan kitabxanalar daxildir. Onların çoxunda artıq elektron kataloq sistemi yaradılmışdır. Elektron kataloqlara xeyli sayda kitab, jurnal, qəzet haqqında bibliografik yazılar daxil edilmişdir. Bir sıra kitabxanalar daha irəli gedərək kitabxanaya daxil olan yeni latın qrafikalı kitablara dair bibliografik təsvirlərlə yanaşı, keçmiş dövrləri əhatə edən və oxucular tərəfindən tez-tez soruşulan kiril qrafikalı kitablar haqqında bibliografik yazıları bu bazalara daxil edirlər. Bundan başqa, respublikanın konkret şəhər və rayonlarında kitabxanalarda məhz onlarla bağlı olan müxtəlif materiallar (yerli qəzetlər və nəşrlər) saxlanılır ki, bu barədə məlumatlar da elektron kartotekaya əlavə edilir. Görülən bu işlərdə nöqsanlara, pərakəndiliyə yol verilməməsi, işlərin sistemli şəkildə həyata keçirilməsi və müasir kitabxana standartlarına cavab

verməsi qarşıda duran prioritet məsələlərindəndir. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Kitabxana sektoru tərəfindən aparılmış monitorinqlər nəticəsində məlum olmuşdur ki, bir sıra kitabxanalar biblioqrafik təsvirlərin tərtibində nöqsanlara yol vermiş, bu sahədə mövcud olan standartlar və qaydalar nəzərə alınmamışdır. Kitablarnın təsviri həyata keçirilərkən kitab elm sahələri üzrə düzgün sistemləşdirilmir, elektron kataloqda nəzərdə tutulmuş kitab sahələri aidiyyəti üzrə tərtib edilmir. Belə hallar hətta respublikanın böyük kitabxanalarında da mövcuddur. Bu problemləri aradan qaldırmaq, kitabxanaçılar tərəfindən sərf olunan əməyə və vaxta qənaət etmək, yaradılan resursların keyfiyyətini yüksəltmək və dünya standartları səviyyəsinə çatdırmaq, ölkə əhalisinin fasiləsiz informasiya tələbatını ödəmək, bir sözlə, toplu elektron kataloqun yaradılması və istifadəsi üçün qurulan vahid mərkəzin- AZLİBNET-in xüsusi rolu vardır. AZLİBNET Mərkəzinin veb-saytında layihədə iştirak edəcək

kitabxanaların resurslarına,habelə mərkəzin resurslarından yararlanacaq kitabxanaların veb-saytlarına keçid linki yerləşdirilmişdir.Saytda interaktiv xəritə də verilmişdir ki,onun vasitəsilə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi nəzdində fəaliyyət göstərən şəhər və rayonlar üzrə Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemlərinin Elektron Kataloquna giriş təmin olunur.Burada həmçinin kitabxana işi ilə əlaqədar normativ hüquqi sənədlər,Azərbaycanın kitab abidələri,mütaliə və.s haqda məlumatlar da əlavə etmək olar.AZLIBNET Mərkəzinə qoşulan kitabxanaların mütəmadi olaraq yaratdıqları biblioqrafik yazıların vahid mərkəzə göndərilməsi təmin ediləcəkdir.Həmçinin layihənin icrası çərçivəsində məlumat bülletenlərinin,biblioqrafik göstəricilərin,soraq məlumat biblioqrafiyasının,milli retrokataloq fondunun,milli biblioqrafik uçotu,biblioqrafik yazıların qəbulu və şəbəkə istifadəsinə verilməsi sisteminin yaradılması və müasir tələblər səviyyəsində davamlı olaraq həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanasının veb saytı 2009-cu ildə yenidən işlənmiş və istifadəçilərin ixtiyarına verilmişdir. Sevindirici haldır ki, kitabxanamızın veb saytının yaradılmasında birbaşa olaraq kitabxanamızın əməkdaşları iştirak etmişlər. Biz öz veb saytımızda kitabxanamızın fəaliyyətindən əlavə oxucu kütləsi üçün maraqlı ola biləcək hər bir mövzuya toxunmağa çalışırıq. Veb saytımız hər gün yeni məlumatlar ilə yenilənir. "Aktual mövzular", "Gənclər hərəkatı", "Bu ay teatrlarımızda" və s. bu kimi linklər hər bir gənc oxucunun maraq dairəsindən xəbər verir. Böyük bir tarixi keçmişə malik olan Azərbaycanın keçmişi, bu günü, turizm gözəllikləri, 31 Mart Soyqırımı 20 Yanvar və Xocalı faciəsi və s. bu kimi mövzular saytımızda çox geniş formada işıqlandırılmışdır. Bütün bunlarla yanaşı C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında 2009-cu ildə elektron kitabxana oxucuların istifadəsinə verilmişdir.

Elektron kitabxanalar informasiyalaşdırılmış cəmiyyət quruculuğunun sosial sifarişidir. Elektron kitabxanalar oxuculara informasiya xidmətinin kompüterləşdirilməsinin nəticəsi olub, ənənəvi kitabxanalara alternativ bir qurum deyil, yalnız bir xidmət növüdür. C. Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında elektron kitabxanasından istifadə etmək üçün kitabxananın rəsmi web sahifəsinə (ryl.az) daxil olaraq elektron kitabxana linkinin üzərində silkmək lazımdır. Elektron kitabxanada tammətli axtarış rejimində sərbəst formada sorğu vermək mümkündür. Bununla belə :

1) İnformasiya bolluğundan qaçmaq məqsədilə mövzunu birmənalı eyniləşdirə biləcək spesifik terminləri daxil etmək lazımdır ;

2) Oxşar sənədlərin seçilməsi axtarış zamanı effektiv yardımçı vasitəsi kimi istifadə oluna bilər. Onu icra etmək üçün müvafiq qeydi seçmək və “Oxşarı tapmaq” hiperistinadına keçmək lazımdır ;

3) Sözü dəqiq,qeyd edilmiş şəkildə tapmaq üçün onu dırnaq içində yazmaq lazımdır.Məs.: “Nizami”

Tam mətnli elektron bazada (2011-212-ci illər) 100 dən artıq tam mətnli sənəd yerləşdirilib.

Yuxarıda qeyd olunan məsələlər cəmiyyətin informasiyalaşdırılması sahəsində Gənclər Kitabxanasının atdığı addımlardan biridir.Belə bir cəmiyyətin yaradılması təkcə bir kitabxananın deyil bütün vətəndaşların işidir.Bu cəmiyyət haqqında onun mahiyyəti,əhəmiyyət və vəzifələri haqqında müntəzəm və ardıcıl olaraq cəmiyyət üzvlərinin bütün təbəqələri arasında məqsədyönlü ardıcıl təbliğat və izahetmə işi aparılması geniş tədbirlər hıyata keçirilməlidir.

İnformasiyalaşdırma cəmiyyət üzvlərinin,dövlət idarə orqanlarının,yerli özünüidarə orqanlarının,cəmiyyətin bütün sosial strukturlarının ictimai təşkilatların informasiya ehtiyatlarını formalaşdırmaq və ondan istifadə etmək əsasında

informasiya tələbatını ödəmək üçün optimal şərait yaradan, həmçinin bu sahədə vətəndaşların hüququnu həyata keçirən, təşkil edən sosial-iqtisadi və elmi-texniki prosesdir. Cəmiyyətin bütün təbəqələrini əhatə edən işlərin aparılması, onların bu cəmiyyət haqqında dialoqa cəlb edilməsi bu prosesin kütləvi xarakter alması üçün şərait yarada bilər. Nəticədə informasiyanı qəbul edib, onu ötürməyi, ondan istifadə etməyi, bəhrələnməyi, öz gündəlik fəaliyyətinə, yaşayış tərzinə, məişətinə tətbiq edən, ondan bəhrələnen insanlar qrupu formalaşır ki, bu da informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin bünövrəsini qoya bilər. Bu, insanların və cəmiyyətin çoxdan gözlədiyi bir dövrdür. Müasir şəraitdə başlıca vəzifələrdən biri informasiya texnologiyası, onun inkişafını tutur. İnformasiya müasir, inkişaf etmiş, təkmilləşmiş elmi-texniki tərəqqinin inkişafı ilə ayaqlaşan informasiya texnologiyası olmadan, bütövlükdə informasiya işini avtomatlaşdırmadan, kompüterləşdirmədən, yüksək texnologiyaya malik informasiya mərkəzi yaratmadan, hər cür informasiyanın mərkəzi və

saxlayıcısı olan kitabxanaları kompyuterləşdirmədən informasiyalaşdırılmış cəmiyyətdən danışmaq olmaz.

İnkişaf etmiş ölkələr informasiya cəmiyyətinə, onun əldə etmiş olduğu imkanlara yüksək inkişaf etmiş cəmiyyətin əsas atributları kimi baxır, iqtisadi, mədəni inkişafın açarı kimi qəbul edir, XXI əsrin gələcəyini bu mühüm problemin müvəffəqiyyətli həllində həllində görür.

Maddi-texniki Bazanın kitabxananın əsas struktur elementlərindən biri olması haqqında elmi fikirlər son zamanlar geniş yayılmışdır. BDU-nun fəxri professoru, Əməkdar elm xadimi, Abuzər Xələfovun qeyd etdiyi kimi dünya kitabxanaşünaslığında bu məsələnin həllinin öyrənilməsinə xüsusi diqqət ayrılmışdır. Maddi-texniki bazanın tərkibinə kitabxananın binası, avadanlığı, kitab fondu, mebeli, kitabxanadaxili nəqliyyat, kitabxana proseslərini avtomatlaşdırma və mexanikləşdirmə vasitələri, sürət çıxarma, çoxaldıcı texnika, enerji ehtiyat hissələri, rabitə

vasitələri, kompüter və s. daxildir. Kitabxana sistemi daxilində kitabxana fəaliyyətinin optimallaşdırılması üçün maddi-texniki bazanı funksiyalarına görə üç əsas qrupa bölmək olar:

- 1) Kitabxana proseslərinin müntəzəm aparıldığı kitabxana binası, otaqlar, qurğular;
- 2) Kitabxana fəaliyyətinin müxtəlif növlərini vahid prosesdə birləşdirən texniki vasitələr və avadanlıqlar təchizatı.

Kitabxananın maddi-texniki bazasının əsas hissəsini kitab fondu təşkil edir. Beş min ildən artıq tarixi olan kitabxanalar bəşər mədəniyyətinin formalaşmasında həmişə öncül cərgədə olmuş, təhsilin, elmin, mədəniyyətin inkişafına böyük töhfələr vermişdir. Məlumdur ki, kitabxananın strukturunu təşkil edən 4 elementdən biri kitabdır (sənəddir). Kitabsız kitabxananı düşünmək mümkün deyildir. Kitabxana fondunun formalaşdırılmasının əsas əlamətlərini, xüsusiyyətlərini ümumiləşdirən, kitabxana fondu anlayışı, bilavasitə kitabxana-informasiya kütləsinin formalaşması nəzəriyyəsinə

əsaslanaraq, olduqca mürəkkəb bir proses olan kitab fondunun formalaşdırılmasının elmi əsaslarını, kitabxana fondunun bütövlüyü, tamlığı prinsiplərini və perspektiv inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirir. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının kitab fondunun əsas hissəsini kitablər, kitabçalar, dövri nəşrlər və başqa sənədlər təşkil edir. Kitabxana kartoqrafiya materialları, notlar, izoqrafik materiallar və s. ilə də təchiz edilir. Həmin çap məhsullarının hər bir növü öz növbəsində oxucu istiqamətinə, mətnin dilinə, nəşr tərtibatına (çoxcildli, seriyalı və s.) görə bir-birindən fərqlənir. Oxucuların bu və ya digər sənədlərdən səmərəli istifadə etməsi üçün fotosürəti çıxarılır. Audiovizual sənədlərdən texniki vasitələrin köməyi ilə istifadə edilir.

Müstəqillik illərində Respublika Gənclər Kitabxanasında aparılan quruculuq işləri qarşıya qoyulan vəzifələrin yerinə yetirilməsinə tam zəmanət verir. Belə ki, kitabxana 2003-cü ildə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin göstərişi ilə tam

təmir olunmuş və bu məqsədlə son 5 ildə kitabxanaya 90 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Kitabxananın girişi, sərgi salonu, dövrü mətbuat fondu və oxu zalları yüksək səviyyədə təmir olunmuş, mebellərlə təchiz edilmiş və oxucuların istifadəsinə verilmişdir. Son illərdə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin kitabxana işinə və onun fondunun lazımi ədəbiyyatla müntəzəm şəkildə komplektləşdirilməsi məsələlərinə xüsusi diqqət verilməsinin nəticəsi olaraq kitabxananın fonduna hər il təxminən 1000 nüsxədən çox ədəbiyyat daxil olur. Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin 12 yanvar 2004-cü il tarixli 56 sayılı “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşlərin həyata keçirilməsi haqqında” sərəncamına müvafiq olaraq təkcə 2005-ci ildə kitabxanaya 7 min nüsxə ədəbiyyat alınmışdır. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası fondunun komplektləşdirilməsi üçün ayrılan maliyyə vəsaiti ildən-ildə artır. Müqayisə üçün qeyd edək ki, əgər 2001-ci ildə kitabxana fondunun komplektləşdirilməsi üçün ayrılan maliyyə vəsaiti 800 min manat idisə, 2005-ci ildə bu

rəqəm 55 milyon manat olmuşdur. 2005-ci il yanvarın 1-də C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının fondunda 130.571 nüsxə kitab və başqa nəşlər olmuş, 7.311 nəfər oxucu qeydə alınmışdır. Fondun dili üzrə bölgüsündə 77.345 nüsxəni rus dilində, 50.440 nüsxəni isə Azərbaycan dilində olan ədəbiyyat təşkil edir. Kitabxana fondunda saxlanılan ədəbiyyatın çox hissəsinin rus dilində olmasının əsas səbəbi sovet hakimiyyəti illərində kitabxananın rus abonementi şöbəsinə daha çox diqqət yetirilməsi olmuşdur. Kitabxanaya ayrılan maliyyə vəsaitinin bir hissəsi də dövrü nəşrlərin alınmasına xərclənir. Məlum olduğu kimi, dövrü nəşrlər ən operativ informasiya forması olub oxucular tərəfindən daha çox istifadə olunur. Bunu nəzərə alaraq kitabxananın rəhbərliyi hər il 20-25 dövrü və ardı davam edən nəşrlərə abunə yazılır. Hazırda kitabxana 16 adda qəzet və 7 adda jurnal alır.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında oxuculara xidmət sisteminin

modernləşməsi məqsədi ilə yeni informasiya texnologiyasının tətbiqi sahəsində bəzi işlər görülmüşdür. Kitabxana Soros Fondunun yerli Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Soros Fondu ilə müqavilələr bağlamış və 2003-cü ildə “Puşkin Kitabxanası” layihəsi çərçivəsində 88 nüsxə kitab alaraq fonda daxil etmişdir. 2005-ci ildə C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının fondunda cəmi 130.571 nüsxə ədəbiyyat olmuşdur ki, onların da 48.382 nüsxəsini (32 faiz) ictimai-siyasi, 13.039 nüsxəsini (8.6 faiz) təbiətşünaslıq, 9.321 nüsxəsini (6.1 faiz) texniki, 527 nüsxəsini (0.3 faiz) kənd təsərrüfatı, 9.000 nüsxəsini (6 faiz) incəsənət və idman, 53.984 nüsxəsini (35.6 faiz) bədii, 17.088 nüsxəsini (11.3 faiz) digər ədəbiyyat təşkil etmişdir (31). Bu ədəbiyyatın 75.104 nüsxəsi rus, 50.237 nüsxəsi Azərbaycan dilində olmuş, 1.686 nüsxəsi isə not kimi qeydə alınmışdır. Bu rəqəmlər kitab fondunun yeni ədəbiyyatla tamamlanmasının və yeniləşdirilməsinin hansı səviyyədə olduğunu, onun müasir oxucuların tələblərinə və sorğularına necə cavab verə bildiyini aydın şəkildə göstərir. Kitab

fondunun sahəvi bölgüsündə bir sıra nöqsanlar mövcuddur. İctimai-siyasi ədəbiyyat bütövlükdə kitab fondunun əsas hissəsini tutur 33% təşkil edir. Halbuki bu göstərici cəmi 21-22 faiz olmalıdır.

Kitab fondunda bədii ədəbiyyatın miqdarı da tələb olunan səviyyəyə uyğun gəlmir. Doğrudur, don illərdə bu kitabların sayı müəyyən qədər artmışdır. Başqa sözlə, bədii ədəbiyyatın çəkisi 2002-ci ildə 32,5 faizə, 2005-ci ildə isə 34,5 faizə çatmışdır. Halbuki buradakı kitab fondunda bədii ədəbiyyatın norması ən azı 50-60 faiz təşkil etməlidir. Kitab fondunda ədəbi tənqiddə və ədəbiyyatşünaslığa dair kitablar da azdır, yəni 2005-ci ildə bu sahəyə dair ədəbiyyat cəmi 12,8 faiz olmuşdur ki, bu da tələb olunan normanı ödəmir: 30,5 faiz üstəgəl 12,8 faizə bərabərdir 43,3 faiz. Əslində isə bu rəqəm ən azı 55,5 olmalıdır. Kitabxananın fondunda estetikaya və incəsənətə xüsusilə diyarşünaslıq xarakterli incəsənət ədəbiyyatına kəskin ehtiyac hiss olunur. Azərbaycan dilində incəsənətin demək olar ki, bütün sahələrinə

dair ədəbiyyatın həddindən az olması oxuculara xidmət işini xeyli çətinləşdirir. Müqayisə üçün deyək ki, respublika əhəmiyyətli gənclər kitabxanası üçün kitab fondunda incəsənətə dair kitabların ümumi çəkisi 8 faiz təşkil etməlidir. Bunlardan fərqli olaraq, kitabxana fondunda təbiətşünaslıq və texniki elmlər sahələrinə dair kifayət qədər çap əsərləri toplanmışdır. Belə ki, son üç ildə bu sahəyə dair rəqəmlər belə dəyişməmişdir: təbiətşünaslıq elmləri üzrə: 2001-ci ildə - 12.503 nüsxə (9,6 faiz); 2002-ci ildə - 12,494 nüsxə (9,7 faiz); texniki elmlər üzrə - 2003-cü ildə - 8,818 nüsxə (6,8 faiz); 2004-cü ildə - 8.819 nüsxə (6,7 faiz); 2005-ci ildə 8,790 nüsxə (6,8 faiz). Oxucuların kitabxana kitabı ilə təmin olunmasında müəyyən uğurlar qazanılmışdır. Əgər 2001-ci ildə hər bir oxucuya düşən kitabların sayı 17 nüsxə, 2002-ci ildə 18 nüsxə təşkil edirdisə, 2003-cü ildə bu rəqəm orta hesabla 19 nüsxə, 2004-cü ildə isə 21 nüsxə, 2005-ci ildə isə 23 olmuşdur. Göründüyü kimi, bu göstərici bütün illər ərzində respublika gənclər kitabxanaları üçün müəyyənləşdirilmiş normativdən 2 dəfə çoxdur.

Kitab fondunun sahəvi bölgüsü üzrə hər bir oxucunun kitabla təminatında yalnız təbiətşünaslıq elmləri və texniki elmlər üzrə ədəbiyyat ideal dərəcədə hər bir oxucunun təminatını ödəməyə qadirdir. İncəsənətə və idmana dair ədəbiyyat normadan az, ictimai-siyasi ədəbiyyat isə normadan 2 dəfə çoxdur. Qeyd edək ki, kənd təsərrüfatı ədəbiyyatı fondnda cəmi 411 nüsxə, yəni 0,2 faiz olduğundan onun oxucuları təmin etməsi aşağı səviyyədədir. Fondnda coğrafiyaya, turizmə, idmana dair kitablar da çox azdır. Dilçilik və ədəbiyyatşünaslıq üzrə kitablar isə normativdən aşağıdır. Beləliklə, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının kitab fondunun təhlili belə bir nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, kitabxana fondunun komplektləşdirilməsi işi qənaətbəxş deyil. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası fondun komplektləşdirilməsinə çox mühüm diqqət verir. Kitabxana öz fondunun komplektləşdirilməsində 7 mühüm xüsusiyyəti nəzərdə tutur:

- kitabxana vəzifəsinin öyrənilməsi;
- oxucu sorğularının öyrənilməsi;
- biblioqrafik mənbələrin istifadə edilməsi;
- maliyyə imkanlarının nəzərə alınması;
- komplektləşdirmə mənbələrinin müəyyənləşdirilməsi;
- ədəbiyyatın seçilmə keyfiyyətinin müəyyənləşdirilməsi;
- fondun oxucularla əlaqəsi və əks əlaqəsi.

Bu xüsusiyyətlərin kitabxanada qarşılıqlı surətdə istifadə edilməsi fondun formalaşmasına mühüm təsir göstərir. C. Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası fondun formalaşmasında bu xüsusiyyətləri geniş nəzərə alır və bir sıra forma və metodlara isnad edir. Bu formalardan biri kartotekaların təşkilidir. Bu kartotekalardan kitabxanada səmərəli istifadə olunur. Belə ki, C. Cabbarlı Adına Respublika Gənclər

Kitabxanasının “kitabxana profili”, “oxucu profili” mövzularında təşkil etdiyi kartotekalar bu baxımdan xeyli maraq doğurur. Həmin kartotekalardan fondda çatışmayan və komplekləşdirilməsi zəruri hesab edilən ədəbiyyat ək etdirilir. Burada xüsusən kitabxana vəzifəsinə və oxucu sorğusuna dair ən mühüm ədəbiyyat nümunələri seçilib əhatə olunur. Oxucu tələbatından, marağından asılı olaraq kitabxana fondunun formalaşması və zənginləşməsi kitabxananın cəmiyyətin mədəni inkişafına təsirini gücləndirir. Getdikcə oxucu təhsilinin artması onun mədəni tələblərinin genişlənməsinə və dərinləşməsinə başlıca təsir göstərir. Kitabxana mədəni və elmi məlumat idarəsi kimi bu tələblərin öyrənilməsində mühüm rol oynayır. Burada kitabxana fondlarının elmi əsaslar üzrə kompleks formalaşması zərurəti meydana çıxır. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının işçiləri kitabxananın sənəd informasiya fondunun komplektləşdirilməsini böyük diqqət verirlər və nəzəri cəhətdən fondun komplektləşdirilməsinin 4 mərhələsindən istifadə edirlər:

1. Hazırlıq adlanan birinci mərhələdə sənəd-informasiya fondunun öyrənilməsinin ardıcılıq vaxtı, işin aparıcıları müəyyənləşdirilir və uçot sənədləri dəqiqləşdirilir;

2. İkinci mərhələdə kitabxana fondunun mövcud bölmələrinin tərkibi, həcmi, istifadəetmə xarakteri öyrənilir;

3. Üçüncü mərhələdə sənəd-informasiya fondunun öyrənilməsi prosesində əldə edilən məlumatlar işlənir və təhlil edilir;

4. Dördüncü mərhələdə kitabxananın qəbul etdiyi qərarların həyata keçirilməsi nəzərə alınır.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının komplektləşdiriciləri

sənəd-informasiya fondunun öyrənilməsinin bir sıra metodlarında istifadə edir:

- yeni alınan sənədlərlə ötəri tanışlıq, sərgilərin, mövzu rəflərinin təşkilində, kitabların düzülüşündə sənədlərlə tanışlıq;

- sənəd-informasiya fondunun öyrənilməsinin xüsusi metodları;
- fondun həcmi, tərkibi və istifadə edilməsi haqqında analitik məlumatlar;
- biblioqrafik metod əsasında fondun öyrənilməsi.

C.Cabbarlı adına respublika Gənclər Kitabxanasının sənəd-informasiya fondunun komplektləşdirilməsi prosesini 3 növə ayırmaq olar ki, komplektləşdirmə şöbəsinin işçiləri bundan səmərəli istifadə edirlər:

- yeni kitabların alınması; (cari)
- keçmiş illərdə çap olunmuş sənədlərin əldə edilməsi; (retrospektiv)
- sənəd-informasiya fondunun tənzimləşdirilməsi; (rekomplektləşdirmə)

Göstərilən komplektləşdirmə sahələrinin hər birinin özünəməxsus xarakterik xüsusiyyətləri vardır. Komplektləşdirmə formalarının ən mühüm sahələrindən birini C.Cabbarlı adına Respublika

Gənclər Kitabxanasının sənəd-informasiya fondunun yeni kitablarla təchiz edilməsi təşkil edir.

Kitabxananın maddi-texniki bazasından yazarkən kitabxana fondunun quruluşunu nəzərə almaq lazımdır.

2007-2013-cü illərdə kitabxana fondunda artım müşahidə olunmuşdur. Belə ki, 2007-ci ildə Kitabxananın fondunda 108301 nüsxə ədəbiyyat toplanmışdır. Onlardan 49637 nüsxə Azərbaycan dilində, rus dilində 58510 nüsxə, 151 nüsxə ingilis dilində, 2 nüsxə gürcü dilində, 1 nüsxə fars dilində ədəbiyyat, 2008-ci ildə 119818 nüsxə ədəbiyyatdan 58694 nüsxə Azərbaycan dilində, 60959 nüsxə rus dilində, 160 nüsxə ingilis dilində, 2 nüsxə gürcü dilində, 1 nüsxə fars dilində, 2 nüsxə türk dilində ədəbiyyat, 2009-cu ildə 120050 nüsxə ədəbiyyatdan 60879 nüsxə Azərbaycan dilində, 59004 nüsxə rus dilində, 162 nüsxə ingilis dilində, 2 nüsxə gürcü dilində, 1 nüsxə fars dilində ədəbiyyat, 2010-cu ildə 128011 nüsxə ədəbiyyatdan 64098 nüsxə Azərbaycan dilində, 60744 nüsxə rus dilində, 162

nüsxə ingilis dilində, 2 nüsxə gürcü dilində, 1 nüsxə fars dilində ədəbiyyat, 2011-ci ildə 118884 nüsxə ədəbiyyatdan 63626 nüsxə Azərbaycan dilində, 55074 nüsxə rus dilində, 172 nüsxə ingilis dilində ədəbiyyat, 2012-ci ildə 124528 ədəbiyyat, 68637 adda Azərbaycan dilində, 55494 adda rus dilində, 182 adda ingilis dilində, 5 adda ərəb dilində, 4 nüsxə türk dilində, 2 nüsxə gürcü dilində, 1 nüsxə fars dilində ədəbiyyat toplanmışdır. Kitabxana fondunda digər sənəd-informasiya daşıyıcılarına dair 2007-2009-cu illərdə 1944 not, 1721 val, 2010-cu ildə 1721 val, 1948 not, 2011-2012-ci illərdə 1721 val, 1946 not toplanmışdır. Rəqəmlərdən görüldüyü kimi bəzi yerlərdə kitabxana fondunda azalma müşahidə olunur. Məs. 2010-cu ildə kitabxananın fondunda 128011 nüsxə ədəbiyyat olmuşdursa, 2011-ci ildə 118884 nüsxə ədəbiyyat, 2012-ci ildə 124528 nüsxə ədəbiyyat olmuşdur. Bu kitabxana fondundan istifadəyə yararsız ədəbiyyatın silinməsinə əsaslanır. 2007-ci ildə kitabxana fonduna 5400 nüsxə ədəbiyyat daxil olmuşdursa, 11784 nüsxə ədəbiyyat kitabxana fondundan

silinmişdir. 2008-ci ildə 11667 nüsxə yeni ədəbiyyat daxil olmuş, 150 nüsxə ədəbiyyat silinmiş, 2009-cu ildə 6847 nüsxə ədəbiyyat fonda daxil olmuş, 6615 nüsxə ədəbiyyat fonddan silinmiş, 2010-cu ildə 4961 nüsxə yeni ədəbiyyat daxil olmuşdursa, fonddan heç bir ədəbiyyat silinməmişdir. 2011-ci ildə 5398 nüsxə yeni ədəbiyyat alınmış, 11525 nüsxə ədəbiyyat silinmiş, 2012-ci ildə 5644 nüsxə fonda yeni ədəbiyyat daxil olmuş, fonddan ədəbiyyat silinməmişdir. 2013-cü ildə 6362 nüsxə yeni ədəbiyyat fonda daxil olmuşdursa, 2356 ədəbiyyat fonddan silinmişdir.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının hesabatlarına əsasən 2007-2013-cü illərdə kitabxana fondunun dövriyyəsində stabillik müşahidə olunur. Belə ki, kitabxananın fondunun dövriyyəsi 2.5, 2008-ci ildə 2.5, 2009 cu ildə 2.1, 2010-cu ildə 2.2, 2011-ci ildə 2.2, 2012-ci ildə 2.1, 2013-cü ildə 2 olmuşdur. Kitabxananın fondunun elm sahələrinə görə təhlili fondun öyrənilməsində əsas məsələlərdən biridir, 2007-ci ildə 108301

nüsxə ədəbiyyatdan, təbiət və kənd təsərrüfatı elmlərinə dair ədəbiyyat 19947 adda (18%), sosial-siyasi, humanitar elmlərvə iqtisadiyyat dair elmlər 26815 adda ədəbiyyat (25%), dilçilik və filologiyaya dair 25571 adda ədəbiyyat (24%), fəlsəfə elmlərinə 18707 adda ədəbiyyat (17%), məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar 17261 adda ədəbiyyat (16%), 2008-ci ildə 119818 nüsxə ədəbiyyatdan, təbiət və kənd təsərrüfatı elmlərinə dair ədəbiyyat 10767adda (17%), sosial-siyasi, humanitar elmlər və iqtisadiyyata dair 28886 adda ədəbiyyat (24%), dilçilik və filologiyaya dair 32404 adda ədəbiyyat (27%), fəlsəfə elmlərinə 19860 adda ədəbiyyat (17%), məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar 17721 adda ədəbiyyat (15%), 2009-cu ildə 120050 nüsxə ədəbiyyatdan, təbiət və kənd təsərrüfatı elmlərinə dair ədəbiyyat 20422 adda (17%), sosial-siyasi, humanitar elmlər və iqtisadiyyata dair 27803 adda ədəbiyyat (23%), dilçilik və filologiyaya dair 34570 adda ədəbiyyat (29%), fəlsəfə elmlərinə dair 18733 adda ədəbiyyat (16%), məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar

18522 adda ədəbiyyat (15%), 2010-cu ildə 125011 nüsxə ədəbiyyatdan, təbiət və kənd təsərrüfatı elmlərinə dair ədəbiyyatdan 20636 adda, (17%), sosial-siyasi, humanitar elmlər və iqtisadiyyata dair 29874 adda ədəbiyyat (23.8%), dilçilik və filologiyaya dair 36449 adda ədəbiyyat (29%), fəlsəfə elmlərinə 18998 adda ədəbiyyat (15%), məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar 19054 adda ədəbiyyat (15.2%), 2011-ci ildə 118884 nüsxə ədəbiyyatdan, təbiət və kənd təsərrüfatı elmlərinə dair ədəbiyyat 20430 adda (17%), sosial-siyasi, humanitar elmlər və iqtisadiyyata dair 50354 adda ədəbiyyat (42.3%), dilçilik və filologiyaya dair 219329 adda ədəbiyyat (24.6%), fəlsəfə elmlərinə 19324 adda ədəbiyyat (16.2%), məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar 19154 adda ədəbiyyat (16%), 2012-ci ildə 124528 nüsxə ədəbiyyatdan, təbiət və kənd təsərrüfatı elmlərinə dair ədəbiyyat 20835 adda (16.7%), sosial-siyasi, humanitar elmlər və iqtisadiyyata dair 34155 adda ədəbiyyat (16.7%), dilçilik və filologiyaya dair 34155 adda ədəbiyyat (27.4%), fəlsəfə elmlərinə 19607 adda ədəbiyyat

(15.7%), məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar 19249 adda ədəbiyyatı (15.4%) olmuşdur.

Rəqəmlərə diqqət yetirdikdə 2007-2013-cü illərdə birinci yerdə dilçilik və filologiya elmlərinə dair, ikinci yerdə sosial-siyasi, humanitar və iqtisadiyyata dair, üçüncü yerdə təbiət və kənd təsərrüfatı elmlərinə dair, dördüncü yerdə fəlsəfə elmləri, beşinci yerdə məlumat ədəbiyyatı və ensiklopediyalar tutur. Göründüyü kimi həmişə olduğu kimi kitabxana fondunun əsas hissəsini dilçilik və filologiya elmlərinə dair ədəbiyyat təşkil edir. 2007-2013-cü illərdə azərbaycan dilli ədəbiyyatda artım olmuşdur. Belə ki, fondun 2007-ci ildə 45%-ni, 2008-ci ildə 50%-ni, 2009-cu ildə 51%-ni, 2010-cu ildə 51%-ni, 2011-ci ildə 54%-ni, 2012-ci ildə 55%-ni azərbaycan dilli ədəbiyyat təşkil etmişdir. Kitab fondundan əlavə kitabxananın hal-hazırda maddi-texniki bazasına 81 kompüter dəsti, 11 notebook, 10 YUPIES, 1 faks aparatı, 19 ədəd surətçıxarma aparatı, 13 ədəd printer, 10 ədəd isti-soyuq kondisioner, 2 ədəd soyuducu, 3 ədəd

proyektor, 1 dəst səsgücləndirici texniki avadanlıq, 2 ədəd videokamera, AKİS-in səmərəli işləməsi üçün bir ədəd HP Proliant ML 350 G6 Tower Server sistem bloku, 1 kağızkəsən, 1 rəngli printer sürətçıxarma aparatı, 1 laminator, 1 stepler skrebba, 1CUKLOS kənarkəsən, 1 metal prujin ilə cildləmə avadanlıqları, 1 rizoqraf, 22 monitor, 1termoyapışdırıcı aparat, 12 prosessor və və sair avadanlıqları daxildir. Kitabxanada 3 internet xətti fəaliyyət göstərir.

2. II C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında elmi metodiki və kütləvi işlərin təşkili

C.Cabbarlı adına RGK-da oxucuların bədii-estetik tərbiyəsinin və zövqünün formalaşmasında

müxtəlif küləvi tədbirlərdən istifadə olunur. Bu küləvi tədbirlərin üstünlüyü ondadır ki, onlar vasitəsi ilə kitabxanaçılar oxucularla təmasda olur, onların marağını və oxuduqlarına münasibətləri öyrənir.

Həyat keçirilən kütləvi tədbirlərin başlıca məqsədi isə oxucularda bədii ədəbiyyata maraq yaratmaq, onların mənəvi-estetik zövqlərinə təsir göstərə biləcək əsərləri təbliğ etməkdir. Bədii ədəbiyyatın təbliği zamanı kütləvi işin əsasən şifahi və əyani formalarından və onların üsullarından səmərəli şəkildə istifadə edilir. Şifahi təbliğatda kitab müzakirələri, ədəbi bədii gecələr, ucadan oxular, görüşlər, şifahi jurnallar, biblioqrafik icmlər, səhərciklər və s. kimi üsullar tətbiq olunur. 2007-2011-ci illər ərzində C.Cabbarlı adına RGK-da bədii ədəbiyyata dair 15 kitabın müzakirəsi keçirilmişdir. Bu tədbirlərdə dahi şairlərimiz Xaqaninin, Nizaminin, Füzulinin, Xətəinin, Nəsiminin və başqalarının “Lider” nəşriyyatında

çap olunmuş “Əsərləri” oxucuların muhakiməsinə verilmişdir.

Oxucular həmin kitabları fəallıqla müzakirə etmiş, bu əsərləri yenidən nəşrə hazırlamış nəşriyyat redaktorlarına və tərtibçilərə öz ürək sözlərini bildirmiş, kitabların bədii tərtibatı və poliqrafik icrası ilə bağlı tənqidi fikirlərini söyləməkdən belə çəkinməmişlər. Çox maraqlı keçənbu tədbirlərin hər birində orta hesabla 80-100 nəfər oxucuiştirak etmişdir. C.Cabbarlı adına RGK-da 2007-2013-ci illərdə təşkil edilmiş bir sıra ədəbi bədii gecələr oxucuların marağına səbəb olmuş, onların bədii-estetik zövqlərinin formalaşmasına müsbət təsir göstərmiş, eyni zamanda Azərbaycan incəsənət ustalarının yaradıcılığına oxucularda məhəbbət oyatmışdır.

2007-2011-ci illərdə C.Cabbarlı adına RGK-da bədii ədəbiyyatın təbliğinə həsr olunmuş 56 biblioqrafik icmal keçirilmişdir.C.Cabbarlı adına RGK-da klassik bədii ədəbiyyatın təbliği zamanı əyani üsullardan da geniş istifadə edilir. Burada yeni

daxil olmuş kitabların məlumat sərgiləri, tövsiyə mövzu sərgiləri, plakatlar, albomlar və s. tez-tez hazırlanır. Bədii ədəbiyyatın əyani təbliğinin geniş yayılmış üsullarından biri də kitabxana plakatıdır. Kitabxana plakatı tövsiyə olunan kitabı təsviri sənət vasitəsi ilə təbliğ edir, ən vacib məsələlərdən istifadə etməklə məsləhətçi rolunu oynayır. Plakatlar oxuculara istiqamət vermək, hər hansı bir əsər haqqında onlarda müəyyən təsəvvür yaratmaq məqsədi ilə də tərtib olunur.

2007-2013-cü illərdə C.Cabbarlı adına RGK-da Nizami, Füzuli, Vaqif, Sabir, Abbas Səhət, Abdulla Şaiq, Mirzə Fətəli Axundov, Seyid Əzim Şirvani, Süleyman Sani Axundov, Səməd Vurğun, Mikayıl Müşfiq, Süleyman Rüstəm, Şəhriyar, Rəsul Rza, Osman Sarıvəlli və başqalarının yaradıcılığına həsr edilmiş “Dünya şöhrətli satira ustadımız” adlı kitabxana plakatının tərtibi maraq doğurur. 2009-cu ildə C.Cabbarlı adına RGK-da dramaturqumuz Cəfər Cabbarlının həyat və yaradıcılığına həsr edilmiş kitabxana plakatı tərtib olunmuşdur.

“Sevimli dramaturqumuz” adlanan bu plakatda C.Cabbarlının böyük portreti, şəklin altında ədibin həyat və fəaliyyəti haqqında qısa məlumat verən mətn yazılmışdır. 2010-cu ildə təşkil olunmuş tədbirlər sırasında məhşur qəzəlxan şairimiz Əliəğa Vahidin yaradıcılığına dair tədbirlər silsiləsi də C.Cabbarlı adına RGK-nın fəaliyyətində xüsusi yer tutur. Kitabxana böyük oxu zalında müxtəlif oxucu qruplarının iştiraki ilə “Vahidəm, xalqımın qəzəl şairi” adlı ədəbi-bədii gecə keçirmiş və sərgi təşkil etmişdir. Həmin gün oxu zalında tərtib edilmiş “Ustad qəzəlxan” adlı plakat da tamaşaçıların xeyli marağına səbəb olmuşdur. 2007-2013-ci illərdə C.Cabbarlı adına RGK –nın keçirdiyi “Vurğunu da salar yada “ adlı tədbirlər silsiləsi isə xalq şairi Səməd Vurğunun 100 illiyinə həsr olunmuşdur. Oxu zalında düzəldilmiş plakat və sərgi isə böyük şairin həyat və yaradıcılığının müxtəlif anlarını, həmçinin ayrı-ayrı illərdə Azərbaycan, rus və başqa dillərdə nəşr edilmiş kitablarını oxucuların muhəkiməsinə vermişdir.

15 aprel 2008-ci ildə C.Cabbarlı adına RGK-nın İctimai Hüquqi İnformasiya Mərkəzində görkəmli şair Mikayıl Müşfiqin 100 illiyinə həsr olunmuş Müşfiqli günlərim adlı musiqili ədəbi-bədii gecə keçirildi..

5 iyul 2008-ci ildə C.Cabbarlı adına RGK-da yazıçı-publisit Mustafa Çəmənlinin “Ruhların üsyanı” kitabının təqdimat mərasimi keçirildi. 2009-cu il may ayının 19-da C.Cabbarlı adına RGK-da Azərbaycan yazıçılar və Jurnalistlər Birliyinin üzvü olan Ali “Dan ulduzu” , Həsən bəy Zərdabi adına və “Qızıl Qələm” mükafatları laureatı İntiqam Mehdizadənin “Karvanın Sarvanı” kitabının təqdimat mərasimi keçirildi.

2009-cu il iyun ayının 24-də Gənclər Kitabxanasında C.Cabbarlının anadan olmasının 110 illik yubileyinə həsr olunmuş, ədəbi bədii gecə keçirildi. 12 noyabr 2009-cu ildə C.Cabbarlı adına RGK-da yazıçı Firidun Qurbansoyun Azərbaycan görkəmli şairi Mikayıl Müşfiqin həyat və yaradıcılığına həsr etdiyi “Lacivərd göylərin

ətəklərində” kitabının təqdimat mərasimi keçirildi. 10 fevral 2010-cu ildə CŞCabbarlı adına RGK-da qəzəlxan Gülarə Munisin yaradıcılığına həsr olunmuş dəyirmi masa keçirildi. Tədbirlə əlaqədar G.Munisin yaradıcılığını əks etdirən kitab sərgisi təşkil edilmişdi.

24 dekabr 2010-cu ildə C.Cabbarlı adına RGK-da “Bir batalyonun tarixi” adlı kitabının təqdimat mərasimi keçirildi. Tədbirlə əlaqədar “Vətən mənə oğul desə...” başlıqlı kitab sərgisi açılmışdı. 5 dekabr 2011-ci ildə C.Cabbarlı adına RGK-da “Surgun Həyatı Repressiya Qurbanlarına Dəstək” İctimai Birliyi ilə birlikdə 1937-ci il repressiya qurbanı, görkəmli şair-dramaturq Hüseyn Cvidin anım gününün 70 illiyi ilə əlaqədar tədbir keçirildi. 1 fevral 2012-ci il tarixdə 2 fevral Ümumdünya gənclər gününə həsr olunmuş “Azərbaycan gəncliyi” adlı dəyirmi masa təşkil olundu. 19 iyun 2012-ci il tarixində “Gənclərin hərbi vətənpərvərlik ruhunda maarifləndirilməsində

kitab və kitabxanaların rolu” mövzusunda dəyirmi masa təşkil olundu. Bu dəyirmi masa Azərbaycan Respublikasının Silahlı qüvvələr gününə həsr olunmuşdu. Tədbirin özünəməxsus cəhətlərindən biri odur ki, bu tədbirin əvvəlində şəhidlər bir dəqiqəlik sükutla yad edilmişdi. 19 yanvar 2012-ci ildə 20 Yanvar Azərbaycanın suverənliyi uğrunda həlak olanların 22-ci ildönümünə həsr olunmuş dəyirmi masa keçirilmişdir. Azərbaycan Respublikasının himninin sədaları altında başlanan tədbir, “20 yanvar tarixi” adlı sərginin təqdimatı ilə yekunlaşmışdı.

24 fevral 2012-ci il tarixində Xocalı faciəsinin 20-ci ildönümü ilə əlaqədar ”Tarixin qanlı səhifəsi”mövzusunda dəyirmi masa təşkil olunmuşdu. Tədbirdə “Əsrin yarası, Xocalı” adlı kitab sərgisi təşkil olunmuş və “Əsrin faciəsi” adlı qısametrajlı film nümayiş etdirilmişdi.

31 mart 2012-ci il tarixində 31 mart Azərbaycanlıların soyqırımını günü münasibətilə “Tarix unudulmur” mövzusunda elmi-praktik

konfrans keçirilmişdi. Konfrans günü “Soyqırım erməni xəyanətidir” adlı sərgi təşkil olunmuşdur.

7 may 2012-ci il tarixində Heydər Əliyev muzeyində ümummillə lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 89-cu ildönümü münasibətilə anım günü keçirilmişdir.

23 avqust 2012-ci ildə Azərbaycanın Cəbrayıl, Qubadlı və Füzuli rayonlarının erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğalının 19-cu illiyinə həsr olunmuş elmi praktik konfrans keçirilmişdi. Konfrans bir dəqiqəlik sükutla başladı. Konfransın sonunda Qarabağ uğrunda gedən döyüşlərin nəticələrini əks etdirən foto şəkillərə baxış keçirildi. 24 noyabr 2012-ci il tarixində Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin 65 illik yubileyinə həsr olunmuş elmi konfrans keçirilmişdi. Konfransda Azərbaycanda Kitabxanaşünaslıq elminin banisi, Əməkdar elm xadimi, Bakı Dövlət Universitetinin fəxri professoru Abuzər Xələfov Kitabxanaşünaslıq elminin bu günü və sabahı haqqında məuzə etmişdir.

12 dekabr 2012-ci ildə Azərbaycanın ümummili lideri Heydər Əliyevin vəfatının 9-cu ildönümünə həsr olunmuş anım günü təşkil olunmuşdur. Tədbir zamanı "Heydər Əliyevin yolu həqiqət yoludur" adlı kitab sərgisi iştirakçılara təqdim edildi. Kitabxana tərəfindən 2013-cü ildə kütləvi işlərin təşkili uğurla davam etdirilmişdir . 17 aprel 2013-cü il tarixində ümummilli lider, dahi öndər Heydər Əliyevin anadan olmasının 90 illiyi münasibəti ilə "Azərbaycan sənin, sən Azərbaycanınsan" adı altında anım günü keçirildi. Tədbir Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin səsləndirilməsindən və dahi rəhbərin ruhunun bir dəqiqəlik sükutla yad edilməsindən sonra başladı.

Tədbir boyu ümummilli lider Heydər Əliyevə həsr olunmuş "Dahi Prezident Heydər Əliyev" adlı slayd nümayiş etdirildi. Anım gününün sonunda "Azərbaycan səni yaşadacaq. Heydər Əliyev-90" adlı kitab sərgisinə baxış keçirildi.

Əlbəttə, gənclərin mənəvi tərbiyəsi problemi kompleks proqramdır. O ayrı-ayrı təsisatlar tərəfindən təkbaşına və fərdi həyata keçirilə bilməz. Gənclərin mənəvi tərbiyəsinin səmərəli təşkili və keçirilməsində kitabxanaların iştiraki ümumi problemin yalnız bir hissəsidir. Hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyət formalaşdırılması üçün gənclərin mənəvi tərbiyəsi prosesində səmərəli və məzmunlu təşkili, onların dünyagörüşünü genişləndirməyə imkan verən şəraitin yaradılmasını tələb edir. Bu istiqamətdə aparılan təcrübə və axtarışlar kitabxanalarda bədii ədəbiyyatın təbliği sahəsində mühüm tədbirlərin həyata keçirilməsi vacibliyini irəli sürür.

II. 3. C. Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının beynəlxalq əlaqələri.

Müasir dövrümüzdə dövlətlərarası həm regional həm də beynəlxalq səviyyədə əməkdaşlıq əlaqələri qurulur. Beynəlxalq əməkdaşlıq dünyanın müxtəlif dövlətləri ilə həm ikitərəfli, həm də beynəlxalq təşkilatlar vasitəsi ilə qurulan əlaqələrin məcmusudur.

Son dövrlərdə siyasi arenada baş verən ciddi dəyişikliklər kitabxana-informasiya fəaliyyəti sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın daha da genişlənməsinə şərait yaratmışdır. Azərbaycan Respublikası müstəqilliyə qədəm qoyduqdan sonra dar çərçivədən çıxaraq dünya ölkələri ilə beynəlxalq əməkdaşlıq qurmağa başladı. Elementar şəkildə yaranan bu münasibətlər zamanla təkmilləşmiş Azərbaycan Respublikası ilə dünya ölkələri arasında iqtisadi, siyasi və mədəni əlaqələrin getdikcə artmasına və möhkəmlənməsinə səbəb olmuşdur. Bu əlaqələrin nəticəsi olaraq bu gün Azərbaycan

kitabxanaları beynəlxalq əməkdaşlığın subyekti kimi çıxış edirlər.

Müstəqillik illərində kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətinin müəyyənləşməsində müxtəlif istiqamətlər atılmışdır. Kitabxana işi sahəsindəki dövlət siyasətinin əsasını kitabxana işi sahəsində qəbul edilmiş hüquqi-normativ sənədlər təşkil edir. Bu sənədlər arasında Azərbaycanda kitabxana-informasiya fəaliyyətində beynəlxalq əməkdaşlığın təşkilinin hüquqi bazasına xidmət edən xeyli miqdarda dövlət əhəmiyyətli hüquqi sənədlər mövcuddur.

1998-ci il 29 dekabr tarixində ilk dəfə olaraq Milli Məclis “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanununu qəbul etdi. Həmçinin Azərbaycan Respublikasının prezidenti “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə 12 mart 1999-cu ildə fərman imzalamış, qanunun ayrı-ayrı maddələrinin yerinə yetirilməsinə cavabdeh olan dövlət orqanlarını müəyyənləşdirmişdir. Qanun 6 fəsil, 34 maddədən

ibarətdir. Qanunun “Kitabxana işi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq” adlı 33-cü maddəsi kitabxana işi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın təşkilindən bəhs edir. Qanunda deyilir: “Kitabxana işi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr əsasında keçirilir. Kitabxanalar və kitabxana işi sahəsində ictimai birliklər xüsusilə beynəlxalq kitabxana təşkilatları, xarici ölkələrin kitabxanaları və kitabxana işi sahəsində ictimai birliklər ilə əməkdaşlıq əldə edə bilərlər”.

Göründüyü kimi, qanunun sonuncu fəslində kitabxana işi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın təşkilindən bəhs olunub, habelə ona yüksək qiymət verilməklə xarici kitabxanaların iş təcrübəsinin öyrənilməsi və yayılmasına xüsusi diqqət yetirilməsi vacib hesab olunur. Beynəlxalq əməkdaşlığa həsr olunmuş maddənin yer aldığı növbəti mühüm sənəd “Mədəniyyət haqqında”

Azərbaycan Respublikasının Qanunudur. Qanunda deyilir:

“Bu qanun Azərbaycan Respublikasında mədəniyyət sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsiplərini, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını, milli mədəniyyət sərvəti obyektlərinin qorunub saxlanmasının və inkişafının, mədəniyyət sahəsində fəaliyyətin hüquqi əsaslarını və beynəlxalq formalarını müəyyən edir”. Qanun 9 fəsil, 51 maddədən ibarətdir. Qeyd etdiyimiz kimi, bu Qanunda da beynəlxalq əməkdaşlıq unudulmamış, hətta ona ayrıca bir fəsil ayrılışdır. Sözügedən fəsil 9-cu fəsildir. O, “Mədəniyyət sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın hüquqi əsasları” adlanır. Bu fəsil 48, 49, 50, 51-ci maddələrdən ibarətdir. Beynəlxalq biblioqrafik əməkdaşlığa həsr olunmuş növbəti vacib qanun “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunudur. Qanun 1998-ci il 3 aprel tarixində Heydər Əliyev tərəfindən imzalanmış və elə həmin gün də qüvvəyə

minmişdir. Qanun 6 fəsil, 21 maddədən ibarətdir. Əlbəttə ki, burada da beynəlxalq münasibətlər unudulmamışdır. Qanunun 6-cı fəslə sözügedən mövzuya həsr olunmuş və “İnformasiya sahəsində beynəlxalq münasibətlər” adlandırılmışdır. Fəsil təkcə maddədən yəni 21-ci maddədən ibarət olmaqla “İnformasiya sahəsində beynəlxalq fəaliyyət ” adlandırılmışdır. Maddədə deyilir:

İnformasiya sahəsində dövlətlərarası əməkdaşlıq Azərbaycan Respublikasının imzaladığı müqavilələrə uyğun olaraq həyata keçirilir. Burada informasiya sahəsində Azərbaycan Respublikası ilə digər dövlətlər arasındakı əməkdaşlıqdan bəhs olunur. Göründüyü kimi, analiz edilən bütün qanunlarda beynəlxalq əməkdaşlıq ön plana çəkilmiş yeri gələndə ona hətta ayrıca fəsillər də ayrılmışdır. Bütün bu müddəalara əsaslanaraq Respublika ərazisində fəaliyyət göstərən ayrı-ayrı kitabxanalar beynəlxalq əməkdaşlığın təşkili sahəsində fəaliyyət göstərir. “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin

2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nda nəzərdə tutulmuş kitabxanalararası beynəlxalq əlaqələrin qurulması, müasir qabaqcıl texnologiyalardan bəhrələnmək, qarşılıqlı təcrübə mübadiləsi əsasında respublikanın digər kitabxanaları kimi C.Cabbarlı adına Gənclər kitabxanasıdır. Kitabxanada beynəlxalq əmədaşlığa dair ilkin təcrübəyə kitabxananın xarici nəşriyyatlarla bağladığı müqavilələri misal göstərmək olar. Kitabxana rusdilli oxucuların mütaliə marağını nəzərə alaraq Azərbaycanda nəşr edilməyən lüğətlər, ensiklopediyalar və digər müxtəlif ədəbiyyatlara olan tələbatını gədmək üçün kitabxana Rusiyanın “Premyera” nəşriyyatlarından ədəbiyyatlar alıb oxucuların istifadəsinə vermişdir. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanasının modernləşdirilməsi məqsədi ilə yeni informasiya texnologiyasının tətbiqi sahəsində çox işlər görülmüşdür. Kitabxana SOROS fondunun yerli Açıq Cəmiyyət İnstitutunun Yardım fondu ilə müqavilə bağlamış və 2003-cü ildə “Puşkin kitabxanası” layihəsi əsasında xeyli kitab fonda

daxil edilmişdir. Ümumiyyətlə, kitabxana SOROS fonduna iki layihə təqdim etmişdir. “Soraq Biblioqrafiya aparatının yenidən təşkili” adlı layihə kitabxanada soraq-biblioqrafiya aparatının qısa müddət ərzində yenidən qurulması məqsədilə tərtib edilmişdir. Layihədə biblioqrafiya şöbəsi üçün mebel, kompüter, printer və digər avadanlıqların alınması nəzərdə tutulmuşdur. 2002-ci ilin dekabr ayından başlayaraq Biblioqrafiya şöbəsi kitabxananın öz vəsaiti hesabına təmir edilmişdir. 2003-cü ilin yanvar ayında layihənin icrasına başlanmış, ilk növbədə şöbə üçün 2.496.000 manat həcmində 3 ədəd kitab şkafı, 3 ədəd kompüter, 1 ədəd printer və sürətçixarma aparatı alınmışdır.

Açıq cəmiyyət İnstitutu-Soros Fondu layihənin həyata keçirilməsi üçün 2525 ABŞ dolları məbləğində dollar ayırmışdır. Mövcud layihə əsasında kitabxananın Web səhifəsinin yaradılması və kitabxana fondunda mövcud olan Azərbaycan dilində ədəbiyyatın MS Word proqramının köməyi ilə kompüter yaddaşına keçirilməsi prosesinə

başlanmışdır. Lakin sonralar maliyyə çatışmazlığından bu iş müvəqqəti olaraq dayanmışdır. C. Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası 2003-cü ilin sonunda Açıq Cəmiyyət İnstitutu-Soros Fondunun elan etdiyi müsabiqədə yardımçı təşkilat kimi iştirak etmişdir. Müsabiqənin nəticəsinə əsasən ACYIF Bu layihənin həyata keçirilməsini məqsədəuyğun hesab etmiş, 2003-cü ilin noyabr ayının 20-dən 2004-cü ilin noyabr ayının 20-dək icrası nəzərdə tutulan bu layihə üçün öz maliyyə dəstəyini elan etmişdir.

Kitabxananın beynəlxalq əlaqələrinin davam etdirilməsi tədbirlərin davamı olaraq İctimai Hüquqi İnformasiya Mərkəzinin yaradılmasını göstərmək olar. Azərbaycan Respublikası Prezidenti Cənab İlham Əliyevin 2006-cı il 28 dekabr tarixində “Azərbaycan Respublikasında İnsan Hüquqlarının müdafiəsinə dair Milli Fəaliyyət planının təsdiq edilməsinə” dair Sərəncam imzalanmışdır. Azərbaycan Respublikasının normativ hüquqi aktlarının insan hüquqlarına dair beynəlxalq

standarta tam uyğunluğunun təmin edilməsi, beynəlxalq təşkilatlarla yeni əməkdaşlıq strategiyasının hazırlanması və həyata keçirilməsi, dövlət orqanlarının fəaliyyətinin insan hüquqlarının təminatı baxımından təkmilləşdirilməsi, elmi analitik işlərin stimullaşdırılması, hüquqi maarifləndirmə işinin genişləndirilməsi, dövlət vətəndaş cəmiyyəti arasında qarşılıqlı əlaqələrin inkişaf etdirilməsi və s. bu kimi məsələlər sərəncamda öz əksini tapmışdır. Bu sərəncamdan irəli gələn tədbirləri həyata keçirmək üçün Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm nazirliyinin təşəbbüsü ilə “İnformasiya hamı üçün” YUNESKO proqramını Rusiya komitəsi ilə əldə edilmiş razılığa əsasən Azərbaycanda C.Cabbarlı adına adına Respublika Gənclər Kitabxanasında ilk dəfə olaraq İctimai Hüquqi İnformasiya Mərkəzi 27 fevral 2008-ci il tarixində yaradılmışdır. İctimai Hüquqi İnformasiya Mərkəzinin yaradılmasının məqsədi Azərbaycan vətəndaşlarını Rusiya Federasiyasının qanunvericiliyinə dair məlumatlandırılmasını təmin

etməkdən, onlara lazım olan məlumatı tez və operativ onlara çatdırmaqdan, Rusiya Qanunvericilik toplusundan yararlı bilən 35 məntəqə üçün metodiki mərkəz rolunu oynamaqdan ibarətdir. “İnformasiya hamı üçün” YUNESKO proqramının Rusiya Komitəsi ilə danışıqlar aparmış və bir sıra nazirlik, idarə və kitabxanalarda ictimai hüquqi informasiya mərkəzlərinin yaradılmasına nail olmuşdur. Bundan sonra Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi “İnkişaf naminə təşəbbüs – Qlobal” İctimai Birliyi ilə birlikdə C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanasında ilk dəfə İctimai Hüquqi İnformasiya Mərkəzinin (İHİM) yaradılmasına nail oldu. Beləliklə C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanasına sözügedən bazata açıq daxilolma və istifadə hüququ verildi. Bundan əlavə də 35 məntəqənin həmin mərkəzdən idarə olunması nəzərdə tutuldu.

Azərbaycanda bu işin gerçəkləşməsində “İnformasiya hamı üçün” YUNESKO proqramının Rusiya Komitəsi və onun sədri, Yevgeni İvanoviç

Kuzminin böyük əməyi olmuşdur. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin müraciəti əsasında sözügedən hüquqi bazaya “Prezident Kitabxanası”, Milli Məclisin kitabxanaları, Konstitusiya, Apelyasiya və Ali məhkəmələr, Ombudsman Aparatının, Ədliyyə Nazirliyi yanında Hüquq Tədris Mərkəzinin kitabxanası, Bakı Dövlət Universitetinin Mərkəzi Elmi Kitabxanası, Dövlət İdarəçilik Akademiyasının YUNESKO kafedrası və daha 5 idarə və təşkilat daxil olması barədə “İnformasiya hamı üçün” YUNESKO Proqramının Rusiya Komitəsi ilə razılıq əldə edilmişdir. Beynəlxalq ekspertlər, YUNESKO-nun “İnformasiya hamı üçün” proqramının Rusiya Komitəsinin sədri professor Kuzmin və Hüquq informasiyası üzrə ü ekspertdən ibarət işçi qrupu Azərbaycana dəvət edilmişdir. 2007-ci il fevral ayının 26-dan mart ayının 2-dək treninqlər keçirilmiş, 28 fevral tarixində isə mərkəzinin açılışı olmuşdur. Açılışda Mədəniyyət və Turizm naziri Ə. Qarayev, Rusiya Kitabxana Assosiasiyasının vitse prezidenti professor Y. İ. Kuzmin, Rusiya

Federasiyasının Federal və Səlahiyyətli səfiri V.N.İstratov , AR-nın İnsan Hüquqları üzrə müvəkkili Ombudsman E.Süleymanova , BDU-nun kafedra müdiri, Əməkdar elm xadimi, professor A.Xələfov , Azərbaycan Milli Kitabxanasının direktoru K.Tahirov və başqaları iştirak etmişdir.

İctimai Hüquqi İnformasiya Mərkəzinə aşağıdakı proqramlar daxildir:

- Hüquqi İnformasiya Sistemi “Rusiya qanunvericilik toplusu” proqramı

Hüquqi İnformasiya Sistemi “Rusiya qanunvericilik toplusu “ proqramı özündə aşağıdakıları cəmləyir:

- 1.Rusiya Federasiyasının qanunvericilik toplusunu.

- 2.Federal icraçı hakimiyyət orqanlarının icraçı aktlarının bülletenlərini.

- 3.Rusiya Federasiyası kökümətinin və Prezidentin aktlar toplusunu.

4.Rusiya Federasiyasının deputatlarının və Rusiya Federasiyasının Ali Sovetinin qurultay siyahılarını.

5.Beynəlxalq sazişlərin bülletenləri.

6.Rusiya Federasiyasının Ali Məhkəməsinin bülletenləri.

- Hüquqi İnformasiya Sistemi “Hüquqi informasiyanın ictimai və dövri nəşrləri elektron variantda “ proqramı

Həmçinin də Hüquqi İnformasiya Sistemi “Hüquqi informasiyanın ictimai və dövri nəşrləri elektron variantında” da Hüquqi İnformasiya Sistemi özündə yuxarıda qeyd etdiyimiz üsürləri cəmləyir.Həmin üsürlər aşağıdakılardır:

1.Rusiya Federasiyasının qanunvericilik toplusunu.

2.Federal icraçı hakimiyyət orqanlarının icraçı aktlarının bülletenlərini.

3.Rusiya Federasiyası kökümətinin və Prezidentin aktlar toplusunu.

4.Rusiya Federasiyasının deputatlarının və Rusiya Federasiyasının Ali Sovetinin qurultay siyahılarını.

5.Beynəlxalq sazişlərin bülletenləri.

6.Rusiya Federasiyasının Ali Məhkəməsinin bülletenləri.

Proqramların istifadəçilərə verdiyi imkanlara aşağıdakılar daxildir:

1. Nəşrlər sistemində qeydiyyatla alınmış sənədləri gözdən keçirmək ;
2. Gərək olan sənədi onun mətninə , başlığına və nömrəsinə əsasən axtarmaq;
3. Axtarışın nəticəsinə əsasən sənədlərə seçmələr tərtib etmək;
4. Sənədlərin daxilinə ayrıclar yerləşdirmək və onlarla işləmək;

5. Seçilmiş sənədləri , onların başlıqlarını və mətnlərini çap etmək imkanı;
6. Sənədlərin kartoçkalari ilə işləmək imkanı ;
7. Sənədləri Microsoft WinWord və ya DOC formatında olan fayla köçürmək imkanı.

İctimai Hüquqi İnformasiya Mərkəzinin statistik göstəricilərinə görə 2011-ci ildə informasiya mərkəzində 167 nəfər kitabxana əməkdaşına , 75 nəfər hüquq informasiya orqanlarının əməkdaşlarına, 103 nəfər tələbəyə informasiya xidməti göstərilmişdirsə, 2012-ci ildə 42 nəfər kitabxana əməkdaşına , 102 nəfər hüquq informasiya orqanlarının əməkdaşlarına, 80 nəfər tələbəyə , 128 nəfər kitabxana əməkdaşına , 98 nəfər hüquq informasiya orqanlarının əməkdaşlarına , 112 nəfər tələbəyə informasiya xidməti göstərilmişdir. Prezident sərəncamlarından və YUNESKO-nun “İnformasiya hamı üçün” Proqramından irəli gələn vəzifələrin təmin edilməsi məqsədilə C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında bir il

öncə “Digesta” firması ilə müqavilə bağlamışdır. Bu müqavilə əsasında mərkəz Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik bazasını əldə etmişdir.

5-13 iyun 2010- cu il tarixlərində C.Cabarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası Ukrayna , Krım Muxtar Respublikasının Sudak şəhərində , kitabxanalar və informasiya resursları müasir aləmdə , mədəniyyət, təhsil , elm 17-ci Beynəlxalq Konfransda iştirak etmişdir.Konfransı təbrik sözü ilə Krım 2010 Beynəlxalq konfransının təşkilat komitəsinin sədri Y.L.Şrayberq açdı. Konfransın gedişində 7 iyunda Azərbaycan nümayəndələrinin iştirakı ilə “Qara dağ “ auditoriyasında “Azərbaycan günü “ adlı tədbir keçirildi və 50-dən artıq xüsusi olaraq dəvət edilmiş konfrans iştirakçıları və təşkilat komitəsinin işçiləri və digər nümayəndələr iştirak etdilər.Konfransda kitabxana tərəfindən hazırlanmış “Azərbaycan odlar yurdu “ mövzusunda videoçarx nümayiş etdirildi. Eyni zamanda kitabxana İ.Kaspisinski adına Krım-tatar

kitabxanası ilə gələcəkdə təcrübə mübadiləsi , birgə layihələrin keçirilməsi , kitabxanada Krımtatar xalqı haqqında guşələrin yaradılması eyni zamanda qeyd edilən kitabxanada Kaspisinski adına Krımtatar kitabxanasında Azərbaycan haqqında guşənin yaradılması mövzusunda fikir mübadiləsi aparıldı.Konfransın sonunda ELNİT Beynəlxalq Assosiyasının President və idarə heyyyətinin seçilməsi üçün iclas təşkil edildi.

20-25 sentyabr 2010-cu ildə Soçi şəhərinin Adler rayonunda “Sağlamlıq , bilik, peşəkarlıq gəncin uğurunun ən önəmli aspektləridir” mövzusunda “Kitabxanalardan gələcəyə” X Yubiley Beynəlxalq Konfransı keçirildi.Konfransı 270 nümayəndə təmsil edirdi. Konfransda Gənclər Kitabxanası iştirak edirdi. Konfransda müxtəlif mövzularda seminarlar (“Gənclər və kitab, Narkomaniya əleyhinə : Narkomaniyanın profilaktikasında kitabxanaların rolu” və s.), dəyirmi masalar (“Moskva şəhərinin gənclərinin professional fəaliyyətində kitabxanaların rolu”) və “Azbuka Attikus”, “Eksmo” və digər nəşriyyatların kitab sərgiləri təşkil olunmuşdu.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası müstəqillik illərində Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı və mədəni sərvətləri mühafizə edərək gələcək nəsillərə çatdırılması, bir çox dünya kitabxanaları ilə əlaqələrin genişləndirilməsi və onların iş təcrübələrinin öyrənilməsi istiqamətində daim addımlar atır.C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası öz fəaliyyətini beş istiqamətdə həyata keçirir:

- Dövlətin kitabxana siyasəti, vəzifələri və onun icrası
- Kitabxana işinin aktual texnoloji inkişafı və informasiyalaşması
- Beynəlxalq təcrübə mübadiləsi və təşəbbüslərin inkişaf etdirilməsi
- Oxucu-kitabxana əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi
- Kitabxananın bütün fəaliyyət istiqamətlərinin elmi əsaslar üzərində təşkili

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası respublikanın şəhər və rayon İRBİS-64 Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sisteminin istifadəçisi olan kitabxanalar üçün metodiki mərkəz funksiyasını həyata keçirir və hal-

hazırda bu istiqamətdə öz fəaliyyətini genişləndirir. Kitabxanaların avtomatlaşdırılması, kitabxanaçıların kompüter biliklərinin artırılması, respublika kitabxanalarında əhalinin hüquqi-informasiya tələbatının müasir tələblər səviyyəsində ödənilməsi kitabxananın qarşısında duran başlıca məsələlərdən biridir. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının nəzdində 2013-cü ilin fevral ayında Respublikada ilk Toplu Kataloq və AZLIBNET Milli Kitabxana-İnformasiya Mərkəzinin (www.azlibnet.az) yaradılması Azərbaycanda kitabxana-bibliografya proseslərinin avtomatlaşdırılması sahəsində ilk təcrübə olmaqla yanaşı, kitabxanalarda bibliografik yazıların bir mərkəzdən idarə edilməsi və təkrarçılığın aradan qaldırılmasını təmin edir. Onun prioritet istiqamətlərindən biri kitabxanalarda elektron informasiya resurslarının yaradılması və onların istifadəçilərə təqdim olunması, eləcə də qlobal informasiya şəbəkələrində kitabxanaların korporativ işinin təşkilidir. 18-19 oktyabr 2011-ci ildə C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi, YUNESKO-nun “İnformasiya hamı üçün” Proqramının Azərbaycan Komitəsinin təşkilatı

dəstəyi ilə “Kitabxanalar milli mədəniyyətinin dirçəliş resursudur” mövzusunda Azərbaycan Rusiya Beynəlxalq konfransı keçirildi.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin , Rusiya Federasiyasının Mədəniyyət Nazirliyinin məsul işçilərinin , mütəxəssislərinin , KİV nümayəndələrinin iştirakı ilə keçirilmiş konfransı Tahir Sadıqov açmışdır. Konfransda Yevgeniya Kulikova , vadim Steponov , Tatyana Kuznetsova , Əməkdar elm xadimi, professor Abuzər Xələfov məruzə ilə çıxış etmişlər. Konfrans çərçivəsində Azərbaycanın qabaqcıl region kitabxanalarının fəaliyyətinin təqdimatı keirilmiş və onların fəaliyyətinə həsr olunmuş slayd şou nümayiş etdirilmişdir. Konfransın sonunda “Azərbaycan müstəqillik illərində 1991-2011” adlı sərğiyə baxış keçirilmişdir.Nəhayət beynəlxalq əlaqələrin davamı olaraq kitabxana 2013-cü il iyun ayının 2-dək 12-dək Ukrayna Respublikasının Krım vilayətinin Sudak şəhərində keirilən “Kitabxanalar və informasiya resursları müasir aləmdə , elm,

mədəniyyət , təhsil və biznes 19-cu Beynəlxalq Konfrans”ın işində iştirak edirdi. Konfransda Muxtar Respublikasının Sudak şəhərinin başçısı V.Serov , Ukrayna prezidentinin Krım Muxtar Respublikasında daimi nümayəndəsi V.Plakida , Krım Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabinetinin sədri A.Magilyov , Krım Muxtar Respublikasının ali Radasının sədri V.Konstantinov və başqaları iştirak edirdi. Beləliklə aparılan araşdırmalardan məlum olur ki, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası beynəlxalq əlaqələrin təşkilində iri addımlar atmış , bu istiqamətdə bir çox tədbirlər həyata keçirmişdir.Beynəlxalq əlaqələrin təşkili nəticəsində kitabxananın strukturunda dəyişiklik olmuş və kitabxanada “Beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonoment “ şöbəsi yaradılmışdır.Bu şöbədə müxtəlif oxucu qruplarına ayrı-ayrı elm sahələrinə dair ədəbiyyatla informasiya xidməti göstərilmişdir. 2011-ci ilin oktyabr ayında Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, YUNESKO-nun “İnformasiya hamı üçün” Proqramının Azərbaycan Komitəsinin təşkilati

dəstəyi ilə “Kitabxanalar milli mədəniyyətin dirçəliş resursudur” mövzusunda Gənclər kitabxanasında Azərbaycan-Rusiya Beynəlxalq Konfransı keçirilib. Konfransda Mədəniyyət və Turizm nazirinin birinci müavini V.Əliyev “Dövlətlərarası münasibətlərdə kitabxanaların rolu”ndan, YUNESKO üzrə Azərbaycan Respublikasının Milli Komissiyasının məsul katibi G.Əfəndiyeva və Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi kitabxana işi sektorunun müdiri L.Məmmədova “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramının qəbulundan sonra bu sahədə dinamik inkişafın hiss olunması”, BDU-nun professoru, Əməkdar elm xadimi A.Xələfov “Kitabxana və kommunikasiya” mövzularında çıxışlar etmişlər. Konfransda Rusiya Federasiyasının Azərbaycandakı Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri V.D.Doroxin də mövzu ilə çıxış etmişdir. Konfransa Rusiyadan mütəxəssislər də dəvət edilmişdir. Nekrasov adına Mərkəzi Universal elmi kitabxananın direktor müavini Y.Kulikovanın, Moskva dövlət mədəniyyət və incəsənət

universitetinin elektron kitabxanalar informasiya texnologiyaları və sistemləri kafedrasının professoru V.Stepanovun, İncəsənət mədəniyyət və turizm işçilərinin yenidənhazırlanma akademiyasının əlavə peşə təhsili müəssisəsinin kitabxanaşünaslıq və informatika kafedrasının müdir pedaqoji elmlər namizədi, professor T.Kuznetsovanın, Belqorod Dövlət Universal elmi kitabxanasının direktoru N.Rojkova, Dobrolyubov adına Arxanqelski vilayət elmi kitabxanasının elektron oxu zalının müdiri İ.Makarenkonun məruzələri dinlənilmişdir. 5 gün davam edən konfransın sonunda iştirakçılara Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən nəşr olunan “Dağıdılmış sərvətlər, məhv edilmiş kitabxanalar” adlı bukletlər təqdim edilmiş, həmçinin fəxri fərmanlar verilmiş və “Azərbaycan müstəqillik illərində - 1991-2011” adlı sərğiyə baxış keçirilmişdir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Xələfov A.A. Azərbaycanca ali kitabxanaçılıq təhsili.- B.,1998.-125 s.
2. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik: 3 hissədə. h.1-2.-B.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2001.- 400 s.
3. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş. Dərslik. 3 hissədə.h.3.-B.Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2003.-314 s.
4. Xələfov.A.A. Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi.- B.:Azərnəşr, 2006.-312 s
5. Xələfov A.A., Əhmədov, E.Y. Məktəb kitabxanaları Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində // Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya: elmi-nəzəri və təcrübi jurnal. - 2004. - № 1. - S. 3-14.

6. Əhmədov.E.Y Azərbaycanca Kitabxana informasiya işinin hüquqi bazası. (Dərs vəsaiti) Bakı.-2012. 212s.

7. Əhmədov.E.Y Azərbaycanca kityabxana informasiya işinin hüquqi əsasları. Bakalavrlar üçün fənn proqramları. 2012. 14s

8. Əhmədov. E.Y Dünya milli kitabxanaları: Dərs vəsaiti.-B., 2007.- 140 s

9. Əhmədov.E.Y Uşaq mütaliəsinə rəhbərliyin bəzi xüsusiyyətləri / Mədəni-maarif.- 1991.- №2.-S.12-15.

10.Əhmədov.E.Y Bir kərə yüksələn bayraq (Uşaq kitabxanaları üçün metodik tövsiyələr).-B.: M.F.Axundov adına Dövlət kitab-xanası, 1991.-40s. .

11.Əhmədov.E.Y Uşaq kitabxanalarında audiovizual xidmət işinin məktəb proqramı ilə əlaqələndirilməsi // Mədəniyyət qəzeti, 1992.- 15 may. .

12.Əhmədov.E.Y Uşaq və məktəb kitabxanalarında ölkəşünaslığa dair məlumat

bibliografiya aparatının təşkili metodikası.
Metodik məktub.- RDUK, 1992.-12s. .

- 13.Əhmədov.E.Y Müasir dövrdə uşaq kitabxanalarında mütaliə və xidmət işinin metodikası (Metodiki vəsait).-B.: M.F.Axundov adına Dövlət Kitabxanası, 1993.-50s. .
- 14.Əhmədov.E.Y Uşaq kitabxanalarında bədii ədəbiyyatın təbliği / Elmi əsərlərin dil – ədəbiyyat bölməsi.- B.: BDU, 1997.№4.-S.117-118.
- 15.Əhmədov.E.Y Uşaq kitabxanalarında audiovizual xidmət işinin təşkili: Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya .-B.: BDU, 1997.-S.197-151. .
- 16.Əhmədov.E.Y Uşaq kitabxanalarında ölkəşünaslıq kataloq və kartotekasının təşkili metodikası / Elmi əsərlər: Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya. –B.: BDU, 1999. .

- 17.Əhmədov.E.Y Məktəb kitabxanaları Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.-B.: BDU, 2004.-№1.-S.3-14. A.Xələfovla birlikdə.

- 18.Əhmədov.E.Y Müstəqillik illərində Azərbaycanca uşaqlara kitabxana xidməti// BDU-nun 90 illik yubileyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfrans materialları. 2009.- №1.
- 19.Əhmədov.E.Y Məktəb kitabxanalarının inkişaf perspektivləri. Kitabxanaşünaslıq və informasiya jurnalı №3. 2010. s43-50
- 20.Əhmədov.E.Y Gənclərin peşə oreyentasiyasının müəyyənləşdirilməsində gənclər kitabxanalarının rolu. Kitabxanaşünaslıq və informasiya jurnalı. 2010 №2.
- 21.Knyaz Aslan. Azərbaycanca təhsil sisteminə kitabxana xidməti: Dərs vəsaiti.-B.:BUN, 2005.-300 s
- 22.Kitabxana işi haqqında qanun.- Bakı, 1999.

Mündəricat

Ön söz.....	3
I fəsil. Uşaq kitabxanalarında oxucuların kitabxana-informasiya təminatı....	5
I.1 F.Köçərli adına Respublika uşaq kitabxanasının informasiyalaşdırılması.....	49
I.2 Uşaqların mütaliə xüsusiyyətləri.....	86
I.3 Kiçik məktəbyaşlı uşaqların kitabxana-informasiya təminatı.....	97
I.4 Orta məktəbyaşlı oxucuların kitabxana-informasiya təminatı.....	157
I.5 Yuxarı məktəbyaşlı oxucuların kitabxana-informasiya təminatı.....	185

I.6 Uşaq kitabxanalarında kütləvi tədbirlərin təşkili metodikası.....205

II fəsil Gənclərə kitabxana-informasiya xidmətinin təşkili, oxuculara xidmətin müasir forma və üsulları.....232

II.1 C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanasının informasiyalaşdırılması
.....281

II.2 C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanasında elmi-metodik və kütləvi işlərin təşkili.....296

II.3 C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanasının Beynəlxalq Əlaqələri.....
....306